

Υ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ — Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

Οργανισμός Εκδοσεων Σχολικων Βιβλιων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1948

IΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

17238

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ — Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

Οργανισμός Εκδοσεως Σχολικων Βιβλιων
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1948

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Είς τὰς δύο πρώτας περιόδους τῆς ἱστορίας, τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν μεσαιωνικήν, μᾶς ἀπησχόλησεν ἴδιαιτέρως ἡ ἐλληνικὴ ἱστορία, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία, κυρίως ὅμως διότι τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀνεπτύχθησαν διανοητικῶς, προίγαγον τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας εἰς μεγάλην τελειότητα, ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ γενικῶς ἐδημιουργησαν ἀξιοθαύμαστον πολιτισμόν. Ἐπίσης κατὰ τοὺς μέσους χρόνους τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ὑπὸ τὴν νέαν του μορφήν, ὡς Ἐλληνικὴ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον.

Μᾶς ἀπησχόλησεν ἀκόμη ἡ φωμαϊκὴ ἱστορία, διότι οἱ Ρωμαῖοι εἶναι ὁ δεύτερος μετὰ τοὺς Ἐλληνας ἀνεπτυγμένος λαὸς τῆς ἀρχαίοτητος, δ ὅποιος ἵδρυσε μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐτελειοποίησε τὴν διοίκησιν καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἥλθεν εἰς στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος καὶ ἀφῆκε βαθύτατα ἵχνη τῆς διαβάσεως του εἰς τὸν βίον τῶν νεωτέρων λαῶν.

Ἡ ἱστορία τῆς τρίτης περιόδου, τῶν νέων δηλαδὴ χρόνων, διαφέρει οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν δύο πρώτων περιόδων. Κατὰ τοὺς νέους χρόνους τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ἐπειδὴ ἔχασε τὴν ἀνεξαρτησίαν του, δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν λαῶν τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ. Προπορεύονται τώρα ἄλλοι λαοί, οἱ ὅποιοι συνεχίζουν τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων καὶ Ρωμαίων. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ εἶναι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, οἱ Νεολατῖνοι (Ἴταλοί, Γάλλοι, Ἰσπανοί, Πορτογάλοι), ἐπειτα οἱ Γερμανοί (κυρίως Γερμανοί, Σκανδιναβοί), Ἀγγλοσάξωνες (Ἀγγλοί καὶ Ἀμερικανοί) καὶ τέλος οἱ Σλάβοι (Ρῶσοί, Πολωνοί, Τσέχοι κτλ.).

Μετὰ μακρὰν προπαρασκευὴν κατὰ τὸν μέσους χρόνους οἱ λαοὶ αὐτὸὶ εἰσῆλθον, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἰστορίας καὶ ἐδημιούργησαν τὸν νεώτερον πολιτισμόν. Ἡ ἰστορία λοιπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ μετὰ τὴν ἀλλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι κυρίως ἰστορία τῶν λαῶν τούτων.

Ἐνῷ λοιπὸν κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων ἡ Ἀνατολὴ διὰ τῆς ἔξαπλώσεως τῶν Τούρκων ἐβυθίζετο εἰς τὴν ἀμάθειαν, ἡ Δύσις ἦρχισε νὰ ἀναπτύσσεται καὶ νὰ προοδεύῃ μὲ ταχὺν ωυθμόν. Κατὰ τὸν χρόνον αὐτοὺς εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην συνέβησαν γεγονότα, τὰ δποῖα σημειώνουν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸν μέσους εἰς τὸν νεώτερούς χρόνους.

Ο ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Οἱ μέσοι χρόνοι εἶναι ἡ παιδικὴ ἥλικια τῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Μετὰ τὴν μεγάλην ἀναστάτωσιν, τὴν δποίαν ἔφερεν ἡ μετανάστευσις τῶν γερμανικῶν λαῶν, δλίγα μόνον λείψανα τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐσφάγοντο εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Αἱ τέχναι κατεστράφησαν, τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν, τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν Ρωμαίων παρέλυσε καὶ οἱ ἀνθρωποι ἐπανῆλθον εἰς τὸν παλαιότερον τρόπον ζωῆς, τὴν γεωργικὴν ἢ ἀγροτικήν. Βλέπον τὸν κόσμον, αἰσθάνονται καὶ σκέπτονται μὲ τρόπον, ὁ δποῖος διαιφρέρει ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ ρωμαϊκόν. Ἡ ἔρευνα μὲ τὸ λογικὸν ὑπερχώρησε καὶ οἱ ἀνθρωποι προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν προέλευσιν καὶ τὴν μέλλουσαν τύχην τοῦ κόσμου μὲ τὴν φαντασίαν καὶ μὲ μυθικὰς διηγήσεις.

Ο κόσμος λοιπόν, ὁ δποῖος προηῆθεν ἀπὸ τὴν διάλυσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, παρουσιάζει τὰ ἔξῆς χαρακτηριστικά.

Οἱ νέοι λαοὶ δὲν κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν αὐστηρὰν συγκέντρωσιν τῆς ρωμαϊκῆς διοικήσεως. Ἐσχημάτισαν πολλὰ κράτη καὶ ἔκαστον κράτος διεσπάσθη εἰς μικρὰ κρατίδια, τῶν δποίων οἱ ἀρχοντες κατὰ τύπους μόνον ὑπακούουν εἰς τὸν βασιλέα. Ἐδημιούργηθη τοιουτούρως μία ἱεραρχία ἀρχόντων, τὴν δποίαν δονομάζουν τιματικὸν ἢ φεονδαλικὸν καθεστώς.

Ἡ κοινωνία τοῦ μεσαίωνος, ὅπως ὅλαι αἱ παλαιότεραι κοινωνίαι, εἶναι διηρημένη εἰς τάξεις. Ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν τιμαριωτικὸν ἀρχοντας καὶ τὸν πολεμιστὰς ἀποτελοῦν τὴν στρατιωτι-

καὶ νῦν ἀριστοκρατίαν, τοὺς λεγομένους εὐγενεῖς. Ὁ ἀνώτερος κλῆρος, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων, εἶναι ἐπίσης μεγαλοκτηματίαι καὶ ἀποτελοῦν ἴδιαιτέραν τάξιν, τὸν κλῆρον. Τὸ διπόλιον μέρος τοῦ ἔθνους, γεωργοί, τεχνῖται, ὀλόκληρος δὲ λαός, ἀνήκει εἰς τὴν τρίτην τάξιν. Οἱ γεωργοὶ δὲν ἔχουν ἴδιοκτητὸν ἀγρὸν καὶ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγροὺς τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου ὡς δουλοπάροικοι. Εἰς τὰς μικρὰς μεσαιωνικὰς πόλεις ζοῦν οἱ ὀλίγοι πτωχοὶ τεχνῖται τῆς ἐποχῆς. Ἡ τρίτη τάξις δὲν ἔχει πολιτικὰ δικαιώματα, δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν διοίκησιν.

Οἱ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄτομον, δὲν εἶναι προσωπικότης, σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ ὅπως ἡ ὁμάς, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνήκει. Ἡ νομικὴ θέσις του καθορίζεται ἀπὸ τὴν ὁμάδαν αὐτῆν. Τοὺς περισσοτέρους περιορισμοὺς ἔχει ὁ ἄνθρωπος τῆς τρίτης τάξεως. Ἀπὸ τὴν γέννησίν του ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὅποιαν δὲν δύναται νὰ ἀλλάξῃ, ὡς ἐργαζόμενος πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς μίαν συντεχνίαν.

Εἰς τὰ ζητήματα τῆς θρησκείας ἡ ἐκκλησία ὁρίζει αὐστηρῶς τί πρέπει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ πράττῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ὑπῆρξε παραγάνων ἀναπτύξεως καὶ ἐξημερώσεως εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ ἐκκλησία ἔδωσε τὸ παράδειγμα καλῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς (γεωργία, δενδροκομία, ἀνθοκομία) καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, τὴν ἐπιστήμην, διότι αὐτὴ εἶχε διασώσει στοιχεῖα τοῦ ἐλληνορρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Εἶχεν δικαίωσην τὴν ἀπαίτησιν οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν της. Ἐπίσης ἡ ἐκκλησία ἤθελε, καὶ πολλάκις κατώρθωσε, νὰ ἔχῃ ὑποτελῆ τὴν πολιτείαν.

Η ΜΕΤΑΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Οἱ μεσαιωνικὸς κόσμος ἦτο διὰ τοῦτο βαρὺς καὶ βραδυκίνητος. Ἄλλος οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶχον μεγάλην ζωτικότητα καὶ νεαρὸν αἷμα, δπως φαίνεται ἀπὸ πολλὰς ἐκδηλώσεις των κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, τὸν ἵπποτισμόν, τὰς πολεμικὰς ἀρετάς, τὰς ἀγοράς, τὰς πανηγύρεις, τὴν δημιώδη ποίησιν, τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Μετὰ μακρὰν προετοιμασίαν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀρχίζουν νὰ κινοῦνται καὶ νὰ ἀναπτύσσονται δραστηρίως. Ἡ κίνησις γίνεται ζωηρότερα καὶ λαμβάνει μορφὴν ραγδαίας μεταβολῆς, ἀναγεννήσεως ὅπως εἶπον, κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰώνα. Τὴν πρώτην ὥθησιν δίδει ἡ ἀνάπτυξις τῶν ιταλικῶν

πόλεων. Ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὸ καταπληκτικὸν γεγονὸς τῆς ἀνακαλύψεως ἀγνώστων χωρῶν. Οἱ λαοὶ δηλαδὴ οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀνακαλύπτουν δόλόκληρον νέον κόσμον ἐκεῖθεν τοῦ ὕκεανοῦ.

Ἄποτέλεσμα τῶν ἀνακαλύψεων εἶναι ἡ πρωτοφανῆς ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πλούτου τῶν δυτικῶν χωρῶν. Αὐτὴ πάλιν εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν πολυαριθμού καὶ πλουσίας ταξιδεώς ἐμπόρων καὶ χρηματιστῶν, ἡ δποία ἡρχισε νὰ προοδεύῃ πνευματικῶς. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀκμάζουν καὶ ἔχομεν πνευματικὴν ἀναγέννησιν, ἡ δποία ὅμως εἶχεν ἀρχίσει πρὸ τῶν ἀνακαλύψεων. Πραγαλλήλως ζωηρὰ θρησκευτικὴ ζύμωσις δημιουργεῖ μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν, ἡ δποία συνέπειαν εἶχε τὴν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Δυτικῆς Ἑκκλησίας.

Εἰς τὸ πολιτικὸν ἔδαφος αἱ δύο ἔξουσίαι, Πάπας καὶ Αὐτοκράτωρ, δηλαδὴ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους, εἶχον ἀπολέσει τὴν ἐπιβολήν των ἀπὸ καιροῦ. Ἡρχισε λοιπὸν νὰ σχηματίζεται εἰς τὴν Εὐρώπην νέον σύστημα κρατῶν. Ὡρισμένοι δηλαδὴ βασιλεῖς ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν τακτικὴν φορολογίαν τῶν ἐμπόρων, κατήρθισαν στρατόν, ἰδίως μισθοφορικὸν πεζόν, τὸν δποῖον ὄπλισαν μὲ τὰ νεώτερα πυροβόλα ὅπλα, καὶ ἐξηνάγκασαν εἰς ὑποταγὴν τοὺς τιμαιώτας ἀρχοντας. Τοιουτούρρως ἐνισχύθη ἡ κεντρικὴ ἔξουσία καὶ πολλῶν βασιλέων η ὑξήληθη σημαντικῶς ἡ ἴσχυς.

Τὰ γεγονότα λοιπόν, τὰ δποία χαρακτηρίζουν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοὺς μέσους εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, εἶναι :

- 1) Ἀνακάλυψις νέων χωρῶν.
- 2) Ἀναγέννησις γραμμάτων καὶ τεχνῶν.
- 3) Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις.
- 4) Ἐνίσχυσις κεντρικῆς ἔξουσίας καὶ δημιουργία νέου συστήματος κρατῶν εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Τὴν πρώτην φάσιν τῆς νεωτέρας ἴστορίας κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα χαρακτηρίζει ἡ ἀναβίωσις τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν, ἡ δποία περιλαμβάνει τὸν 17ον αἰῶνα, εἰς πολλὰς χώρας, ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ βασιλεῖς ἐπιβάλλονται ὅχι μόνον εἰς τοὺς φεουδάρχας εὐγενεῖς ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐμπό-

ρους καὶ τοὺς ἐπιχειρηματίας, τῶν διοίων ρυθμίζουν τὴν παραγωγὴν καὶ τὰς συναλλαγάς. Ἡ Εὐρώπη διέρχεται περίοδον ἀπεριορίστου μοναρχίας ἢ ἀπολυταρχίας.

Ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις ἀνάπτυξις τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας δημιουργεῖ διαρκῶς ζωηροτέραν ἀπαίτησιν ἐλευθερίας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὴν σκέψιν, καθὼς καὶ τοῦ δικαιώματος τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους.

Διὰ γαρακτηριστικῶν ἔξεγέρσεων ἐπιβάλλουν τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν εἰς σημαντικὰς χώρας, εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατ' ἀρχὰς καὶ κατὰ τρόπον εἰρηνικῶν, εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰώνος διὰ τῆς Μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (1789), τῆς διοίας συνέπεια εἶναι ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος (μέχρι τοῦ 1815).

Ὦς ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων οἱ Εὐρωπαῖοι θέτουν τὸ 1492, ἔτος τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς, καὶ τὴν περίοδον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Ναπολέοντος ὀνομάζουν **Νεωτέραν ίστορίαν**.

Ἡ Νεωτέρα ίστορία παρουσιάζει τὰς ἔξης φάσεις :

- 1) Ἀναγέννησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, 15ος καὶ 16ος αἰών.
- 2) Χρόνοι ἀπεριορίστου μοναρχίας, 17ος αἰών.
- 3) Ἐπικράτησις λαοκρατικῶν πολιτευμάτων, 18ος αἰών.

Διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος οἱ νέοι χρόνοι εἶναι περίοδος θλιβερῶν περιπτετιῶν ἀλλὰ καὶ ἵσχυρᾶς προσπαθείας πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ πρὸς ἔθνικὴν ἀποκατάστασιν. Σταθμὸς σημαντικὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ίστορίαν εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλωσις τῆς Κωνσταντινούπολεως, τὸ ἔτος 1453, ὁ δεύτερος μετ' αὐτὸν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ίστορία περιλαμβάνει τὴν μακρὰν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, 1453 - 1821. Εἰς τὴν ἀνωτέρω διαίρεσιν ἔρχεται ὡς :

- 4) Οἱ χρόνοι τῆς Τουρκοκρατίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

Η ΟΡΜΗ ΠΡΟΣ ΑΓΝΩΣΤΟΥΣ ΧΩΡΑΣ

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἐπεξετάζησαν τὰ ὅρια τοῦ γνωστοῦ κόσμου διὰ τῶν μεγάλων θαλασσοποριῶν, τὰς δύοις ἐπεχείρησαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὥκεανοῦ. Ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἦτο ἡ ἀνακάλυψις ἀγνώστων ἔως τότε χωρῶν.

Αἱ ἀνακαλύψεις δὲν ἦσαν ἀποτέλεσμα εὑνοίας τῆς τύχης. Προεκλήθησαν ἀπὸ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, τὸν οἰκονομικὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν πόλεων καὶ κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ προπαρεσκευάσθησαν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν τεχνικῶν μέσων κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων.

Τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον, ἡ συναλλαγὴ δηλαδὴ μὲ τὰς Ἰνδίας, ἦτο ἀνέκαθεν πηγὴ πλουτισμοῦ. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους κέντρον αὐτοῦ ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, εἰς τὴν δύοιαν τὰ ἐμπορεύματα τῶν Ἰνδῶν ἔφθανον διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Τραπεζοῦντος. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον περιῆλθεν εἰς τὰς κείλας τῶν Ἰταλικῶν πόλεων, ἰδίως τῆς Βενετίας. Ἄραβες ἔμποροι μετεκόμιζον τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδῶν διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ ὥκεανοῦ καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ παρελάμβανον οἱ Βενετοὶ μὲ τὰ πλοιά των καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς ὑπερόγκους τιμάς, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν περιζήτητα εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδῶν, ἰδίως τὰ μπαχαρικὰ λεγόμενα, πιπέρι, κανέλλα, μοσχοκάρυον, γαρύφαλλον, σαφράνι,

τῶν διποίων ἔκαμπνον οἱ ἀνθρώποι μεγάλην χρῆσιν, διὰ νὰ ἀρωματίζουν τὰ φαγητὰ καὶ τὸν οἶνον. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἐπίσης ἥρχοντο τὰ βαμβακερά ὑφάσματα, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, δὲ ἔβενος, πολύτιμοι λίθοι καὶ εὐγενῆ μέταλλα, ἀργυρός καὶ χρυσός, τῶν διποίων ἦτο πολὺ αἰσθητὴ ἡ Ἑλλειψις εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀγίας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὑπέφερε διαρκῶς ἀπὸ στενότητα χορήματος, ἀφ' ὅτου μᾶλιστα οἱ τραπεζῖται τῆς Ἰταλίας ἔκλεισαν εἰς τὰ ταμεῖά των τὸν χρυσὸν τῆς Εὐρώπης. Αἱ ναυτικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον, καὶ ἔκινον τὸν φρέδοναν ἄλλων πόλεων.

Πολοὶ λοιπὸν ἐσκέφθησαν νὰ εῦρουν ἄλλην ὁδόν, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας, ἰδίως θαλασσίαν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς δαπάνας τῶν μεταφορτώσεων καὶ τὰς ἐπιβαρύνσεις ἐκ τῶν μεσαζόντων. Ἡ δίψα τοῦ κέρδους λοιπὸν ὠθήσε τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀναζήτησιν νέων χωρῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ στιγμὴ ἦτο εὐνοϊκή. Τὴν ἐποχὴν αὗτὴν εἰς τὴν Δύσιν ὑπῆρχεν ἀπόθεμα δυνάμεως, τὸ διποῖον ἔχήτει διέξοδον. Αἱ σταυροφορίαι εἶχον σταματήσει, ἀφ' ὅτου εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπεκράτησαν δριστικῶς οἱ Μωαμεθανοί, καὶ διδίζων τῆς δράσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ἐστένευε διὰ τῆς διαρκοῦς προωθήσεως, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων, τῶν τουρανικῶν φυλῶν, τῶν διποίων ἡ πρωτοπορία εἶχε φθάσει μέχρι τῆς Οδυγγαρίας. Μογγόλοι ἐπίσης εἶχον ἐμφανισθῆ ἐις τὴν Ρωσίαν. Ἡ ἐνίσχυσις τέλος τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ὑπερχόεσσεν εἰς ὑπακοὴν τοὺς εὐγενεῖς. Ὅσοι λοιπὸν ἔφερον μὲν δυσφορίαν τὴν νέαν τάξιν ἔχήτησαν στάδιον διὰ τὴν ἐλευθέραν ἀσκησιν τῆς ἵπποτικῆς δρμῆς καὶ τῆς ὁρμαντικῆς διαθέσεως εἰς θαλασσοπορίας καὶ περιπετείας εἰς μακρινὰς χώρας.

ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ. Η ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΥΞΙΣ

Κυρίως δύμας ἡ τελειοποίησις τῆς ναυτικῆς τέχνης ἐπέτρεψε τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων ταξιδίων. Οἱ Βενετοὶ ἐπενόησαν τὸν 14ον αἰῶνα νέον τύπον πλοίου, τὴν καραβέλλαν (caravelle, ἀπὸ τὸ διποῖον τὸ νεοελληνικὸν καράβι), μήκους τριάκοντα περίπου μέτρων, μὲν ὑψηλάς πλευράς, ἔφωδιασμένον μὲν τρεῖς ίστοὺς καὶ πέντε τριγωνικὰ ίστια, κατάλληλον διὲ ἐλιγμούς, ταχὺ καὶ στερεόν, τὸ διποῖον ἐπέτρεπε νὰ ἀντιμετωπίζουν τὴν τρικυμίαν τοῦ ὠκεανοῦ.

"Ισως παρεστάθη ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερεν ἡ ναυτικὴ πυξὶς εἰς τὰς μεγάλας θαλασσοπορίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν νέων χρόνων. Εἶναι ἔξηκριβωμένον, ὅτι οἱ Σῖναι ἐγνώριζον δύο καὶ πλέον αἰῶνας π.Χ. τὴν ἴδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ στρέφεται πρὸς βορρᾶν, οἵ δὲ "Αραβες μαθόντες παρὰ αὐτῶν μετέδωσαν αὐτὴν εἰς τοὺς ναυτικοὺς τῆς Μεσογείου. Παρότι τὰς τελειοποιήσεις ὅμως ἡ πυξὶς δὲν ἦτο ἀκόμη εἰς θέσιν νὰ κατευθύνῃ τοὺς ναυτιλλούς μένοντας μὲν ἀκριβείαν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Συνδυαζούμενη ὅμως μὲν ἄλλας πρακτικωτέρας γνώσεις τῆς ἐποχῆς, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ναυτικοὺς νὰ δούζουν τὴν θέσιν τῶν πλοίων εἰς τὸ πέλαγος. Τὸν πρῶτον εὔχρονο τύπον ναυτικῆς πυξίδος ἐπενόησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν (*bussola*). Πλήρῃ ὅμως πυξίδα μετ' ἀνεμολογίου κατεσκεύασαν οἱ Πορτογάλοι ναυτικοὶ τὸ 1483. Ἡ τελειοποίησις αὐτὴ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ναυτικοὺς νὰ ἀνάγνωνται εἰς τὸ πέλαγος, ἐνῷ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰς ἀκτάς.

ΘΑΛΑΣΣΟΠΛΟΤΑ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ

Ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου εἶχον προηγηθῆ εἰς τὴν ἔξερεύνησιν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ οἱ ἕδιοι ἀνεκάλυψαν τὸν 14ον αἰῶνα νήσους τινάς τοῦ ὀγκεανοῦ, τὰς Ἀζόρας, τὴν Μαδέραν, τὰς Καναρίους.

Ἡ Πορτογαλία, ἀπομεμονωμένη εἰς τὸ ἄκρον τῆς Εὐρώπης, ἀφότου διὰ τῆς ἔξαπλώσεως τοῦ Κράτους τῆς Καστίλλης, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, ἐστερήθη ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας μὲν τὸ Ἀραβικὸν κράτος (τῶν Μαύρων), ἐστρεψεν ὅλην τὴν δραστηριότητά της πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ ναυτικοὶ τῆς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀλιείαν, ἥρχισαν νὰ ἐμπορεύονται εἰς τὸν ὀγκεανὸν καὶ ἔκαμαν πραγματικὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μαύρων τοῦ Μαρόκου. Ἡ ἴσχυρὰ προσωπικότης ἐνὸς ἀνθρώπου ἥσκησε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 14ου αἰῶνος μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὸ μέλλον τῆς χώρας. Ὁ ἴνφαντης (πρόγκυψ) Δόν Ερρίκος (1394-1460), πέμπτος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Α', ἀφοῦ κατὰ τὴν νεότητά του ἔλαβε μέρος εἰς ἐνδόξους ἐκστρατείας κατὰ τῶν Μαύρων, ἀφιέρωσεν, ἀπὸ τοῦ 1419, τὴν ζωήν του εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν συμπολιτῶν του. Διὰ τοῦτο εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ἴστορίαν μὲ τὸ ὄνομα Θαλασσοπόρος.

Ο Ἐρρίκος ὠθησε τοὺς Πορτογάλους ναύτας πρὸς τὰς κατευ-

θύνσεις, τὰς δποίας είχον ἔγκαταλείψει ἀπὸ καιροῦ οἱ θαλασσινοί. Πρὸ τῆς πρώτας τῶν πλοίων των ἡρχισαν νὰ διαλύωνται οἱ μῆνοι, τοὺς δποίους είχον ἐμπνεύσει αἱ ἔρημοι καὶ ἀκατοίκητοι ἀκταὶ τῆς Ἀφρικῆς, δτι δηλαδὴ εἰς τὰς τροπικάς χώρας ἡ θάλασσα βράζει, δτι εἰς τὴν διακεκαμένην ζώνην ἄνθρωπος δὲν ἴμπορει νὰ ζήσῃ ἢ δτι μεταβάλλεται εἰς Αἰθίοπα, δτι ἔκει κάπου εἶναι τὸ στόμιον τῆς κολάσεως.

Τὸ 1434 ὑπερέβησαν τὸ Βογιαδὸ καὶ τὸ 1447, ἀφοῦ ἔκαμψαν τὴν ἔκβολὴν τοῦ Σενεγάλη, παρετήρησαν μὲ εὐχάριστον ἔκπληξιν ἀκρωτήριον κατάφυτον, ἔκει ὅπου ἀνέμενον χώραν ἔρημον καὶ ἄγονον, τὸ δποῖον ὀνόμασαν Πράσινον ἀκρωτήριον. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἐρρήκος εἴχε τὴν ίκανοποίησιν, δτι οἱ ἄνθρωποι του προσήγγισαν τὴν ἀκτὴν τῆς Γουϊνέας.

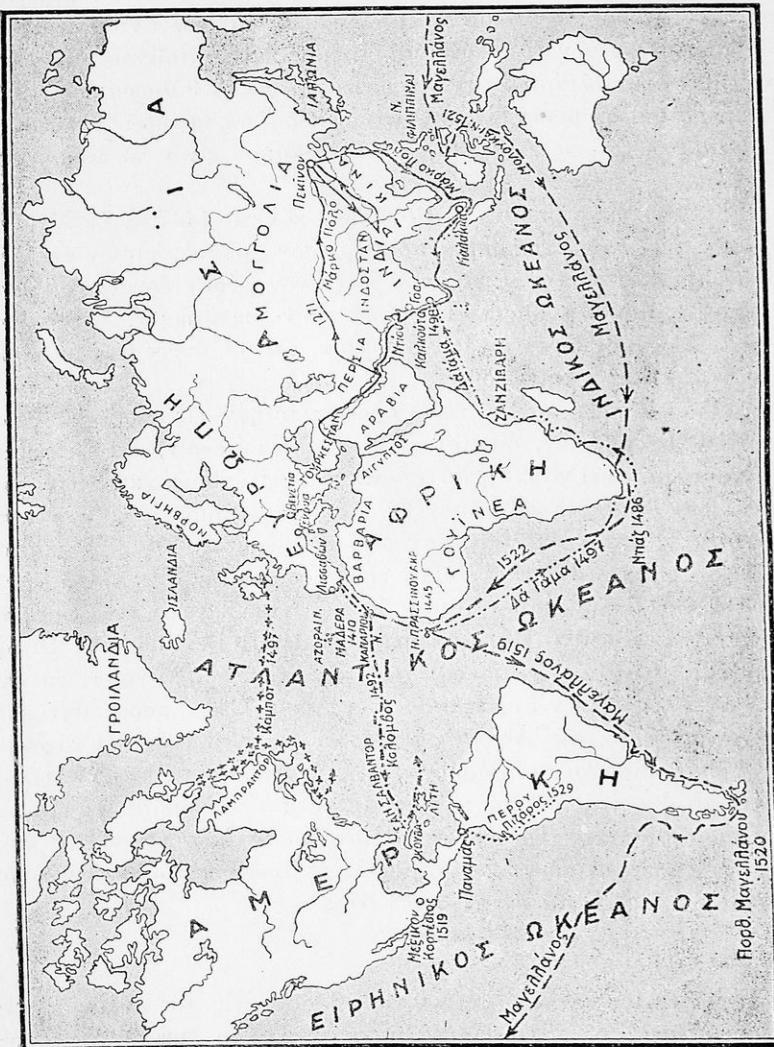
Ἄλλα τὸ 1472, ἀφοῦ τὸ θάρρος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ὑπερβοῦν τὸν Ἰσημερινόν, διεπίστωσαν μὲ ἀπογοήτευσιν, δτι ἡ Ἀφρικανικὴ παραλία, ἀντὶ νὰ δίδῃ διέξοδον πρὸς τὰς Ἰνδίας, ἔκάμπτετο πρὸς νότον. Ἐπὶ δέκα ἔτη ἐδίστασαν νὰ διακινδυνεύσουν εἰς τὸ νέον αὐτὸν ἡμισφαίριον, ὅπου ὁ πολικὸς ἀστήρος δὲν ἥτο δρατός. Τὸ 1482, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β', ἐπανέλαβον τὴν προσπάθειαν καὶ τὸ 1485 ἔφθασαν εἰς τὴν ἔκβολὴν τοῦ ποταμοῦ Κογκό καὶ κατόπιν τοῦ Ὁράγγη.

Τέλος, τὸ 1486 ὁ **Βαρθολομαῖος Διάς** (Bartholomeo Dias), ἐνῷ μὲ τοία ἐλαφρὰ πλοῖα ἐσινέχιζε τὸν πλοῦν πρὸς νότον, ἔμεινεν ἔκπληκτος βλέπων τὴν ἔηραν πρὸς τὴν Δύσιν. Εἴχε παρακάμψει τὴν νοτιοτάτην ἀκραν τῆς Ἀφρικῆς χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῇ. Ἡ κακοκαιρία τὸν ἡμπόδισε νὰ προχωρήσῃ καί, δταν ἐπεχείρησε νὰ ἐπιστρέψῃ, διέκρινε τὸ ἀκρωτήριον νὰ μαστιγώνεται ἀπὸ τὰ κύματα. Τὸ ὀνόμασεν Ἀκρωτήριον τῶν Τρικυμιῶν. Ὅταν ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λισσαβῶνα, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ ἐβάπτισεν Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ἐνῷ οἱ Πορτογάλοι ἔζήτουν νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας πλέοντες πρὸς ἀνατολάς, ἄλλοι ἐσκέφθησαν, δτι ἥτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο πλέοντες πρὸς δυσμάς.

Ἀπὸ αἰῶνος ἥδη ἔγινετο λόγος περὶ τούτου εἰς τὸν κόσμον τῶν λογίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Φλωρεντῖνος Ιατρὸς **Πάολο Το-**

Χάρτης τῶν Ἀνωκαλύψεων.

σκανέλι ὑπεστήριζε μὲν θέρμην τὴν ἄποψιν. Ὁ Εσχεδίασε μάλιστα σχετικὸν χάρτην, τὸν δποῖον ὑπέβαλε μετὰ ὑπομνήματος εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας. Ὁ Κολόμβος ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἴδεαν.

Ο **Χριστόφορος Κολόμβος** (Christoforo Colombo), 1446-1506) ἐγεννήθη περὶ τὸ 1446 εἰς τὰ περίχωρα τῆς Γενούης, ἀπὸ πατέρα ὑφαντουργόν, ἔλαβε μικὸν μόρφωσιν καὶ μέχρι τοῦ 25ου ἔτους κατεγίνετο εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του. Ἀλλ᾽ αἱ διηγήσεις καὶ τὰ ἀναγνώσματα περὶ ἀγνώστων καὶ περιέργων χωρῶν ἐτάραξαν τὴν φαντασίαν του. Ἐγγράφεις τὸν Τοσκανέλι καὶ ἐπίστευεν εἰς τὸν χάρτην του. Ἐγινεν δὲ ἵδιος ναυτικὸς καὶ χαρογράφος καὶ ἐταξίδευσεν εἰς δλας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, ἀπὸ τὰ παρόλια τῆς Ἀφρικῆς ἕως τὴν Βόρειον θάλασσαν, ἵσως καὶ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Λισσαβῶνα, δπου καὶ ἐνυμφεύθη. Συνεδύαζε διορατικότητα ἐπιστημονικὴν μὲ ζωηρὰν φαντασίαν καὶ μυστικοπαθῆ εὐπιστίαν.

Ἐπειδὴ ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις δὲν ἔδέχθη τὴν πρότασίν του νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔξερευνητικὸν πλοῦν πρὸς δυσμάς, κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλεῖς τῆς Ισπανίας Φερδινάνδον καὶ Ισαβέλλαν. Οἱ σοφοὶ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Σαλαμάγκας, εἰς τοὺς δποίους παρέπεμψαν τὴν ὑπόθεσιν, δὲν ἐβιάζοντο νὰ ἀπαντήσουν. Ὅταν δμως οἱ δύο βασιλεῖς ἐκυρίευσαν τὴν Γρενάδαν καὶ ἥνωσαν τὴν Ισπανίαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον των, ἐφάνησαν πρόθυμοι διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Ἡ Ισβέλλα ἴδιως ἔλαβεν ὑπὸ τὴν εὔνοιάν της τὸν Κολόμβον.

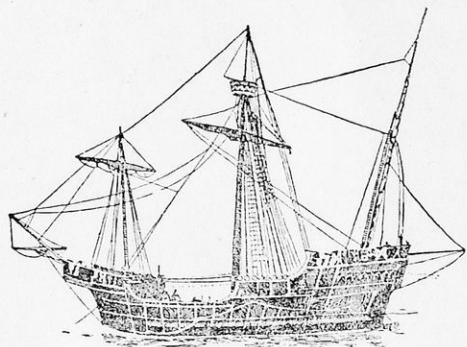
Τὴν 17ην Ἀπριλίου 1492 ἐπὶ τοῦ πρὸς τῆς Γρενάδας στρατοπέδου ὑπέγραψαν συμβόλαιον, διὰ τοῦ δποίου ἔδέχοντο τοὺς δρούς τοῦ ἐρευνητοῦ, τίτλον εὐγενοῦς καὶ Μεγάλου Ναυάρχου εἰς τὸν ἴδιον καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἀντιβασιλείαν καὶ τὸ δέκατον ἐπὶ τῆς φρονολογίας τῶν ἀνακαλυφθησιμένων χωρῶν.

Ο Κολόμβος ἀπέπλευσε μὲ τρία πλοῖα τὴν 3ην Αὐγούστου 1492 ἀπὸ

Χριστόφορος Κολόμβος.

τὸν λιμένα τῆς Πάλου. Ὁ ἕδιος ἐπέβαινε τοῦ μεγαλυτέρου, τῆς «Santa Maria», 23 μέτρων μήκους. Τὸ πλήρωμα τῶν πλοίων, 90 περίπου ἄνδρες, ἀπετελεῖτο ἐν μέρει ἀπὸ καταδίκους τῆς φυλακῆς. Ἡ κολούθησε τὴν γνωστὴν δόδον μέχρι τῶν Καναρίων νήσων καί, ἀφοῦ ἀνεπαύθη ὀλίγον, ἐρρίφθη εἰς τὸν ὥκεανόν. Οἱ ναῦται ἦσαν ἀνήσυχοι, ἐνόμιζον, ὅτι δὲν θὰ ἐπανίδουν τὴν Εὐρώπην, ἐγόγγυζον, στάσις ὅμως δὲν ἔγινεν. Ὁ ἕδιος ἦτο σταθερὸς καὶ ἔδειξε πεποίθησιν καὶ θάρρος.

Σάντα Μαρία.

τὴν Χαΐτην, ἐκ τῶν δποίων τὴν πρώτην ἔξελαβεν ὡς Κίναν καὶ τὴν δευτέραν ὡς Ιαπωνίαν, ὅπως εἴκονιζοντο αὗται εἰς τὸν χάρτην τοῦ Τοσκανέλι.

Ἐπέστρεψε τὴν 15ην Μαρτίου 1493 εἰς τὴν Ισπανίαν, ὅπου τοῦ ἔγινε θριαμβευτικὴ ὑποδοχή. Εἶχε φέρει μαζί του βάμβακα, χουσόν, ἴθιαγενεῖς, ὅχι δμως μπαχαρικά. Ἡ ἀνακάλυψις ἐπροκάλεσε κατάπληξιν εἰς δόλον τὸν κόσμον. Οἱ ἀνθρώποι εἶπον, ὅτι δο Κολόμβος ἐδώρησεν δλόκληρον νέον κόσμον εἰς τὴν Ισπανίαν.

Ο Κολόμβος ἔκαμεν ἀλλὰ τρία ταξίδια. Τὸ δεύτερον ἔγινε μὲ πολὺ μεγαλυτέρας δυνάμεις, 14 καραβέλλας, 3 φορτηγὰ καὶ ἔνοπλον ἀποβατικὸν ἄγημα ἀπὸ 1200 ἄνδρας. Τὰ ἀποτελέσματα δμως δὲν ἔδικαίωσαν τὰς προσδοκίας, διότι ἡ ἀνακάλυψις δὲν ἀπέφερεν οὔτε μπαχαρικά οὔτε ἀρώματα καὶ χουσόν.

Εἰς τὸ τρίτον ταξίδιον (1498 - 1500) προσήγγισε τὴν βιρείαν ἀκτὴν τῆς Νοτίου Αμερικῆς, πλησίον τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ορενόκου. Ἐ-

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

πίστευσεν ὅτι αὐτὴν τὴν φοράν εὑρίσκετο εἰς τὰς Ἰνδίας, «πλησίον τοῦ ἐπιγείου παραδείσου». Ὅλλα δυσαρέσκειαι καὶ ἔξεγέρσεις ἐναντίον του ἥναγκασαν τοὺς βασιλεῖς νὰ ἀφαιρέσουν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τὸν Κολόμβον, ὃ δὲ ἀντικαταστάτης του ἐθεώρησε καλὸν νὰ τὸν φυλακίσῃ καὶ νὰ τὸν στείλῃ μαζὶ μὲ τὸν δύο ἀδελφούς του σιδηροδέτους εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Κολόμβος ὅμως κατώφθωσε νὰ ἀποδεῖξῃ τὴν ἀθωότητά του καὶ οἱ βασιλεῖς ὅχι μόνον τὸν ἐτίμησαν καὶ τὸν ἀπεζημίωσαν, ἀλλὰ τοῦ ἀνέθεσαν καὶ τέταρτον ταξίδιον.

Τὸ τέταρτον ταξίδιον (1502 - 1504) ἦτο ἀτυχέστερον. Ζητῶν, ὡς ἐνόμιζεν, διέξοδον εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἦδη εἶχον φθάσει οἱ Πορτογάλοι, προσήγγισε τὸν ἴσθμὸν τοῦ Παναμᾶ, πιστεύων ὅτι περιπλέει τὴν Κίναν, ὅτι ἀπέχει 18 ἡμερονύκτια ἀπὸ τὸν Γάγγην καὶ ὅτι εὑρίσκεται πρὸ τῆς «Χερσονήσου τοῦ χρυσοῦ», ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Σολομὼν εἶχε προμηθευθῆναι μέσα διὰ νὰ κτίσῃ τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ. Τρικυμίαι καὶ ἔξεγερσις τῶν ιθαγενῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ ἔρευνηται συμπεριφέροντο ἀπανθρώπως, τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν (Νοέμβριος 1504). Ἡ Ἰσαβέλλα μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν, ὃ δὲ Φερδινάνδος δὲν ἔδειξεν ἐνδιαφέρον δι' αὐτόν. Ὁ Κολόμβος ἀπέθανε τὴν 20ὴν Μαΐου 1506 σχεδὸν λησμονημένος.

Ὁ Κολόμβος μέχρι τέλους ἐπίστευεν, ὅτι ἀνεκάλυψε τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας. Διὰ τοῦτο, τὰς νήσους, εἰς τὰς ὁποίας προσωριμίσθη, ὡνόμασαν Δυτικὰς Ἰνδίας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν Ἰνδούς. Οἱ δύσπιστοι ὅμως δὲν ἔλειψαν. Διορατικὸς ἴστορικὸς ἀπὸ τὸ 1493 ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ πλανήτης μας εἶναι πολὺ εὐρύτερος ἀπὸ ὃ, τι ὑπέθετεν ὁ Κολόμβος.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἐν τούτοις ἡ νέα ἡπειρος, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ Κολόμβος, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ ἄλλον, τὸν Φλωρεντινὸν ναυτικὸν Ἀμεριγὸν Βεσπούτσι (Amerigo Vespucci), ὃ ὁποῖος συνώδευσε τὸν Κολόμβον εἰς τὰ νεώτερα ταξίδιά του καὶ ἔδωσε περιγραφὴν τῶν νέων χωρῶν ὑπὸ τύπου ἐπιστολῶν. Εἰς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὸ 1507 ἔκαμψε λόγον περὶ μεγάλης ἡπείρου, τοῦ νέου κόσμου (nouus mundus), ἀνακαλυφθείσης πρὸς δυσμὰς τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, μεταφρασθεῖσα εἰς πολλὰς γλώσσας, συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν νέαν ἡπειρον. Ὁ ἴδιος ἀπέθανε (1512) χωρὶς νὰ ἴδῃ τὴν Ἰστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Ἐκδ. 1948)

μεγάλην τύχην, ή δποία ̄πεφυλάσσετο εἰς τὸ ὄνομά του. Περὶ τῆς παρουσίας νέας ἡπείρου ἐβεβαιώθησαν, ὅταν τὸ 1513 ὁ Ἰσπανὸς **Μπαλμπόα** (Balboa) διέκρινεν ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ ἴσθμου τοῦ Παναμᾶ τὸν Εἰρηνικόν, καὶ περισσότερον ὅταν ὁ Μαγελᾶνος ἀνεκάλυψε τὴν διάβασιν εἰς αὐτόν.

ΟΙ ΠΟΡΤΟΓΑΛΟΙ ΦΘΑΝΟΥΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ (1498)

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Πορτογάλοι ἔξηκολούμησαν τὴν προσπάθειάν των νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἐνέτειναν αὐτὴν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Κολόμβου. Τὴν 8ην Ἰουλίου 1497 ὁ **Βάσκο δὰ Γάμα** (Basco da Gama), υἱὸς θαλασσοπόδου καὶ ἀπὸ βασιλικὸν γένος, ἀνεχώρησε μὲ τέσσαρα σκάφη. Τὴν 22αν ὑπερέβαινε τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου τοῦ Διάς, τοῦ δποίου εἶχε συμπαραλάβει τὸν πλοηγόν. Τὴν 15ην Ἀπριλίου 1498 εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτὴν ἀπέναντι τῆς Μαγασκάρης, διόπθεν καὶ ἔλαβεν Ἡραφίας πλοηγοὺς καὶ βοηθού-
1498 μενος ἀπὸ τὸν περιοδικὸν ἀνεμον τοῦ Ἰνδικοῦ (μουσίμ, mousson), προσήγγισε τὰς Ἰνδίας τὴν 20ην Μαΐου, πλησίον τῆς Καλκούτας καὶ ὑστερον ἔφθασεν εἰς τὴν Γόαν.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΗΣ ΓΗΣ (1519 - 1521)

‘Ο **Μαγελᾶνος** (Magelhaes), ἀπὸ μεγάλην πορτογαλικὴν οἰκογένειαν, ἀσκηθεὶς εἰς τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς πατρίδος του εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐπεφορτίσθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας, τὸν περίφημον Κάρολον Ε', νὰ ἀναζητήσῃ δρόμον πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς Μολούκας νήσους. Μὲ πέντε πλοῖα καὶ 265 ἀνδρῶπους ἀνεχώρησε τὴν 20ην Σεπτεμβρίου 1519. Ἐχρειάσθη μῆνας, διὰ νὰ πλεύσῃ τὴν παραλίαν τῆς Νοτίου Αμερικῆς, καὶ τὴν 21ην Οκτωβρίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἐλικοειδῆ πορθμὸν μεταξὺ τῆς ἡπείρου καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, ὁ δποίος ἀπὸ τότε φέρει τὸ ὄνομά του, κατηνάλωσεν ὀλό-

Μαγελᾶνος.

κληρον μῆνα διὰ νὰ τὸν περάσῃ καὶ ἔξηλθεν εἰς εὐρύχωρον ὥκεανόν, τὸν δποῖον ὡνόμασεν Εἰρηνικόν, διότι τοῦ ἐφάνη ἔξαιρετικὰ ἡσυχος, ἐπειδὴ ἦτο ἡ περίοδος τῆς γαλήνης.

Μετὰ μακρὸν καὶ κοπιώδη πλοῦν ἐφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας, δπου δ ἵδιος ἐφορεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς ίθαγενεῖς. Οἱ ἄνδρες του ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον, ἐφθασαν εἰς τὰς Ἰνδίας, δπου συνηντήθησαν μὲ τοὺς Πορτογάλους, καὶ διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος οἱ περισσωτέντες 18 ἄνδρες ἀπὸ τοὺς 265 μὲ ἐν πλοῦν ἐπέστρεψαν τὴν βῆν Σεπτεμβρίου 1521. Τοιουτορόπως συνετελέσθη δ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

Τὰς ἀνακαλύψεις ἡκολούθησε ζωηροτάτη κίνησις διὰ τὴν κατάληψιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν νέων χωρῶν. Οἱ Εὐρωπαῖοι κατελήφθησαν ἀπὸ τὸ πάθος ταξιδίων, ὑπερποντίων ἐπιχειρήσεων καὶ περιπετειῶν. Πολλοὺς ἔκινεν ἡ ἔλεις τοῦ ἀγνώστου. "Αλλοι ἡσαν ἐνθουσιώδεις ἀπὸ θρησκευτικὸν ζῆλον νὰ κατηχήσουν τοὺς εἰδωλολάτρας. Οἱ περισσότεροι δμως ἀπὸ τοὺς περιφήμους αὐτοὺς «κατακτητὰς» (conquistadori ισπανιστὶ) ἡσαν παράτολμοι διώκται τύχης καὶ ἐπικερδῶν ἀνδραγαθημάτων, σκληροὶ καὶ ἀπληστοί, τοὺς δποίους ἐκαμνει τολμηρούς ἡ ἐπίγνωσις, δτι ἔχουν νὰ μετρηθοῦν μὲ ἀόπλους ίθαγενεῖς.

Εἰς τὰς ἀποικιακὰς ἐπιχειρήσεις προηγήθησαν οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοί. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, τὴν 3ην Μαΐου 1493, ἐνῷ ἀκόμη ἡ γῆ κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἦτο ἀγνωστος, δ πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ' ἐμοίρασεν αὐτὴν διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ διερχομένου 370 μίλια πρὸς δυσμάς τῶν Ἀζορῶν εἰς δύο μέρη, ἐκ τῶν δποίων τὸ δυτικόν, τὸν «Νέον Κόσμον», ἔδωσεν εἰς τοὺς Ἰσπανούς, τὸ ἄλλο εἰς τοὺς Πορτογάλους.

Δὲν ἤργησαν δμως τοὺς δύο αὐτοὺς λαοὺς νὰ ἀκολουθήσουν ἄλλοι, Ὁλλανδοί, Ἀγγλοι, Γάλλοι, οἱ δποῖοι ἐδειξαν μεγαλυτέρας ἴκανότητας.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ

Εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὥκεανὸν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Πορτογάλοι, διὰ νὰ μονοπωλήσουν τὸ ἐμπόριον, περιῆλθον εἰς προστριβὰς πρὸς

τοὺς Ἀραβας, τοὺς Ἰνδοὺς ἡγεμόνας, τοὺς ὅποιους οἱ Ἀραβες ἔξη-
ρέθιζον, πρὸς τὴν Αἴγυπτον, καὶ προπάντων πρὸς τὴν Βενετίαν. Ἔ-
δειξαν ἀρκετὴν δραστηριότητα καὶ ἐπέβαλον ἐπὶ τι διάστημα τὴν
κυριαρχίαν τῶν εἰς τὰς Ἰνδικὰς θαλάσσας, ἀλλοτε συνεννοούμενοι, ἄλ-
λοτε μετερχόμενοι βίαν, καίοντες τὰ πλοῖα, σφάζοντες ἢ ἀκρωτηριά-
ζοντες τὰ πληρώματα, βομβαρδίζοντες καὶ δίδοντες πραγματικὰς ναυ-
μαχίας πρὸς τοὺς Ἀραβας.

Ο κύριος ὅμως ἰδρυτὴς τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῶν Πορτογά-
λων εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὥκεανὸν ὑπῆρξεν δ Ἀλφόνσος Ἀλμπουκέρκε
(Alphonso d'Albuquerque), ἀντιβασιλεὺς ἀπὸ τὸ 1508 - 1515. Καταλα-
βὼν ἐπικαίρους θέσεις, ἔξουσίαζε τὴν εἴσοδον τοῦ Περσικοῦ κόλπου
καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ κατέστησε κέντρον τῶν πορτογα-
λικῶν κτήσεων τὴν Γόαν, σπουδαίαν ἀγορὰν ἀνατολικῶν προϊόντων.
Οἱ Πορτογάλοι ἔξουσίαζον μόνον τὴν παραλίαν τοῦ Ἰνδικοῦ, ἐπὶ τῆς
ὅποιας ἵδρυσαν πρακτορεῖα καὶ φρούρια. Κατέλαβον τὴν Κεϋλάνην,
τὰς νήσους τῆς Σούδης, τὴν Μαλάκκαν. Πρὸς ἀνατο-
λὰς ἔξετεναν τὴν ἔξερεύνησίν των μέχρι τῆς Αὔστραλίας, ἔτοιμοι
ὅμως περισσότερον πρὸς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἰαπωνίαν.

Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν ἴδρυσαν πρῶτον πρακτορεῖα, ἀργό-
τερα καὶ ὀχυρὰς θέσεις (Γουϊνέα 1515, Κόγκο καὶ Ἀγγολα 1575 -
1584). Ἐγκατασταθέντες εἰς τὸ Ἀκρωτήριον, συνέδεσαν τὰς κτήσεις
των τοῦ Ἀτλαντικοῦ μετὰ τῶν τοῦ Ἰνδικοῦ ὥκεανοῦ.

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Βραζιλίαν, τὴν ὁ-
ποίαν ἀνεκάλυψαν τυχαίως. Κατὰ τὴν πρώτην δηλαδὴ ἐκστρατείαν
μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας μὲ 13 πλοῖα παρε-
σύρθησαν ἀπὸ τὰ ρεύματα καὶ προσήγγισαν τὴν παραλίαν τῆς Νο-
τίου Ἀμερικῆς. Η Βραζιλία ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν πορτογαλικὴ κτήσις,
οἱ δὲ Πορτογάλοι ἀπέκτισαν αὐτὴν συστηματικάτερον.

Ἐπί τι διάστημα οἱ Πορτογάλοι ἔμονοπώλησαν τὸ ἐμπόριον τοῦ
Ἰνδικοῦ ὥκεανοῦ καὶ ἡ Λισσαβών, ὑποσκελίσασα τὴν Βενετίαν, ἔγι-
νεν ἡ μεγάλη ἀγορά τῶν μπαχαρικῶν. Η Λισσαβὼν εἶχε περὶ τοὺς
100.000 κατοίκους, ἐφαίνετο ὑπερπληρωμένη ἀπὸ πλοῦτον καὶ ἡ μι-
κρὰ Πορτογαλία παρουσιάσθη πρὸς στιγμὴν ὡς μεγάλη δύναμις καὶ
ἀνέδειξε ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς.

Άλλο ἡ πτωχὴ εἰς ἀνθρώπους καὶ μέσα χώρα δὲν ἦτο εἰς
θέσιν νὰ κρατήσῃ τὸ βάρος αὐτῆς τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἀποικιακὸν

κράτος της, δπως τῶν Φοινίκων, ἀπετελεῖτο ἀπὸ σειρὰν πρακτορείων διεσκορπισμένων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ἐπὶ 20.000 χιλιομέτρων χωρὶς συνοχήν. Οἱ Πορτογάλοι ἐκυβέρνησαν κακῶς. Καταχρήσεις ὑπαλλήλων, αὐθαιρεσίαι καὶ ἀπανθρωπία ἀντιβασιλέων, διωγμοὶ θρησκευτικοί, ἔφεραν εἰς ἀπόγνωσιν τοὺς ιθαγενεῖς. Ὅταν δὲ τὸ 1580 ἡ Πορτογαλία προσηρτήθη εἰς τὴν Ἰσπανίαν, αἱ ἀποικίαι της ἔμειναν ἀδέσποτοι. Κληρονόμοι των ὅμως ἔγιναν οἱ Ὀλλανδοὶ καὶ οἱ Ἀγγλοί.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Θέατρον τοῦ ἀποικισμοῦ τῶν Ἰσπανῶν ἦτο ἡ Ἀμερική. Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῶν Ἰσπανῶν ἔξετείνετο εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Νότιον Ἀμερικήν, πλὴν τῆς Βραζιλίας, ἡ δποία ἦτο κτῆσις πορτογαλική. Αἱ ὄνομαστότεραι κατακτήσεις εἶναι τοῦ Μεξικοῦ, τοῦ Περού καὶ τῆς Χιλῆς.

Αἱ φυλαὶ τῶν μερῶν αὐτῶν είχον χρῶμα ποικίλον, ἀπὸ τοῦ κιτρίνου μέχρι τοῦ ἐρυθροῦ, μαλλιὰ χονδρά, μαῦρα, λεῖα, ἀραιὰ γένεια, ἔξωγκωμένας παρειάς, δρφαλμοὺς βαθυολοὺς καὶ μικρούς, ἀνάστημα μέτριον. Εἰς τοὺς ιθαγενεῖς οἱ λευκοὶ ἀνθρωποι ἐφαίνοντο ὅντα ὑπερφυσικά, διότι μὲ τὰ πυροβόλα των ὅπλα παρουσιάζοντο ὃς χρησιμοποιοῦντες τὸν κεραυνὸν καὶ διότι ἐπολέμουν ἔφιπποι.

Τὸ 1519 ὁ Ἰσπανὸς **Φερδινάνδος Κορτές** (Fernando Cortes) ἐκυρίευσε μὲ δλίγας ἐκατοντάδας ἀνδρῶν τὸ Μεξικόν, εἰς τὸ δποῖον ἔζη λαὸς ὥργανωμένος εἰς κράτος μὲ τὴν ἰερατικὴν τάξιν τῶν Ἀζτέκων καὶ βασιλέα ἐπὶ κεφαλῆς. Ὁ ἀρκετὰ προχωρημένος πολιτισμός των μὲ ὑφαντικήν, χρυσοχοϊκήν, μὲ μεγάλας γεφύρας καὶ πυραμιδείδεις ναούς, ενδρίσκετο εἰς τὴν βαθμίδα τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ. Οἱ Ἀζτέκοι, οἱ δποῖοι δὲν ἔγνωριζον τὴν χρῆσιν ἵππου καὶ πυροβόλων ὅπλων, ἐλάτρευον θεόν, εἰς τὸν δποῖον προσέφερον ἀνθρωποθυσίαν. Ἡ πρωτεύουσά των Μεξικὸν μὲ τοὺς 200.000 κατοίκους της ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ κόσμου. Οἱ Ἰσπανοὶ μετὰ ἀπανθρωπώπους βιαιοπραγίας ἐναντίον τῶν ιθαγενῶν ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας, ἀνεμίχθησαν ὅμως ταχέως μὲ τοὺς ἔγχωρούς. Σήμερον κατοικοῦν εἰς τὸ Μεξικόν 19%, λευκοί, 38%, Ἰνδιάνοι, 43% μιγάδες.

Ο **Φραντσίσκο Πιτζάρο** (Francisco Pizarro) μὲ 165 ἀνθρώπους κατέλαβε τὸ Περού, τὸ θεοκρατικὸν κράτος τῶν Ἰνκας, «τῶν

νίων τοῦ ἥλιου». Ἡ εὐφοριωτάτη γῆ ἦτο κτῆμα τοῦ κράτους. Τὴν ἐσοδείαν ἔμοιραζον εἰς τοὺς κατοίκους. Ὅφαντουργικὴ ταπήτων, οἰκοδομικὴ ναῶν, πυλῶν, πύργων εὑρίσκετο εἰς ἀξιοσημείωτον πρόδον. Σκληρότερος ἀπὸ τὸν Κορτές, δλιγάρτερον ἵπποτικὸς καὶ περισσότερον ληστρικός, δι Πιτζάρο ἐπωφελήθη ἀπὸ τὴν διένεξιν δύο ἀδελφῶν καὶ ὑχαλώτισε τὸν βασιλέα, τὸν δποῖον ἐφόνευσεν, ἀφοῦ ἔλαβε μέγαν δύκον χρυσοῦ ὡς λύτρα. Μέγα μέρος τῶν ἴθαγενῶν ἔξηφανίσθη (1535).

Οἱ Ἰσπανοὶ ἀρχηγοὶ εἶχον κακὸν τέλος. Ἀλλος ἀπηγχονίσθη, ἄλλος κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ δι Πιτζάρο ἐδολοφονήθη.

Ἀπὸ τὴν Μαρδίτην τὸ Συμβούλιον τῶν Ἰνδιῶν, ἰδρυθὲν τὸ 1511, εἴχε τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀποικιῶν, ἕως ὅτου τὸ στέμμα ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τῶν τυχοδιωκτῶν, ἀναλαβὸν αὐτὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τῶν ἀποικιῶν.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ, ΓΑΛΛΩΝ, ΟΛΛΑΝΔΩΝ

Ἐνῷ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ ἔζητησαν τὴν ὁδὸν εἰς τὰς Ἰνδίας πρὸς νότον, ἄλλοι ἐσκέφθησαν, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσουν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πλέοντες βιορειοδυτικά. Ὅταν δὲ ἀπεκαλύφθη, ὅτι ἡ εὐρεθεῖσα γῆ ἦτο ἥπειρος, φυσικὸν ἦτο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι θὰ ὑπῆρχε διέξοδος εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ ἀπὸ τὸ βόρειον ἀκρον ἀντῆς.

Ἀπὸ τοῦ 1497 δι Γενουώνσιος **Τσοβάνι Καμπόττο** (Giovanni Cabotto), διατελῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρούλιου Ή', μὲ τοὺς τρεῖς υἱούς του προσήγγισε τὴν παραλίαν βορειοανατολικῶς, ἕως ὅτου τὸν ἡμπόδισαν οἱ κινητοὶ πάγοι. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, πλεύσας πρὸς ἀντίθετον διεύθυνσιν, συνεπλήρωσε τοιουτούπως τὴν ἔξερεύνησιν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἥ δποια βραδύτερον ἔγινε τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν Ἀγγλων.

Γάλλοι ναυτικοὶ ὑπὸ τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόδρον **Ιάκωβον Καρτιέ** (Jacques Cartier), ζητοῦντες ἐπίσης τὴν πρὸς βορρᾶν διάβασιν, κατέλαβον τὸν Καναδᾶν, ὃπου ἀργότερα ἴδουσαν εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ Saint-Lorent τὴν πόλιν Κεμπέκ (Quebec, 1608). Οἱ Ολλανδοὶ ἐπίσης πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν κατηύθυναν τὰς προσπαθείας των.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἡ ἐγκατάστασις πολυαρίθμων Εὐρωπαίων εἰς τὰς νέας χώρας ἥλλαξαν εἰς δόλον τὸν κόσμον τὰς ἐμπορικὰς ὁδούς, τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς, τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀνταλλασσομένων ἐμπορευμάτων, τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐμπορίου, μὲ μίαν λέξιν τὰ ὑλικὰ μέσα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διὰ ἔνας μεταφορὰ ἥλαττώθη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰώνος εἰς ὅφελος τῆς διὰ θαλάσσης. Εἰς τὴν Ἄσιαν καὶ Ἀφρικὴν ἔχηκολούνθησαν τὰ καραβάνια μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἔκατον τάδας τῶν καμήλων. Ἐν τούτοις, τὸν 16ον αἰώνα τὸ φορτίον ἐνὸς πλοίου ἐφορούμενον ἀπὸ τὰς Ἰνδίας εἰς τὴν Λισσαβῶνα ὑπερέβαινε τὸ μεγαλύτερον καραβάνι. Τὰ φορτηγὰ τῆς ἐποχῆς ἔφθιαν τοὺς 2000 τόννους, δηλαδὴ 2 ἔκατον μύρια χιλιόγραμμα, ἐνῷ τὸ σύνηθες φορτίον τῆς καμήλου εἶναι 150 χιλιόγραμμα.

Οἱ νέοι δόροι μοι ήσαν περισσότερον θαλάσσιοι παρὰ ἡπειρωτικοί, περισσότερον ὠκεάνιοι παρὰ μεσογειακοί. Οἱ μεγάλοι ὠκεανοί δρόμοι εἶχον τρέες κατευθύνσεις: 1) μεταξὺ δυτικῆς Εὐρώπης, Ἀκρωτηρίου, Ἰνδιῶν, νήσων Σόνδης, Κίνας καὶ Ἰαπωνίας· 2) μεταξὺ Λισσαβῶνος καὶ Βραζιλίας· 3) μεταξὺ Σεβίλλης καὶ Μεξικοῦ.

Ἡ εἰσαγωγὴ καθαρῶς ἀμερικανικῶν προϊόντων, ἀραβοσίτου, καπνοῦ, κακάο, βανίλιας, ἀργότερα καὶ πατάτας, ἥλλαξεν δλίγον κατ' δλίγον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἄμερικὴν τὰ εἴδη τῶν ἰδικῶν μας σιτηρῶν, λαχανικά, δπωρικά, σακχαροκάλαμον, ἵππους, βοῦς, ἀκόμη καὶ καφέν καὶ βάμβακα.

Οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοί ἀπηγόρευον αὐστηρῶς εἰς τὰς ἀποικίας νὰ φυτεύσουν δοτι, τι φύεται εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν.

Εἰς τὴν Ἄσιαν αἱ Ἰνδίαι ἔδιδον πιπέρι, κανέλλαν καὶ ὄπιον, αἱ νῆσοι τῆς Σόνδης σάνδαλον (ἐρυθρόξυλον διὰ βαφῆν), καμφοράν, μοσχοκάρυον, ἥ· Περσία τάπητας καὶ ἵππους, ἥ Κίνα μέταξαν, σινικὴν μελάνην, πορσελάνην, δρείγαλκον. Ἡ χρῆσις τῶν ἔξωτικῶν αὐτῶν προϊόντων ἐγενικεύθη καὶ ἡ τιμὴ των ἔπεσε.

Ἐγινε ζωηροτάτη ἐκμετάλλευσις τῶν εὑρεθέντων εἰς τὰς νέας χώρας μεταλλείων. Μεγάλαι ποσότητες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εισέρρευσαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγοράν. Ἡ συνολικὴ περιουσία τῆς Εὐρώπης εἰς εὐγενῆ μέταλλα, ἐνῷ τὸ 1500 ἀντεποσώπευε 2^{1/2}, χρυσᾶ

δισεκατομμύρια, η θερμή κατά τὴν διάρκειαν τοῦ 16ου αἰώνος εἰς 4 δισεκατομμύρια. Ὁ τόκος κατῆλθεν εἰς 5 %, ἥ δεῖται τοῦ χρήματος εἰς τὸ 1/6 τῆς παλαιᾶς.

Οἱ ίθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, φύσει μικρᾶς ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὴν κακὴν χρησιμοποίησιν, ἐξηφανίσθησαν ἥ ἔφυγον εἰς τὰ δάση. Ἔπειδὴ δῆμος οἱ ἀποικοὶ ἐχρειάζοντο ἐργατικὰς χεῖρας διὰ τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰς φυτείας, αἱ δύο ιαὶ ἀνεπτύχθησαν τὸν 16ον καὶ 17ον αἰώνα, ἡρχισαν νὰ εἰσάγουν μαύρους ἀπὸ τὴν Ἀφρικήν. Παρὰ τὰς ἀσθενεῖς διαμαρτυρίας τῶν ἱεραποστόλων, ἥ μαύρη φυλὴ ἀκουσίως μετηνάστευσεν εἰς τὴν Ἀμερικήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Η ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Μετὰ μακράν ζύμωσιν, ἢ δποία ἔγινε, καθὼς γνωρίζομεν, τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων, ἥρχισε ζωηρὰ πνευματικὴ κίνησις εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἵδιως εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Τὰ ταξίδια, τὸ ἐμπόριον, ὁ πλοῦτος, ἔξυπνησαν τὸν ἀνθρωπὸν, ὁ δποῖος δὲν ἴκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν ἀπλῆν θεολογικὴν μόρφωσιν. Ἱδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐδημιουργήθησαν μικραὶ ἀνθηραὶ πολιτεῖαι, Φλωρεντία, Μιλᾶνον, Ρώμη, κτλ., αἱ δποῖαι παρεῖχον πρόσφορον ἔδαφος εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀναπτύσσονται νέαι ἵδεαι περὶ πολιτείας, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς καὶ παραλλήλως ἢ δρμὴ πρὸς νέας μορφὰς τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς τέχνης.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ

Ἡ Ἰταλία κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦτο τὸ θέατρον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο καθολικῶν ἔξουσιῶν, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας (τῆς Ἀγίας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας) καὶ τοῦ Πάπα. Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰῶνος παρέλυσεν ἢ δύναμις τῶν αὐτοκρατόρων, οἱ δὲ Πάπαι ἀπὸ τοῦ 1305 ἦσαν αἰχμάλωτοι τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἀβινιόν. Ἡ Ἰταλία, ἀπαλλαγεῖσα τότε ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἴσχυρὰς ἔξουσίας, εὑρέθη διηρημένη εἰς δεκάδας κρατῶν, ἐκ τῶν δποίων τὰ σημαντικώτερα ἦσαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ μέσον, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας πρὸς νότον, αἱ μεγάλαι δημοκρατικαὶ πόλεις Βενετία, Μιλᾶνον, Φλωρεντία πρὸς βορρᾶν.

Τὰ κράτη τῆς Ἰταλίας διετέλεσαν εἰς ἀτελευτήτους προστριβάς καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων οἴκων διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἔξουσίας προεκάλεσεν αἵματηράς συγκρούσεις. Τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τὰ κράτη καὶ αἱ πολιτεῖαι ἀναθέτουν εἰς πολεμιστὰς ἔξι ἐπαγγέλ-

ματος, ἀρχηγοὺς μισθοφόρων, εἰς τοὺς περιφήμους Condottieri, οἱ δποῖοι γίνονται πολλάκις κύριοι τῆς ἔξουσίας καὶ ἰδούσιν πραγματικὰς τυραννίδας, τὰς δποίας προσπαθοῦν νὰ ἔξασφαλίσουν δι' ἕαυτοὺς καὶ τὴν οἰκογένειάν των μὲ πᾶν μέσον.

Οἱ μικροὶ ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας ἔκυβέρνησαν αὐταρχικῶς στηριζόμενοι εἰς τοὺς ἐνόπλους των Ἑδωσαν τοιουτορόπως πρῶτοι τὸ ὑπόδειγμα ἀπολύτου μοναρχίας καὶ τοῦ μονίμου στρατοῦ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἔνδρης. Ὅποχεωμένοι νὰ ζοῦν «ἐπικινδύνως», εἶχον τὸ πνεῦμα διαρκῶς ἄγυρυπτον. Ἐπροστάτευσαν τοὺς σοφοὺς καὶ καλλιτέχνιας, κυρίως διὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς τεχνικάς των γνώσεις πρὸς κατασκευὴν ὁχυρωμάτων, μηχανῶν, τηλεβόλων, συγχρόνως ὅμως διότι ἀπέκτησαν τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ.

Τὴν νέαν ἀντίληψιν περὶ τοῦ ἡγεμόνος ἔκθέτει δ Φλωρεντινὸς συγγραφεὺς Μακιαβέλλι εἰς τὸ ὀνομαστὸν σύγγραμμα περὶ τοῦ ἡγεμόνος (Il principe):

«Συζητεῖται, γράφει, ἂν εἶναι προτιμότερον (δ ἄρχων) νὰ εἶναι ἀγαπητὸς ἢ ἐπίφοβος. Εὔκταια εἶναι καὶ τὰ δύο. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς εἶναι δύσσοκολον καὶ χρειάζεται νὰ γίνῃ ἐκλογή, πρέπει νὰ προτιμήσωμεν τὸ δεύτερον... Ἀλλως τε οἱ ἀνθρώποι τολμοῦν νὰ προσβάλλουν διλιγώτερον ὅσους φοβοῦνται παρὰ ὅσους ἀγαποῦν... Μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ ἄρχοντος πρέπει νὰ εἶναι νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἔξουσίαν του... Τὸ συμφέρον τοῦ κράτους ὑποχρεώνει πολλάκις τὸν ἡγεμόνα νὰ παραβῇ τὸν λόγον καὶ τὴν πίστιν του καὶ νὰ πρᾶξῃ ἐναντίον τῆς φιλανθρωπίας, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας... Ὅπου πρόκειται διὰ τὸ ἀγαθὸν τῆς πατρίδος, δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ κανεῖς, ἂν εἶναι δίκαιον ἢ ἄδικον, ἥπιον ἢ ἀπάνθρωπον, ἀξιέπαινον ἢ ἀξιοκατάκοριτον.»

Η ΝΕΑ ΑΝΤΙΛΗΨΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

«Οπως ἡ πολιτεία ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς καθολικὰς δυνάμεις, οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπος ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἔξαρτησιν ἀπὸ τὰς κοινότητας, σωματεῖα, συντεχνίας καὶ κοινωνικὰς τάξεις. Η Ἀναγέννησις ἔκχρυψε τὴν ἀπειρότητον ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματος, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀτόμου νὰ δημιουργήσῃ τὴν ζωὴν του. Καὶ ὁ ἀνθρώπος. ἐλεύθερος πλέον, ἐστράφη πρὸς τὸν κόσμον, ἀνεκάλυψε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἕαυτόν του. Τὴν θέσιν τοῦ ἀσκητισμοῦ, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς φυγῆς ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸν πόθον λυτρώσεως, ἔλαβον ἡ χαρά, ἡ ἀγάπη τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, δ πόθος ἴσχυος καὶ κοσμικῆς ἀπολαύσεως. Ἀνεγεννήθη δηλαδὴ τὸ ἀρχαῖον εὔθυμον πνεῦμα.

‘Ο ἄνθρωπος δηλαδὴ ἀρχίζει τὴν ἐποχὴν αὐτὴν νὰ συγκινῆται ἀπὸ τὰς φυσικὰς καλλονάς, ἔνθουσιάζεται ἀπὸ πᾶν ὅ, τι δίδει χρῶμα καὶ λάμψιν εἰς τὸν κόσμον. Ἐλέχθη, ὅτι ὁ νεώτερος ἄνθρωπος ἔγεννήθη ἀπὸ τὴν ἡμέραν, καθ’ ἥν ὁ ποιητὴς Πετράρχης ἀνέβη εἰς ἐνδρος, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου

‘Αλλ’ ὅστις θέλει νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀγώνων ζωὴν ὁφείλει νὰ ἀναπτύξῃ ἴδιαιτέρας ἰκανότητας. ‘Ο ἄνθρωπος ὡς ἄτομον, ὡς προσωπικότης, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ἀναπτύξῃ τὰς πνευματικάς, ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἰκανότητας ἐν πλήρει ἐσωτερικῇ ἀρμονίᾳ. ‘Η πολυμερής μόρφωσις, ὁ καθολικὸς ἄνθρωπος, ὁ homo universalis, ἔγινε τὸ ἴδιανικὸν τῆς ἐποχῆς. Ἀκοιβῶς εἰς τὴν δίψαν αὐτὴν πρὸς γνῶσιν, μάθησιν, μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν δὲλων τῶν ἰκανοτήτων συνίσταται ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἥ ‘Α ν α γέννησις.

ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

‘Η νοσταλγία πρὸς γνῶσιν ὥθησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀνακαλύψουν τοὺς ἀρχαίους. Παρετήρησαν ὅτι εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ἐκρύπτοντο θήσαυροὶ πολύτιμοι. Κατ’ ἀρχὰς ἐμελέτησαν Λατίνους συγγραφεῖς, διότι ἡ λατινικὴ ἥτο γνωστὴ εἰς τὴν Δύσιν ὡς γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας. ‘Ο Πετράρχης τὸ 1354 ἔγραφεν εἰς ἕνα φίλον, ὁ δποῖος τοῦ εἶχε κάμει δῶρον τὸν ‘Ομηρον εἰς τὸ πρωτότυπον : «‘Ο ‘Ομηρός σου εἴναι βωβὸς δι’ ἐμὲ ἦ γὰρ εἴμαι κωφὸς δι’ αὐτόν. ‘Ἐν τούτοις χαίρω καὶ μόνον νὰ τὸν βλέπω ἐμπρός μου καὶ πολλάκις ἀναλογίζομαι τὸ βιβλίον καὶ λέγω μὲ στεναγμόν : ὃ, σὺ Μεγάλε, πόσον ἐπιθυμῶ νὰ σὲ ἀκούσω !» ‘Αλλ’ ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα ἥρχισεν ἡ μετανάστευσις ‘Ελλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν, ἵδιως εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ ἀλωσίς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἥναγκασε πολλοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐδίδαξαν τὴν ἐλληνικήν. Συγχρόνως ἐκομίσθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην πολλὰ χειρόγραφα τῶν ‘Ελλήνων συγγραφέων. Οἱ λόγιοι τῆς Δύσεως παρετήρησαν τότε, ὅτι οἱ ‘Ελληνες συγγραφεῖς ἥσαν πολὺ ἀνώτεροι καὶ ὅτι ἔχοησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς Λατίνους. ‘Ἡρχισαν ἐπίσης νὰ κατανοοῦν καλύτερον καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Τότε ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀρχαίων ἔγινεν ἀντικείμενον λατρείας καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶδον εἰς αὐτὸν πραγματοποιημένον τὸ ἴδιανικὸν τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀρμονικῆς ἀναπτύξεως τῶν πνευματι-

κῶν καὶ σωματικῶν δεξιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς μόρφωσις διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων ἐθεωρήθη ἡ μᾶλλον ἐμπρέπουσα εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ ἡ ἐνασχόλησις εἰς αὐτὰ ὄνομάσθη ἢ ν ὅ ω πι-
στικαὶ σπουδαὶ (studia humaniora ἢ humanitatis) καὶ ἡ διανοητικὴ αὐτὴ κίνησις ἢ ν ὅ ω πισμὸς (humanismus).

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ — ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ

Πρὸ τῶν νέων Ἰδανικῶν ὑποχωρεῖ ἡ παλαιὰ διαίρεσις τῆς κοινω-
νίας εἰς τάξεις. Δημιουργεῖται νέα διάκρισις, μορφωμένη
ἀλλοφάνατη, προσωπική, πνευματική.

Ἡ νέα ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος δημιουργεῖ κοινωνικοὺς τρό-
πους καὶ πλῆθος λεπτῶν ἐνασχολήσεων καὶ ἀπολαύσεων, διποῖα δὲν
εἶχεν ἔτει δύναμις ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐκτιμά-
ται δὲν ἀνθρώπος διποῖος ἔχει γνώσεις, καλαισθησίαν, καλὴν συμπε-
ριφοράν. Ὁ ἐκλεκτὸς ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς εἶναι ἐξ ἵσου δεξιὸς εἰς
τὴν ἴππασίαν, ἔιφομαχίαν, κυνήγιον καὶ χορόν, δσον καὶ ἐμπειρος εἰς
τὰς σοφὰς ἐνασχολήσεις. Φιλόμουσοι ἡγεμόνες καὶ κληρικοὶ ὑποστη-
ρίζουν τὴν κίνησιν.

Ἐστία πνευματικῆς ζωῆς ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος εἶναι ἡ Φλω-
ρεντία, δπον ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ἐρίων συγκεντρώ-
νουν μεγάλα κεφάλαια καὶ δημιουργοῦν μεγάλας Τραπέζας. Οἱ Μέ-
δι (Medici), Ἰδιοκτῆται μεγάλου τραπεζιτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ
οἴκου, ἀποκτοῦν εἰς τὴν πόλιν ἡγεμονικὴν δύναμιν. Ὁ Κόσιμος καὶ
Ιδίως δὲ Λορέντσος, διπικληθεὶς μεγαλοπρεπής, εἶναι δὲν δονομαστὸς
Μαικήνας τῆς ἐποχῆς. Εἰς τὸ μέγαρόν του, δπως ἀλλοτε εἰς τὴν οἰκίαν
τοῦ Περικλέους, συναντῶνται αἱ ἐξοχῶτεραι κεφαλαὶ τῆς Ἱταλίας καὶ
συζητοῦν περὶ τὴν φιλόξενον τράπεζαν περὶ Ἰησοῦ καὶ Πλάτωνος καὶ
δινερεύονται νέαν θρησκείαν, ἡ δποία θὰ ἐνώσῃ χριστιανικὴν ἡθικό-
τητα καὶ ἐλληνικὴν καλαισθησίαν.

Ἡ στροφὴ εἰς τὰ ἐγκόσμια καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐπροχώρησε
τόσον, ὥστε νὰ σκανδαλίζῃ τοὺς ἀπλουστέρους. Περὶ τὸ 1500 ἡκού-
σθη ἡ βιαία διαμαρτυρία τοῦ δομινικανοῦ μοναχοῦ Σαβοναρόλα (Sa-
vonarola), διποῖος εἰς τὰ φλογερὰ κηρύγματά του ὄνομαζε τὴν Φλω-
ρεντίαν ἀμαρτωλήν, τοὺς ἰσχυροὺς Μεδίκους καὶ τοὺς φίλους των «εἰ-
δωλολάτρας». Ἐπὶ κεφαλῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως προσεπάθησε νὰ ἀλλά-

ξη τὸν ωμούτον τῆς ζωῆς εἰς τὴν πόλιν, ἀρχαῖα καλλιτεχνήματα ἐθραύσθησαν, συγγράμματα τῶν «εἰδωλολατρῶν» ἐκάησαν. Ὁ Σαβοναρόλα ἐτελείωσε τὴν ζωὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὡς αἵρετικός.

Τὸν 16ον αἰῶνα τὴν ἥγεσίαν ἔλαβεν ἡ Ρώμη. Εἰς τὴν πόλιν, ἥδιοία διέσωζε περισσοτέρας ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, εἰχον συναθροισθῆ μεγάλα πλούτη. Ἐπὶ τῶν παπῶν Ἰουλίου Β' καὶ Λέοντος Ι' ἥ “Αναγέννησις” ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἀνθησιν. Ὁ πάπας Λέων Ι’ ἦτο υἱὸς τοῦ Αριστονέτου τῶν Μεδίνων.

Ἡ “Αναγέννησις” λοιπὸν παρουσιάζει δύο περιόδους, τῆς Φλωρεντίας, τὸν 15ον αἰῶνα, καὶ τῆς Ρώμης, τὸν 16ον αἰῶνα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ἡ “Ιταλία, πολὺ πλησίον εἰς τὴν Ἀνατολήν, δὲν διέκοψε ποτὲ τὰς σχέσεις της μὲ αὐτήν. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν διατηροῦνται ἀκόμη σήμερον ἔλληνόφωνοι καὶ εἰς μοναστήρια τῆς Καλαβρίας δὲν ἔπαισε νὰ καλλιεργεῖται ἡ ἔλληνική.

“Οταν ἥ ἔξαπλωσις τῶν Ὀθωμανῶν ἐδημιούργησε θλιβεράν κατάστασιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, πολλοὶ λόγιοι ἔζητησαν καταφύγιον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὡς πρῶτος γνήσιος Ἐλλην διδάξας τὴν ἔλληνικήν (εἰς τὴν Βενετίαν, Φλωρεντίαν, Παβίαν, Ρώμην) ἐμφανίζεται περὶ τὸ 1415 ὁ **Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς**. Ἀργότερα ἥλθεν ὁ ἀνεψιός του **Ιωαννης Χρυσολωρᾶς**, ὁ δόποιος εἶχε μαθητὴν τὸν **Φραγκίσκον Φίλελφον** (Filelfo, Philephus, 1390 - 1461), ὁ δόποιος διεκρίθη ὡς ἔλληνιστής καὶ συνεζεύχθη τὴν λογίαν θυγατέρα τοῦ διδασκάλου του Θεοφανώ.

Εἰς τὸ Μιλάνον ἐδίδαξεν ὁ Κωνσταντινουπολίτης **Κωνσταντῖνος Λάσκαρης**. Τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην ἔστειλεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζίτη, διαδόχου τοῦ Μωάμεθ, ὁ Λορέντσος Μέδικος, διὰ νὰ ἀγοράσῃ ἔλληνικὰ χειρόγραφα.

Αἱ δύο σύνοδοι πρὸς τῶν ἐκκλησιῶν (Φερράρας, Φλωρεντίας, 1439), ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ἰταλίαν πολλοὶ ἐπίσημοι Ἐλληνες. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ ἔξοχώτερος τῶν Ἐλλήνων λογίων τῆς ἐποχῆς, ὁ **Γεώργιος Γεμιστὸς** ἢ **Πλήθων** (1355 - 1450), ὁ πλατωνικὸς ἢ δρυθότερον νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος, ἐφωτευμένος μὲ τὴν ἀρχαιότητα, ἴδιαιτέρως μὲ τὸν Πλάτωνα. Ἡτο ἐπιβλητικὴ φυσιογνωμία καὶ πολυμαθὴς μὲ θρησκευτικὰς τάσεις. Ὁ Πλήθων παρέμει-

νεν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Μεδίκων καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἀγάπη τοῦ Πλάτωνος ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς Ἰταλίας.

Φίλος καὶ ὅμοιδεάτης του ἦτο δὲ **Βασίλειος Βησσαρίων**, γεννηθεὶς εἰς τὴν Τραπεζοῦντα τὸ 1403. Ἡκολούθησε τὸν βασιλέα Ἰωάννην Παλαιολόγον εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἥγωνισθη διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν (1439). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς προσπαθείας ἥναγκασθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου προήχθη εἰς καρδινάλιον καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ γίνη πάπας. Διαλλακτικὸς φύσει καὶ ἀγαθός, ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὴν ἐμπάθειαν τῶν προσφύγων λογίων εἰς τὰς συζητήσεις των, ἡ δποία ἐκινδύνευε νὰ τοὺς ἐκθέσῃ πρὸ τῶν ξένων. Οἱ Ἑλληνες λόγιοι δηλαδή, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἥσαν διηρημένοι εἰς ἀριστοτελικοὺς καὶ πλατωνικοὺς καὶ ἐξηκολούθησαν καὶ ἐκεῖ τὰς φιλονικίας των. Ἡθελον μάλιστα νὰ περι πλέξουν καὶ τὸν Βησσαρίωνα, ἐπειδὴ ἔτρεφεν, ὅπως δὲ Πλάτων μεγαλυτέραν συμπάθειαν πρὸ τὸν Πλάτωνα. Ὁ ἕδιος ἥθελε μὲ πάντα τούπον νὰ κατευνάσῃ τὰ πνεύματα. «Ἐμὲ δέ, γράφει, φιλοῦντα μὲν ὕσθι Πλάτωνα, φιλοῦντα δέ» Ἀριστοτέλη καὶ ὡς σοφωτάτῳ σεβόμενον ἐκατέρῳ».

ΧΑΡΤΗΣ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων διηυκόλυναν ἡ γενίκευσις τῆς χρήσεως τοῦ χάρτου καὶ ἡ τελειοποίησις ὁρισμένων τεχνικῶν μέσων, ἰδίως ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας.

Ο χάρτης ἦτο γνωστὸς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ παλαιοτέρων χρόνων. Οἱ Ἀραβες ἔμαθαν αὐτὸν ἀπὸ Σίνας αἰχμαλώτους τὸ 751 καὶ πρώτην φορὰν τὸν 11ον αἰῶνα ἔγινε γνωστὸς εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ χρῆσίς του ὅμως ἐγενικεύθη πολὺ ἀργότερα, κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα.

Ἡ τυπογραφία ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἔυλογην πτικὴν καὶ ἔυλογραφίαν. Ἀπὸ μακροῦ δηλαδὴ ἐγνώριζον νὰ σκαλίζουν ἐπὶ ἔύλου εἰκόνας μετὰ ρητῶν, ἀρχικὰ χειρογράφων, κοσμήματα καὶ ὀλοκλήρους φράσεις καὶ νὰ ἀποτυπώνουν αὐτὰ ἐπὶ πανίου καὶ βραδύτερον ἐπὶ χάρτου. Πρῶτος δὲ **Ιωάννης Γούτεμβεργ** (Gutenberg, 1397 - 1468) εἰς τὴν Μαγεντίαν (Mainz, ἐπὶ τοῦ Ρήνου) κατεσκεύασε μεμονωμένα κινητὰ στοιχεῖα ἀπὸ μέταλλον. Συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ χρυσοχόου Φούστ (Fust), ἐπειδὴ δὲ ἕδιος δὲν εἶχε κεφάλαια, ἐτελειοποίησε τὴν

τέχνην αὐτὴν καὶ ἔξεδωκε τὸ πρῶτον ἔντυπον βιβλίον, τὴν Ἀγίαν Γραφὴν (Biblia latina vulgata).¹ Η σπουδαιότατη ἐφεύρεσις διεδόθη ταχέως εἰς δῆλην τὴν Εὐρώπην, ίδιως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν, δπον ὁ Ἀλδος Μανούτιος (Aldus Manutius) ἐτύπωσεν ἀρχαίους συγγραφεῖς (editiones principes, Βενετία περὶ τὸ 1453).

Διὰ τῆς τυπογραφίας τὸ βιβλίον ἐπαυσε νὰ εἶναι κτῆμα τῶν πλουσίων καὶ ἔγινε προσιτὸν εἰς τοὺς πολλούς.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΑΙ

Οἱ λόγιοι ἔξεθαψαν ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας τῶν μοναστηρίων τὰ κείμενα τῶν μεγάλων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, Πλάτωνος, Πινδάρου, Λουκιανοῦ, Λουκρητίου, Κικέρωνος κτλ., τὰ ἔξεδωσαν καὶ τὰ ἐσχολίασαν καὶ ἐθαύμασαν τὸ ὑψος καὶ τὰς ἰδέας των. Ο Πλάτων καὶ ὁ Κικέρων ἀπεθεώθησαν. Ο Μαρσίλιος Φικίνος (Marsilio Ficino, 1443 - 1499) παρέστησε τὸν Πλάτωνα ὡς ἀρχαῖον θεόν, ὁ δποῖος προανήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του ἴδουσαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, τῆς δποίας τὰ μέλη ἐπεδίδοντο εἰς σοφάς συνομιλίας εἰς τὴν πόλιν καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ὄδῶν τῆς Τοσκάνης τῶν φυτευμένων μὲ ἐλαίας καὶ κυπαρίσσους.

Αἱ δύο κλασικαὶ γλῶσσαι ἐθεωρήθησαν αἱ μόναι ἄξιαι νὰ γραφοῦν. Ο Κικέρων ἔγινε πρότυπον κλασσικοῦ ὑφους. Η μεσαιωνικὴ λατινικὴ τῆς ἐκκλησίας περιεφρονήθη

Εἰς τὴν ἐκκαθαρισμέναν αὐτὴν λατινικὴν ἔγραψαν οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ιστορίας καὶ ἀφθονα ποιήματα. Εἰς τὰ ἀνθρωπιστικὰ σχολεῖα ἔγραφον καὶ ἔπαιζον δράματα εἰς τὴν λατινικήν, ἐλληνικαὶ καὶ λατινικαὶ λέξεις εἰσῆλθον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ οἱ λόγιοι ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἔξελληνίσουν ἢ νὰ ἐκλατινίσουν τὰ δνόματά των. Ο Hauslicht ἔγινεν Οἰκολαμπάς, ὁ Schwarzerd Μελάγχων, ὁ Schmied Faber καὶ ὁ Weber Textor.

Ο ΕΡΑΣΜΟΣ (1467 - 1536)

Πολλαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης εἶχον λατινιστὰς καὶ ἐλληνιστάς. Ολούς ὑπερέβη εἰς τὴν φήμην ὁ ὀλλανδὸς λόγιος ἀπὸ τὸ Ρόττερδαμ, ὁ γνωστὸς μὲ τὸ ἔξελληνισμένον ὄνομά του Ἐρασμος (Desiderius). Προωρισμένος διὰ τὸ ιερατικὸν στάδιον, ἐστράφη εἰς τὰ

κλασσικὰ γράμματα καὶ μὲ τὴν ἔξαιρετικήν του εὐφυΐαν ἔγινεν ἐντοιχέστατος γνώστης τῶν ἀρχαίων. Ὑπόραφε τὴν λατινικὴν εἰς ὕφος Κικερώνειον, ἔγραφε τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἤθελε νὰ τὴν προφέρῃ ὅπως οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἰσοκράτους.

Αὗτὸς εἰσήγαγε τὴν γνωστὴν μὲ τὸ ὄνομά του προφορὰν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς.

Ἐκαμεν ἔξαιρέτους ἐκδόσεις τῶν καλυτέρων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, καθὼς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης καὶ τῶν Πατέρων. Εἰς ἵδιαίτερον σύγραμμα συνεπύκνωσε τὰς σοφὰς γνώσεις τῶν ἀρχαίων καὶ τὰς ἔξελαῖκευσε διὰ τῶν ἐγχειριδίων του. Οἱ λίβελοι καὶ αἱ σάτιραι του μὲ τὸ ἔξαιρετικὸν διὰ τὴν ἐποχὴν πνεῦμα καὶ καυστικότητα ἀνεγνώσκοντο ἀπλήστως. Τὸ ὄνομαστότερον μετεάξυντο τηνικά.

αὐτῶν εἶναι δὲ Ἡ Παινίος τῆς μωρίας (*Laus stultitiae*), διὰ τοῦ δποίου σατιρίζει δλα τὰ εἴδη τῆς ἀνθρωπίνης μωρίας καὶ τὴν σχολαστικότητα καὶ ἀμάθειαν τῶν καθηγητῶν τῶν μεσαιωνικῶν πανεπιστημάτων.

ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Ἄλλὰ δὲν ἥργησε νὰ γίνη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ κλασσικισμοῦ. Οἱ εὐρωπαῖοι παρετήρησαν, δτι εἰς ἔνην καὶ νεκρὰν γλῶσσαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γραφοῦν ἔργα ζωντανά, ἐστράφησαν πρὸς τὴν γλῶσσαν των καὶ ἐντὸς δλίγουν τὰ λαϊκὰ ἴδιωματα, ἡ Ἰταλική, ἡ γαλλική, ἡ Ἰσπανική, ἡ ἀγγλικὴ κτλ. ὑψώθησαν εἰς γραφομένας γλώσσας καὶ ἀνέδειξαν ἀξιολόγους συγγραφεῖς. Τοιουτούροπως ἐγεννήθησαν αἱ ἐθνικαὶ λογοτεχνίαι.

Ἡ Ἰταλία εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν πολὺ πρὸ τοῦ 15ου αἰῶνος. Ὁ ἐπιβλητικότερος ἀπ' αὐτούς, ὁ Δάντης (1265 - 1321), ἔγραφε τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν καὶ ἔγινεν ὑπόδειγμα τῆς

X. Θεοδωρίδου - A. Λαζάρου

Ἐρασμος.

γραπτῆς Ιταλικῆς, ἥ δποία ἀπέβη τὸ μέσον διὰ τὴν πνευματικὴν ἐνότητα τῆς κατατεμαχισμένης πατρίδος του. Ὁ Πετράρχης (1304 - 1374) εἰς τὸν Ιταλικὸν στίχους ὅφειλει τὴν φήμην ὡς λυρικὸς ποιητής, ἐνῷ τὰ λατινικά του ποιήματα ἔλλησμονήθησαν.

Εἰς τὸν 14ον αἰῶνα ἀνήκει ἐπίσης ὁ **Βοκκάκιος** (1313 - 1369), λατινιστής καὶ ἔλληνιστής, πολυμαθὴς καὶ εὐφυέστατος, ἐργάζεται διὰ τὴν διάδοσιν ἀνθρωπιστικῶν γνώσεων εἰς εὐδυτέρους κύκλους, γράφει λατινικὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, ἔγινεν δῆμος ἀθάνατος μὲ τὰ εὐφυέστατα εἰς τὴν Ιταλικὴν γλῶσσαν διηγήματά του, τὴν Δεκαήγειρον.

Μετὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν οἱ λόγιοι ἐπανῆλθον εἰς τὰς κλασσικὰς γλώσσας καὶ ἐμεσολάβησε παροδικὴ ἀναβίωσις τῆς λατινικῆς. Ἄλλος ἡ προσπάθεια νὰ ἀναστήσουν τὴν γλῶσσαν τοῦ Κικέρωνος ἀπέτυχε καὶ ἐπεκράτησεν δοιστικῶς ἥ Ιταλική, ἥ διαλέκτος τῆς Φλωρεντίας, ἥ τοσκανική, ἥ δποία ἐπεβλήθη ὡς γραφομένη καὶ ὡς πνευματικὸς σύνδεσμος τοῦ Ιταλικοῦ ἔθνους. Τὸν 16ον αἰῶνα ἥ Ιταλία ἀνέδειξε ἀξιολόγους πεζογράφους καὶ ποιητάς.

Ο **Νικόλαος Μακιαβέλλι** (Nicolas Machiavelli, 1469 - 1527), διοικητικὸς καὶ διπλωματικὸς ὑπάλληλος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος του Φλωρεντίας, ἐμελέτησε τὴν πολιτικὴν τῆς ἐποχῆς του, ἔγραψε τὴν ίστορίαν τῆς φλωρεντινῆς πολιτείας καὶ εἰς τὸ περιβόητον βιβλίον του ὁ ἡ γεμών τοῦ (il principe, 1513) ἔξεθεσε τὴν ἀποψίν του περὶ τῆς διοικήσεως τῶν πολιτειῶν. Πατριώτης θερμός, ἐπόνει διὰ τὴν διαιρέσιν τῆς Ιταλίας καὶ ἐπεθύμει τὴν ἐπικράτησιν ἐνὸς οἰουδήποτε ἡγεμόνος καὶ μὲ διοινδήποτε μέσον. Διὰ τοῦτο θέτει ὑπεράνω πάντων, ὑπὲρ τὴν ἡμικήν καὶ φιλανθρωπίαν, τὴν πολιτικὴν σκοπιμότητα. Τὴν ἀποκρούστικὴν αὐτὴν ἀποψίν ὠνόμασαν μακιαβελισμόν. Ο Μακιαβέλλι γράφει εἰς ὕφος λιτόν, σταθερόν, ἐκφραστικὸν καὶ ζωηρόν.

Ονομαστὸι εἶναι οἱ Ιταλοὶ ποιηταὶ τοῦ 16ου αἰῶνος. Ο **Άριόστο** (Ariosto, 1474 - 1533), μὲ οωμαντικὴν φαντασίαν, μὲ τὸ χάρισμα ἀκριβοῦς παρατηρήσεως, μὲ οἰστρον ἀπαράμιλλον καὶ σπάνιον αἴσθημα τῆς ἀρμονίας καὶ τοῦ μέτρου, διηγήθη εἰς τὸ εὐθυμογραφικὸν ἔπος Ρολάνδος μαρτύρων (Orlando furioso) τὴν περιπέτειαν τοῦ γάλλου μεσαιωνικοῦ ἥρωος, τοῦ ἀνεψιοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὁ δποῖος, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν μιᾶς εἰδωλολάτριδος, χάνει

τὸ λογικόν του καὶ διέρχεται μανιώδης, ἀναστατώνων τὰ πάντα, τὴν Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Βόρειον Ἀφρικήν. Θεραπεύεται δὲ μόλις, ἀφοῦ ἐπανεῦρε τὸν ἐγκέφαλόν του, δὲ διοῖος ἐπὶ μακρὸν ἔμεινε κρυμμένος εἰς τὴν σελήνην, μεταξὺ πλήθους ἄλλων ἔξαφανισθέντων πραγμάτων, δακρύων ἔραστῶν, αὐταπάτης, εὐγνωμοσύνης καὶ ἀναριθμήτων ἐγκεφάλων.

‘Ο Τορκοάτος Τάσσος (Torquato Tasso, 1544 - 1595), ἔγινεν ἔνδοξος ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἥδη ἔτους. Εἰς τὸ θελκτικώτατον ἔπος Ἐλευθέρωσις τῆς Ιερουσαλήμ εἶναι σταυροφορίας καὶ περισσότερον ἀκόμη τὰς φανταστικὰς περιπετείας τῆς μαγίσσης Ἀρμίδας. Ἡ ὑποβλητικὴ μαγεία τοῦ ὑφους, ἡ μουσικὴ τοῦ στίχου, ἡ ζωηρότης τῆς περιγραφῆς τῶν μαχῶν καὶ αἱ συναισθηματικαὶ περιπέτειαι θέτουν τὸ ἔργον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῆς ἴταλικῆς λογοτεχνίας.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

‘Η ἐπίδρασις τῆς ἀνθρωπιστικῆς κινήσεως ἔγινε μόλις τὸν 16ον αἰῶνα πραγματικῶς αἰσθητὴ εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα, διότι αὐτὰ εἴχον μακρὰν παράδοσιν ἀπὸ τὸν μεσαίωνα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀλλαγῆς μεθόδων διδασκαλίας δὲ Φραγκίσκος Α' ἵδρυσε τὸ Collège de France (1530), τὸ διοῖον εἶχεν ὡς ἔμβλημα νὰ διδάσκωνται τὰ πάντα, omnia docere.

‘Η τυπογραφία ἐβοήθησε τὴν ἔκδοσιν διαρκῶς νέων κειμένων. Λεξικά, γραμματικαὶ καὶ μεταφράσεις ἐπόλλαπλασιάσθησαν. Τῆς κινήσεως προϊστάτο δὲ ἔξοχος λατινιστὴς καὶ ἐλληνιστὴς Γουλιέλμος Μπυντὲ (Guillaume Budé, 1467 - 1540), δὲ Ἐρασμος τῆς Γαλλίας, γραμματεὺς τοῦ βασιλέως καὶ ἐμψυχωτὴς τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Κατὰ προτροπήν του δὲ Ἀμυότ (Amyot) ἥρχισε τὴν δνομαστικὴν μετάφρασιν τοῦ Πλουτάρχου.

Παρὰ τὴν μεγάλην του οἰκειότητα μὲ τὰ κλασσικὰ γράμματα γνήσιος γάλλος συγγραφεύς, ἀπὸ τοὺς γνησιωτέρους ὅλων τῶν χρόνων, ἔμεινεν δὲ Φραγκίσκος Ραμπελᾶ (François Rabelais, 1495 - 1553), δὲ διοῖος εἰς τὸ σατιρικὸν μυθιστόρημά του Gargantua et Pantagruel περιγράφει ὑπὸ μορφὴν χονδρῆς σατίρας τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του καὶ διασύρει τὴν παιδαγωγικὴν μέθοδον τῶν μέσων χρόνων.

‘Η νεοκλασσικὴ παιδεία ἐθριάμβευσε κατὰ τὸ μέσον τοῦ αἰῶνος

ἀφοῦ εὑρέθη ὁ ἐπιτυχῆς συμβιβασμὸς τῶν δύο τάσεων. Ἡ ἀρχαιότης τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ εἶναι σκοπὸς ἀλλὰ μέσον, διὰ νὰ πλουτίσῃ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν λαμψιν τῆς. Ἀντὶ νὰ πνίγῃ τὴν γαλλικὴν ἴδιοφυΐαν, παιδεύει καὶ ἀναπτύσσει αὐτήν. Τὸ δόγμα τῆς νέας αἰσθητικῆς ἐσάλπισε τὸ 1549 ὁ νεαρὸς Ἰωακεὶμ ντού Μπελέν (Joachim du Bellay) εἰς τὸ περίφημον μανιφέστο *"Α μ ν α κ α ᵵ σ τ ο λ i σ μ ᶯ c τ ῆ s Γ α λ λ i n ᷻ s γ λ ᷻ s σ η s* (Défense et illustration de la langue française).

Τὸ πνεῦμα αὐτὸν εἰργάσθη ἡ ὁμάς τῶν ἑπτὰ ποιητῶν περὶ τὸν Πιερον Ρονσάρ (Pierre Ronsard, 1524 - 1585), ἡ λεγομένη Πλειάδα (Pleiade), τῶν διοίων ἡ γαλλικὴ μοῦσα ἐλλήνιζε καὶ ἐλατίνιζε.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἐσημείωσε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἡ γαλλικὴ πεζογραφία, ἀντιπροσωπευθεῖσα ἀπὸ πολλοὺς συγγραφεῖς. Ὁ ἔξοχώτερος ἀπὸ αὐτοὺς Μιχαὴλ Μονταίνι (Michel Montaigne, 1533 - 1593) εἰς τὰ Δοκίμια τοῦ (Essais) ἐκθέτει τὰς γνώμας του περὶ διαιφόρων συγχρόνων προβλημάτων ἀποδοκιμάζων τὰς θεολογικὰς συζητήσεις, αἱ διοῖναι φέρουν τὰς διαιρέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ κρίνων μετ' ἐπιεικείας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας. Υπὸ τὸν ἐλαφρὸν σκεπτικισμὸν του κρύπτεται ἀκριβῆς γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ πολλὴ φιλανθρωπία.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑΝ, ΑΓΓΛΙΑΝ, ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Παραλλήλως πρὸς τὴν Ἱταλίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἀνεπιύχθησαν τὰ γράμματα εἰς τὴν Ἰσπανίαν, εἰς τὰ διοῖνα ἔδωσαν τροφὴν τὰ καταπληκτικὰ γεγονότα τῶν ἀνακαλύψεων. Μετὰ πολλὰς ἀποπείρας ἡ γλῶσσα κατέστη ὄριμος καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 16ου αἰῶνος ἔγινεν ὄργανον πρὸς σπουδάιαν παραγωγήν. Τὸ θέατρον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Λόπε ντὲ Βέγκα (Lope de Vega, 1562 - 1635), παρουσίασε πραγματικὸν θαῦμα. Ὁ γονιμώτατος συγγραφεὺς ἐμελέτησε τὴν Ἰσπανικὴν κοινωνίαν, ἐσχεδίασε τοὺς τύπους τῆς, μὲ τὴν αὐτὴν ἴκανότητα ἐχρησιμοποίησε ποικιλωτάτους ρυθμοὺς τοῦ στίχου καὶ παρήγαγε 1800 δράματα.

Ἄλλος εἰς τὸν πεζὸν ὁ Μιχαὴλ Θεοβάντες (Miquel de Cervantes, 1547 - 1616), ἔγραψε, μεταξὺ τοῦ 1604 καὶ 1614, τὸ ἀληθινὸν ἀριστούργημα τῆς ἐποχῆς καὶ ὅλης τῆς Ἰσπανικῆς καὶ γενικότερον τῆς

εύρωπαικῆς λογοτεχνίας, τὸν περίφημον Δὸν Κιχώτην (Don Quichotte), διὰ τοῦ ὅποίου παρόδησε τὰ περὶ ἵπποτῶν μυθεύματα τῶν χρόνων του. ‘Ο φαντασιόπληκτος ἥρως του, παρὰ τὴν ἡμιπαραφροσύνην, τὰς ἀτυχεῖς περιπέτειας καὶ τὰς κωμικὰς τύχας του, μένει ἔξαιρετικὸν πρόσωπον, τύπος αὐτοθυσίας καὶ εὐγενοῦς φρονήματος.

‘Η Ἀγγλία ἐδυσκολεύθη νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν νέαν παιδείαν καὶ τεχνοτροπίαν. ‘Η μίμησις τῆς γαλλικῆς καὶ Ἰταλικῆς παραγωγῆς μᾶλλον παρὰ τῆς ἀρχαιότητος εἶχε μικρὰν σχετικῶς ἀπόδοσιν εἰς τὰ

Γουλιέλμος Σαιξπηρ.

εύρωπαικῶν λαῶν διὰ τῆς ἐκ τῶν ἄνω ἐπιβολῆς, τῆς ἰδρύσεως δηλαδὴ ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. ‘Ο αὐτοκράτωρ Κάρολος Δ’ ἴδρυσε τὸ 1348 τὸ πρῶτον Γερμανικὸν Πανεπιστήμιον εἰς τὴν Πράγαν, εἰς τὸ ὅποῖον προσεκάλεσε διδασκάλους ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, οἵ ὅποιοι ἔφερον μαζὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ἐπέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὑπαλληλίαν.

‘Ο γερμανικὸς χουμανισμὸς ἔδραν εἶχε κυρίως τὰ πανεπιστήμια καὶ ἔμεινε σχεδὸν πάντοτε χριστιανικὸς καί, δταν ἐπέρασε τὸ στάδιον τῆς μιμήσεως, ἔγινεν ἐθνικιστικός. Οἱ γερμανοὶ λόγιοι δηλαδὴ ἤρχισαν νὰ ἔξεγειρωνται κατὰ τῆς ἐπιβολῆς τῶν δυτικῶν λαῶν, κατὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν

τρία πρῶτα τέταρτα τοῦ 16ου αἰώνος. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰώνος ὅμως καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου, ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, ὁ **Γουλιέλμος Σαιξπηρ** (William Shakespeare, 1564 - 1616), παροομηθεὶς ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν, ἀκολουθῶν ὅμως τὴν ἔμπνευσιν τῆς μεγάλης του διανοίας παρὰ τὰ διδάγματα καὶ τὸν κανόνας τῶν ἀνθρωπιστῶν, ἐδημιούργησε τὰ ἀμάντα δράματά του, τῶν ὅποιων τὰς ὑποθέσεις ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἴστορίαν, τὸν μύθους τῶν μέσων χρόνων καὶ τῆς ἀρχαιότητος.

‘Η Γερμανία ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ πνεῦμα τῶν δυτικωτέρων

εύρωπαικῶν λαῶν νὰ ἔπιβολῃ, τῆς ἰδρύσεως δηλαδὴ

ἀνωτάτων ἐκπαιδευτηρίων ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων. ‘Ο αὐτοκράτωρ Κάρολος Δ’ ἴδρυσε τὸ 1348 τὸ πρῶτον Γερμανικὸν Πανεπιστήμιον εἰς τὴν Πράγαν, εἰς τὸ ὅποῖον προσεκάλεσε διδασκάλους ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, οἵ ὅποιοι ἔφερον μαζὶ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ἐπέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὑπαλληλίαν.

‘Ο γερμανικὸς χουμανισμὸς ἔδραν εἶχε κυρίως τὰ πανεπιστήμια καὶ ἔμεινε σχεδὸν πάντοτε χριστιανικὸς καί, δταν ἐπέρασε τὸ στάδιον τῆς μιμήσεως, ἔγινεν ἐθνικιστικός. Οἱ γερμανοὶ λόγιοι δηλαδὴ ἤρχισαν νὰ ἔξεγειρωνται κατὰ τῆς ἐπιβολῆς τῶν δυτικῶν λαῶν, κατὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν

τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὰς δυτικὰς δυνάμεις διετήρησεν ἢ γερμανικὴ διανόησις εἰς ὅλην τὴν ζωήν της. Ἀλλ' οἱ γερμανοὶ λόγιοι, ἐπειδὴ ἔμειναν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, δὲν ἔδωσαν ἀξιόλογα λογοτεχνικὰ ἔργα κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

‘Η ἀνακάλυψις τῶν νέων χωρῶν ἀνεστάτωσε τὴν εἰκόνα, τὴν δοπίαν εἶχον περὶ τοῦ κόσμου οἱ ἀνθρώποι κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, καὶ ἀφύπνισε τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα, τὸ δοπίον μετὰ μακροὺς ἔνδοιασμοὺς ἔκαμνε τὴν πρώτην προσπάθειαν νὰ στηρίξῃ τὰς γνώσεις ἐπὶ παρατηρήσεως καὶ ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ.

‘Η ἀξίωσις αὐτὴ ὠδήγησε τὸνς σοφοὺς τῆς Ἀναγέννησεως εἰς τὴν προϋπόθεσιν πάσης ἐπιστήμης, τὰ μαθήματα τικά. ‘Η ἀριθμητική, ἡ ἀλγεβρα, ἡ γεωμετρία ἐκαλλιεργήθησαν μὲν ἀγάπην.

Τὸ πείραμα προβάλλει ἀκόμη δειλὰ εἰς τὴν φυσικήν. ‘Ο Λεονάρδος ἐπιδίδεται εἰς ἐρεύνας ἐπὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ προβλήματος τῆς πτήσεως, κατασκευῆς μηχανῶν, πλοίων, φρουρίων, εἰς μελέτην ἐπὶ πτωμάτων καὶ κάμνει ἀνατομικὴν ἐρεύναν ἐπὶ πτωμάτων. ‘Ο μὲ τὸ ἐκκλασικισμένον ὄνομά του γνωστὸς ἔλβετὸς Ἰατός καὶ ἀλχημιστὴς Θεόφραστος Παφάκελσος (1493 - 1541) ἐξωρίσθη, διότι ἔκαμε μαθήματα εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν καὶ ἐξήγειρε τὸ μῆσος τῶν διμοτέχνων του, διότι ἐκηρύχθη κατὰ τῶν μεθόδων τῆς παλαιοτέρας Ἰατρικῆς. Καταδιωκόμενος ἐφονεύθη κατόπιν εἰς τὴν Γερμανίαν. Αὗτὸς ὅμως ἐβελτίωσε πρῶτος τὴν χημείαν καὶ τὴν τέχνην τοῦ φαρμακοποιοῦ καὶ μετερρύθμισε τὴν Ἰατρικήν, ὄνομασθεὶς διὰ τοῦτο Λουθηρός τῶν Ἰατρῶν.

‘Η σημαντικωτέρα ὅμως ἐπιστημονικὴ κατάκτησις τῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Κοπερνίκου περὶ τοῦ ἥλιουκεντρικοῦ συστήματος.

‘Ο Νικόλαος Κοπέρνικος (1473 - 1543) ἐγεννήθη εἰς τὸ Θόρον τῆς Πολωνίας, ἀλλ' εἶναι κυρίως μαθητὴς τῆς Ἰταλικῆς ἐπιστήμης. Ἐσπούδασεν Ἰατρικὴν καὶ μαθηματικὰ εἰς τὴν πατρίδα του, ἥκουσεν ὅμως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἀστρονομίαν καὶ μαθηματικὰ εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰταλίας. Ἀφοῦ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρωθιερεὺς εἰς μίαν πόλιν τῆς Ἀνατολ. Πρωσσίας. Ἀπὸ παρορμήσεις, τὰς δοπίας ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς διδασκάλους του, διεμόρφωσε τὴν θεωρίαν, διτί κέντρον τοῦ πλα-

νητικοῦ μας συστήματος εἶναι ὁ ἥλιος καὶ ὅχι ἡ γῆ καὶ ὅτι περὶ αὐτὸν στρέφονται ἡ γῆ καὶ οἱ πλανῆται. Ἡ διδασκαλία του ἔγινε γνωστὴ εἰς κύκλον ἐκλεκτῶν ἀπὸ ἀνακοινώσεις τοῦ ἴδιου ἢ περιλήψεις τῶν ἀπόψεων του ἀπὸ μαθητὰς⁵ καὶ φίλους.

Τὸ κύριον ἔργον του de evolutionibus orbium coelestium εἶδε τὸ φῶς μόλις κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του ἐκδοθὲν εἰς τὴν Χαϊδελβέργην. Εἰς αὐτὸν ὁ Κοπέρνικος ἀπεδείκνυε τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς, τὴν περὶ τὸν ἀξόνα στροφὴν αὐτῆς, τὴν κεντρικὴν θέσιν τοῦ ἥλιου, τὴν στροφὴν τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον κτλ.

Τὸ αὐτὸν ἔτος 1543 ἔξεδόθη τὸ κύριον ἔργον τοῦ βέλγου ιατροῦ **Αντρέ Βεζάλ** (André Vésal), δόποιος προήγαγε σημαντικῶς τὴν ἀνατομίαν καὶ ἐπολέμησε τὰς θεωρίας τοῦ Ἑλληνος ιατροῦ τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος Κλαυδίου Γαληνοῦ, δόποιος ἔξηκολούθει νὰ θεωρεῖται αὐθεντία εἰς τὰ ιατρικὰ ζητήματα, ὅπως ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὰ κοσμογραφικά.

Ἄλλοι οἱ ἀνθρωποι τῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν παραζάλην τῶν θρησκευτικῶν διενέξεων, μικρὰν προσοχὴν ἔδωσαν εἰς τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς, αἱ δόποιαι ἔφεραν λαμπροὺς καρποὺς κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

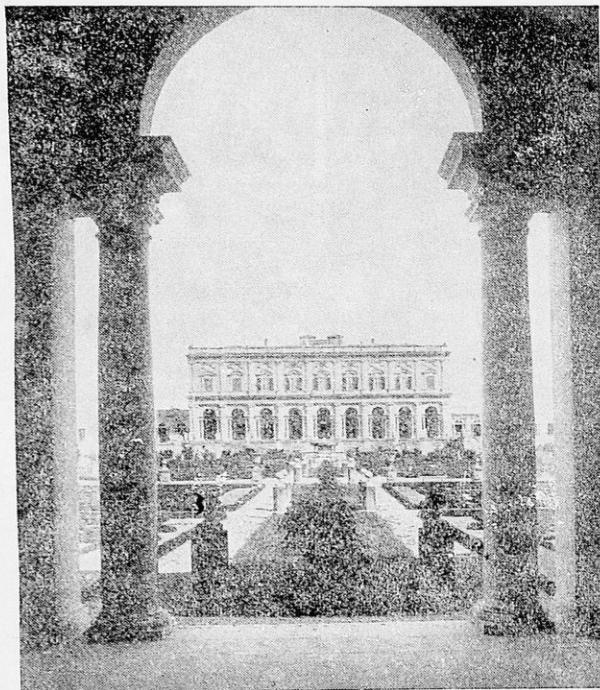
Ἡ γηησιωτέρα καὶ ἀξιολογωτέρα ἐκδήλωσις τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἵσως ἡ τέχνη της.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ Εὑρώπη εἶχε προηγμένην τέχνην. Ἰδίως ἡ καμασεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐκτίσθησαν ἀξιόλογοι ναοὶ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ὅπως οἱ ὄνομαστοὶ καθεδρικοὶ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, τῆς Κολωνίας, τῆς Ρέμις, τῆς Οὔλμ κτλ. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ καλλιτέχναι τῆς Ἰταλίας⁶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν ωμαϊκὸν καὶ ἔλληνικὸν ρυθμὸν καὶ διὰ νέων συνδυασμῶν ἐδημιούργησαν τὸν λεγόμενον **P u b μ ò n τῆς**

Νικόλαος Κοπέρνικος.

Ἄντα γε ννήσεως. Ἐπίσης εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν ἔλαβον ὡς πρότυπα τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ τέχνη τῶν μέσων χρόνων, ἐπειδὴ δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τοὺς κανόνας καὶ τὰς

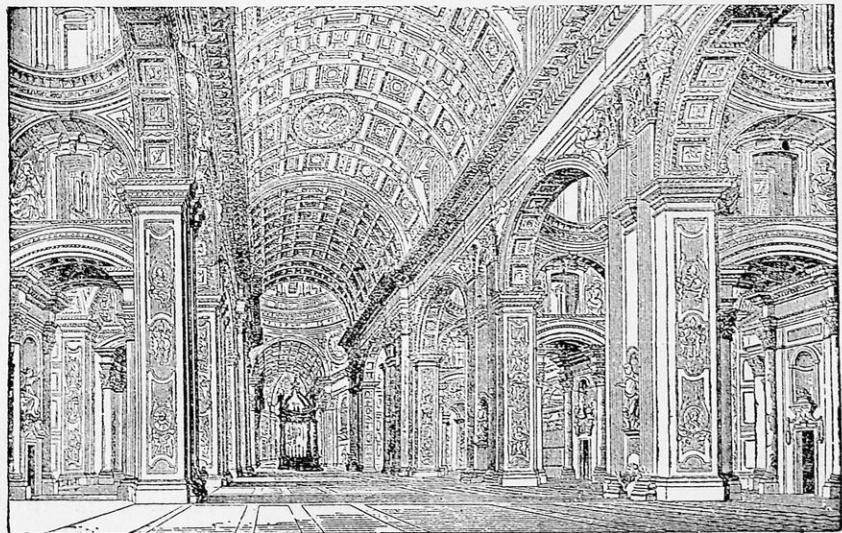
‘Ανάκτορον Ἀναγεννήσεως.

περὶ ρυθμοῦ ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων, περιεφρονήθη ὡς τέχνη βαρόβαρων, τῶν Γότθων, ἐξ οὗ ἡ γοτθικὴ τέχνη.

ΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἀνέδειξεν ἀξιολόγους καλλιτέχνας, γλύπτας καὶ ζωγράφους.

Ο Λεονάρδος δὲ Βίντσι (Leonardo da Vinci, 1452-1519) παρουσιάζεται μὲ τὴν πολυμερεστάτην μόρφωσιν ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσωπευτικοτέρους τύπους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ζωγράφος, γλύπτης,

Ναός 'Αγίου Πέτρου" (ἄνω τὸ ἔξωτερικόν, κάτω τὸ ἐσωτερικόν).

ἀρχιτέκτων, μουσικὸς καὶ ἐπιδέξιος μηχανικός, παράγει ὑπέροχα καλ-
λιτεχνήματα καὶ κατασκευάζει γεφύρας, ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ πλοῖα.
Πρὸς τούτοις ἀφησε χειρόγραφα περὶ μηχανικῆς, πολεμικῆς τέχνης καὶ
φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τὰ δποῖα φαίνεται, ὅτι ὁ Λεονάρδο ἦτο
πλουσιωτάτη διάνοια καὶ ὅτι προεῖδε τὰ στοιχεῖα πολλῶν ἐφευρέσεων,
αἱ δποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὅπως π.χ. τῆς

Ναὸς Φλωρεντίας.

πιητικῆς μηχανῆς. Ὁ Λεονάρδο εἰργάσθη εἰς τὸ Μεδιόλανον, ὅπου ὁ
δοὺξ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν κατασκευὴν οἰκογενειακοῦ μνημείου μετ’
ἔφιππου ἀνδριάντος τοῦ ἀρχιγοῦ τῆς οἰκογενείας. Τὸ σημαντικώτερον
ἔργον κατὰ τὴν διαμονὴν του εἰς τὸ Μεδιόλανον εἶναι δ Μυστικὸς
Δεῖπνος, τὸν δποῖον ἔζωγράφισεν εἰς τὸν τοῖχον τοῦ ἐστιατορίου
μιᾶς μονῆς.

Εἰς τὴν Ρώμην ἐφιλοτέχνησε τὴν προσωπογραφίαν τῆς ὁραίας
φλωρεντινῆς κυρίας, τῆς Mona Lisa, τῆς δποίας ἀπέδωκε πιστῶς τὰ
χαρακτηριστικὰ ἔξιδανικεύσας συγχρόνως αὐτά. Ἡ εἰκὼν αὐτὴ ἐίναι

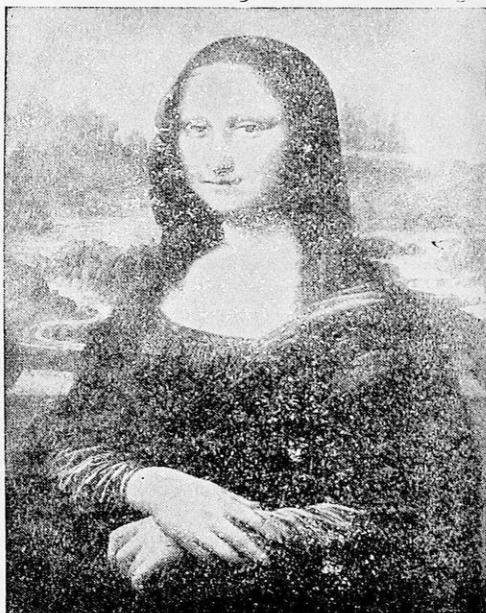

Λεονάρδο δὰ Βίντσι
(Αὐτοπροσωπογραφία).

λὰς ἐννοίας μὲ πλαστικὴν μορφήν, κατώρθωνε δὲ τοῦτο δίδων τολμηρὰς στάσεις εἰς τὰ πρόσωπα τῶν παραστάσεών του καὶ δὲν ὑπεχώρει πρὸ τῶν μεγίστων δυσχερειῶν. Διὰ τοῦτο τὰ ἔργα του περισσότερον συγκινοῦν καὶ ταράττουν καὶ δηλιγότερον δίδουν τὴν ἡρεμον ἐντύπωσιν τοῦ ὠραίου. Τοιοῦτο δημιούργημα εἶναι ἡ γιγαντιαῖα μορφὴ τοῦ Μωυσέως, τὴν δύοίαν ἐστησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πάπα Ιουλίου Β', καθὼς καὶ ἡ νεανικὴ μορφὴ τοῦ Δαυΐδος, αἵ μορφαὶ τῶν Μεδίκων ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ μαυ-

ῆ δονομαστὴν Gioconda, διατηρουμένη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ὁ Λεονάρδος εἶναι ἀρχηγὸς τῆς λεγομένης Λομβαρδίας σχολῆς.

Ο Μιχαήλ Αγγελος (Michelangelo Buonarrotti, 1475 - 1564) ἦτο μεγάλος δημιουργός, γλύπτης κυρίως, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος καὶ ποιητής, συνθέσας ὡραῖα ποιήματα, ἐπίσης νοῦς πολυμερής, ὅπως δὲ Λεονάρδος. Μετὰ μακρὰς ἀνατομικὰς μελέτας ἀπέβη γνώστης τοῦ γυμνοῦ σώματος. Ή βαθυτέρα του τάσις ἦτο νὰ αἰσθητοποιήσῃ ὑψη-

Τζοκόντα (Λεονάρδος δὰ Βίντσι).

Ο Μωϋσῆς (Μ. Αγγέλου).

Ο κολοσσός παριστάνει τὸν ἀρχηγὸν πρωτογόνου λαοῦ καὶ τὸν βιβλικὸν ήρωα. Είναι κλασικιζούσης τέχνης καὶ δὲν φρεΐ ἐλληνορρωμαϊκὴν ἐνδυμασίαν, ἀλλὰ χονδροειδῆ ἀναξυρίδα (ἰδε δεξιὰν κνήμην). Πλουσία, μακρὰ καὶ ἀπεριποίητος κόμη καὶ γενειάς, ἵσχυροὶ μύες τῶν βραχιόνων. Παρουσιάζει ἔξαιρετικὴν γαλήνην. Ἡ ἀριστερὰ κνήμη είναι ἐτοίμη πρὸς βάδισιν. Τις είναι δ τύπος τοῦ ἀνθρώπου, τὸν δποῖον ὡνειρεύθη ὁ καλλιτέχνης, διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς τῆς Ἰταλίας.

σωλείου αὐτῶν καὶ ἡ Μαρία πρὸ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ λεγομένη Pietà.

‘Ο πάπας Ιούλιος Β’ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν νὰ κοσμήσῃ μὲ τοιχογραφίας τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Σίξτου ἐντὸς τοῦ Βατικανοῦ. ‘Ο Μ. Ἀγγελος εἰργάσθη ἐπὶ τέσσαρα καὶ ἥμισυ ἔτη δυσανασχετῶν πολλάκις, διότι ἡναγκάζετο νὰ ζωγραφίζῃ τὴν στέγην ὅπτιος ἐπὶ ἵκαιωματος. Εἰς τὴν ὁροφὴν εἰκόνισε σκηνὰς ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὴν Δημιουργίαν, τὴν Παρακοήν, εἰς τὰς γωνίας κολοσ-

‘Η δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου (Μ. Ἀγγέλου).

‘Απὸ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἀγ. Σίξτου.

σιαίας μορφὰς Προφῆτῶν καὶ Σιβυλλῶν καὶ εἰς τὸν τοῖχον τοῦ θυσιαστηρίου τὴν Δευτέραν Παρούσιαν μὲ τὴν ἡράκλειον μορφὴν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μέσον καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοὺς δικαίους ἀνερχομένους εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τοὺς ἀμάρτωλοὺς κατακρημνίζομένους εἰς τὴν κόλασιν. Τὰ πρόσωπα ἐνθυμίζοντα ἀρχαϊκὰς μορφὰς καὶ ἐπανευρίσκομεν εἰς αὐτὰς τὸ μεγαλειώδες, τὸ δόποιον χαρακτηρίζει τὴν γλυπτικὴν τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου. ‘Ο Μ. Ἀγγελος εἶναι ἀρχηγὸς τῆς λεγομένης Φλωρεντιανῆς σχολῆς.

Εἰς τὸν Μ. Ἀγγελον ἀνετέθη ἡ ἔξακολονύθησις τῆς οἰκοδομῆς

τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου, τὴν δποίαν εἶχεν ἀρχίσει τὸ 1505, ὁ ὀνομαστὸς ἀρχιτέκτων **Μπραμάντε** (Bramante) καὶ τὰς ἐργασίας εἶχε διευθύνει ἐπί τινα χρόνον ὁ Ραφαήλ. Ὁ Μ. Ἀγγελος ἔ-

Μνήστευσις τῆς Παναγίας (Ραφαήλ).

δωκε νέον σχέδιον εἰς τὸν ναόν, τὸ δποῖον ὅμως δὲν ἤκολούθησαν πιστῶς οἱ διάδοχοί του. Ὁ ναὸς συνεπληρώθη μόλις μετὰ δύο αἰώνας καὶ ἔγινεν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἔργα τέχνης ἐμπνέον σεβασμὸν καὶ

κατάνυξιν διὰ τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ μυθώδους πλούτου τοῦ ἐσωτερικοῦ διακόσμου.

‘Ο **Ραφαὴλ Σάντι** (Raffaello Santi, 1483-1520) ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς Ἰταλικῆς ζωγραφικῆς. Ο βραχὺς βίος του (διότι ἀπέθανε 37 ἔτῶν), ὑπῆρξε διαφορὰς δημιουργία. Ο **Ραφαὴλ** ἦτο φύσις καλλιτεχνική ἀπὸ τὰς σπανίας, προϊκισμένος μὲ λεπτὴν αἰσθησιν τοῦ δραίου καὶ ἀρμονικοῦ. Μὲ ἀπερίγραπτον εὐχέρειαν καὶ κυριαρχίαν τοῦ χρω-

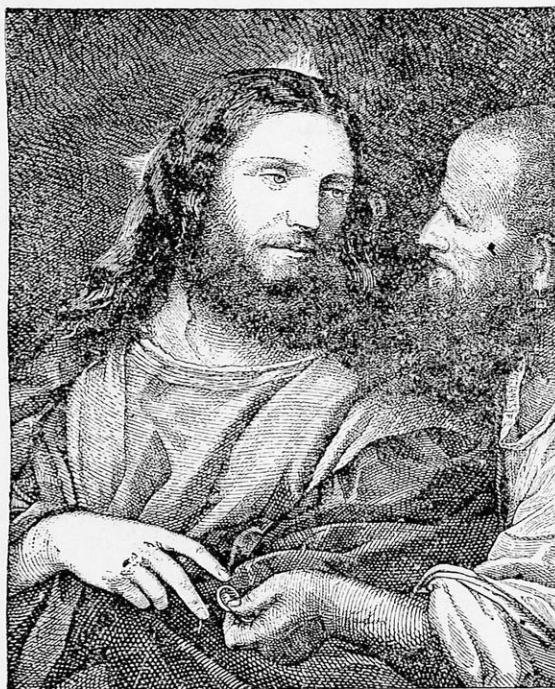
Τιτσιάνο (αὐτοπροσωπογραφία)

στῆρος ἐξωγράφισεν εἰκόνας ἀποπνεούσας εὐλάβειαν καὶ χάριν συγχρόνως, καθὼς καὶ δραματικὰ συμπλέγματα καὶ προσωπογραφίας πλήρεις ζωῆς.

‘Ο **Ραφαὴλ**, τοῦ ὄποιου ἡ ἴδιοφυΐα εἶχεν ἐκδηλωθῆ εἰς νεαρωτάτην ἥλινίαν, προσεκλήθη μόλις 25ετῆς ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰουλίου Β' εἰς Ρώμην, ὅπου ἐκόσμησε τοὺς τοίχους διαμερίσματος τοῦ Βατικανοῦ. Εἰς τὰς τοιχογραφίας ταύτας εἰκονίζονται συμπλέγματα παριστῶντα

τὴν Θεολογίαν, τὴν Ποίησιν, τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν Δικαιοσύνην (Disputa, Σχολὴ Ἀθηνῶν κτλ.).

‘Ο Ραφαὴλ εἶναι δὲ κατ’ ἔξοχὴν ζωγράφος ἱερῶν εἰκόνων, τὰς δύοις χαρακτηρίζουν οἱ στρογγυλοπρόσωποι μικροὶ ἄγγελοι καὶ οἱ πλήρεις παιδικῆς ἀφελείας μικροὶ Χριστοὶ καὶ ἴδιως αἱ

Τὸ νόμισμα τοῦ Κήνσου (Τιτσιάνο).

δύοις τεχνοτροπίαις Παναγίαι, τὰς δύοις παιοιστᾶς νεαρὰς καὶ ὥραίας ἐντὸς γλυκυτάτου φωτὸς καὶ ἀπαραμίλλου χωματισμοῦ. Ἐζωγράφισε μέγα πλῆθος εἰκόνων τῆς Παναγίας μετὰ τοῦ παιδὸς Χριστοῦ, αἱ δύοιαι εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τῷ ὄνομα Madonnae. Ὄνομαστοτάτη ἀπ’ αὐτὰς εἶναι ἡ Παναγία τοῦ Ἅγιου Σίξτου, τῆς δύοιας τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Δρέσδης. Οὐαὶ Ραφαὴλ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς

Assunta (Τιτσιάνο).

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

Δύρερ (αὐτοπροσωγραφία).

Χολμπάΐν (αὐτοπροσωγραφία).

Ρωμαϊκής σχολῆς καὶ ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς ιταλικῆς Ἀναγεννήσεως.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἡ Βενετία εἶχε μεγάλους καλλιτέχνας καὶ ιδίως ζωγράφους. Ὁ δονομαστότατος ἐξ αὐτῶν ὁ **Τιτσιάνος** (Titiano, 1477 - 1576) ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας καὶ παρήγαγε πλῆθος εἰκόνων. Ἐξωγράφιζε συνήθως ἐπὶ τοίχων πλατυτάτας παραστάσεις, σκηνὰς ἀπὸ τὴν μυθολογίαν ἢ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν ἴστορίαν. Ἀλλὰ τὰ πρόσωπα τῶν εἰκόνων τούτων ἦσαν σύγχρονοι ἀνθρώποι φέροντες στολὰς τῆς ἐποχῆς τοῦ ζωγράφου πολυτελεστάτας καὶ εἰς τὸ σύνολον αἱ παραστάσεις διακρίνονται διὰ τὴν φυσικὴν ζωηρότητα καὶ χάριν. (Ἐργα: Ὁ ἐν ταφιασμῷ τοῦ Χριστοῦ, ἡ Μαδόννα τοῦ οἴκου Pesaro, Οὐρανίοις καὶ Ἐπίγειοις Ἐρωτισμοῖς, τὸ Νόμισμα τοῦ Κήνου σονκτό.). Ὁ Τιτσιάνος διεκδίθη καὶ ὡς προσωπογράφος καὶ εἶναι δονομαστὰί αἱ εἰκόνες τῶν δύο ἀντιζήλων Γερμανίας καὶ Φραγκίσκου

Οἱ ἀπόστολοι Ἰωάννης καὶ Πέτρος (Δύρεο).

ἡγεμόνων τῶν χρόνων τοῦ Καρόλου Ε' τῆς Γαλλίας.

Η ΤΕΧΝΗ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

‘Η Ἰταλία δὲν ἦτο ἡ μόνη χώρα, εἰς τὴν ὅποιαν ἥκμασαν αἱ τέχναι. Ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, αἱ Κάτω Χῶραι κ. ἄ. ἥκολούθουν τὴν πρόοδον τῶν τεγχῶν. Ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, ὅπου

ὑπῆρχε παλαιοτάτη παράδοσις τῆς τέχνης, παρήχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀξιόλογα ἔργα.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνεπτύχθη Ἰδιαιτέρως ἡ ἔυλογη πικέ. Ὁ **Άλβρεχτ Δύρερ** (Albrecht Dürer, 1471 - 1528) κατεσκεύασε μερικὰ ἔργα πολὺ χαρακτηριστικά, ὅπως εἶναι δὲ *Ιππότης*, Θάνατος

*Η Μαντόννα τοῦ Μάγεω (Χολμπάϊν).

καὶ Διάβολος καὶ ἡ περίφημος Μελαγχολία, ἡ δποία θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν βαθυτάτων ἔργων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ δὲ **Χολμπάϊν** (Holbein, 1497 - 1543) διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του θεωροῦνται ἀπὸ τὰ τελειότερα τῆς Ἀναγεννήσεως (δήμαρχος Meyer, Georg Gisze, *Ἐρασμος κτλ.). Αἱ δὲ θρη-

Γκρέκο (αντοποσωπογραφία). **Colombe**, συνδυώμεν τάς δύο τάσεις, κατεσκεύασε τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ δουκὸς τῆς Bretagne, ἐν τῶν χαριεστάτων ἔογων τῆς Ἀγαγεννήσεως. Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἔογα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐπέδρασεν ἡ Ἰταλικὴ τέχνη, ἵδιως εἰς τὸ διακοσμητικὸν μέρος τῶν οἰκοδομῶν.

Μεταξὺ τῶν ζωγράφων τῆς Ἰσπανικῆς Ἀναγεννήσεως ἔξεχουσαν θέσιν κατέχει ὁ Ἑλλην ζωγράφος **Κυριακὸς** (**Δομήνικος Θεοτοκόπουλος**, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τῷ ὄνομα El Greco (1545 - 1614)). Ἔγινεν ἐνωρὶς τέλειος κάτοχος τῆς βιζαντινῆς ζωγρα-

σκευτικοῦ περιεχομένου εἰκόνες του διακρίνονται διὰ τὴν αὐστηρὰν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος (Madonna τοῦ δημάρχου Meyer, ὁ Χριστὸς νεκρὸς κτλ.).

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἔξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Ἕγχωριος γλυπτική, ἡ δοπία προσεπάθει νὰ ἀπομιμηθῇ φυσικὰ ἀντικείμενα, δπως ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχιτεκτονες ἔξηκολούθησαν νὰ κτίζουν κατὰ τὸν γοτθικὸν όγμόν. Ἀλλὰ βαθμηδὸν τεχνίται ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν εἰσήγαγον τὴν Ἰταλικὴν τέχνην εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ο Μιχαήλ Κολόμβη (Michel

Ο Χριστὸς μεταφέρει τὸν σταυρὸν (Γκρέκο).

φικῆς καὶ τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ήλικίας του ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του, τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης, καὶ μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου εἰργάσθη πλησίαν τοῦ γέροντος ἥδη Τιτσιάνο. Ἐμεινεν ἐπίσης εἰς τὴν Ρώμην καὶ βραδύτερον μετέβη εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Τολέ-

Ο μέγας ιεροεξεταστής (Γκρέκο).

δον. Ἐκεῖ συνεδέθη μὲν ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, στρατιωτικοὺς καὶ ἐπιστήμονας καὶ ἔγινε γνωστὸς ὡς περίφημος ζωγράφος. «*H ζωγραφική*», ἔλεγεν δὲ Γκρέκο, «*δὲν εἶναι τεχνική, δηλαδὴ συνταγὴ καὶ κατόνες, ἀλλὰ ἀθλος, ἔμπνευσις, ἐνέργεια ἀπολύτως προσωπική*». Τὸ ἔργον του ὑπῆρξε πλουσιώτατον. Ἐπὶ πολὺ δμως ἔμεινεν ἄγνωστον ἦ-

περιφρονημένον. Σήμερον διεγείρει ἄπειρον ἐνθουσιασμόν, αἱ δὲ πινακοθῆκαι τῆς Εὐρώπης εἶναι πλήρεις ἀπὸ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου,

‘Ο Χριστὸς εἰς τὸ “Ορος τῶν Ἐλαιῶν (Γκρέκο).

ὅς ὅποιος θεωρεῖται ὡς πρόδρομος τοῦ ἔξπρεσιονισμοῦ καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς μεγάλους ζωγράφους τοῦ κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῶν νέων χρόνων τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἀπησχόλουν πολὺ τοὺς ἀνθρώπους. Πολλοὶ ἐπέκριναν τὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας, τὸν βίον τοῦ ἀνωτέρου αὐλήρου, τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ πάπα καὶ γενικῶς τὰς καταχρήσεις, αἱ δποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν. Τοιουτοφόπως ἥρχισε σημαντικὴ κίνησις, ἡ δποία ὀνομάσθη μεταρρύθμισις, διότι σκοπὸν εἶχε νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ μεταρρύθμισις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς δξείας θρησκευτικὰς ἀντιθέσεις, προεκάλεσεν αἵματηροὺς πολέμους καὶ τέλος τὴν διάσπασιν τῆς θρησκευτικῆς ἐνότητος εἰς τὴν Δύσιν.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Ἡ βαθυτέρα συγκίνησις καὶ ἡ ἐνεργὸς πίστις, ἡ δποία ἔχαρακτήριζε τοὺς χριστιανοὺς τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, εἶχον ἐκλείψει ἀπὸ μαροῦ καὶ ἡ θρησκεία εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον εἶχε καταντῆσει ἔηρδος τύπος καὶ γράμμα νεκρόν.

Ἡ θρησκευτικότης τῶν μέσων χρόνων ἦτο μᾶλλον θρησκοληψία καὶ δεισιδαιμονία. Ὁ μεσαιωνικὸς ἀνθρωπὸς ἔζη διαρκῶς ὑπὸ τὸν φόβον τοῦ σατανᾶ καὶ ἐνόμιζεν, δτι ἀμαρτάνει εἰς κάθε βῆμα. Τὸ κυριώτερον μέλημά του ἦτο πῶς νὰ ἀποφύγῃ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως. Ἐπίστευεν, δτι σώζεται ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἀπὸ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως μὲ τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρει μακρινὰς ἀποδημίας καὶ ἐπίγιαινεν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ ἄφεσιν ἀμαρτιῶν. Κύριος τόπος προσκυνήματος τῶν πιστῶν ἦσαν οἱ Ἀγιοι τόποι. Ἄλλ' ἀφότου οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Παλαιστίνην, ἥρχισαν νὰ πηγαίνουν εἰς

ἄλλα μέρη, ίδιως εἰς τὴν Ρώμην, δπου τοὺς ἔδιδον γραπτὴν ἀφεσιν ἀμαρτιῶν, τὰ περίφημα συγχωροχάρτια (*indulgentia*).

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἐνεκα διαφόρων λόγων ἀφυπνίσθη τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς τὴν Δύσιν, ίδιως εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας. Ὡς κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας ἥρχισε νὰ μὴ ἴκανοποιῆ πολλούς. Οἱ εὐφρέστεροι μελετῶντες τὰς Γραφὰς ἔβλεπον, δτι ὁ βίος τῶν χριστιανῶν δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν διασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὁιδίως ἐσκανδάλιζε τὴν συνείδησιν τῶν αὐστηροτέρων ἥ πολιτεία τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, οἱ δποῖοι ἔζων βίον πολυτελῆ, δπως οἱ κοσμικοὶ ἀρχοντες, ἐνεδύνοντο δπως οἱ ἵπποι, ἐθήρευον καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς πολέμους καὶ μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἀνεγίγνωσκον τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ εἶχον ἐμπνευσθῆ τὴν ἀγάπην τῆς κοσμικῆς ζωῆς, ἥ δποία χαρακτηρίζει τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀσκητικὴν τάσιν τῶν μέσων χρόνων.

Ἐντύπωσιν ἐπροξένει ἐπίσης ἥ κατάστασις τοῦ κατωτέρου κλήρου, ὁ δποῖος ἐστερεότερο μονίμου εἰσοδήματος, διετηρεῖτο ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν πιστῶν, ἥτο ἀμαθῆς καὶ ἔζη δπως οἱ πτωχοὶ χωρικοί, ἐσύγχαζεν εἰς τὰ λαϊκὰ κέντρα, ἐπινε καὶ ἐχαρτοπαίκτει.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Πολλοὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς εἴχον αἰσθανθῆ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναμορφώσεως εἰς τὴν ἐκκλησίαν. δπως π.χ. ὁ Ἰωάννης Ούνκλεφ (Wicelēf) εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ Ἰωάννης Χιούնς (Hus, 1369 - 1413) εἰς τὴν Βοημίαν. Ἀλλ' ἥ φωνή των δὲν εὔρισκεν εὐρυτέραν ἀπήχησιν, ἐνῷ ὁ κλῆρος, πανίσχυρος ἀκόμη καὶ ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν του τὴν κοσμικὴν ἔξουσίαν, κατέπνιγε τὰς διαμαρτυρίας πολλάκις κατὰ τρόπον ἄγριον. Ὁ Χιούնς π.χ. ἐκάη ζῶν κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ συνόδου..

Ἄλλα τὸν 16ον αἰῶνα ὁ ἀναβρασμὸς ἥτο πολὺ ζωηρότερος. Ὁιδίως ἐξημένα ἥσαν τὰ πνεύματα εἰς τὴν Γερμανίαν, ἥ δποία ἐπιέζετο βαρύτερον ἀπὸ τὰς καταχρήσεις τοῦ κλήρου, διότι ἥ γερμανικὴ Ἐκκλησία ἐξηρτάτο ἀμέσως ἀπὸ τὸν Πάπαν.

Ο πάπας Λέων I', ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου, ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπὸν Μαγεντίας τὴν ἔκδοσιν συγχωροχαρτίων ἐπὶ 8 ἔτη ὑπὸ τὸν

δρον νὰ μοιρασθοῦν τὰ κέρδη. Ἡ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων ἐγίνετο κατὰ τρόπον σκανδαλώδη. Ὁ δομινικανὸς μοναχὸς Τέτζελ ἐκήρυξε τὴν ἀφεσινήν ἀμαρτιῶν. Ἀντὶ ὠρισμένου τιμήματος ἡδύνατό τις νὰ ἔξαγοράσῃ ὅχι μόνον τὰς ἀμαρτίας του, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀμαρτίας ἀποθανόντων συγγενῶν. «Μόλις ἀκουσθῇ ὁ ἥχος τοῦ χρήματος, ἔλεγεν, ή ψυχὴ ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὸ καθαρτήριον».

Ο Αὐγούστινος μοναχὸς **Μαρτῖνος Λούθηρος**, ιεροκήρυξ καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης,

Ο **Μαρτῖνος Λούθηρος** ἐγεννήθη ἐν Ἀϊσλέμπεν (Eisleben) τῆς Σαξονίας ἀπὸ γονεῖς πτωχούς. Ἐλαβε τὴν ξηρὰν λατινικὴν καὶ σχολαστικὴν μόρφωσιν τῶν χρόνων ἑκείνων, ἡ δοτία παρείχετο δι' ἀφθόνων ραβδισμῶν. Διηλθεν εὐθυμοτέρας ἡμέρας ὡς φοιτητὴς (Erfurter). Ἀλλὰ περιστατικά τινα συνετέλεσαν νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ τάγμα τῶν Αὐγούστινων. Βραδύτερον ἐσπούδασε Θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ συγχρόνως ιεροκήρυξ τῆς πόλεως αὐτῆς.

Ο Λούθηρος.

Ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτιῶν. Ἐπετέθη κατὰ τοῦ Τέτζελ εἰς τὰ κηρύγματά του καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἑκείνων ἀνήρτησε τὴν 31 Οκτωβρίου 1517 εἰς τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀνακτόρων 95 θέσεις, διὰ τῶν δ- 1517 ποίων κατέκρινε τὸν τρόπον τῆς πωλήσεως τῶν συγχωροχαρτίων καὶ ἄλλας καταχρήσεις τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ προεκάλει τὸν Τέτζελ εἰς δημοσίαν συζήτησιν. Ἡ πρᾶξις τοῦ Λοιθήρου εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΘΗΡΟΥ

Οπως ὅλοι οἱ ἐμπνευσμένοι ἰδρυταὶ θρησκειῶν καὶ ἀναμορφωταί,

δ Λούθηρος δὲν ἔδωσε πλῆρες καὶ δριστικὸν σύστημα τῶν δοξασιῶν του. Αἱ βασικαὶ ἀντιλήψεις τῆς διδασκαλίας του εἶναι ἡ τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐρεύνης.

Τὸ κυριώτερον μέλημα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του ἦτο τὸ πῶς νὰ σώσουν τὴν ψυχήν των. Εἰς τὸ πρόβλημα αὐτὸ δ Λούθηρος ἔδωσεν ἵκανοποιητικὴν λύσιν διδάξας. δτι δ ἀνθρωπὸς δὲν σώζεται δι’ ἔργων νόμου (ἀσκήσεων, νηστειῶν, προσευχῶν, προσκυνημάτων κλπ.), ἀλλὰ διὰ τῆς θεομῆς πίστεως καὶ δι’ ἀμέσου ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ ἄνευ μεσολαβήσεως ἰερέων, ἐπισκόπων ἢ τοῦ πάπα.

Τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εὑρίσκει κανεὶς μελετῶν ἀπ’ εὐθείας τὴν Ἀγίαν Γραφήν, διότι ἡ παραδόσις, εἰς τὴν δποίαν ἐστηρίζετο ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία, δὲν ἔχει ἀξίαν, ἐφόσον δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν Γραφήν. Αὐτὰ εἶναι τὰ δύο γονιμώτερα σημεῖα τῆς νέας διδασκαλίας, τὰ δποῖα ἐποξείνησαν ἐντύπωσιν καὶ προσείλκυσαν ὅπαδούς.

Ἐκ τῶν μυστηρίων δ Λούθηρος ἔδεχετο δύο, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Ἡ τελευταία εἶναι τελεή, κατὰ τὴν δποίαν δὲν γίνεται μετουσίωσις, ἀλλ’ ἀπλῶς παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἡ λατρεία πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὴν ὁμιλούμενην γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ ὅχι εἰς τὴν λατινικήν. Κέντρον αὐτῆς εἶναι τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο ἡ προτεσταντικὴ ἐκκλησία ἔχει ἰεροκήρυκας ἀντὶ ἰερέων καὶ καταργεῖ τὰς πομπώδεις τελετάς. Ὡς συπλήρωμα αὐτοῦ ἔχονται τὰ ἄσματα. Τὰ πρωτεῖα τοῦ πάπα δὲν ἔχουν δικαιολογίαν, δπως καὶ ἡ ἀγαμία τῶν ἰερέων, ἡ προσκύνησις τῶν ἀγίων καὶ τῶν εἰκόνων αὐτῶν.

Κατὰ ταῦτα, ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου δὲν εἶναι προϊὸν ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ γέννημα ζωηρᾶς θρησκευτικῆς συγκινήσεως. Ὁμιλεῖ μὲ περιφρόνησιν διὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἀποστρέφεται τὴν δρμήν πρὸς ἔρευναν καὶ μάθησιν, ἡ δποία χαρακτηρίζει τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ μεταρρύθμισις στρέφεται κατὰ τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων εἰδωλολατρικῶν συγγραφέων καὶ κατὰ τῆς εὐθύμου ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ἡ δποία ἦτο συνέπεια αὐτῆς. Διὰ τοῦτο εἶχε δικαιον δ Ἑρασμος ὅταν ἔργαφεν, δτι, δπου διαδίδεται δ λουθηρανισμός, καταστρέφονται αἱ ἐπιστῆμαι. Κατ’ οὖσίν δ Λούθηρος θέλει νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν παλαιὰν ἀπλότητα καὶ αὐστηρότητα. Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως μόνον ἡ μεταρρύθμισις εἶχε γόνιμον ἐπί-

δρασιν. Ὁπειδὴ ἔδιδεν εἰς τὸν ἀνθρωπὸν τὴν ἐλευθερίαν νὰ μορφώσῃ τὴν πίστιν του διὰ τῆς ἀμέσου μελέτης τῆς Γραφῆς, ἐνίσχυε τὴν ἀτομικότητα καὶ τὸ θάρρος τῆς γνώμης καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀνταπεκόινετο εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ ἐφάνησαν βραδύτερον.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθῆρου διεδόθη εἰς τὴν μέσην καὶ τὴν βόρειον Γερμανίαν, εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Δανίαν, ὅπου ἐδέχθησαν αὐτὴν οἱ ἡγεμόνες καὶ τὴν κατέστησαν θρησκείαν τοῦ κράτους.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ἡ μεταρρύθμισις εὗρε πρόσφορον ἔδαφος εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἔξηπλώθη κυρίως, διότι ὑπεστηρίχθη διὰ λόγους πολιτικοὺς ὑπὸ τῶν μικρῶν ἡγεμόνων. Συνήντησεν ὅμως καὶ μεγάλα ἐμπόδια καὶ ἰσχυροὺς ἀντιπάλους, τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης.

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Λουθῆρου (1519) ἀνηγορεύετο αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὁ περίφημος Κάρολος Ε', τὸν ὅποιον θὰ γνωρίσωμεν καλύτερον κατωτέρω. Ὁ Κάρολος ἔτρεψε τὸ σχέδιον νὰ ταπεινώσῃ τοὺς μικροὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἔξουσίαν εἰς χειράς του καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Διὰ τοῦτο εἶχε λόγους νὰ ἀντιπαθῇ τὴν μεταρρύθμισιν, ἥ δποιά θὰ προεκάλει νέαν διαίρεσιν εἰς τὴν διηγημένην ἥδη Γερμανίαν καὶ ἥτο φυσικὸν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς στήριγμα εἰς τοὺς φεουδάρχας.

Ο πάπας ἐπίσης μετά τινας ἐνδοιασμοὺς ἐκηρύχθη κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἀφώρισε τὸν Λούθηρον. Ἐκεῖνος ὅμως ἔκαυσε τὴν βούλλαν τοῦ πάπα πανηγυρικῶς ποδὸς τῆς πύλης τῆς πόλεως συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς μαθητάς του καὶ ἀπὸ πλῆθος λαοῦ, ὃς ἔγγραφον αἴρετικὸν (1520).

Εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων, τὴν Δίαιταν ἥ Reichstag, ὅπως δημάζεται αὕτη, τὴν δποίαν συνεκάλεσεν εἰς τὴν πόλιν Worms τὸ 1521, ὁ αὐτοκράτωρ ἥθελησε νὰ λύσῃ καὶ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα. Ἐκάλεσε τὸν Λούθηρον πρὸ τοῦ συνεδρίου, ὁ δποῖος, ἀφοῦ συνηῆλθεν ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῆς πρώτης ἡμέρας, ἐδήλωσεν, ὅτι ἀρνεῖται νὰ ἀνακαλέσῃ τὸς γνώμας του, ἀν δὲν ἀνεσκεύαξε κανέὶς αὐτὰς διὰ τῶν γραφῶν ἥ τοῦ λογικοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκήρυξεν αὐτὸν ἐκτὸς νόμου καὶ διέταξε νὰ καίωνται τὰ συγγράμματά του.

Καταδικασθεὶς τοιουτοτρόπως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πάπα δὲ Λούθηρος ἐφαίνετο διατρέχων τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀλλ᾽ ἐσώσαν αὐτὸν οἱ γερμανοὶ ἡγεμόνες. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας ἔκρυψεν αὐτὸν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς ἕνα πύργον ἐντὸς τοῦ θουριγγικοῦ δάσους, ὃπου δὲ Λούθηρος μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Γραφὴν εἰς τὴν γερμανικήν.

Οἱ αὐτοκράτωρ ἥθελε νὰ πλήξῃ τὴν μεταρρύθμισιν, ἀλλὰ τὸν ἡμιπόδισεν δὲ πόλεμος κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ δὲ τουρκικὸς κίνδυνος. Κατὰ τὸν χρόνον τούτους δὲ πανίσχυρος σουλτάνος, τῶν Τούρκων Σουλεϋμᾶν Β' ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης καὶ δὲ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίζεως τῆς ἡνωμένης Γερμανίας.

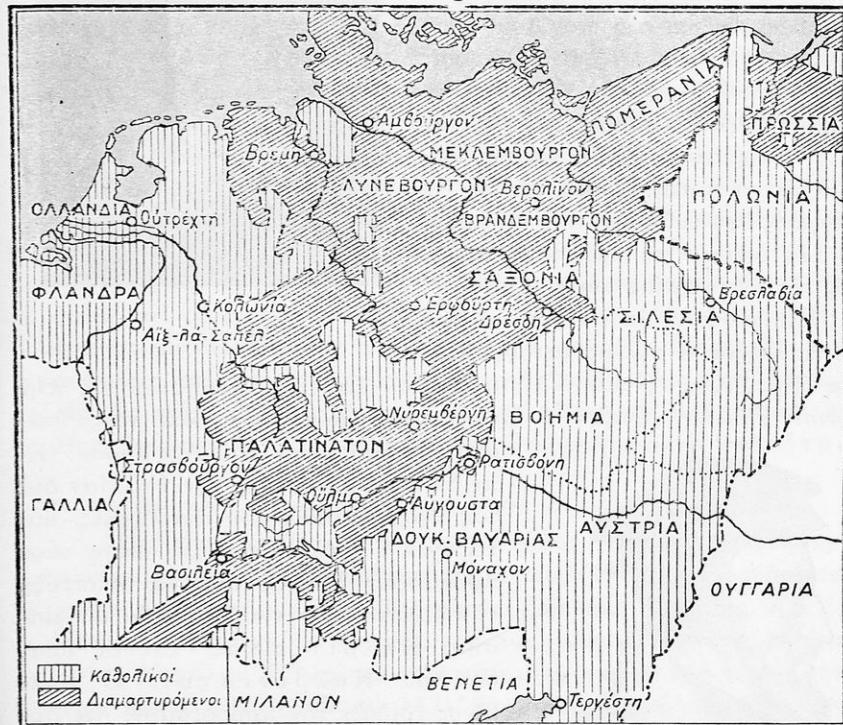
Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ μεταρρύθμισις κατέκτησεν ἔδαφος. Πολλοὶ δὲ γεμόνες εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὴν χώραν των, κατέλαβον τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ κράτους των. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν αἱ κρατικαὶ ἐκκλησίαι τῆς Γερμανίας. Ὅταν δὲ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπεχείρησε νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς μεταρρύθμισεως, οἱ λοιποὶ διαμαρτυρίαν καὶ ὀνομάσθησαν διὰ τοῦτο Διαμαρτυρούμενοι (Protestantes), ἐνῷ οἱ Ἰδιοὶ ἐκάλουν ἑαυτοὺς Εὐαγγελικούς.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1530) εἰς τὴν Δίαιταν τῆς Αὐγούστας οἱ διαμαρτυρόμενοι ὑπέβαλον ἐγγραφὸν διμολογίαν πίστεως, τὴν ὀνομασθεῖσαν Αὐγούστανον διμολογίαν (Confessio augustana), διὰ τῆς δοπίας ἥθελον νὰ δείξουν, δτι οἱ μεταρρυθμισταὶ δὲν εἶναι κακόδοξοι αἰρετικοί, ἀλλ᾽ δτι θέλουν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν γνησίαν παραδόσιν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν διμολογίαν εἶχε συντάξει δὲ ὁνομαστὸς ἐλληνιστής, γνωστὸς μὲ τὸ ἐξελληνισθὲν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χορῶν τῆς Ἀναγεννήσεως ὄνομά του **Φίλιππος Μελάγχων** (1497-1560), δὲ δόποις ἐγίνετο πολύτιμος συνεργάτης τοῦ Λουθήρου.

Αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἐλαβον διαστάσεις εἰς τὴν Γερμανίαν, οἱ ὅπαδοι τῶν δύο δογμάτων ὠργανώθησαν καὶ δὲ ἐμφύλιος πόλεμος ἐφαίνετο ἐτοιμός νὰ ἐκραγῇ. Ἀλλ᾽ δὲ Κάρολος Ε΄ βλέπων, δτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐνότητα, ἐπροτίμησε νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μὲ τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας. Διὰ τῆς λεγομένης Θρησκευτικῆς εἰρήνης (1555) ὁρίσθησαν τὰ ἔξης: 1) Τὰ δύο δόγματα ἔχουν τὰ δικαιώματα, 2) οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ πολιτεῖαι δικαιοῦνται νὰ ἐπιβάλλουν τὸ δόγμα των εἰς τὸν ὑπηκόους των (cujus regio, ejus religio), 3) τὰ

μέχρι τοῦ 1552 κατασχεθέντα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα μένουν εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους.

Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἀπεσοβήθη εἴτε ἀνεβλήθη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Ἡ Γερμανία μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Αὐγούστης (1555).

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΒΕΤΙΑΝ ΚΑΙ ΓΑΛΛΙΑΝ

Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν Λούθηρον καὶ λαβὼν ἀφορμὴν ἐπίσιτης τὰ συγγροχάτια ἐκήρυξε τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὴν Ζυρίχην ὁ ἔλβετὸς ἵερεὺς Οὐλριχ Ζβίγγλιος (Zwingli, 1481 - 1531). Πολιτικώτερος ἀπὸ τὸν Λούθηρον, ἐσκέψθη νὰ ἐνώσῃ τὰς περιφερείας, αἱ δοποῖαι εἶχον δεχθῆ τὴν μεταρρύθμισιν, κατὰ τῆς καθολικῆς Αὐστρίας καὶ τῆς

συγκεντρωτικής τάσεως τοῦ Ἀψιθουργικοῦ οἴκου. Κατὰ παρακίνησίν του ἡ Ζυρίχη κατήργησε μοναστήρια, εἰκόνας, λειτουργίαν. Συνταυτίξων κρατικὴν καὶ θρησκευτικὴν κοινότητα, ἵδρυσε κρατικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ διδασκαλία του, ἡ δοποία διέφερεν ἀπὸ τὴν τοῦ Λουθήρου κυρίως εἰς τὸ ζήτημα τῆς θείας εὐχαριστίας, διεδόθη εἰς τὴν βόρειον καὶ δυτικὴν Ἐλβετίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν νότιον Γερμανίαν, ἐνῷ ἡ δορεινὴ Ἐλβετία ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν πάπαν. Ὁ Ζβίγγλιος ἐφονεύθη εἰς μίαν σύγκρουσιν τῶν διαδῶν του μὲ τοὺς κατοίκους τῆς περιφερείας αὐτῆς (1531).

Περισσότερον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Λουθήρον διάφορος μεταρρυθμιστὴς Καλβῖνος (Jean Calvin, 1509 - 1564), Γεννηθεὶς εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν, ἔλαβεν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν καὶ νέος ὑπέ-

Ζβίγγλιος.

στη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Λουθήρου. Ἔπειδὴ ἔκινδύνευεν εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τὰς θρησκευτικὰς του ἀντιλήψεις, κατέψυγεν εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου εὗρε πρόσφορον ἔδαφος διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν διδασκαλίαν του, ἡ δοποία ὠνομάσθη Καλβῖνισμὸς καὶ οἱ διαδοί του Καλβῖνισταί. Ο Καλβῖνος ἔδίδαξε τὸν προορισμόν, δτὶ δηλαδὴ διάνθρωπος πρὸ τῆς γεννήσεώς του προορίζεται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀν δὰ σωθῇ ἢ δὰ καταδικασθῇ. Ἡθελε νὰ ἐπιβάλῃ μεγαλυτέραν αὐστηρότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κατήργησε τὸν κλῆρον καὶ ὥρισε τὴν ἐκκλησίαν νὰ διοικοῦν οἱ γέροντες τῆς κοινότητος (πρεσβύτεροι). Διὰ τοῦτο ἡ καλβινικὴ ἐκκλησία ὀνομάζεται Πρεσβύτερια.

Καλβῖνος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰς τὴν Γενεύην ὁ Καλβῖνος ἀπέκτησε δικτατορικὴν ἔξουσίαν καὶ διωργάνωσε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινότητα καὶ ἐκανόνισε τὸν δημόσιον καὶ ἴδιωτικὸν βίον. ² Απηγόρευσε τοὺς χορούς, τὰ παιγνίδια, τὰς διασκεδάσεις, ὡρισε τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν τροφήν, ἔκλεισε τὰ θέατρα καὶ τὰ καπηλεῖα καὶ ὑπερχρέωσεν ὅσους δὲν ἥθελον νὰ συμμορφωθοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν.

‘Ο Καλβῖνος ἦτο στενόψυχος καὶ μισαλλόδοξος, ὅσον δὲ χειρότερος τῶν ιεροεξεταστῶν. Συνέλαβε μὲ δόλον τὸν Ἰατρὸν Σερβέ (Michel Servet), ὁ δποῖος εἶχε γράψει κατὰ τοῦ δόγματος τῆς Ἀγίας Τριάδος, καὶ τὸν ἔκαυσε.

‘Η μεταρρύθμισις τοῦ Καλβίνου διεδόθη εἰς τὰς νεολατινικὰς χώρας, ἵδιως εἰς τὴν Γαλλίαν, καθὼς καὶ τὸς Κάτω Χώρας, εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲ λαὸς δὲν ἥθελε κυρίως θρησκευτικὸν νεωτερισμὸν καὶ οἱ βασιλεῖς κατεδίωξαν ἀμειλίκτως τὴν αἰχεσιν, ἡ δποία ἥπείλει νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Μολαταῦτα ἡ μεταρρύθμισις ἀπέκτησε θερμοὺς δπαδοὺς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἵδιως εἰς τὰς πόλεις καὶ μεταξὺ τῶν ἀνεπτυγμένων. Οἱ καλβινισταὶ τῆς Γαλλίας ἀνέπτυξαν ζωηρὰν δρᾶσιν καὶ ὠνομάσθησαν Οὐγενότοι.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΚΩΤΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, δπον τὰ πνεύματα ἥσαν ἀπὸ μακροῦ προπαρεσκευασμένα διὰ τὴν θρησκευτικὴν μεταβολὴν, τὴν μεταρρύθμισιν εἰσήγαγεν δὲ δραστήριος καὶ ἴδιότροπος βασιλεὺς Ἐρρίκος. ‘Ο Ἐρρίκος ἥθελε νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγόν του Αἰκατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, θείαν Καρολού Ε’, καὶ νὰ συζευχθῇ μίαν κυρίαν τῶν τιμῶν, τὴν Ἀνναν Μπόλεϋν (Boleyn). ³ Άλλο ἐπειδὴ δ πάπας παρείλκυε τὴν ὑπόθεσιν, ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἀνεξάρτητον καὶ ἔαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας (1534).

‘Η θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν Ἀγγλίαν διῆλθε σειρὰν περιπτετειῶν. ‘Οριστικὴν μορφὴν ἔλαβεν ἐπὶ τῆς περιφήμου βασιλίσσης Ἐλισάβετ, θυγατρὸς τοῦ Ἐρρίκου Ή’ καὶ τῆς Ἀννας Μπόλεϋν. ‘Ο βασιλεὺς ἀνεγνώρισθη ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι διετηρήθησαν, εἰσίχθη ἡ λειτουργία εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἐνῷ κατὰ τὰ ἄλλα ἔγινε δεκτὸν τὸ καλβινικὸν δόγμα. ‘Άλλὰ συγχρόνως διετηρήθησαν τύποι τινὲς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, δ σταυρός, τὸ δργανόν, ἡ στολὴ

τῶν ἰερέων κλπ. Τοιουτορόπως διεμορφώθη ἡ ἀγγλικὴ Ἐ πισκοπικὴ ἡ σία.

Ἡ Σκωτία εἰσήγαγε οιξικωτέραν μεταρρύθμισιν. Κατήργησε τοὺς ἐπισκόπους καὶ δόλους τοὺς ἔξωτεροικὸν τύπους, οἱ δποῖοι ὑπενθύμιζον τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ σκωτικὴ ἐκκλησία διεμορφώθη κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Γενεύῃ καλβινικῆς (πρεσβυτεριανής).

Ἄπὸ τὴν ἐπίσημον ἀγγλικὴν καὶ σκωτικὴν ἐκκλησίαν ἀπεσχίσθησαν δύο διμάδες αὐστηροτέρων μεταρρυθμιστῶν, οἱ Ποιτανοὶ καὶ οἱ Ἀνεξάρτητοι, οἱ δποῖοι ἀπέρριπτον πᾶσαν τελετὴν καὶ ἐδέχοντο ισότητα μεταξὺ τῶν πιστῶν.

Ἡ Ἰρλανδία ἔμεινε καθολικὴ καὶ οὕτως εἰς τὴν ἐθνικὴν διαφορὰν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν προσετέθη ἡ θρησκευτικὴ.

Η ANTIMETAPPYTHMISIS

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν μεταρρυθμιστῶν προεκάλεσαν τὴν ἀντίδρασιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἡ δποία ἡγέρθη μετ' δλίγον, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν αἰρεσιν. Οὔτως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἡρχισε ζωηρὰ κίνησις εἰς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν, τὴν δποίαν δνομάζουν Ἀντιμεταρρυθμιστική. Ὡς μέσα διὰ τὴν ἀμυναν καὶ ἐπίθεσιν ἐχοησίμευσαν εἰς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν:

1) Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος, ἡ δποία συνηλθεν εἰς τρεῖς περιόδους ἀπὸ τὸ 1545 - 1563, διετύπωσε τὸ καθολικὸν δόγμα εἰς ἐνιαίον σύστημα καὶ ἔξηρε σκοπίμως τὰ σημεῖα, εἰς τὰ δποῖα καὶ καθολικὴ ἐκκλησία διεφώνει πρὸς τὴν διαμαρτυρομένην. Ἀνεγγνώρισε τὸν πάπαν ἀνώτερον τῶν συνδόνων καὶ ἐνέκρινε τὴν δίωξιν τῶν αἰρετικῶν.

2) Τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν (Societas Jesu, 1540), τὸ δποῖον ἕδρασεν ὁ ἴσπανὸς Λούόλα (Loyola), δργανώσας αὐτὸ στρατιωτικῶς. Ὁ Ἰησουϊτης εἶναι καλόγερος καὶ συγχρόνως στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ἐκτὸς τῶν μοναχικῶν ἀρετῶν, τῆς πενίας καὶ παρθενίας, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπακοῆς, τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς (ῶς πτῶμα) πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος καὶ τὸν πάπαν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τάγματος ὑπῆρξε καταπληκτική. Προτοῦ συμπληρωθῇ αἰών, οἱ Ἰησουϊταί είχον ἔξαπλωθῆ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ δὲ ἀντελήφθησαν, δτι ἵσχυρὸν δπλον

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

ἥτο ἡ διαπαιδαγώγησις τῆς νεολαίας, κατώρθωσαν νὺ λάβουν εἰς χεῖράς των μέγα μέρος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Εὐρώπης.

3) ‘Η Ιερὰ Ἐξέτασις (Inquisitio). Ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἔξι καρδιναλίους καὶ εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Κατηρτίσθη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῆς Ἱσπανίας, τὸ δποῖον εἶχον χρησιμοποιήσει οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας ταύτης πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀνυποτάκτων φεουδαρχῶν καὶ βραδύτερον διὰ νὰ καταδιώξουν τοὺς ἀλλοδόξους ἑβραίους, μωαμεθανούς, διαμαρτυρομένους. Κατεδίκαζεν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον τοὺς ἀπομακρυνομένους ἀπὸ τὴν ὁρθὴν πίστιν. Ἡ ἀπάνθρωπος αὐτὴ πρᾶξις ἐθεωρεῖτο ὡς κατ’ ἔξοχὴν θεάρεστος, ἔργον πίστεως (actus fidei, ἔξι οὖτὸς ἰσπανικὸν autodafé), εὐεργετικὴ διὰ τὸν καταδικαζόμενον, διότι οὗτος διὰ τῆς προσκαίρου βασάνου ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὴν αἰωνίαν καταδίκην. Ἡ Ιερὰ Ἐξέτασις δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκτύπωσιν συγγραμμάτων ἀνευ προηγούμενης ἐγκρίσεως ἢ ἀπηγόρευε τὴν ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀνάγνωσιν ὠρισμένων βιβλίων. Ἐκ τούτου προηλθον οἱ πίνακες ἀπηγόρευμα (Indices librorum prohibitorum ἢ ἀπλῶς Index), πίνακες δηλαδή, εἰς τοὺς δποῖους ἀνέγραφε καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ ἀναγράφῃ ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία τὰ ἀνεπιθύμητα συγγράμματα. Ἡ Ιερὰ Ἐξέτασις διέπραξε φρικτὰς ἀγριότητας καὶ παρεκώλυσε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Πλὴν τῶν ἔξωτερικῶν τούτων ἀμυντικῶν μέτρων ἔγινε βαθυτέρα μεταβολὴ εἰς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἀντίδρασις εἰς τὴν μεταρρύθμισιν εἶχεν ὃς ἀποτέλεσμα τὴν ἀφύπνισιν τοῦ θρησκευτικοῦ συνασθήματος εἰς τὸν καθολικὸν κόσμον. Ζωηρὰν ἐκδήλωσιν τούτου βλέπομεν εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν λογοτεχνίαν τῶν μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν χρόνων, εἰς τὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, ἵδιως εἰς τὸν νέον, τὸν βαρόνην καὶ ἐπιβλητικὸν ωυθμὸν τῶν ναῶν, τὸν λεγόμενον Μπαρόκ, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν, τῆς δποίας κορύφωμα εἶναι ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ιερουσαλήμ τοῦ Τάσσο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

I. ΚΑΘΟΛΙΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑΙ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (ΠΥΡΙΤΙΣ, ΠΕΖΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ)

Κατά τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων ἔγιναν δύο σημαντικοὶ νεωτερισμοὶ εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἡ χοησιμοποίησις τῆς πυρὶ τίτιδος διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἵπποτικοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ μισθοφορικοῦ πεζικοῦ.

"Άλλοτε ἐπίστευον γενικῶς, δτι οἱ Σῆναι ἀνεκάλυψαν τὴν πυρίτιδα καὶ δτι ἀπ' αὐτοὺς τὴν παρόλαβον οἱ "Αραβεῖς καὶ διέδωσαν αὐτὴν εἰς τὴν Εὐρώπην. Σήμερον πολλοὶ παραδέχονται, δτι εἶναι ἐφεύρεσις τῶν Εὐρωπαίων καὶ συνδέουν αὐτὴν μὲ τὸ νόμον ἢ ἐλληνικὸν πῦρ τῶν Βυζαντινῶν, τὸ δποῖον ἥτο μεῖγμα φητίνης, νίτρου καὶ πυρακτωμένου θείου.

Τὸν 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπεχείρησαν νὰ χοησιμοποιήσουν τὴν δύναμιν τῆς πυρίτιδος, διὰ νὰ ἐκσφενδονίζουν βλήματα, καὶ κατεσκευάσθη νέον ὅπλον, ἀπὸ σίδηρον ἢ ὁρείχαλκον, τὸ τηλεβόλον ἢ μπορία δα (canon, bombarde), τὸ δποῖον ἔγινε γνωστὸν τὸν 14ον αἰῶνα εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Τὰ πρῶτα τηλεβόλα ἦσαν μεγάλα καὶ βαρέα καὶ ἔχοντι μεγένευον διὰ τὴν ἄμυναν ἢ τὴν πολιορκίαν τῶν πόλεων. Κατ' οὐσίαν περιωρίζοντο εἰς τὸ νὰ τρομάζουν τοὺς ἵππους τῶν ἀντιπάλων. Εἶχον δμως τὸ μειονέκτημα νὰ φονεύουν ὅχι σπανίως τοὺς πυροβολητὰς καὶ νὰ εἶναι δυσχερής ἡ μετακίνησίς των. Τὸν 15ον αἰῶνα τὰ ἐφωδίασαν μὲ τροχούς, τέσσαρας κατ' ἀρχάς, βραδύτερον δύο.

[°]Αργότερα κατεσκεύασαν πυροβόλα τῆς χειρός, εἶδος μικροῦ τηλεβόλου (*musquet*), τὰ δποῖα ὅμως ἦσαν βαρέα καὶ δύσχρηστα, ὅστε ἐπὶ μακρὸν τὸ δόρυ ἔμεινε τὸ κυριώτερον δπλον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνος μόλις τὸ ὥμισυ τοῦ πεζικοῦ ἦτο ἐφωδιασμένον μὲ πυροβόλα. Δὲν ἤργησεν ὅμως νὰ φανῇ, διὰ τὸ πυροβολικὸν θὰ ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ πολέμου.[°] Ηδη κατὰ τὸν Ἐκατονταετῆ πόλεμον τὸ τηλεβόλον ἐβοήθησε τοὺς Ἀγγλους νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ βραδύτερον τοὺς Γάλλους, διὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξουν.

Τὸ πυροβόλον ἀνεστάτωσε τὴν πολεμικὴν τέχνην, διότι τὰ σιδηρᾶ ἀμυντικὰ δπλα δὲν ἔξησφάλιζον πλέον τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἔπεσαν εἰς ἀχρηστίαν.[°] Η προσωπικὴ ἀνδρεία δὲν ἦτο ἀποτελεσματικὴ καὶ οἱ ἀγέρωχοι ἵπποτικοὶ πύργοι δὲν ἀντεῖχον εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων.[°] Αμεσον ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ παρακμὴ τοῦ στρατοῦ τῶν εὐγενῶν, τῶν δποίων ἡ κυρία δύναμις ἦτο τὸ ἵππικόν.

Η ΕΝΙΣΧΥΣΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

[°]Η μεταβολὴ τῆς πολεμικῆς τέχνης, συνδυαζομένη μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πλούτου, προεκάλεσεν οὐσιώδη πολιτικὴν μεταβολήν. Εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης οἱ ἡγεμόνες, διαθέτοντες ἀφθονώτερα χρήματα διὰ τῆς τακτικῆς φορολογίας, κατήρτισαν στρατὸν ἀπὸ μισθοφόρους χωρικούς, δ δποῖος ἐφάνη ἀποτελεσματικώτερος ἀπὸ τὸ ἵππικόν. [°] Ισχυροὶ διὰ τοῦ χοήματος καὶ τοῦ στρατοῦ οἱ ἡγεμόνες ἥθελησαν νὰ παραμερίσουν πάντα περιορισμὸν τῆς ἔξουσίας των καὶ νὰ κυβερνήσουν αὐταρχικῶς.

Διὰ τοῦ μονίμου στρατοῦ οἱ βασιλεῖς συνέτριψαν τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν.[°] Επεβλήθησαν δηλαδὴ εἰς τοὺς φεουδάρχας καὶ εἰς τὰς δργανώσεις (κοινότητας καὶ ἀντιπροσωπείας τῶν τάξεων), αἱ δποῖαι κατὰ τὸν Μεσαίωνα παρενέβαινον εἰς τὴν διοίκησιν.[°] Αποτέλεσμα ἦτο ἡ ἐνίσχυσις τῆς κεντρικῆς ἔξουσίας καὶ ἡ κατάλυσις τῆς φεουδαρχίας. Οἱ ἀρχοντες μεγάλου εἵτε μικροσκοπικοῦ κράτους εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐπέμενον νὰ κυβερνήσουν αὐταρχικῶς χωρὶς περιορισμὸν τῆς ἔξουσίας των. Οὕτω κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἥρχισε νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ [°]Α πόλυτος μοναρχία.

Τὸ παραδειγμα [°] δύωσαν οἱ μικροὶ ἡγεμόνες καὶ τύραννοι τῆς [°] Ιταλίας καὶ εἰς εὐρυτέραν κλίμακα τὸ ἡκολούθησαν οἱ κυβερνῆται τῶν με-

γάλων κρατῶν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας πρῶτοι τὸν 15ον αἰῶνα ἀπέκτησαν μόνιμον στρατὸν καὶ τὸ παραδειγματικόν ἡκολούθησαν ἄλλοι ἡγεμόνες, οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἀγγλίας κλπ.

‘Η ἀπολυταρχία τὸν 16ον αἰῶνα ἦτο τὸ ἰδανικὸν διὰ τοὺς διανοούμενους, διότι ἔθετε τέρμα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν διάσπασιν τῆς ἔξουσίας καὶ τοῦ ἔθνους καὶ ἀπήλλασσε τὴν χώραν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν τυραννίσκων.

ΔΥΝΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

‘Η νέα αὐτὴ κατάστασις προεκάλεσε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν σύστασιν τῶν κρατῶν. Τὸν Μεσαίωνα, καθὼς γνωρίζομεν, ἐπεβλήθησαν κατὰ τὸ παραδειγματικόν μεγάλης ωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καθολικαὶ ὑπερεθνικαὶ ἔξουσίαι, ἀρχοντες δηλαδή, οἱ ὅποιοι ἔξουσίαζον λαοὺς διαφέροντας εἰς τὴν γλώσσαν, τὴν θρησκείαν κλπ. Τὸ ἔθνικὸν αἴσθημα δὲν ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένον κατὰ τοὺς μέσους χρόνους καὶ ὃς διακριτικὸν γνώρισμα τῶν λαῶν ἦτο ἡ θρησκεία.

Εἰς τὴν Δύσιν λοιπὸν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀρχηγὸς τῶν χριστιανικῶν λαῶν ἔμεινεν δι Πάπας. ό σχυροὶ ἡγεμόνες δύμας ἐπεχείρησαν νὰ ἀνασυστήσουν τὴν ωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν δύποις δι Κάρολος Μέγας τῆς Γαλλίας (800) καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας, τῆς Ἀγίας Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους (ἀπὸ τὸ 961). Αἱ δύο ἔξουσίαι, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ Πάπας, διετέλεσαν εἰς διαφορεῖς ἔριδας. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας ἀπέκτησαν κατὰ καιροὺς μεγάλην ἐπιβολὴν καὶ ἔξουσίασαν πολλὰς χώρας, ἱδίως τὴν Ἰταλίαν.

‘Απὸ τοῦ 13ου δύμας αἰῶνος αἱ ὑπεράνω τῶν ἔθνῶν ἔξουσίαι αὐταὶ ὑποχρωδοῦν. Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἔξασθενεῖ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν μικρῶν κρατῶν καὶ μετὰ τὴν ἔξαφάνισιν τῆς οἰκογενείας τῶν Στάουφεν (1250) ἡ ἔξουσία τῆς καταντᾶ σκιώδης. Ὁ Πάπας, πρόσφυξ ἢ αἰχμάλωτος τῶν Γάλλων βασιλέων εἰς τὴν Ἀβινιόν (ἀπὸ τοῦ 1309 - 1377), βλέπει νὰ διαλύεται τὸ ὄνειρον τῆς παγκοσμίου μοναρχίας.

‘Απὸ τὰ ἐρείπια τῶν μεσαιωνικῶν ἔξουσιῶν προβάλλει ἡ ὁριὴ τῶν λαῶν νὰ συγκροτηθοῦν εἰς ἔθνικὰ κράτη. Ἡ ασθενὴς ἀκόμη καὶ ἀκαθόριστος ἡ τάσις αὐτῆς, ἐμπλέκεται κατ’ ἀρχὰς εἰς πολλὰ κωλύματα. Τὰ συμφέροντα τῶν ἡγεμόνων ἀλλαχοῦ βοηθοῦν τὴν κίνησιν,

ἀλλαχοῦ ἔχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς αὐτήν. Ἀποτελεσματικὴ εἶναι εἰς ὠρισμένας χώρας, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Ἀγγλίαν, αἱ δόποια συμπληρώνουν τὴν ἐμνικήν των ἐνωσιν καὶ ἀναπτύσσονται εἰς μεγάλα κράτη. Ἀνυπέρβλητα προσκόμματα συναντᾶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἐξακολουθοῦν δῆμως οἱ ἡγεμόνες νὰ θέτουν τὰ δυναστικὰ συμφέροντα ὑπεράνω τοῦ συμφέροντος τῶν λαῶν. Χῶραι καὶ λαοὶ κληρονο-

Ἡ Ἰταλία τὸν 17ον αἰῶνα.

μοῦνται, δίδονται ὡς προὶξ ἢ ἀνταλλάσσονται εἴτε προσαρτῶνται διὰ τῆς ἴσχύος τῶν ὅπλων. Ἡ Εὐρώπη λοιπὸν ταράσσεται ἀπὸ δυναστικοὺς πολέμους, οἱ δποῖοι περιπλέκονται πρὸς τὰς θρησκευτικὰς διενέξεις καὶ τὸ σύνολον τῶν συγκρούσεων αὐτῶν δίδει τὴν χαρακτηριστικὴν μορφὴν εἰς τὸν 16ον αἰῶνα.

II. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Προσέλευσις. — Ἡ Γερμανία κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦτο διηγημένη εἰς πολλὰ κράτη, τῶν δποίων οἱ ὥγειμόνες εἶχον διαφόρους τίτλους, βασιλεῖς, δοῦκες, κόμητες κλπ. Τὸν 10ον αἰῶνα πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Οὐγγρῶν οἱ γερμανοὶ ὥγειμόνες ἦσθαν μῆσαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἔνωθοιν ὑπὸ κοινὸν ἀρχοντα, δ δποῖος νὰ διευθύνῃ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἐξέλεξαν τὸν Ἰσχυρότατον ὥγειμόνα τῆς ἐποχῆς, τὸν Ἐρρίκον τῆς Σαξονίας, ὡς ἀνώτατον ἀρχοντα τῆς Γερμανίας (919 - 936). Ἀπὸ τότε τὰ γερμανικὰ κράτη ἀπετέλεσαν δμοσπονδίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγία Ρωμαιοκατούρη αὐτοκρατορίας τοῦ Γερμανοῦ Ἐρρίκου τοῦ Ἐρρίκου τοῦ ὥγειμόνος. Οἱ σημαντικώτεροι γερμανοὶ ὥγειμόνες, ἐπτὰ τὸν ἀριθμὸν κατ' ἀρχάς, βραδύτερον δκτώ, οἱ καλούμενοι ἐκ λέκτορες, ἐξέλεγον ἐκάστοτε ὡς αὐτοκράτορα ἔνα ἀπὸ τοὺς ὥγειμόνας τῆς Γερμανίας, τὸν Ἰσχυρότερον συνήθως, δ δποῖος ἐξηκολούθει νὰ είναι ὥγειμὼν τῆς ἐπικρατείας του μὲ τὸν παλαιὸν τίτλον του καὶ συγχρόνως εἶχε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα.

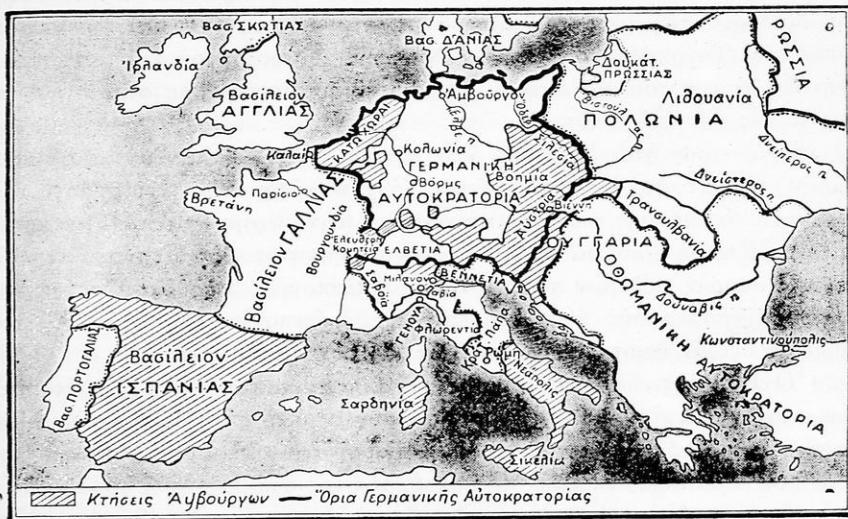
Οι Ἀψβούργοι. — Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία, ἐνῷ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων εἶχε περιπέσει εἰς ἀφάνειαν, ἥρχιζε πάλιν νὰ ἀκμάζῃ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα μὲ τοὺς Ἀψβούργους ἐπὶ κεφαλῆς.

Ἀπὸ τὸ τέλος δηλαδὴ τοῦ 14ου αἰῶνος ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγονται αὐτοκράτορα κανονικῶς πρίγκιπας ἀπὸ τὸν Ἀψβούργικὸν οίκον (Habsburg). Οἱ Ἀψβούργοι ἦσαν ὥγειμόνες τῆς Αὐστρίας καὶ εἶχον τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιδουκός. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 16ου αἰῶνος δ Ἀψβούργικὸς οίκος ἔγινε κύριος ἐκτεταμένων χωρῶν διὰ κληρονομίας καὶ πρὸ πάντων διὸ ἐπιτυχῶν ἐπιγαμιῶν.

Ο Μαξιμιλιανὸς Α' (1493 - 1519), εὐφυὴς καὶ δραστήριος, ἦτο ἀξιονέοντας τέκνον τῆς Ἀναγεννήσεως. Μορφωμένος, κομψός, εὔγλωττος, συγγραφεὺς καὶ προστάτης τῶν γραμμάτων, καλὸς στρατηγὸς καὶ δημοφιλής, ἔλαβε διὰ τοῦ γάμου του μὲ τὴν κληρονόμον τῆς Βουργουνδίας (Bourgogne) ὡς προῖκα τὸ Ἀρτούρ, τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ολλανδίαν, τὸ Λουξεμβούργον καὶ τὴν Ἐλευθέραν Κομητείαν (Franche Comté). Νυμφεύσας τὸν υἱόν του Φίλιππον μὲ τὴν Ιωάνναν τὴν

Τρελλήν, κληρονόμου τῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας, κατώρθωσε νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν οἶκον του ἥ Ἰσπανία, ἥ μεσημβρινὴ Ἰταλία, καὶ ἥ Ἀμερική. "Ἄσ κάμον πόλεμον ἄλλοι, σύ, εὐτυχῆς Ἀντιρρία, νυμφεύον!" ἔλεγε λατινικὸν ἐπίγραμμα τῆς ἐποχῆς (*bella gerant alii, tu felix Austria nube*).

Κάρολος Ε' (1519 - 1556). 'Ο Κάρολος Ε', υἱὸς τῆς Ἰωάννας τῆς Τρελλῆς καὶ τοῦ Φιλίππου, υἱοῦ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἔγινε βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας 16 ἑτῶν. "Οταν μετ' ὀλίγον ἔχήρευσε διὰ τοῦ θανάτου

'Η Γερμανία ἐπὶ Καρόλου Ε'.

τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ὁ θρόνος τῆς Γερμανίας, οἱ ἐκλέκτορες ἔσπευσαν νὰ ἔκλεξουν αὐτόν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν Φραγκισκὸν Α' τῆς Γαλλίας, ὁ δποῖος ἦτο συνυποψήφιος, ὡς συγγενεύων ἐπίσης μὲ τὸν 'Αψβούργικὸν οἶκον.

'Ο Κάρολος ἔγινεν ὁ πρῶτος ἥρως τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αψβούργων. 'Υπερήφανος, ψυχρός, ὑπολογιστικός, ὑποκοιτής, πείσμων ὅμως, τολμηρὸς καὶ σταυρεόδες εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης εἶχε θαυμαστὴν εὔκολιαν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ χάρισμα τῆς γλωσσομαθείας. 'Ωμίλει τὴν γλῶσσαν ὅλων τῶν ὑπηκόων του, γερμανικά, ισπανικά, ιταλικά, φλαμανδικά, τσεχικά καὶ οὐγγρικά.

Αἱ κτήσεις του ἥσαν ἀπέραντοι. Ὡς βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας ἔξουσίαζε τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Νεάπολιν καὶ Σικελίαν καὶ τὰς ἀπεράντους κτήσεις τῆς Ἀμερικῆς, ἐπίσης τὰς Κάτω χώρας, τὰς κτήσεις τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, ὡς ἀρχιδούξ τῆς Αὐστρίας, τὰς κληρονομικὰς κτήσεις τοῦ Ἀψβούργικου οἴκου, τὴν Αὐστρίαν, εἰς τὴν δύοιαν προστέθησαν ἀπὸ τοῦ 1526 τὸ βασίλειον τῆς Ουγγαρίας καὶ τῆς Βοημίας, καὶ ᾧτο συγχρόνως αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Δικαίως ἔλεγον, δτι εἰς τὸ κράτος του δ ἥλιος δὲν δύει.

Ἡ βασιλεία του συνέπεσε μὲ ἔξαιρετικῶς δραματικὰ γεγονότα, τὴν διάδοσιν τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν πρόελασιν τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Εὐρώπην. Αἱ κυριαρχικαὶ καὶ κατακτητικαὶ τάσεις του ἀφ' ἐτέρου ἐδημιούργησαν μεγάλης σημασίας γεγονότα εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ δνειρὸν τοῦ Καρόλου ᾧτο νὰ κάμῃ τὴν Ἰσπανίαν κοσμοκράτειραν. Πρὸς τοῦτο ἐπρεπε πρῶτον νὰ συντρίψῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν γερμανῶν ἥγεμόνων καὶ νὰ καταπιέξῃ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπειδὴ δμως τὰ σχέδιά του ἀνησύχησαν τοὺς γείτονας, περιῆλθεν εἰς μακρὸν πόλεμον πρὸς τὸν Φραγκισκὸν Α' τῆς Γαλλίας, προέκαλεσε συνασπισμὸν ἐναντίον του, ἥ δὲ θρησκευτικὴ πολιτικὴ του ἔξήγειρε σειρὰν ἐσωτερικῶν ταραχῶν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ο Κάρολος δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοπούς του, κατέληφθη ἀπὸ μελαγχολίαν, ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἐμοίρασε τὸ κράτος του μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ του Φερδινάνδου καὶ τοῦ νιοῦ του Φιλίππου, ἐκ τῶν δύοιών δ πρῶτος ἔλαβε τὴν Γερμανίαν, δ δεύτερος τὴν Ἰσπανίαν. Ἐξηκολούθησεν δμως νὰ διευθύνῃ ἀπὸ τὰ παρασκήνια.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου Φερδινάνδος Α' (1556 - 1564), Μαξιμιλιανὸς Β' (1564 - 1576) καὶ Ροδόλφος Β' (1576 - 1612) ὑπῆρξαν δλιγάτερον φιλόδοξοι καὶ δλιγάτερον λαμπροί, ἐκυβέρνησαν δμως μὲ σύνεσιν καὶ μετοιπάθειαν. Εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἥσαν δλιγάτερον φανατικοί. Ο Μαξιμιλιανὸς Β', ἀνεκτικώτερος καὶ μὲ εὐρύτερον πνεῦμα, ἐπροστάτευσε τοὺς καλλιτέχνας καὶ τοὺς λογίους.

ΓΑΛΛΙΑ

Σύστασις τοῦ κράτους.— Ἡ Γαλλία εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ κατοικεῖται ἀπὸ δμοιογενῆ πληθυσμόν. Ο βασιλικὸς οἶκος δὲν εἶχε δια-

κοπίν, ἀλλὰ ἔδωσε σειρὰν ἐπιβλητικῶν βασιλέων, ὡστε εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν ἐπῆλθε παράλυσις τῆς κεντρικῆς ἔξουσίας, ὅπως ἔγινε τοῦτο εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἡ χώρα τουναντίον συνεσφίγγετο περὶ τὸν βασιλικὸν οἶκον.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἑκατονταετοῦ πολέμου (1453) ἔξαιρετικὰ γεγονότα ἐνίσχυσαν τὴν ἔξουσίαν τῶν γάλλων βασιλέων.

Οἱ βασιλεῖς τοῦ 15ου αἰώνος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 15ου αἰῶνος σειρὰ δραστηρίων βασιλέων ἐθεμελίωσε τὴν βασιλικὴν ἔξουσίαν εἰς τὴν Γαλλίαν. **Ο Κάρολος Ζ'** (1422 - 1461), ἐνῷ εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀγγλῶν εἴχε δεῖξει ἀσύγγνωστον χαλαρότητα, ἐφάνη δραστήριος καὶ δραγανωτικὸς μετὰ τὴν εἰρήνην. Ἐλαβεν ἀστοὺς συμβούλους καὶ στηρίζομενος εἰς τὰ καλῶς ὠργανωμένα οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἐδημιούργησε πρῶτος μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης μόνιμον στρατόν, καλῶς μισθοδοτούμενον, καὶ ἐγκατέστησε φρουροὺς εἰς δῆλην τὴν χώραν. Ἐπέβαλε φόρους χωρὶς νὰ ζητῇ τὴν ἔγκρισιν τῶν γενικῶν τάξεων. Διὰ συμβάσεως ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς ἐπεμβάσεις τοῦ Πάπα. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ Γαλλία παρουσιάσθη τὸ ἴσχυρότερον στρατιωτικῶς κράτος τῆς Εὐρώπης.

Τὴν προσπάθειάν του ἔξηκολούθησεν ὁ νίος του **Λουδοβίκος ΙΑ'** (1461 - 1483), σκληρὸς καὶ ὑπουλος ὅπως ὁ πατήρ του, νευροπαθῆς, φιλόδοξος καὶ ἐκδίκητικός, ἔκαμεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῶν ἰσχυρῶν εὐγενῶν τῆς χώρας, οἵ δοποῖοι διωργάνωσαν πολλὰς συνωμοσίας καὶ ἔξεγέρσεις ἐναντίον του. **Ο Λουδοβίκος** ἔκινδυνευσεν, ἀλλὰ διὰ τῆς διπλωματίας του κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἐξωλόθρευσε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, τέλος τὸν ἴσχυρὸν καὶ ἐπικίνδυνον δοῦκα τῆς Βουργουνδίας **Κάρολον** (Charles le Téméraire) καὶ συνίνωσε τὰς κτήσεις του μετὰ τῶν κτήσεων τοῦ στέμματος. Ἐβοήθησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόλεων, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ ἐδιπλασίασε τὰ εἰσοδήματα τοῦ δημοσίου δι' ἐπιμελοῦς διαχειρίσεως τῶν οἰκονομικῶν. Ἀπεμάκρυνε τοὺς συμβούλους καὶ ἐκυρέρησε προσωπικῶς καὶ αὐτορχικῶς. Κλῆρος, εὐγενεῖς, ἀστοὶ καὶ λαός, ἐδοκίμασαν τὴν ἐπιβολὴν τῆς αὐθαιρεσίας του. **Ο Λουδοβίκος** ἦτο ἐπίφοβος, ὅχι ἀγαπητός.

Ἡ ἀπολυταρχία ἔγινεν ἥπιωτέρα ἐπὶ τῶν διαδόχων του **Καρόλου Η'** (1483 - 1498) καὶ **Λουδοβίκου ΙΒ'** (1498 - 1515). Στηρίζομενοι ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἴσχυος τῆς χώρας οἱ δύο ἡγεμόνες ἐσκέφθησαν δι' ἐξωτερικὰς κατακτήσεις, ἵδιως εἰς τὴν Ἰτα-

λίαν. Ἀλλ' ἡ πολιτική των αὐτὴ περιέπλεξε τὴν Γαλλίαν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Πάπαν, τὸν αὐτοκράτορα, καὶ βραδύτερον καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Ἰταλικοὶ πόλεμοι διήρκεσαν 65 ἔτη (1493 - 1559), ἐξετροχίασαν τὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας καὶ ἐυπατάλησαν ἀσκόπως καὶ ἐπιβλαβῶς τὴν δύναμιν τῆς χώρας.

Φραγκίσκος Α'. ‘Ερρίκος Β’.—‘Ο Φραγκίσκος Α’ (1515 - 1547), ἥτο φιλομαθής, ταχὺς εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ ἀνῆλθε νεώτατος εἰς τὸν θρόνον. Ἡ βασιλεία του εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὀνομαστοτέρας τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, διότι συνέπεσεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως, διὰ τὴν ὅποιαν ἐφόροντισε μὲ ἀγάπην. ‘Ἐπ’ αὐτοῦ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ καὶ ἡ αὐλὴ ἔλαβε μεγάλην λαμπρότητα. ‘Ονομαστὸς ἔγινε κυρίως διὰ τοὺς μακροὺς καὶ περιπετειώδεις πολέμους του πρὸς τὸν Κάρολον Ε’, τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, καὶ διὰ τὴν συνεννόησιν μὲ τὸν περίφημον σουλτάνον τῶν Τούρκων Σουλεϊμάν τὸν Μεγαλοπρεπῆ.

‘Ο νίος του ‘Ερρίκος Β’ (1547 - 1559) ἥτο δλιγώτερον λαμπρός, ἀλλὰ σοβαρώτερος, καὶ ἔξηκολούθησε μὲ μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τοὺς πολέμους τοῦ πατρός του. Διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Βρετανῆς, τοῦ Μέτες, Τούλ καὶ Καλαί, τὸ ὅποιον ἀφήρεσε τελειωτικῶς ἀπὸ τοὺς Ἀγγλούς, ἔδωσε μεγάλην συνοχὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ διοίκησις ἡσκεῖτο διὰ τοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως εἰς τὸ κέντρον, διὰ τῶν συμβουλίων τῶν νομαρχῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ φροντίδα, τὸ δικαίωμα τοῦ πολέμου, περιῆλθον δλίγον κατ’ δλίγον εἰς τὸν βασιλέα.

‘Απὸ τοῦ 1461 μέχρι τοῦ 1560 κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνδὸς αἰῶνος ἡ Γαλλία ἔγινεν αὐστηρῶς συγκεντρωμένον κράτος. Ἡ φρεουδαρχία, ἡ ὅποια κατὰ τὸν Μεσαίωνα διέσπα τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους, ἔχασε τὴν δύναμιν της. Διὰ τοῦτο τὸ γαλλικὸν κράτος κατώρθωσε νὰ ὑπερονικήσῃ τὰς σκληρὰς δοκιμασίας τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τοῦ αἰῶνος.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Προέλευσις.—Οἱ παλαιότατοι κάτοικοι τῆς χερσονήσου Ἰβηρίας ἔξελατινίσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φωμαϊκῆς κυριαρχίας. Οἱ Βησιγότθοι, οἱ ὅποιοι τὸν καιρὸν τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν γερμανικῶν λαῶν κατέλαβον τὴν χώραν, ἀφωμοιώθησαν πρὸς τὸν πα-

λαιοὺς κατοίκους, ὥστε οἱ Ἰσπανοὶ ἔξακολουθοῦν μέχρι σήμερον νὰ διμιοῦν μίαν ἀπὸ τὰς νεολατινικὰς γλώσσας.

Τὸν 8ον αἰῶνα ἥλθον οἱ Ἀραβεῖς, ἐνίκησαν τοὺς Βησιγότθους, κατέλαβον τὰ εὐφοριώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ περιώρισαν τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὰς ὁρεινὰς περιοχάς. Ἐκεῖ οἱ χριστιανοὶ ἴδουσαν κράτη ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς πολεμιστὰς καὶ διετέλουν εἰς διηνεκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Ἀραβαῖς ἢ Μαύρους (Maures), δπως ὀνομάσθησαν οἱ ἀφρικανοὶ ἐπιδρομεῖς.

Οἱ Μουσουλμάνοι εἰσήγαγον τὸν ἀνατολικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐκαλλιέργησαν μὲ ἐπιμέλειαν τὴν γῆν, εἶχον ἔξαιρετον σύστημα ὑδρεύσεως, προήγαγον τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἔκτισαν ἔξαιρέτους οἰκοδομάς, δπως τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλάμπρας εἰς τὴν Γρεναδάν (13ος αἰών).

Τὸν 11ον αἰῶνα διελύθη τὸ χαλιφᾶτον τῆς Κορδούνης καὶ προῆλθον διάφορα μουσουλμανικὰ κράτη, τὰ δποῖα περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς ἄλληλα. Οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἐπωφελήθησαν ἀπ’ αὐτὸν καὶ ἔξέτειναν τὰς ακήσεις των πρὸς νότον. Ὁ πόλεμος τῶν χριστιανῶν τῆς Ἰσπανίας κατὰ τῶν μωαμεθανῶν ἦτο συμπαθὴς εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, εἴδος σταυροφορίας, καὶ ἐνισχύετο ἀπὸ τὸν Πάπαν.

Ἡ ἔνωσις τῆς Ἰσπανίας. Ἰσαβέλλα - Φερδινάνδος. —Τὸν 15ον αἰῶνα τὰ δύο χριστιανικὰ κράτη, τῆς Καστίλλης καὶ τῆς Ἀραγωνίας, παρουσίαζον ἀρκετὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ βασίλισσα τῆς Καστίλλης Ἰσαβέλλα ἡ οἵτο ἐνεργητική, εὐσεβής, μὲ βλέψεις, αἱ δποῖαι ἔφθανον πέραν τῶν μικρῶν ἐδαφικῶν ἐπιτυχιῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Φερδινάνδος ὁ οἰκουμενικός, δεξιός, πονηρὸς καὶ φιλόδοξος. Οἱ δύο ἡγεμόνες συνεζεύχθησαν καὶ ἤνωσαν τὰ κράτη των (1469), δηλαδὴ τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Ἀνέλαβον τότε μὲ περισσοτέραν διάθεσιν καὶ μεγαλύτερα μέσα τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν μουσουλμάνων. Ἐχρειάσθησαν δέκα ἔτη διὰ νὰ καταβάλουν τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῆς πρωτευούσης των Γρεναδῶν ἀδασ. Ἡ πτῶσις τοῦ τελευταίου προπονητή τῶν μωαμεθανῶν (1492) εἶχε τεραστίαν ἀπήχησιν εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἡτο μία ἀνακούφισις μετὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινούπολεως καὶ τὴν ἀνησυχητικὴν ἔξαπλωσιν τῶν Οθωμανῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ Πάπας ὀνόμασε τὸν Φερδινάνδον Καθολικόν.

1492

Οι δύο βασιλεῖς, δ Φερδινάδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα, ἥνωσαν δλην τὴν χερσόνησον, πλὴν τῆς Πορτογαλίας, ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν των. Ἐστηρίχθησαν εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην ἀστικὴν τάξιν καὶ συνέτριψαν τὸν εὐγενεῖς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδημιούργησαν Ἰδιαίτερον δικαστήριον, τὴν Ἱερὰν Ἑξέτασιν, τὸ δποῖον κατεδίωξε τὸν ἀνυποτάκτους φεουδάρχας.

Ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδηνία ἀνῆκον ἀνέκαθεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγωνίας. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 16ου αἰῶνος δ Φερδινάνδος κληρονομικῷ δικαιώματι κατέλαβε τὸ κράτος τῆς Νεαπόλεως, ἐνῷ δ Κολόμβος εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν Ἀμερικήν. Ἐφάνη τότε, ὅτι ἀνοίγεται εὐρὺ μέλλον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἡ δποία πράγματι ἐφθασεν εἰς μεγάλην λαμπρότητα ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου τῶν δύο βασιλέων Καρόλου.

Κάρολος Α'.—Ο Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα κληρονόμον εἶχον μίαν κόρην, τὴν λεγομένην Ἰωάνναν τονικον τὸν δποῖαν συνεζεύχθη (1496) δι νίδος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ Φίλιππος (ἴδε σελ. 72). Τοιουτοτρόπως δ Ἀψβουργικὸς οἶκος, ἀπὸ τὸν δποῖον κατήγετο δ Μαξιμιλιανός, ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὸν ἰσπανικὸν θρόνον. Ἀπὸ τὸν γάμον αὐτὸν ἐγεννήθη τὸ 1500 δ διάσημος Κάρολος Α' (1516 - 1556), δ δποῖος τὸ 1519 ἐξελέγη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὡς γόνος τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου καὶ ἔγινεν ἀπὸ τὸν σημαντικωτέρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος Πέμπτος (Carolus Quintus, Charles Quint, πρβ. σελ. 71). Συνήνωσε μὲ τὰς κτήσεις τῆς Ἰσπανίας τὰς ἀπεράντους κτήσεις τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου καὶ ἐπεδίωξε νὰ καταστήσῃ τὴν Ἰσπανίαν κοσμοκράτειραν.

Φίλιππος Β'.—Ο Φίλιππος Β' (1556 - 1598), υἱὸς τοῦ Καρόλου καὶ διάδοχός του ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου, ᾧτο δ πλουσιώτερος καὶ ἴσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς ἐποχῆς του εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐξουσίαζε πλὴν τῆς Ἰσπανίας τὰς Κάτω Χώρας (Βέλγιον καὶ Ὀλλανδίαν), τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, τὴν Σικελίαν, τὸ Μεδιόλανον καὶ κατεῖχεν ἀπεράντους χώρας εἰς τὴν Ἀμερικήν καὶ διέθετεν ἀφθόνοις πόροις, στρατὸν καὶ στόλον.

Ψυχόδες καὶ δυσπρόσιτος, ἐργατικὸς εἰς ἄκρον, ὡς δ πατήρ του, βραδὺς δμως εἰς τὴν ἐργασίαν δσον καὶ εἰς τὴν σκέψιν, ἔζησε μονήρη βίον εἰς τὰ ὄνομαστά ἀνάκτορα τοῦ Ἑσκουριαλ (Escorial), τὰ δποῖα ἔκτισεν δ ἵδιος. Προσηλωμένος, δπως δ πατήρ του, εἰς τὴν καθολικήν θρησκείαν,

μὴ ἔχων δῆμας τὴν πολιτικότητα ἐκείνου, ἐνόμιζεν, διὰ ἑκτελεῖ θεάρεστον πρᾶξιν καταδιώκων τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν. Ἐλαβε ζωηρὸν μέρος εἰς τὰς θρησκευτικὰς διαιράχας τῆς ἐποχῆς, κατεδίωξε τοὺς ἀλλοδόξους πάσις ἀποχρώσεως εἰς τὸ κράτος του καὶ περιεπλάκη εἰς ἔξωτερικοὺς πολέμους, οἱ διοῖσι ἔξήντηλησαν τὴν δύναμιν τῆς Ἰσπανίας.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ἡ διαιρόθρωσις τοῦ κράτους.—Τὰς περιοχάς, αἱ διοῖαι ἀποτελοῦν σήμερον τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, ὀνόμαζον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων Κάτω Χώρας. Εἰς τὴν πρώτην κατοικοῦν γαλλόφωνοι, εἰς τὴν δευτέραν δραστηρία καὶ ἐργατικὴ γεομανικὴ φυλή, ἡ διοία διμιλεῖ κλάδον τῆς γερμανικῆς. Ἡ εὐνοϊκὴ θέσις τῆς χώρας εἰς τὴν ἐκβολὴν μεγάλων ποταμῶν, Ρήνου, Μάις, Σάλδε, καὶ τὸ σχεδὸν μονοπωλιακὸν μεταποτικὸν ἐμπόριον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐπλούτισαν τὴν χώραν καὶ ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν εὔπορον σαν ἀστικὴν τάξιν. Αἱ Κάτω Χῶραι, ἀνήκουσαι εἰς τὸ στέμμα τῆς Βουργουνδίας, περιηλθον δι' ἐπιγαμίας εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας.

Ἡ μεταρρύθμισις διεδόθη εἰς αὐτὰς ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Ἰδίως δὲ καλβινισμὸς ἀπέκτησε φανατικοὺς διαδούς.

Ἡ ἀνεξαρτησία.—Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Φιλίππου νὰ ἐκριζώσῃ τὴν αἰρεσιν, δῆπος ἀπεκάλει τὴν μεταρρύθμισιν, προεκάλεσε τὴν ἔξεγεοσιν εἰς τὰς βιορείους ἐπαρχίας, ἐνῷ τὸ καθολικὸν Βέλγιον ἐμεινε πιστὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Αἱ ἐπτὰ βόρειοι ἐπαρχίαι ἐσχημάτισαν τὸ 1579 τὴν Ἐνωσιν τοῦ Οὐτρεχτ καὶ τὸ 1581 ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ ἀνακήρυξις ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι εἰς αὐτὴν πρώτην φορὰν ἐμφανίζεται ἡ ἰδέα τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ ἀπέναντι τοῦ ἡγεμόνος καθὼς καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀντιστάσεως.

«Ο λαὸς δὲν ἐπλάσθη χάριν τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλ' δὲν ἡγεμών χάριν τοῦ λαοῦ, διότι χωρὶς τὸν λαὸν δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡγεμών.» Εογον τοῦ ἡγεμόνος εἶναι νὰ κυβερνᾷ τοὺς ὑπηκόους μὲ δικαιοσύνην καὶ ἐπιείκειαν καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾷ ὡς πατήρ τὰ τέκνα του...». «Ἄν δὲν τοὺς μεταξειρίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὡς δούλους, τότε παύει νὰ εἶναι ἡγεμών καὶ γίνεται τύραννος. Οἱ ὑπηκοοί του δῆμος ἔχουν τὸ δικαίωμα, μετά νόμιμον ἀπόφασιν τῶν ἀντιπροσώπων των, ἀν δὲν μένῃ πλέον ὅλο μέσον νὰ ἐπιτύχουν ἀπὸ τὸν τύραννον ἔξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν ζωὴν καὶ περιουσίαν, διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα, νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν.» (Ἀνακήρυξις ἐλευθερίας, 26 Ιουλίου 1581).

Αἱ Ἡνωμέναι Ἐπαρχίαι, μετὰ μακρὸν καὶ περιπετειώδη ἀγῶνα δύοδοίκοντα περίπου ἐτῶν, ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας (1648) ὡς ἀνεξάρτητον κράτος, τὸ δποῖον ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν καὶ ἐπικρατεστέραν ἐπαρχίαν ὠνομάσθη Ὄλλανδία.

Τὸ δόμοσπονδιακὸν σύστημα.—⁴Η Ὁ λλανδία ἔδωσεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον παραδειγμα τοῦ δόμοσπονδιακοῦ καὶ οὗ καὶ τὸ υπότιμον τὸ παραρχιακὸν διετήρησαν τὴν αὐτοδιοίκησίν των, τὰς ἐπαρχίας τάξεις, δηλαδὴ συμβούλιον ἀντιπροσωπείας τῶν πόλεων, καὶ τοὺς Διοικητάς των. Τὴν ἀνωτάτην δύμας ἔξουσίαν τῶν Ἡνωμένων ἐπαρχιῶν εἶχον αἱ Γενικαὶ τάξεις ἢντας νομοθετικὴ ἔξουσία, καὶ τὸ Ἀνώτερον Συμβούλιον μὲ τὸν Κυβερνήτην (Stathouder) ὡς ἐκτελεστική. Τὸ ἀξιώματον κυβερνήτου ἔγινε κληρονομικὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς Ὅραιας, τῆς δόποιας οἵ ἀρχηγοὶ εἶχον προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ὡς διοικητὴς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου δικυβερνήτης ἦτο δ ἀνώτατος ἀρχων τῆς χώρας καὶ οἱ Ὅρανιοι ἀπέκτησαν ἱγεινοικὴν ἔξουσίαν.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος, ἡ ἀκμή.—Εἰς τὸ νέον κράτος ἥκμασε τὸ ἐμπόριον, ιδίως τὸ μεταπρατικόν, καὶ αἱ τέχναι. Τὸ χορηματιστήριον τοῦ Ἀμστερδαμ (1609) ἔγινε μεγάλη χοηματαγορά. ⁵Η ἔξασθλήσις τῆς Ἰσπανίας ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ὄλλανδοὺς νὰ ἰδούσουν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος. Ἰδρυσαν ἀποικίας εἰς τὴν Κεϋλάνην, εἰς τὰς Νήσους τῆς Σόνδης, εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν (⁶Ακρωτήριον) καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Νέας Υόρκης ἔκτισαν τὸ Νέον Ἀμστερδαμ.

Δύο ἐμπορικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἔταιρεῖαι, ἰδρυθεῖσαι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰώνος, ἡ Ἐταιρεία τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδῶν (1602) καὶ ἡ Ἐταιρεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδῶν (1621), 20,000 πλοῖα, 168.000 ναυτικοί, μὲ τὸ Ἀμστερδαμ ὡς κέντρον, ὑπηρέτουν τὴν συγκοινωνίαν εἰς δῆλας τὰς θαλάσσας τοῦ κόσμου.

⁷Αποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς καὶ τῆς γνωριμίας τοῦ κόσμου ἦτο ἡ ἀνύψωσις τοῦ ὄλλανδικοῦ λαοῦ ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις. Τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ἐβοήθησεν ἡ ἰδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λέιδεν (Leiden), ὃπου ἐδίδαξεν διπολικοὶ φιλόλογος καὶ νομικὸς Οδγκὸς Γρότιους (Hugo Grotius), δ ὁδοῖος ἀνενέωσε τὴν περὶ φυσικοῦ δικαίου διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὧνειρεύετο τὴν

ἔνωσιν τῆς Εὐρώπης εἰς μίαν μεγάλην διμοσπονδίαν καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ κράτος εἶναι συμβόλαιον μεταξὺ κυβερνώντων καὶ κυβερνώμενων. Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἀπεσύρθη ὁ γάλλος φιλόσοφος Καρτέσιος καὶ εἶχεν ἀσφάλειαν ὁ ἐβραῖος φιλόσοφος Σπινόζα, ὁ καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς διμοθρήσκους του, καὶ ἐκεῖ ἐδημιουργήθησαν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔξοχάτερα ἔργα ζωγραφικῆς.

ΑΓΓΛΙΑ

Προέλευσις.—Τὸ δραστήριον ἀγγλικὸν ἔθνος προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν Γαλατῶν κατοίκων τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῶν Βρετανῶν, ἐκ τοῦ κελτικοῦ κλάδου τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς, μετὰ τοῦ δρμητικοῦ γερμανικοῦ φύλου τῶν Ἀγγλοσαξόνων, οἱ διοποῖοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος μ.Χ. μετηνάστευσαν ἀπὸ τὴν βόρειον Γερμανίαν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν καὶ ἴδρι στην εἰς αὐτὴν διάφορα κράτη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἥδη τῶν μέσων χρόνων οἱ Ἀγγλοί ἦσαν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι.

Βραδύτερον ὑπέστησαν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων, ἵδιως δταν οἱ δοῦκες τῆς Νορμανδίας (Γουλιέλμος ὁ Κατακτητής, 1066) ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ διοίκησις, τὸ κοινοβούλιον.—Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ᾽ ἡ βασιλεία ἔμεινε πάντοτε ἀρκετὰ ἰσχυρά, διότι ἡ ἀριστοκρατία οὐδέποτε ἔγινε κυρίαρχος εἰς τὴν χώραν καὶ οἱ κόμητες ἦσαν μᾶλλον ὑπάλληλοι τοῦ βασιλέως.

Τὸ Κοινοβούλιον εἶναι τὸ ἱδιάζον γνώρισμα εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἀγγλίας. Παρὰ τὴν βασιλικὴν δηλαδὴ ἔξουσίαν ἀνεπτύχθη Συμβούλιον τῶν γαιοκτημόνων (Parlement), τὸ διοποῖον εἶχε γνώμην ἵδιως ἐπὶ φροδολογικῶν ζητημάτων. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ἐπιβάλῃ φόρους χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ σώματος τούτου, τὸ διοποῖον τοιουτούρπως περιώριζε τὴν ἔξουσίαν του. Ὅταν δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων τὸν 13ον αἰῶνα ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο, οἱ εὐγενεῖς ἔξηγέρθησαν καὶ τὸν ὑπερχρέωσαν νὰ ἐπικυρώσῃ τοῦτο δι' ἐπισήμου ἐγγράφου, τῆς Magna Charta (1215), ἡ δποία εἶχε σοβαρωτάτην σημασίαν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος.

Ἐξωτερικοὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι.—Κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας περιεπλάκησαν εἰς μακρότα-

τον πόλεμον πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, ὁ δποῖος διήρκεσε μετὰ διαιτημάτων περισσότερον ἀπὸ 100 ἔτη καὶ ὠνομάσθη Ἐκατονταρχία (1339 - 1453). Μετὰ πολλὰς φάσεις καὶ περιπτετείας οἱ Ἀγγλοί, οἱ δποῖοι εἶχον καταλάβει σημαντικὸν μέρος τῆς Γαλλίας, ἐξεδιώχθησαν ἐξ αὐτῆς. Τό γενονὸς αὐτὸν ἀπῆλλαξε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν ἔνεην ἐπιδρομὴν καὶ δὲν ἦτο διλγάρτερον εὐεργετικὸν διὰ τὴν Ἀγγλίαν, διότι ἐσώθη ἀπὸ τὰς περιπτετείας καὶ τὴν σπατάλην τῶν δυνάμεων της εἰς ἄσκοπον πόλεμον, συνεκεντρώθη εἰς ἑαυτὴν καὶ ἐστρεψε τὴν δραστηριότητα της πρὸς ἀλλήν κατεύθυνσιν, τὴν θάλασσαν, ὅπου ἐπεφυλάσσετο δι' αὐτὴν λαμπρότατον μέλλον, καθὼς καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῶν δύο γειτονικῶν κρατῶν, Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα τριάκοντα ἔτη ἡ Ἀγγλία ἐταράχθη ἀπὸ αἰματηρὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἔνεκα τῆς ἀντιθέσεως τῶν δύο βασιλικῶν οἰκων Λανκάστερος καὶ Ὑδρούς διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, τὸν δόνομασθέντα Πόλεμον Δύο Ρόδων (1455 - 1485), ὁ δποῖος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαφάνισιν μεγάλου μέρους τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς βασιλείας.

Ἡ βασιλεία τὸν 16ον αἰώνα. Ἐρρίκος Η. — Ο Ἡράκλειος Τούδορος (Tudor, 1457 - 1509) ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἐστερέωσε τὴν οἰκογένειαν τῶν Τυδώρων ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὥστε ὁ ἄμεσος διάδοχός του ἦτο ἰσχυρός ἡγεμών.

Ο Ἐρρίκος Η (1509 - 1547), εἶναι ὁ περίφημος Ἀγγλος βασιλεὺς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Δεκαοκτὼ ἔτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου, προικισμένος μὲν ἐξαιρετικὰ χαρίσματα, νεότητα, κάλλος, ἀθλητικὴν φύσιν καὶ δεξιότητα, ἀντίληψιν διὰ τὴν τέχνην, τὴν ἀνθρωπιστικὴν παιδείαν, θεολογίαν καὶ ἔνεας γλώσσας, ἀλλὰ θρησκόληπτος συγχρόνως, νωχελής, φιλόδοξος, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ μέρους τῆς Εὐρώπης ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, εἶχεν ἀνήσυχον καὶ ταραχώδη βασιλείαν. Αἱ διαιζεύξεις καὶ οἱ ἐξ γάμοι του ἐξέθεσαν τὴν δυναστείαν του. Εἶχε συζευχθῆ εἰς πρῶτον γάμον τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, Αἰκατερίνην, πριγκίπισσαν τῆς Ἀραγωνίας. Μετὰ 18 ἔτη (1527) ἀντελήφθη, διτι τὰ ίερὰ κείμενα δὲν ἐπέτρεπον τοιούτον γάμον. Ἡ ἐπιμονή του νὰ τὴν χωρίσῃ τὸν ἐφερεν εἰς οῆξιν μὲ τὸν Πάπαν καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ εἰσαγάγῃ τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ή

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

δευτέρα σύζυγός του, ἡ Ἰωνάννα Μπόλεϋν, μία ώραία Ἱρλανδίς, τοῦ ἔδωσε μίαν κόρην, τὴν Ἐλις ἀβετα, ἀλλὰ τοῦ ἐφάνη πολὺ φιλάρεσκος καὶ τὴν κατεδίκασεν εἰς θάνατον (1536). Ἡ τρίτη ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν υἱόν, τὸν Ἐδουνάρδον. Τὴν τετάρτην διεζεύχθη, τὴν πέμπτην ἐκρέμασεν ἐπίσης, ἡ ἕκτη (1543) ἐπέζησε τοῦ τρομεροῦ συζύγου.

Διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπεριόριστον κυβέρνησιν, ὑπεχρέωσεν εὐγενεῖς καὶ Κοινοβούλιον εἰς ὑπακοὴν καὶ ἔχώρισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὴν Ρώμην, κατέσχε τὴν περιουσίαν τῶν μοναστηρίων καὶ ἐδειξε μεγάλην σκληρότητα εἰς τοὺς ἀντιιθεμένους.

Ἐδουνάρδος ΣΤ' καὶ Μαρία Τυδώρο.— Ο Ἐδουνάρδος ΣΤ' (1547 - 1553), υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Η' ἀπὸ τὴν τρίτην γυναικά του, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον 13 ἔτῶν. Ἄδυνατος καὶ ἀσθενικός, ἀπέθανε 17 ἔτῶν.

Η Μαρία Τυδώρο (1553 - 1558), κόρη τῆς

Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας, ἀνήλθε τὸν θρόνον 37 ἔτῶν. Καθολικὴ ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς μητρός της καὶ ἀπὸ πεποίθησιν, εἶχε μνηστευθῆ τὸν Φίλιππον τῆς Ἰσπανίας, τὸν δόπον συνεζεύχθη μόλις ἔγινε βασίλισσα (1554), καὶ παρακινούμενη ὑπὸ αὐτοῦ ἐπεχείρησε νὰ

‘Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε’ (Ἐκδ. 1948)

Ἐρρίκος Η' τῆς Ἀγγλίας.

ἀναστυλώση τὸν καθολικισμὸν εἰς τὴν χώραν της καὶ περιεπλάκη εἰς ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν χώραν της ἔξωτερικοὺς πολέμους. Ὁ ἀνεπιθύμητος γάμος της μὲ τὸν καθολικῶτα γοναῖς ἡγεμόνα καὶ ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ της προεκάλεσαν ἔξεγέρσεις εἰς τὴν χώραν. Εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ Ἡγγλοὶ ἔχασαν τὸ Καλαί, τὸ τελευταῖον φρούριον, τὸ δποῖον κατεῖχον ἐπὶ τῆς ἥπερόου.

Ἐπὶ τῶν βασιλέων τούτων ἡ Ἡγγλία ἐφαίνετο, διτι παρηγήθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἔλευθερίας της καὶ διτι ἀνέχεται πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν δεσποτείαν. Ἡ θρησκεία της ἥλλαξε μὲ τοὺς βασιλεῖς. Ἐξήτεται ὅμως δοκιμαστικῶς τὸν δρόμον της, τὸν δποῖον εὗρεν ἐπὶ τῆς Ἑλισάβετ.

Ἐλισάβετ.—Ἡ Ἑλισάβετ (1558 - 1603), ἡ κόρη τῆς Ἡγγλίας Μπόλεϋν, ἔγκαινιαῖς τὴν περίοδον τῆς δόξης εἰς τὴν ἰστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Ἡγγλία ἦτο πτωχὴ ἀγροτικὴ χώρα μὲ 3 ἑκατομμύρια κατοίκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας της οἱ Ἡγγλοὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς βιομηχανίας, τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους των.

Ως ἄνθρωπος ἦτο ἴδιόρευμός χαρακτήρ. Εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀφοῦ εἶχε δοκιμάσει πικρίας ἐπὶ τῶν προκατόχων της, ἦτο ζωηρά, φιλάρεσκος καὶ ματαιόδοξος χωρίς νὰ εἰναι ὁραία μὲ τοὺς μικροὺς εὐκινήτους ὄφθαλμούς της, οἱ δποῖοι ἐφωτίζον πρόσωπον μακρόν καὶ διστεῶδες. Ἐπίμονος καὶ ἐργατικὴ ἐγνώριζε νὰ ὑποκρίνεται. Εἰς αἰώνα θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἔμεινε σκεπτικίστρια καὶ οὐδέποτε παρεφέρετο. Εἶχε λάβει ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν, ἔμεινεν ὅμως βαθύτατα ἀγγλίς, ἐννοούσα καὶ ἐννοουμένη ἀπὸ τὸν λαόν της.

Ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς μὲ προσωπικὸν συμβούλιον χωρὶς Κοινοβούλιον. Ἐπέβαλε τὴν εὐεργετικὴν διὰ τὴν χώραν θρησκευτικὴν γαλήνην διὰ τῆς δριστικῆς διαμορφώσεως τῆς Ἡγγλίας εἰκαλησίας μὲ τὸν βασιλέα ἐπὶ κεφαλῆς. Πράγματι, καθ' ὃν χρόνον αἱ γειτονικαὶ χῶραι τῆς ἥπειρωτικῆς Εὐρώπης ἤρημώνοντο ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους, ἡ Ἡγγλία διῆλθε περίοδον ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ οἰκονομικῆς ἀκμῆς.

Περίφημος ἔγινεν ἡ ἀντιζηλία της πρὸς τὴν ἔξαδέλφην της (ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρός της, ἡ δποία εἶχε συζευχθῆ τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας Ἰάκωβον Δ' Στούαρτ), τὴν **Μαρίαν Στούαρτ**, βασίλισσαν τῆς Σκωτίας, ἡ δποία ἦτο νεωτέρα καὶ θελκτικωτέρα. Ἡ Μαρία εἶχε

συζευχθῆ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκίσκον Β', ἔζησεν εἰς τὴν περίφημον διὰ τὴν λαμπρότητά της γαλλικὴν αὐλὴν καὶ μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον ἐκείνου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σκωτίαν ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου. Οἱ καθολικοὶ μάλιστα αὐτὴν ἐθεώρουν νόμιμον διάδοχον τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, ἐπειδὴ δὲν ἀνεγνώριζον ὡς κανονικὸν τὸν γάμον τοῦ Ἐρρίκου Η' μὲ τὴν Ἀνναν Μπόλεϋν. Κατόπιν περιπετειῶν εἰς τὴν χώραν της ἡ Μαρία ἤναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν,

Ἡ Ἐλισάβετ.

ὅπου ἡ Ἐλισάβετ τὴν ὑπεδέχθη φιλικῶς, κατόπιν τὴν ἔθεσεν εἰς μακροχρόνιον περιορισμὸν καὶ τέλος τὴν κατεδίκασεν εἰς θάνατον (8 Φεβρουαρίου 1587).

Νηφαλία εἰς τὴν ἔξωτερικὴν πολιτικήν, ἀποστρέφεται τὰ μεγάλα σχέδια καὶ τὰς περιπλοκὰς διὰ θρησκευτικοὺς λόγους. Ἀναγκάζεται ἐν τούτοις εἰς τὴν Σκωτίαν, τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν Γαλλίαν νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων κατὰ τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἰσπανίας. Τὸν ἀγγλογαλλικὸν ἀνταγωνισμὸν ἀντικαθίσταται δὲ ἀγγλο-σπανικός.

Ἡ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἀγγλίας ἀνεπτύχθη μετὰ τραχὺν ἀγῶνα πρὸς τὴν Ἰσπανίαν. Διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς Μεγάλης Ἀρμάδας (1588) ἐκρίθη ἡ ἐπικίνδυνος πάλη πρὸς τὴν Ἰσπανικὴν

κοσμοκρατορίαν, δ ἀγγλικὸς λαὸς ἔλαβε συνείδησιν τῆς σημασίας του καὶ τὴν δριστικήν του θέσιν μεταξὺ τῶν ἀποικιακῶν δυνάμεων. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς οἱ Ἄγγλοι ἵδρυσαν τὴν πρώτην ἀποικίαν τὴν δρούσαν πρὸς τιμὴν τῆς ὑπάνδρου βασιλίσσης ὠνόμασαν Βιρτζινίαν. Ἐν ᾧτος μετὰ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵδρυσαν τὴν Ἐπανάστασαν τοῦ Ανατολικῶν Ἰνδίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΟΙ ΔΥΝΑΣΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΕΡΙΠΛΟΚΑΙ

Τὸν 16ον αἰῶνα ὑπάρχουν πολλαὶ ἀφορμαὶ πρὸς διεθνεῖς συρράξεις. Ἀλλαι ἀπὸ αὐτὰς ἐκληρονομήθησαν ἀπὸ τὸ παρελθόν, ἄλλαι προέκυψαν ἀπὸ τὴν νέαν μορφήν, τὴν δποίαν ἔλαβεν ἢ Εὐρώπη.

Εἰς τὰς πρώτας ἀνήκει τὸ τουρκικὸν πρόβλημα καὶ τὸ πρόβλημα τῆς κληρονομίας ὁρισμένων χωρῶν. Πῶς θὰ ἀναχαιτίσουν δηλαδὴ τοὺς Τούρκους; Θὰ ἀναλάβουν σταυροφορίαν; Πῶς θὰ συμβιβάσουν τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν; Οξύτερα διὰ τὴν Εὐρώπην εἶναι τὰ ζητήματα, ἀν εἰς τὴν Γερμανίαν ἢ εἰς τὴν Γαλλίαν θὰ περιέλθουν αἱ κτήσεις τῆς Βουργουνδίας, τί θὰ γίνουν αἱ διαφιλονικούμεναι περιοχαὶ Νεαπόλεως, Σικελίας, Μιλάνου.

Νέα προβλήματα γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν δογμάνωσιν ὁρισμένων κρατῶν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν δυνάμεων μερικῶν ἐξ αὐτῶν, ἀπὸ τὴν σχέσιν βασιλέων καὶ τῶν φεουδαρχικῶν ἀρχόντων, μὲ τὴν δποίαν ἀμέσως συνδέεται τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τοῦ προτεσταντισμοῦ.

Τὰ προβλήματα δὲν παρουσιάζονται μεμονωμένα. Περιπλέκονται καὶ δημιουργοῦν συγκεχυμένας καταστάσεις, διότι τὰ πολιτικά, θρησκευτικά, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ συμφέροντα ἐπιδρῶσι διαρκῶς τὸν ἐπὶ τοῦ ἄλλου.

Ο 16ος αἰῶν εἶδε τὰς πρώτας πραγματικὰς διεθνεῖς συρράξεις, εἰς τὰς δποίας ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες εἶχον τὸ μέρος των. Εἰς αὐτὰς ἐδωσαν ἀφορμὴν κατ' ἀρχὰς τὰ κληρονομικὰ ζητήματα καὶ αἱ κατακτητικαὶ τάσεις ὁρισμένων ἡγεμόνων. Αἱ θρησκευτικαὶ διενέξεις ἐπειτα ἐδημιουργήσαν πραγματικὰς διεθνεῖς ἀντιπάλους παρατάξεις. Αἱ διηνεκεῖς αὐταὶ σχέσεις ἐδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν διεθνοῦς διπλωματίας. Τὰ κράτη, ἀκολουθοῦντα τὸ παράδειγμα τοῦ Πάπα

καὶ τῶν Ἰταλικῶν πόλεων, ἥρχισαν νὰ διατηροῦν εἰς τὰς ἔνας ἐπικρατείας κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον μυστικοὺς ἀντιπροσώπους, τοὺς πρεσβευτὰς (ambassadeurs). Ἔγεννήθη δὲ μεταξὺ τῶν ἔθνων δίκαιον, τὸ λεγόμενον Διεθνὲς Δίκαιον.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, τοὺς πολέμους τοῦ 16ου αἰώνος διακρίνομεν εἰς δύναστικοὺς καὶ θρησκευτικούς.

ΟΙ ΙΤΑΛΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Οἱ πρῶτοι διευθυνοῦς χαρακτῆρος πόλεμοι τῆς Εὐρώπης εἶναι οἱ λεγόμενοι Ἰταλικοὶ Πόλεμοι.

Προεκλήθησαν ἀπὸ τὴν ἀξίωσιν τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας νὰ ἔξουσιάσουν τὴν Ἰταλίαν, ἡ δοπία, διηρημένη εἰς τοεῖς περίπου δεκάδας κρατῶν, ἥτο διαρκῆς ἐστία ταραχῶν καὶ ἀφορμὴ εἰς ἔνας ἐπεμβάσεις.

‘Ο Κάρολος Η’, φιλόδοξος, ἵπποτικός, διεκδικεῖ τὰς κληρονομικὰς ἀξιώσεις τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς Νεαπόλεως, ὁνειροπολῶν περιπτείας καὶ ἵπποτικὰ μυθιστορήματα. Μετὰ τὴν Νεάπολιν καὶ Ἰταλίαν ἔρχεται ἡ Ἀνατολή. Ἀγοράζει τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου δικαιώματα τοῦ Ἀνδρέου Παλαιολόγου, θέλει νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ στεφθῇ εἰς τὴν Ιερουσαλήμ. ‘Η προέλασίς του διὰ μέσου τῆς Ἰταλίας λαμβάνει κατ’ ἀρχὸς μορφὴν θριαμβευτικῆς πορείας (1494).

‘Υπὸ τὸ πρόσχημα, δτι ἔνωνται ἔναντιν τῶν Τούρκων, συντησπίσθησαν κατ’ αὐτοῦ Βενετία, Γένουα, Πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ’, Φερδινάδος τῆς Ἀραγωνίας, ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς καὶ Ἐρρίκος Η’ τῆς Ἀγγλίας (1495). Ἐχοειάσθη δলη ἡ γαλλικὴ δομή, διὰ νὰ διανοίξουν τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς. ‘Ο Λουδοβίκος ΙΒ’ κυριεύει καὶ χάνει δύο φρούρια τὸ Μιλάνον, ὁ Φραγκίσκος Α’ τὸ ἀνακτῷ (1571). Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Καρόλου Ε’ εἰς τὸν θρόνον τῆς Γερμανίας (1519) ὁ γαλλικὸς ἡμπεριαλισμὸς εὑνόισκει ἀντιμέτωπον τὸν ἰσχυρότερον ἴσπανογερμανικὸν ἡμπεριαλισμόν.

Η ΠΡΟΕΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Περὶ τὸ 1520 τρεῖς νεαροὶ καὶ φιλόδοξοι ἡγεμόνες ἐκυβέρνων τὰ τρία ἰσχυρότερα κράτη, ὁ Φραγκίσκος Α’ τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὸ

1515, διότι Κάρολος Ε' τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸ 1519 καὶ μετὰ ἐν ἑτοῖς ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀθωμανῶν διαπρεπέστερος τῶν σουλτάνων **Σουλεύμανὸν Β'** διότι **Μεγαλοπρεπὲς** (1521-1566). Χρησιμοποιοῦνταν τὴν τεραστίαν δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν διότι **Σουλεύμανὸν** ἔκαμε τὴν πρώτην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Ἡδη εἶχε καταβάλει τὰ δύο προπύργια τῶν Χριστιανῶν, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Ρόδον (1522), καὶ ἐνῷ οἱ δύο ισχυρότεροι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, διότι **Κάρολος** καὶ διότι **Φραγκίσκος**, εἶχον περιπλακῆ εἰς δεινὸν μεταξύ των ἀγῶνα, διότι **σουλτάνος** εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν καταστρεπτικὴν μάχην τοῦ **Μοχάτε** (1526) τοὺς Ούγγρους. Ὁ βασιλεὺς τῶν Λουδοβίκος, διόποιος ἦτο συγχρόνως βασιλεὺς τῆς Βοημίας, ἐφονεύθη. Οἱ εὐγενεῖς τῶν δύο χωρῶν προσέφερον τότε τὰ δύο στέμματα, τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βοημίας, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Καρόλου Ε' Φερδινάνδον, εἰς τὸν διποῖον ἐκεῖνος εἶχε δώσει ὡς φέουδον τὰς αὐστριακὰς κτήσεις τοῦ Ἀψβούργικου οἴκου καὶ διόποιος ἐκυβέρνα τὴν Γερμανίαν ἀντὶ ἐκείνου. Ἡ Βοημία περιῆλθεν ἀμέσως εἰς τὸν Ἀψβούργικὸν οἴκον, σημαντικὸν ὅμως μέρος τῶν Ούγγρων ἐξέλεξεν ἐγχώριον ἄρχοντα καὶ ἐθεσαν αὐτὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ σουλτάνου. Ὁ **Σουλεύμανὸν** ὅμως ἤθελε πολὺ περισσότερα. Ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν Χαλίφην τῆς Ρώμης καὶ τὸ 1529 ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης. Ὁ Κάρολος ἀνήσυχος ἐβλεπεν ἀπὸ τὴν **Ισπανίαν** τὸν κίνδυνον εἰς τὰ ἀνατολικὰ σύνορα τοῦ κράτους.

ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΡΟΛΟΥ Ε'

Κυρίᾳρχος τοῦ ἀχανοῦς κράτους διότι **Κάρολος** ὠνειρεύθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν προσφιλῆ εἰς τὸν μεσαίωνα ἰδέαν τῆς καθολικῆς γριτιανικῆς μοναρχίας.

Πρῶτον σταθμὸν ἐπικρατήσεως ἐθεώρει τὴν **Ιταλίαν**, ἥ διποία ἐξησφάλιζε τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἥνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν **Ανατολὴν** καὶ διηυκόλυνε τὴν συγκοινωνίαν τῆς Τεργέστης, τῆς Νεαπόλεως ἥ τοῦ Παλέρμου μὲ τὴν Βαρκελώνην ἥ τὴν Βαλτικήν.

Ἄλλὰ μεταξὺ τῶν μεγάλων κτήσεών του τῆς **Ιταλίας** καὶ **Ισπανίας**, **Γερμανίας** καὶ **Κάτω Χωρῶν**, παρενεβάλλετο ὡς συμπαγὴς ὅγκος ἥ **Γαλλία**, τῆς διποίας δι βασιλεὺς ἐτρεφεν ἐπίσης κυριαρχικὰ σχέδια, ὑπῆρξεν ἀντίπαλος ἀπαιτητὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου.

Οἱ δύο ἡγεμόνες περιεπλάκησαν εἰς μακρὸν πόλεμον, τὸν διποῖον

έσυνέχισαν οἱ διάδοχοί των. Τοιουτορρόπτως ἥρχισεν ἡ πάλη μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου, ἡ δοπία διήρκεσεν ἐπὶ αἰῶνας, συνετάραξε τὴν Εὐρώπην καὶ συνεχίζεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ γαλλογερμανικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ο Κάρολος, ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Ἐρρίκον Ή' τῆς Ἀγγλίας, προσέβαλε τὸν Φραγκίσκον εἰς τὸ κράτος του καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐπίθεσις εἰς τὰ δυτικὰ σύνορα ἀνεχαιτίσθη καθὼς καὶ ἡ προσπάθειά του νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν δὲν ἐπέτυχεν. Ἀλλ' ὁ ἵπποτηκὸς στρατὸς τῶν Γάλλων συνετρίβη παρὰ τὴν Παβίαν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ πεζικοῦ καὶ ὁ Φραγκίσκος, πολεμῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γάλλων εὑγενῶν, συνελήφθη αἰχμάλωτος (1525).

Μετὰ σκληρὰν αἰχμαλωσίαν δι Φραγκίσκος ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης (Ιανουαρίου 1526), διὰ τῆς δοπίας παρηγένετο τῶν ἀξιώσεών του ἐπὶ τῆς Βουργουνδίας, τῆς Ναβάρρας, τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ Μιλάνου.

Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ Ε'

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Καρόλου ἀνησύχησεν ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ Ἐρρίκος Ή' εἶπεν: «Ἡ συνθήκη αὐτὴ θὰ δοηγήσῃ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν χριστιανικὴν μοναρχίαν». Ἡ Ἰταλία ἔτερεμ μήπως ὑποδουλωθῇ εἰς τὸν νικητήν, ὥστε ὅλοι ἐπεδοκίμασαν τὸν Φραγκίσκον Α', ὅταν ἐδήλωσεν, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἀποξενωθῇ παρὰ τὴν θέλησίν των τοὺς ὑπηκόους τῆς Βουργουνδίας καὶ ἡ Βουργουνδία ἔβεβαιώσεν, ὅτι μένει γαλλική. Περὶ τὸν ἱτημένον τῆς Παβίας συνησπίσθησαν δι Πάπας, δι Ερρίκος Ή', ἡ Βενετία, ἡ Φλωρεντία. Μανιώδης δι Κάρολος, ἰδίως ἐναντίον τοῦ Πάπα, δι όποιος ἐκτὸς τούτου εἶχεν ἀπαλλάξει τὸν Φραγκίσκον ἀπὸ τὸν δρόκον του νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν συνθήκην τῆς Μαδρίτης, ἐρρίφθη κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν δοπίαν ἀγρίως ἐλεηλάτησαν οἱ γερμανοὶ στρατιῶται (6 Μαΐου 1527).

Ἡ προᾶπτις προεκάλεσε γενικὴν ἀγανάκτησιν εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ο Κάρολος, πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τοῦ νέου τουρκικοῦ κινδύνου, περιώρισε τὰς ἀξιώσεις του καὶ ἔκλεισεν εἰρήνην, διὰ τῆς δοπίας δι Φραγκίσκος ἐκράτει τὴν Βουργουνδίαν, ἔγκατελειψεν δῆμως τὴν Ἰταλίαν (1529). Ο Πάπας ἔστεψε τὸν Κάρολον Πέμπτον εἰς Βολώνην ἐν μέσῳ Ἰσπανικῆς φρουρᾶς αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης. Διὰ τῆς στέψεως

αὐτῆς, ἡ δποία εἶναι ἡ τελευταία γενομένη ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἡ ‘Αγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε τοῦ ‘Ισπανικοῦ ἔθνους.

Διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἴσορροπίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ Φραγκίσκος Α' δὲν ἐδίστασε νὰ ἑνώσῃ εἰς ἓνα συνασπισμὸν τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Γερμανίας καὶ Σουηδίας, τὸν Σουλεύμαννον Β', τὸν Ερρίκον Ή' καὶ τὸν Πάπαν. Καὶ ὁ κόσμος εἶδε τὸν «χριστιανικώτατον» βασιλέα τῆς Γαλλίας νὰ κλείῃ συμμαχίαν μὲ τὸν τρομερὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀπίστων καὶ νὰ ὑποκινῇ αὐτὸν εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ μωαμεθανικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χαῖρεντίν Βαρβαρόσσαν ἐλεηλάτησε τὴν Νότιον Ἰταλίαν καὶ ἀπῆγαγε πολλοὺς αἰχμαλώτους.

Διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τύνιδος, ἡ δποία ἔλαβε χρακτῆρα σταυροφορίας. Εἰς αὐτὴν μετέσχον κυρίως Ἱσπανοί, ἀλλὰ καὶ Ἰταλοί καὶ Γερμανοί (1533). Τὴν 14 Ἰουλίου κατελήφθη ἡ Γολέττα, τὴν 20ὴν συνετρίβη ὁ ἀριθμητικῶς ἀνώτερος στρατὸς τοῦ Χαῖρεντίν πρὸ τῆς Τύνιδος. Οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως κρατούμενοι αἰχμαλώτοι ἐπανεστάησαν καὶ ἐπιτεθέντες ἐκ τῶν ὅπισθεν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν διηνκόλυναν τὸν Κάρολον νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν.

Ο πόλεμος ἐσυνεχίσθη ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Φραγκίσκου Ἐρρίκου Β'. Εἰς τὸ τέλος ἐπεκράτησε νέα τάξις εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀντὶ τῆς μονοκρατορίας ἐπεβλήθη τὸ σύστημα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἰσορρογίας. Ο Κάρολος, μιολονότι ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς συνησπισμένους διαμαρτυρομένους τῆς Γερμανίας (1547), ὑπερχρεώθη νὰ συνομολογήσῃ τὴν Θρακίην τοῦ Αὐγούστου (Augsburg, 1555) καὶ ἀπογοητευμένος, διότι κανὲν ἀπὸ τὰ μεγάλα σχέδιά του δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ, παρητήθη ἀπὸ τὸν θρόνον (1556).

Τὴν μαραζάν σειρὰν τῶν πολέμων αὐτῶν ἔκλεισεν ἡ εἰρήνη τοῦ 1559 μεταξὺ τοῦ Φερδινάνδου Β' καὶ Ερρίκου Β', ὁ δποῖος ἐγκατέλειψε τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ σύνορα τοῦ κράτους του, ἀφοῦ ἐκράτησε τὸ Μέτσο, Τούλ καὶ Βερντέν.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ Β' ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ (1556 – 1598)

Εἰς τὰς ἀπεράντους κτήσεις, τὰς δποίας ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, προσέθεσεν ὁ Φίλιππος τὰς Φιλιππίνας (1569 - 1571) καὶ τὴν Πορτογαλίαν (1580), ἡ δποία ἔμεινε 60 ἔτη ισπανική.

‘Ο Φίλιππος Β’ ἔγινεν ἀπὸ πεποίθησιν ὑπέρμαχος τοῦ καθολικισμοῦ, ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας ἔγινε, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὑπέρμαχος τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐνῷ ἡ Γαλλία ἔγινεν ἡ παλαιότερα, εἰς τὴν διποίαν συνεκδούσθησαν δικαστικοὶ καὶ διποτεσταντισμός. ‘Ο Φίλιππος ὑπέτασσε τὴν πολιτικὴν εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐθεώρει ἕαυτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ θεοῦ καὶ ἐπίστευεν, διτι ἥτο ὑποχρεωμένος νὰ ἔξοντωσῃ διὰ παντὸς μέσου τοὺς ἑτεροδόξους. Διηγήθην δὲ ἵδιος τὴν Ἱερὰν Ἑξέτασιν καὶ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του διετέλεσεν εἰς σταυροφορίαν ἐναντίον 1) τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἰσπανίας· 2) τῶν Τούρκων· 3) τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Ἰσπανίας· 4) τῶν αἱρετικῶν ἀλλων χωρῶν.

1) Οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν κατακτητῶν, οἱ περισσότεροι ἔξαραβισμένοι Βέρβεροι, εἶχον βαπτισθῆ πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῶν διωγμῶν τὸ 1521, διετήρουν ὅμως μυστικῶς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη των. ‘Ο Φίλιππος ἐκήρυξεν ἔξοντωτικὸν διωγμὸν ἐναντίον των. Ἀπορεῖ κανεὶς διὰ τὴν ἐφευρετικότητα εἰς ἀπάνθρωπα μέσα. Κατόπιν ἀγρίας ἔξεγέρσεως, εἰς τὴν διποίαν ἔξωθήθησαν ἀπὸ τὰ φρικτὰ παθήματα, ἔξωτῶθησαν σχεδὸν ὄλοι. “Οσοι τοὺς ἀντικατέστησαν «δὲν κατάρθωσαν νὰ διατηρήσουν οὕτε τὰ ἄνθη εἰς τὸν κήπους οὕτε τὰ σπαρτὰ εἰς τὰ ὑψώματα οὕτε τὸν φράκτας εἰς τὰς κοιλάδας» (1569).

2) Ἐν συνεννοήσει μὲν τὸν Πάπαν κατήρτισε τὸν στόλον, διδοῖος ἐνισχυθεὶς μὲ πλοῖα τῆς Βενετίας καὶ τοῦ ἵδιου τοῦ Πάπα οὐ πότε τὸν 1571 ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ Φιλίππου Ντόν Ζουάν τῆς Αὐστρίας (Don Juan d' Austria) κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Λεπάντου ἢ τῆς Ναυπάκτου, διποτερομένης (1571).

3) Θέλων, διποτερομένος διπατήρος του, νὰ προφυλάξῃ τὴν χώραν του ἀπὸ τὸ μόλυσμα τοῦ προτεσταντισμοῦ ἢ καὶ νὰ ἐκριζώσῃ τὸν ὑπάρχοντα, ἔλαβεν αὖστηρότατα μέτρα. ‘Ο ἵδιος διηγήθην τὴν Ἱερὰν Ἑξέτασιν. ‘Η Ἰσπανία ὑπεβίληθη εἰς πνευματικὸν ἀποκλεισμόν. Οὐδεὶς φοιτητὴς ἢ καθηγητὴς ἐπετέρεπτο νὰ φοιτήσῃ εἰς ξένον πανεπιστήμιον.

4) Ἐπιχειρήσας νὰ ἐκριζώσῃ τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ νὰ κυβερνήσῃ αὐτὰς ἀπολυταρχικῶς, προσέκρουσεν εἰς ζωηρὰν ἀντίστασιν, ἡ διποία κατέληξεν εἰς ἔξεγερσιν. ‘Ο Φίλιππος μετῆλθε βίαια μέτρα. ‘Ο στρατηγός του κόμης **Αλβα** ἔγινε περιβόητος διὰ τὰς ὠμότητάς του. Εἰς τὸ τέλος ἡ Όλλανδία ἀνέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της μετὰ μακροχρόνιον καὶ τραχὺν ἀγῶνα.

5) Εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς καθολικοὺς ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων, κατέβαλεν ἐπίμονον καὶ ἀδέξιον ἄγῶνα διὰ τῆς διπλωματίας ἢ τῶν μυστικῶν συνεννοήσεων μὲ τοὺς Γκίζας.

6) Συνεξέχθη τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Μαρίαν Τυδώρ, διὰ νὰ συνεργασθῇ μὲ αὐτὴν διὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ καθολικισμοῦ εἰς τὴν χώραν. Ὑπεστήριξε κατόπιν τὴν Μαρίαν Στούαρτ καὶ μετὰ τὴν θανάτωσιν ἔκεινης ἀνέλαβεν ἐπιχείρησιν μεγάλην. Ὁ Ἰσπανικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 30 πλοῖα, τῶν δποίων ἐπέβαινον 10 χιλιάδες πολεμισταί, ἐπρόκειτο νὰ παραλάβῃ καὶ ἄλλας 30 χιλιάδας ἀπὸ τὴν Βελγικὴν ἀκτὴν καὶ νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν. Ἄλλ' ἡ Ἀ ή τ η τ ο σ Ἀ ο μ ἀ δ α (Invincible Armada), ὅπως ὀνομάσθη ὁ στόλος αὐτός, προσεβλήθη ἀιφνιδιαστικῶς ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀγγλικὰ πλοῖα καὶ πυρπολικά, ὑπέστη μεγάλας ζημίας καὶ τὴν κατα- 1588 στροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τρικυμία (1588). Οὕτω διεσπάσθη ἡ κυριαρχία τῆς Ἰσπανίας ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ οἱ Ἀγγλοι ἐπέτυχον τὴν ἐλευθερίαν κινήσεως.

Ο Φίλιππος, παρὰ τὰ ὠρισμένα προσόντα του, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς μίαν ἰδέαν, ἐπεσώρευσε μόνον ἀτυχήματα εἰς τὴν χώραν του, τὴν δποίαν ἐξήντλησε μὲ τοὺς μακροὺς καὶ ἀσκόπους πολέμους του, ὡστε ἡ ὀνομαστὴ ἄλλοτε διὰ τὰ πλούτη Ἰσπανία νὰ κατατήσῃ ἡ χώρα τῆς πείνης.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων του Φιλίππου Γ' καὶ Φιλίππου Δ' ἐξηκολούθησεν ἡ παρακμή. Ἡ γῆ ἐκαλλιεργεῖτο κακῶς, ἀφότου ἡ μισαλλοδοξία ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὴν χώραν τοὺς μαύρους, οἵ δποῖοι ἦσαν καλοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται. Ο κλῆρος ἐπεκράτησε, σύμβουλοι τοῦ βασιλέως, ὑπουργοί, διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, ἦσαν κληρικοὶ καὶ τὸ 1700 τὸ ἥμισυ τῆς γῆς ἀνήκεν εἰς τὸν κληρον καὶ τὰ μοναστήρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΜΟΡΦΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ μεταρρύθμισις ἦτο κυρίως θρησκευτικὸν ζήτημα. Ὅταν δῆμος διεδόθη πλατύτερον καὶ ἀντεμετώπισε διωγμούς, ἔγινεν δργάνωσις καὶ παράταξις. Ἐφάνη πρὸς στιγμήν, διτι παρεμερίσθησαν αἱ ἀντιθέσεις διὰ τὰ δυναστικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς ἔλαβε τὸν χαρακτῆρα πάλης μεταξὺ δύο ἀντιθέτων θρησκευτικῶν παρατάξεων.

Ἄπο τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος σχεδὸν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ἡ Εὐρωπὴ ἐταράχθη ἀπὸ θρησκευτικὰς ἔριδας.

Ίδιως δῆμος θέατρον αἵματηρων πολέμων ἔγινε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ Γερμανία. Ἡ ἐπέμβασις ἔγινων δυνάμεων ἐπεδείνωσε τὴν κατάστασιν. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἡ χώρα ἔγινε τὸ πεδίον τῶν μαχῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπέστη φρικτὰς καταστροφὰς (1618 - 1648).

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐπολέμησαν σφοδρότατα τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν, διὰ νὰ προλάβουν τὴν διάσπασιν, τὴν δοπίαν ἡπείλει νὰ φέρῃ εἰς τὸ κράτος των. Ἐν τούτοις ἡ Γαλλία κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐταράχθη σχεδὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ὑπὸ ἐμφυλίων θρησκευτικῶν ταραχῶν, διότι τὰς θρησκευτικὰς ἀντιθέσεις ἐξεμεταλεύθησαν οἱ εὐγενεῖς, διὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἴσχυν καὶ τὰ παλαιὰ δικαιώματά των.

Τὴν βασιλείαν τοῦ ‘Ἐρρίκου Β’ ἡ κοιλούθησεν ἡ ἀσθενὴς βασιλεία τῶν υἱῶν του Φραγκίσκου Β’ (1559), Καρόλου Θ’ (1560 - 1574) καὶ ‘Ἐρρίκου Γ’ (1574 - 1589), ἐκ τῶν δοπίων οἱ δύο ἀνηλθόν ἀνή-

λικοι εἰς τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο ἵσχυσε μεγάλως ἡ μήτηρ των, ἡ πονηρὰ καὶ φίλαρχος Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων.³ Επὶ τῶν βασιλέων τούτων διεφιλονίκουν τὴν ἐπιφύλαξην εἰς τὴν αὐλὴν δύο ἵσχυροι οἰκογένειαι, οἱ Βούρβονοι (Bourbons) καὶ οἱ Γυζές (Guises). Οἱ Γυζές ἦσαν ἀδιάλλακτοι καθολικοί, ἐνῷ οἱ Βουρβόνοι ἔκλιναν πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν.

Διὰ νὰ παγιωθῇ ἡ εἰρήνη, οἱ περὶ τὴν Αἰκατερίνην ἐμνήστευσαν τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ νεαροῦ βουρβόνου Ἐρρίκου τῆς Ναυάρας, ὁ δοπιοῖς, δπως καὶ ὁ οἰκός του, ἀνήκον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν. Οἱ Βουρβόνοι λοιπὸν καὶ οἱ Ούγγενότοι ἀπέκτησαν μεγάλην ἴσχυν ἐπὶ τοῦ βασιλέως.⁴ Άλλ' ἡ Αἰκατερίνη, φοβουμένη μήπως παραγκωνισθῇ τελείως, συνενοήθη μὲ τοὺς Γυζές καὶ τὸ καθολικὸν κόμμα. Κατὰ τὴν τέλεσιν λοιπὸν τῶν γάμων τοῦ Ἐρρίκου συνέβησαν εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν σκηναὶ τρομακτικαί, ἐκ τῶν βαρβαρωτάτων τῆς ιστορίας. Οἱ καθολικοί, τῇ ὑποκινήσει τῆς Αἰκατερίνης, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ούγγενότων, οἱ δοπιοῖς εἶχον συρρεύσει εἰς Παρισίους ἐπ⁵ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων, καὶ κατέσφαξαν δύο χιλιάδας ἔξ αὐτῶν. **1572** Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Νὺξ τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου (1572). Ή καταδίωξις τῶν Ούγγενότων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, δπου ἐφονεύθησαν περὶ τὰς 30 χιλιάδας.

Οἱ καθολικοὶ συνηγόρωθησαν εἰς τὴν λεγομένην Liga καὶ ὁ ἄγὼν ἐπανελήφθη μετὰ πείσματος, διότι οἱ καθολικοὶ ἤθελον νὰ ἐμποδίσουν τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ἄνοδον τοῦ Ἐρρίκου τῆς Ναυάρας, ὁ δοπιοῖς ἥτο νόμιμος διάδοχος τοῦ ἀτέκνου Ἐρρίκου Γ'. Τέλος μετὰ πεισματώδη πάλην ἐπεκράτησεν ὁ Ἐρρίκος τῆς Ναυάρας, ὁ δοπιοῖς ἐδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα, εἰσῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς ὑπὸ τὸ δόνομα Ἐρρίκος Δ' (1589).

Διὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ' (1589 - 1610), ὁ δοπιοῖς εἶναι εἰς τῶν σοβαρωτέων βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἐτέθη τέρμα εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους καὶ ἡ Γαλλία ἡσυχάσασα πάλιν εἰσῆλθεν εἰς περίοδον νέας ἀκμῆς. Πρὸς δριστικὴν κατάπαυσιν τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων **1598** ἐξέδωκεν ὁ Ἐρρίκος Δ' τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης (1598), διὰ τοῦ δοπιοίου παρεχωρεῖτο θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ίσοτης πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς Ούγγενότους, οἱ δοπιοῖς πρὸς τούτοις διετήρησαν δχυρός τινας θέσεις. Διὰ τοῦ Ἐρρίκου Δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Βούρβονικὸς οἶκος.

Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618 - 1648)

Ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης (1555) εἶχεν ἀποκαταστήσει τὴν γαλήνην εἰς τὴν Γερμανίαν, ἡ δποία διετηρούμηθη πλέον τοῦ ἥμισεος αἰῶνος. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ μεταρρύθμισις προώδευσε πολύ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες ἀπετέλεσαν συνασπισμόν, δ ὅποῖς ὠνομάσθη Union (ξνωσις), τῆς δποίας ἀρχηγὸς ἦτο δ Φρειδερίκος Δ', ἐκ λέκτωρος τοῦ Παλαινατινοῦ. Συνενοίηθησαν καὶ μετὰ ἔνων δμοφρόνων ἡγεμόνων, τῆς Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας, τοῦ πρίγκιπος τῆς Ορανίας, ἀρχοντος τῆς Ολλανδίας, καὶ μετὰ τοῦ Ἑρούλιου Δ' τῆς Γαλλίας. Οἱ δὲ καθολικοὶ ἡγεμόνες συνέστησαν τὴν Liga (σύνδεσμον), τοῦ δποίου προϊστατο δ ἐκ λέκτωρος τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανός.

Ἡ ἀπὸ μακροῦ ἀπειλούμενη σύρραξις ἥρχισε τὸ 1618 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Βοημίας. Ὁ αὐτοκράτωρ συνέτριψε τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Βοημίας καὶ σχεδὸν ἔερρίζωσε τὴν μεταρρύθμισιν ἀπὸ τὴν χώραν των. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας εἰσῆλθον δ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας καὶ Σουηδίας. Τέλος εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Γαλλία. Ὁ ἀγῶνας διήρκεσε τριάκοντα ἔτη καὶ ὠνομάσθη Τριακονταετῆς πόλεμος (1618 - 1648).

Διαιροῦν αὐτὸν εἰς τέσσαρας περιόδους, τὴν Παλαινατινήν, τὴν Δανικήν, τὴν Σουηδικήν καὶ τὴν Γαλλοσουηδικήν.

Ο πόλεμος ἥρχισε δι εἴεγέρσεως τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Πράγας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ματθία. Ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκος Δ' ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Τὸν αὐτοκράτορα, δ ὅποῖς δὲν εἶχε στρατόν, ὑπεστήριξεν δ ἐξάδελφός του ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας καὶ ἡ Liga. Ὁ στρατηγὸς τῆς Liga Tilly (Τίλλυ) ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας, ὑπεχρέωσε τὸν Φρειδερίκον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ολλανδίαν καὶ προήλασε πρὸς τὴν βόρειον Γερμανίαν ἀπειλῶν δχι μόνον τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Δανίαν, Σουηδίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπενέβη δ βασιλεὺς τῆς Δανίας **Χοιστιανὸς Δ'**, δραστήριος καὶ ἐπιχειρηματικὸς ἡγεμών. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μαρθίαν αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Β', θέλων ν ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τὸν Μαξιμιλιανὸν καὶ τὴν καθολικὴν ἔνωσιν (Liga),

ἀπεφάσισε νὰ ἀποκτήσῃ ἵδιον στρατόν. Τότε παρουσιάσθη ὁ περίφημος βοημὸς εὐπατρίδης Ἀλμπρέχτος Βαλλενστάϊν (Wallenstein), ὁ ὅποιος ἀνέλαβε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν διὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Οἱ γερμανοὶ ἴστορικοὶ ἔξυμνοῦν ὡς μέγαν δργανωτὴν καὶ στρατηγὸν τὸν Βαλλενστάϊν. Κατήρτισε πράγματι ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ μισθοφόρους πάσις προεκεύσεως. Ὁ δπλισμός του, δπως ὅλων τῶν στρατῶν τῆς ἐποχῆς, ἦτο

Χάρτης τοῦ Τριακονταετοῦ πολέμου.

κατὰ τὸ ἥμισυ μεσαιωνικός, διότι ὁ πεζὸς στρατὸς ἦτο ὁ πλισμένος μὲ λόγχας καὶ ὀλίγα μόνον τάγματα ἔφερον πυροβόλα ὅπλα. Ἔγκαινίασε τὸ σύστημα νὰ συντηρῇ τὸν στρατὸν διὰ βιαιῶν ἐπιτάξεων καὶ διαρπαγῆς τῆς ἐχθρικῆς καὶ τῆς ἰδίας χώρας.

Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς κατήρτισε στρατόν, ὁ ὅποιος κατὰ καιροὺς ἔφθασε τὰς 70 καὶ 100 χιλιάδας, ἔκαμε σημαντικὰ κατορθώματα καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ.

‘Ο Χριστιανὸς τῆς Δανίας ἡττήθη καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ

εἰς τὸ κράτος του καὶ ὁ Βαλλενστάϊν νικητὴς κατῆλθε πρὸς τὴν Βαλτικήν, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὸν τίτλον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου καὶ ἀρχηγοῦ τοῦ ὄχεανοῦ καὶ τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐπεχείρησε νὰ κατασκευάσῃ στόλον. Ὁ Βαλλενστάϊν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ συντρίψῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτὴν εἰς μέγα, ἐνιαῖον καὶ συγκεντρωμένον κράτος. Διὰ τοῦτο ἐτιμήθη ἔξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Γερμανοὺς πατριώτας ὡς πρόδρομος τοῦ Βίσμαρκ.

Τοῦτο ὅμως ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν ἀκόμη καὶ τοὺς καθολικοὺς ἡγεμόνας, τοὺς συμμάχους τοῦ αὐτοκράτορος, οἵ δποῖοι ἀπήγτησαν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βαλλενστάϊν ἀπειλοῦντες, ὅτι θὰ συμπράξουν μὲ τὴν Γαλλίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετά τινας δισταγμούς ἐθυσίασε τὸν Βαλλενστάϊν καὶ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων εἰς τὸν Τίλλυ.

Κατὰ τὴν κοίσιμον ταύτην διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους στιγμὴν (1630) ἐπενέβη ὁ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας **Γουσταῦος Ἀδόλφος** (1611 - 1632), διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς δμοδόξους του καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Βαλτικήν. Ἡ Γαλλία, τῆς δποίας τὴν πολιτικὴν διηγήσυνεν διποτέρην ρερίφημος καρδινάλιος Ρισελιέ, ὑπεστήριξεν αὐτὸν χοηματικῶς.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1632 ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας προήλασε νικηφόρος πρὸς τὴν Βαυαρίαν. Ὁ Τίλλυ, προσπαθήσας νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Λέχη ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη, οἵ δὲ Σουηδοὶ κατέλαβον τὸ Μόναχον καὶ ἡπείλουν τὴν Βιέννην. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεκάλεσε τὸν Βαλλενστάϊν, ὁ δποῖος ὅμως ἡναγκάσθη νὰ κρατήσῃ ἀπέναντι τοῦ Γουσταύου **Ἀδόλφου** ἐφεκτικὴν στάσιν. Εἰς τὴν παρὰ τὴν πόλιν Λούτσεν (Lützen) τῆς Σαξονίας μάχην (1622) ἐφονεύθη ὁ Γουσταῦος **Ἀδόλφος**. Οἱ Σουηδοὶ ὅμως ὑπὸ τὸν Βερονάρδον τῆς Βαϊμάρης ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Βαλλενστάϊν καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἔξηκολούμθησαν τὸν πόλεμον.

Ἡ Γαλλία ἔκρινε κατάλληλον τὴν στιγμὴν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν πόλεμον. Ὅταν δὲ ὁ Βερονάρδος ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ὁ Ρισελιέ ἥγόρασε τὸν στρατὸν του καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε κύριος τῆς **Ἀλσατίας**, τὴν δποίαν εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατὸς τοῦ Βερονάρδου. Ὁ πόλεμος περιεπλάκη περισσότερον, ὅταν ἡ **Ισπανία** ἐκήρυξε τὸν πόλε-

μον κατὰ τῆς Γαλλίας, καὶ ἔλαβε χαρακτῆρα βάρβαρον συνοδευόμενος ἀπὸ καταστροφᾶς καὶ ἐρημώσεις. Ὅλος ἀφοῦ δὲ νεαρὸς πρῖγκιψ Κονδὲ (Condé) συνέτριψε τὸ 1643 τὸν Ισπανικὸν στρατὸν παρὰ τὸ Ροκρό (Rocroi, B. Γαλλία παρὰ τὰ βελγικὰ σύνορα), δὲ γαλλικὸς στρατὸς ἐστραφῆ κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἥδη ἡπειλεῖτο ἡ Βιέννη. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ', διάδοχος τοῦ Φερδινάνδου Β', ἡναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην, διὰ τὴν δποίαν εἶχον ἀρχίσει δια-
πραγματεύσεις ἀπὸ τὸ 1641. Οὕτω τὸ 1648 ἡ Βεστφαλικὴ εἰ-
ρήνη ἐτερμάτισε τὸν μακρὸν καὶ καταστρεπτικὸν πόλεμον.

ΕΙΡΗΝΗ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ

Διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας :

1) Ὡς Γαλλία ἐκράτησεν δριστικῶς τὸ Μέτζ, Τούλι καὶ Βερόδεν καὶ προσήργησε τὴν Ἀλσατίαν. Ὡς Σουηδία ἔλαβε τὰς ἀκτὰς τῆς Πομερανίας καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰς γερμανικὰς ἀκτάς, οὕτως ὥστε ἐξησφάλιζε τὴν κυριαρχίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐξουσίαζε τὰς ἐκβολὰς τῶν γερμανικῶν ποταμῶν. Ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐλβετίας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν ἀπὸ τῆς Ισπανίας.

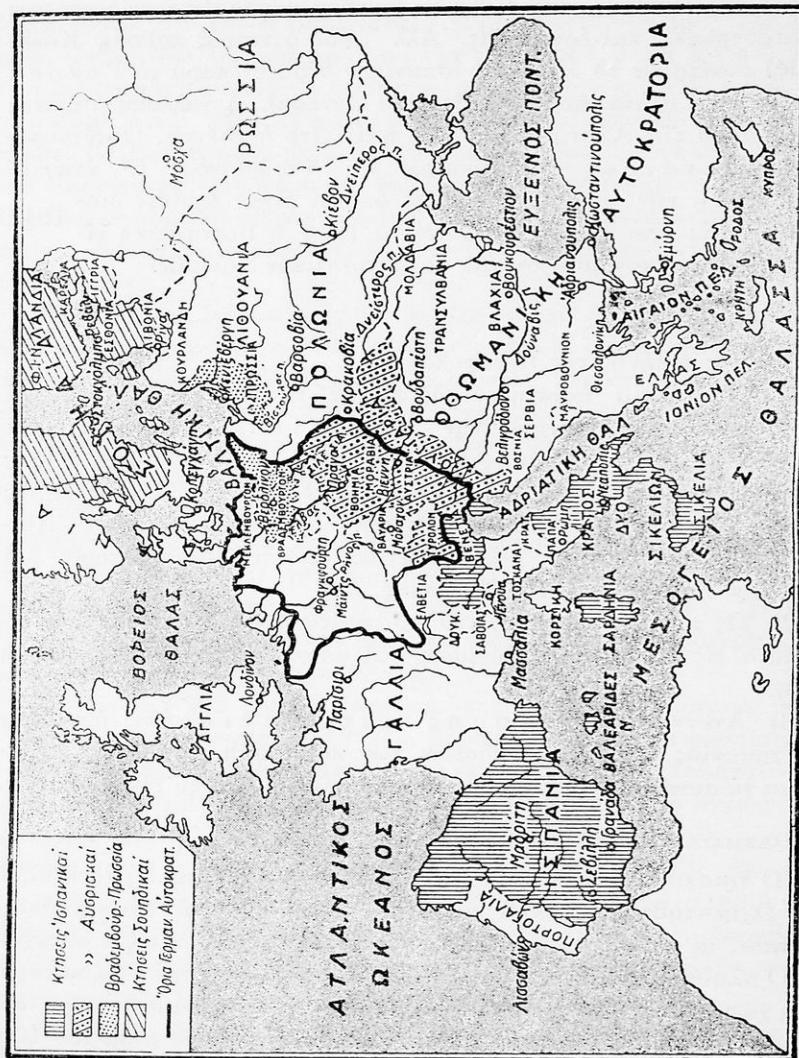
2) Ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ πρᾶγματα ἀνεγνωρίσθησαν ἵσα δικαιώματα εἰς τὰ διάφορα δόγματα καὶ ἀποκατεστάθη ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη.

3) Ἀνεγνωρίσθη πλήρης αὐτοτέλεια τῶν ήγειμόνων τῆς Γερμανίας ἐντὸς τῶν ατήσεών των καὶ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτουν συμμαχίας μεταξύ των καὶ μεταξὺ ἔνων κρατῶν.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο τριακονταετής πόλεμος μετέβαλε τὴν Γερμανίαν εἰς ἔρείπια, ἡ χώρα ἐλεγχατήθη, τὰ χωρία κατεστράφησαν, οἱ ἀγοροὶ ἔμειναν ἀκαλλιέργητοι, αἱ πόλεις ἡρημώθησαν καὶ σχεδὸν εἶχον ἐκλείψει οἱ τεχνῖται. Ο πληθυσμὸς εἶχεν ἐλαττωθῆ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Τοιουτοτόπως ἡ χώρα ὑπέστη ἴσχυρὸν πλῆγμα, ἡ ἀνάπτυξίς της καθυστέρησε τουλάχιστον ἐπὶ ἑνα καὶ ἥμισυν αἰώνων καὶ μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰώνος ἡ Γερμανία κατώρθωσε νὰ συνέλθῃ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πρόοδον τῶν δυτικῶν λαῶν.

Ἡ εἰρήνη ὅμως αὐτὴ ἦτο ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἀρχὴ νέας ζωῆς
·Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Ἐκδ. 1948)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

*Η Εγχώρη μετά την συνθήκη της Βεστφαλίας (1648).

διὰ τὴν Γερμανίαν, διότι ἔχεισε τὴν ἐκαπονταετῆ περίοδον τῶν θρησκευτικῶν διενέξεων καὶ ἔξησφάλιζε τὸ πολύτιμον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως. Ἡ Αὐστρία, καταπνίξασα τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ἔφερε τὴν πνευματικὴν ἀποτελμάτωσιν εἰς τὴν χώραν καὶ ἀπεξενώθη ὀλίγον κατ' ὄλιγον ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς λοιπῆς Γερμανίας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΥ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ

(ΙΖ' ΑΙΩΝ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΜΕΓΙΣΤΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΟΥ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ,

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

I. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΓ' — ΡΙΣΕΛΙΕ, ΜΑΖΑΡΕΝ

Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Μετὰ προσωρινάς διαιλείψεις κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' (1648 - 1653) ἡ ἀπόλυτος μοναρχία ἐστερεώθη εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος διὰ τῶν ὑπουργῶν Ρισελιέ (1624 - 1642) καὶ Μαζαρέν (1643 - 1661) καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην αὐτῆς ἰσχὺν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Ἡ Γαλλία ἔγινε τότε ἡ πρώτη δύναμις τῆς Εὐρώπης, ἡ βιομήχανία καὶ τὸ ἐμπόριόν της ἀνεπτύχθησαν καὶ ἤκμασαν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἡ Γαλλία εἶχε τὸν λεγόμενον χρυσοῦν αἰῶνά της.

Ἄλλ' ἡ ἀποκλειστικὴ συγκέντρωσις δλῶν τῶν ἔξουσιῶν, ἡ κατάπνιξις πάσης πρωτοβουλίας εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἡγεμονίας εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ οἱ μακροὶ καὶ ἔξαντλητικοὶ διὰ τὴν χώραν πόλεμοι ἐπιφέρουν τὸν βαθμιαῖον κλονισμὸν τοῦ καθεστώτος. Διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματός του δὲ Λουδοβίκος προετοιμάζει τὴν ἐπανάστασιν.

Η ΓΑΛΛΙΑ ΤΟ 1610

‘Ο ‘Ερρίκος Δ’, βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ 1553, ἐδολοφονήθη τὸ 1610 ὑπὸ φανατικοῦ καλογήρου, δ ὅποιος ἔβλεπεν εἰς αὐτὸν ἐκπρόσωπον τοῦ σατανᾶ, ἔτοιμον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Πάπα καὶ τῆς Ἰσπανίας.

‘Ο «ἄγαθός», δ «πατήρ», δπως ὀνομάσθη δ ‘Ερρίκος, ἔθεσε τέομα εἰς τὰς καταστροφὰς τεσσαρακονταετοῦ περίπου πολέμου καὶ ἀπέδωσεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν δύναμιν της. Ἀφοῦ δὲ διὰ τοῦ εὐεργετικωτάτου Διατάγματος τῆς Νάντης (1598) ἀποκατέστησε τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην, ἔβοήθησε τὴν ἀναγέννησιν τῆς γεωργίας καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐμπορίου. Ἐνίσχυσε τὴν ἐπικινδύνως κλονισθεῖσαν βασιλικὴν ἔξουσίαν καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ 1610 ἡ κατάστασις ἐφαίνετο ἔξαιρετος. Οἱ εὐγενεῖς ἥσαν ἡττημένοι, οἱ διαμαρτυρόμενοι εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχήν, δ λαδὸς ἦτο προσηλωμένος εἰς τὴν βασιλείαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εἰρήνην καὶ εὐημερίαν, τὴν δποίαν εἶχεν ἐπανεύρει.

Ἐν τούτοις ἡ ἀντίδρασις παρεμόνευεν. Οἱ εὐγενεῖς ἐνοστάλγουν κρυφίως τὴν ἐπιρροὴν τῶν προγόνων των καὶ λόγῳ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων ἀπετέλουν ὡρανωμένος εἰς τὴν δύναμιν. Οἱ διαμαρτυρόμενοι, χάρις εἰς τοὺς δρους τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης, ἀπέβησαν «κράτος ἐν κράτει», «μία μικρὰ Ὀλλανδία ἐντὸς τῆς μεγάλης Γαλλίας».

ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ (1610-1624)

‘Ο ‘Ερρίκος ἀπέθανε, προτοῦ συμπληρώσῃ τὸ ἔογον του, καὶ ἡ ἀντικατάστασις ἀνδρὸς εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας ὑπὸ τοῦ ἐννεαετοῦς υἱοῦ του **Λουδοβίκου ΙΙ'** ἔφερε κλονισμὸν εἰς τὸ καθεστώς. Ἐφόρσον τὸν ἀνήλικον βασιλέα ἐπετρόπευεν ἡ βασιλομήτωρ **Μαρία τῶν Μεδίκων**, ἐπεκράτησαν οἱ εὐνοούμενοι καὶ οἱ αὐλοκόλακες. Ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἥρχισαν νὰ κινοῦνται οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ καλβινισταί. Διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν πρὸς ἔξέγερσιν ἡ Μαρία, ἐκάλεσε τὰς Γενικὰς Τάξεις, τοὺς ἀντιπροσώπους δηλαδὴ τῶν τριῶν τάξεων (1614), οἱ δποῖοι δμως ἐφάνησαν ἀνί- 1614 κανοὶ νὰ θεραπεύσουν τὴν κακὴν διοίκησιν. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὑπεροβολικὰ εὐλαβεῖς πρὸς τῆς βασιλείας, περιωρίσθησαν εἰς συζητήσεις διὰ τὰ προνόμια των. Ἡ Μαρία, ἀφοῦ ἐπέτυχεν δ, τι ἀνέμενεν ἀπὸ τὴν

συνέλευσιν, διέκοψε τὰς ἐργασίας αὐτῆς (24 Φεβρουαρίου 1615). Ὁταν τὴν ἐπομένην οἵ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν τάξεων εἶδον κλεισμένην τὴν αἰθουσαν τῶν συνεδριάσεων, διελύθησαν ἡσύχως. Ἀπὸ τότε αἱ Γενικαὶ τάξεις δὲν συνεκλήθησαν μέχρι τοῦ 1789.

Ο ΡΙΣΕΛΙΕ (1624-1642)

‘Η κατάστασις ἐφαίνετο ἔξελισσομένη εἰς ἀναρχίαν, ἵδιως μετὰ τὴν διένεξιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ’ πρὸς τὴν μητέρα του, διότε τὴν ἔξουσίαν ἔλαβεν εἰς τὰς στιβαράς του χεῖρας ὁ καρδινάλιος **Ρισελιέ** (1624).

‘Ο Armand du Blessis κόμης τοῦ Richelieu (1585 - 1642) κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν καὶ ἔλαβε τὴν ἀνατροφὴν τῶν εὐγενῶν. Ἀρχικῶς προώοιτο διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ ἔμαθε ἑιφασκίαν, ἵππασίαν καὶ ἄλλας σωματικὰς ἀσκήσεις. Ἐπειδὴ δῆμος ἐχειάσθη νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπισκοπήν, τὴν δοπίαν ἐλάμβανον οἱ δεντερότοκοι τῆς οἰκογενείας του⁴ κατέγινεν εἰς θεολογικὰς μελέτας καὶ εἰκοσιν ἔτῶν ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος. ‘Ἐξησεν δῆμος εἰς τὴν αὐλήν, δῶρος πολλοὶ κληρικοὶ τῆς ἐποχῆς. Τὰ προσόντα του διέκρινεν ἡ βασιλομήτωρ, ἡ δοπία διώρισεν αὐτὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ἔξωτερικῶν. Μετὰ τὴν διένεξιν δῆμος πρὸς τὸν υἱόν της ἔξωρίσθη ἐπί τι διάστημα. Ἀνακληθεὶς κατώρθωσε νὰ συμφιλιώσῃ τὸν υἱὸν μὲ τὴν μητέρα καὶ διὰ τὴν ἐκδούλευσιν αὐτὴν ὠνομάσθη καὶ διηρέθη ἀλιος. Κληθεὶς εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ βασιλέως ἔλαβε μετ’ ὀλίγον τὴν πρώτην θέσιν εἰς αὐτὸν (13 Αὐγούστου 1624), τὴν δοπίαν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του (1642).

Ἐνφυής, διορατικός, κρυψινούς καὶ σκοτεινός, γνώστης τῶν ἀνθρώπων, ἵδιως γνωρίζων νὰ μεταχειρίζεται τὸν Λουδοβίκον ΙΓ’, ψυχρὸς καὶ ἀτεγκτος, ὥστε νὰ φαίνεται ἐστερημένος ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, ἐπεβλήθη διὰ τῆς θελήσεως του καὶ ἐκυβέρνησεν αὐταρχικῶς ἐπὶ δεκαοκτὼ ἔτη καὶ ἐπέβαλε τὴν βασιλικὴν ἔξουσίαν εἰς τὸ ἔξωτερον καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ὥστε ἡ διοίκησίς του νὰ θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικωτέρας περιόδους τῆς Γαλλικῆς ἴστορίας καὶ δὲν ἕτερος ἀπὸ τὸν σημαντικωτέρους ἄνδρας τῆς ἴστορίας.

Δι’ αὐτοῦ ἥρχισε νὰ μορφώνεται τὸ δόγμα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας. ‘Η βασιλικὴ ἔξουσία, «ἡ ζωντανωτέρα εἰκὼν [τοῦ Θεοῦ], δὲν ἡμπορεῖ νὰ περιορίζεται ἀπὸ καμμίαν κοσμικὴν ἢ πνευματικὴν ἔξουσίαν. Διὰ νὰ διατηρήσῃ καὶ ἔξασφαλίσῃ τὰ συμφέροντα, μὲ τὰ δοπία εἰναι ἐπιφορτισμένος δὲ ἡγεμών, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζεται δλα τὰ μέσα, νόμιμα καὶ μήτ’ ὡς ἀντάλαγμα ὅμως διὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτὴν ὑπακοήν εἰς τὰ θελή-

ματά του, δ βασιλεύς ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ προστατεύῃ τοὺς ὑπηκόους του καὶ νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν εὐνυχίαν των. "Οσοι ἀντιτάσσονται εἰς τὸ ἐργον αὐτό, εἰναι ἔνοχοι τοῦ ἐγκλήματος καθοσιώσεως.

"Ο Ρισελιέ, ὅπως ὁ Ἰδιος ἔγραψεν ἀρχότερα εἰς τὴν Πολιτικὴν Διαθήκην του, ἐπεδίωξε: 1) νὰ καταστρέψῃ τὸ κόμμα τῶν Οὐγενότων· 2) νὰ ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ 3) νὰ ἀνυψώσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας συντρίβων τὴν δύναμιν τῶν Αψβούργων. Ἐπέτυχε καὶ τὰ τρία, παρὰ τὰς ἀμέτρους δυσκολίας καὶ τοὺς πολυαριθμούς καὶ ἐπικινδύνους ἐχθρούς, χάρις εἰς τὴν ἀκλόνητον καὶ πολλάκις σκληράν δραστηριότητά του.

Τὸ 1628 μετὰ ἐπίμονον πολιορκίαν ἐκυριεύθη ἡ Λαροσέλ (La Rochelle), ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Γαλλίας, τὸ ἴσχυρότερον προπύργιον τῶν καλβινιστῶν, παρὰ τὴν ζωηρὰν ἀντίστασιν τῶν ὑπεροπτιστῶν τοῦ φρουρίου καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ὁ Ρισελιέ ὅμως εἶχε τὴν περίνοιαν νὰ διατηρήσῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν Οὐγενότων.

Συγχρόνως ἐστράφη ἐναντίον τῶν εὐγενῶν, οἵ διποῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμφυλίων ταραχῶν εἶχον ἀποβῆ σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καὶ κατέβαλεν αὐτοὺς διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν θανατώσεων. Διέταξε νὰ καταστρέψουν τοὺς ὡς καὶ ωμούς πύργους, ὅσοι δὲν ἐχοργίμευον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνετίναξαν πολλοὺς πύργους.

Διὰ τῶν μέσων αὐτῶν καὶ τῆς συνεχοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματός του ἐστερέωσε τὴν ἀπολυταρχίαν. Δὲν συνεκάλεσε τὰς Γενικὰς τάξεις καὶ κατέπνιξε διὸ ἀστηρῶν μέτρων τὴν ἀντίστασιν τοῦ Κοινοβούλου (Parlement), δηλαδὴ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῶν Παρισίων, τὸ δποῖον κατὰ παλαιὰν συνήθειαν εἶχεν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρῃ κρίσεις ἐπὶ τῶν διαταγμάτων τῆς κυβερνήσεως.

"Ο Ρισελιέ ἐμισεῖτο πολὺ καὶ ἦτο ἐπισφαλής. Εἶχεν ἀσπονδον ἐχθρὸν τὴν βασίλισσαν καὶ ἦτο κίνδυνος εἰς πᾶσαν στιγμὴν οἵ ἀντίθετοι νὰ ἀποκτήσουν τὴν εύνοιαν τοῦ βασιλέως καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν καταστροφήν του. Διὰ τῆς ἀπαραμίλλου ἐπιτηδειότητός του διέλυε τὰς δολοπλοκίας. Διὰ μυστικῶν ὀργάνων ἐπέβλεπε τὰ πάντα, ἐκυβέρνα τυραννικῶς καὶ ἐφόνευσεν ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα ἀνθρώπους ὃς ἐπιβούλευομένους τὴν ζωήν του.

Εἰς τὴν ἔξωτερηκήν πολιτικήν ἐξεμεταλλεύθη τοὺς ἐμφυλίους

σπαραγμούς τῆς Γερμανίας, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν αὐστριακὸν οἶκον. Ἐβοήθησεν, ὅπως εἴδομεν, κατ' ἀρχὰς τὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον καὶ βραδύτερον εἰσῆλθεν ὁ Ἰδιος εἰς τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον.

Ο Ρισελιὲ κατ' οὐσίαν ἐκυβέρνησε κακῶς. Ἡτο μισάνθρωπος, ἐγωϊστής, ὁ δοποῖος διὰ τῆς ψυχοῦ ἐπιβολῆς καὶ τῆς φραδιουργίας ἐπέβαλε τὴν αὐθαιρεσίαν του καὶ παρεκάλυσε τὴν ἀνάπτυξιν προσωπικοτήτων καὶ εὐγενεστέρων χαρακτήρων. Καταστρεπτικὴ ἦτο ἵδιως ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ του. Ὅταν ἀπέθανεν, εἶχε προεξοφλήσει τὰ ἔσοδα πολλῶν ἐτῶν. Τὰ ἔξοδα ὑπερέβαινον κατὰ 50 ἑκατομμύρια τὰ ἔσοδα, ἐνῷ οἱ γεωργοὶ κατεστρέφοντο ἀπὸ τὴν φροντιστικήν. Ο καρδινάλιος ἀπέθανε μισούμενος ἀπὸ δλους.

Βραδύτερον, ἵδιως τὸν 19ον αἰῶνα, ἐξεθείασαν αὐτὸν οἱ Γάλλοι πατριώται, διότι συνέτριψε τὴν δύναμιν τῆς Γερμανίας, δπως διὰ τὸν ἀντίθετον λόγον οἱ Γερμανοὶ τὸν Βαλλενστάϊν καὶ τὸν Βίσμαρκ.

Ἐπὶ τοῦ Ρισελιὲ ἰδρύθη ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Γαλλία εἶδε τὴν πρώτην μεγάλην ἀκμὴν τῶν γραμμάτων.

Ο ΜΑΖΑΡΕΝ (1642-1661)

Ο Ρισελιὲ δὲν εἶδε τὸ τέλος τοῦ Τριακονταετοῦ πολέμου. Τὴν πολιτικήν του ὅμως ἐσυνέχισεν ὁ διάδοχός του καρδινάλιος **Μαζαρέν**.

Ο Μαζαρέν, ἵταλος τὴν καταγωγήν, γεννηθεὶς τὸ 1602, ἀνετράφη εἰς τὴν Ρόμην καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Σαλαμάνκαν τῆς Ἰσπανίας, ὅπου κατώρθωσε νὰ διαπιστώῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἰσπανίας. Κατ' ἀρχὰς στρατιωτικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πάπα, ἐστράφη εἰς τὴν διπλωματίαν, ἐγνῶρισεν εἰς τὰς ἀποστολάς του τὸν Ρισελιὲ, ἐχειροτονήθη περισσότερον ἀπὸ ὑπολογισμὸν παρὰ ἀπὸ πεποίθησιν, ἐποιητογραφήθη γάλλος, ἐκέρδισε τὴν φιλίαν τοῦ Ρισελιέ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Συμβούλιον (1642) καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ καρδιναλίου. Ἐντελὼς ἀντίθετος τοῦ Ρισελιέ, ὑποχρεωτικὸς καὶ γλυκύς, μετριοπαθής, οὐδένα κατεδίκασεν εἰς θάνατον, ἐξαιρετικὰ εὐλύγιστος καὶ δεξιός, δὲν ἀπέφευγε τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὸ ψεῦδος.

Ο Λουδοβίκος ΙΓ' ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὸν περίφημον πρωθυπουργόν του (1643) καὶ ἀφήσει κατάστασιν δμοίαν πρὸς τὴν τοῦ 1610, διότι ὁ υἱός του, ὁ Λουδοβίκος ΙΔ', ἦτο πέντε ἐτῶν. Τὴν ἀντιβασιλείαν ἔλαβεν ἡ μήτηρ του **"Αννα ἡ Αὐστριακή"** (Anne d'Autriche) καὶ αὐτὴ διώρισε πρωθυπουργὸν τὸν Μαζαρέν.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΕΥΓΕΝΩΝ (1648-1653)

Ο νέος πρωθυπουργὸς ἔξηκολούμησε τὸν πόλεμον, ὁ ὅποιος εἶχεν ὃς ἀποτέλεσμα τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας. ⁷Αλλ᾽ ἀκριβῶς τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον ὑπεγράφη ἡ τόσον εὐνοϊκὴ διὰ τὴν Γαλλίαν εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας, ἡ χώρα ἐταραχθῇ ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἔξεγερσιν. ⁸Η βαθυτέρᾳ αἰτίᾳ ἦτο ἡ ἀντιπολιτευτικὴ κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας διάθεσις.⁹ Αφορμὴν ὅμως ἔδωκεν ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ καρδιναλίου. Ο λαὸς ἐστέναζεν ἡδη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς φορολογίας ἔνεκα τῆς κακῆς διαχειρίσεως τοῦ Ρισελιέ. Τὸ Κοινοβούλιον τῶν Παρισίων διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν νέων φορολογικῶν νομοθετημάτων. ¹⁰ Οταν δὲ ὁ Μαζαρέν διέταξε τὴν σύλληψιν μερικῶν ἀπὸ τὰ ἡσωφότερα μέλη του, ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἐπανεστάτησεν ὑποκινούμενος ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. ¹¹ Η ἔξεγερσις διήρκεσε πέντε ἔτη καὶ ὠνομάσθη Fronde (Σφενδόνη, 1648 - 1653) κατὰ τὴν σκωπτικὴν διάθεσιν τῆς ἐποχῆς, ἐπειδὴ εἶχε πολλὰ εὐτράπελα ἐπεισόδια, ὅπως ἔξετέθησαν εἰς τὰ περίφημα ¹² Απομνημονεύματα ἐνὸς τῶν πρωταγωνιστῶν, τοῦ καρδιναλίου Ρέτζ (Mémoires du cardinal de Rez).

Η ἀντίστασις τοῦ Κοινοβουλίου συνετροίβη εὐκόλως. ¹³ Επικινδυνωδεστέρα ὅμως ἦτο ἡ ἐμφάνισις ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι ἔδωσαν τὴν τελευταίαν μάχην διὰ τὰ προνόμια των. ¹⁴ Αποτέλεσμα τῆς στάσεως αὗτῆς ἦτο ἡ μεγάλη πενία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ τελειωτικὴ ἐπιβολὴ τῆς ἀπολυταρχίας.

II. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΔ' (1661-1715)

Οταν ἀπέθανεν ὁ Μαζαρέν, ὁ Λουδοβῖκος ἦτο 22 ἔτῶν καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης δὲν εἶχε λάβει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐνόμιζον, ὅτι δὲν θὰ ἐνδιαφερόθη διὰ τὰ πράγματα τοῦ κράτους. Τὴν ἡμέραν ὅμως τοῦ θανάτου τοῦ Μαζαρέν προσεκάλεσε τοὺς ὑπουργοὺς καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ εἶναι ὁ Ἰδιος πρωθυπουργὸς καὶ ἀνέλαβε προσωπικῶς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, τὴν ὅποιαν διεχειρίσθη μέχρι τέλους τῆς μακρᾶς βασιλείας του. Τὰ 54 ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Λουδοβίκου ἀποτελοῦν μίαν τῶν ἀξιοσημειώτων περιόδων τῆς ευρωπαϊκῆς ιστορίας.

Ο Λουδοβίκος ΙΔ' (Louis XIV) δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν, ἀλλ’ εἶχε διαυγεστάτην ἀντίληψιν, ἵσχυροτάτην βούλησιν καὶ τὰ προσόντα τοῦ ἀρχοντος εἰς ὑψιστον βαθμόν. Τὸ πρόσωπον καὶ αἱ κινήσεις του εἶχον κάτι τὸ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές, εἰς τοὺς τρόπους του εἶχεν

ἐπισημότητα, ἥτο κύριος τῶν κινήσεων καὶ τῶν λόγων του καὶ σχεδὸν οὐδέποτε ἐγέλα οὕτε ὠργίζετο, ὡμῆλει ὀλίγον καὶ ἥκουε μετὰ προσοχῆς τοὺς ἄλλους. Κατὰ βάθος δὲν ἦτο κακός, ἀλλ’ ὁ ἀμετρος ἐγώσιμος του, αἱ ἐπιτυχίαι καὶ τὰ θυμιάματα, τὰ δποῖα προσέφερε προθύμως τὸ σμῆνος τῶν αὐλικῶν, συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἀγαπᾷ μόνον τὸν ἑαυτόν του.

Τὸ δόγμα τῆς δλοκηρωτικῆς μοναρχίας διετύπωσεν δὲν ἕδιος καθαρότατα εἰς τὰ δύο συγγράμματα, Ἀ πομνημονεύματα διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ διαδόχου καὶ Στοχασμοὶ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ ἐπαγγέλματος.

Ο Λουδοβίκος ἔθεώρει ἑαυτὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὑπεύθυνον καὶ υπόλογον μόνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐφόρονει, δτι ἡ ἔξουσία τοῦ βασιλέως οὐδένα ἔχει περιορισμόν, δτι εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων. Ο βασιλεὺς εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ κράτους. Ἔγὼ εἴμαι τὸ κράτος, l'état c'est moi, συνίθιζε νὰ λέγῃ, καὶ τὰ βασιλικὰ διατάγματα συνήθως ἐτελείωνον διὰ τῆς φράσεως, car tel est mon plaisir. Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἶναι δ «χριστιανικώτατος», δ «προεσβύτερος» νιὸς τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν συμμερίζεται ἡ πλειονότης τῶν συγχρόνων. Ο περίφημος θεολόγος Μποσούνε τὴν στηρίζει εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς.

Η κυβέρνησις τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ἔγινεν αὐταρχική, ἔξησκεῖτο αὐστηροτάτη ἀστυνομικὴ ἐπίβλεψις, οὗ ὑποπτοι καὶ οἱ ὑπόπτητοι εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν ἀρχόντων συνελαμβάνοντο διὰ τῶν μυστικῶν ἐνταλμάτων (lettres de cachet) καὶ ἐνεκλείοντο χωρὶς νὰ

Λουδοβίκος ΙΔ'.

δικασθοῦν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ κράτους, τῶν δποίων δνομαστοτάτη ἥτο ἡ Βαστίλη (Bastille), ἀρχαῖον φρούριον τῶν Παρισίων.

Ο Λουδοβίκος ἔγκατεστάθη εἰς τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, τὰ δποία ἔκτισεν δ ἔδιος. Περὶ αὐτὰ ἔκτισαν τὰ μέγαρά των οἱ εὐγενεῖς, οἱ δποῖοι ἀνέμενον τὰ πάντα ἐκ τῆς εὐνοίας τοῦ ἀρχοντος. Ο βασιλεὺς περιεστοιχίσθη ἀπὸ πολυτελεστάτην καὶ δαπανηροτάτην αὐλήν. Υπὲρ τὰς 3 χιλ. πρόσωπα ἀπετέλουν τὴν ὑπηρεσίαν του. Η ζωὴ τῆς αὐλῆς ἐκανονίζετο ἀπὸ αὐστηρὰν ἐθιμοτυπίαν. Ήτο ὁρισμένον πότε θὰ σηκωθῇ δ βασιλεὺς, πότε θὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸν κοιτῶνα, πότε θὰ δεχθῇ τοὺς οἰκείους, ποῖος θὰ προσφέρῃ τὸ νυκτερινὸν ἔνδυμα, δταν μετέβαινεν εἰς τὴν κλίνην, ἢ τὸν πīλον, δταν ἔξήρχετο.

Μὲ τὴν ἰδίαν αὐστηρότητα εἶναι κανονισμένη καὶ ἡ ἐνασχόλησις τοῦ βασιλέως, ἢ λειτουργία τῶν γραφείων τῆς αὐλῆς. Ο Λουδοβίκος εἰς τὸ ὕψος τῶν ἀνακτόρων του περιεστοιχισμένος ἀπὸ τοὺς αὐλικούς του εἶναι δ βασιλεὺς ἢ λιονταρίας εἰς τὸ μέσον ἀστερισμῶν.

Υπὸ τὴν λαμπρότητα δμως αὐτήν, τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν πρόθυμον ὑπόκλισιν, ἐκρύπτετο πολλὴ ὑποκρισία, ψεῦδος καὶ διαφθορά.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Η αὐταρχία ἔκτείνεται εἰς δλους τοὺς κλάδους τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Εχομεν λοιπὸν ἀπολυταρχίαν διοικητικήν, τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, βιομηχανικήν καὶ οἰκονομικήν, στρατιωτικήν, θρησκευτικήν.

Η διοίκησις τοῦ κέντρου ωργανώθη τελειωτικῶς χωρὶς πολλοὺς νεωτερισμούς. Αἱ κυριώτεραι ὑπηρεσίαι, συμβούλια, ὑπουργεῖα, συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς Βερσαλλίας. Εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν δλαι αἱ παλαιαι ἐλευθερίαι κατηργήθησαν. Κυβερνήται, κοινοβούλια, ἐπαρχιακαὶ τάξεις καὶ πόλεις ἔχασαν τὰ προνόμια των. Ολη ἡ ἔξουσία περιῆλθεν εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ βασιλέως, τὸν intendant.

Ο Λουδοβίκος εἶχεν ίκανότητα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς συνεργάτας του. Διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους ἔχρησιμοποίησεν ἐκ συστήματος ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν, νεοὺς ἐπιχειρηματιῶν καὶ τραπεζιτῶν, διότι ἡσαν ἐργατικώτεροι καὶ πειθαρχικώτεροι. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπουργούς του ἔδειξαν ἐξαιρετικὴν ἰδιοφύτιαν καὶ ἔγιναν δνομαστοί, δπως π.χ. δ ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν Κολμπέρ καὶ δ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν Λουβρού.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

[‘]Ο Κολμπέρ (Colbert) διεγειρίσθη ἐπὶ μακρὸν τὰ οἰκονομικά.
[‘]Εργατικώτατος, μὲν ἀσυνήθη ἀντοχήν, συνεκέντων τὰς ὑποθέσεις
^{ἐπτὸν} σημερινῶν ὑπουργείων. [‘]Ο Κολμπέρ εἶναι δὲ γνησιώτερος ἀντι-
^{πρόσωπος} τῶν οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων τῆς ἐποχῆς του. [‘]Εφρόνει, δῆτα
^{δὲ} πλοῦτος μιᾶς χώρας ἔξαρταται ἀπὸ τὸ ποσόν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς αὐ-
^{τὴν} χρήματος. Διὰ νὰ αὐξηθῇ δὲ πλοῦτος τῆς Γαλλίας, ἐπρεπε νὰ εἰσά-

Κολμπέρ.

γεται δῆσον τὸ δυνατὸν περισσότε-
^{ρον} χρῆμα. Τοῦτο θὰ κατωρθοῦτο,
^{ἄν} δὲ ἔξαγωγὴ ὑπερέβαινε τὴν εἰσα-
^{γωγὴν}, μὲν ἄλλας λέξεις, ἄν δὲ Γαλ-
^{λία} εἶχεν ἀκμάσαν βιομηχανίαν.
[‘]Ο Κολμπέρ ἐπίστευεν, δῆτα δὲ βιο-
^{μηχανία} ἀναπτύσσεται μόνον μὲ τὴν
^{ἐπέμβασιν} τοῦ κράτους. Τὸ κράτος
^{ἐπρεπε} νὰ λάβῃ πρὸ ο στατευ-
^{τικὰ μέτρα}, νὰ ἐμποδίζῃ δηλαδὴ
^{τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ἄλλων}, νὰ κα-
^{νονίζῃ τὴν παραγωγὴν}. Τὴν οἰκο-
^{νομικὴν} αὐτὴν ἀντίληψιν, δὲ δποία
^{χαρακτηρίζει} τὸν 17ον αἰῶνα, ὀνό-
^{μασαν μερικαντιλισμόν.}

Συγχρόνως δὲ Κολμπέρ κατήργησε τοὺς ἐντὸς τῆς Γαλλίας περιο-
^{ρισμοὺς} τοῦ ἐμπορίου, κατεσκεύασεν διούς, διώρυγας κλπ. Εἰς τοὺς
^{καλοὺς} χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου τὸ ἐμπόριον καὶ δὲ βιο-
^{μηχανία} τῆς Γαλλίας ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ δὲ Γαλλία ἀπέ-
^{κτησεν} ἀξιόλογον ἀποκιακὸν κράτος, τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Λουσιά-
^{ναν} ἐπὶ τοῦ Μισσισιπῆ.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ

Συνέπεια τῆς οἰκονομικῆς ἀκμαιότητος δῆτα δὲ μεγάλη στρατιωτικὴ
^{ἰσχὺς} τοῦ Λουδοβίκου. [‘]Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐπὶ δεκαετίας δῆτα δὲ
^{πλουσιώτερος} ἦγε μὲν τῆς Εὐρώπης. [‘]Εδημιούργησεν ἰσχυρὸν στρα-
^{τόν}, δὲ δποῖος δῆτα τὸ στήριγμα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας εἰς τὸ ἐσωτε-
^{ρικὸν} καὶ τῆς ἐπιβολῆς εἰς τὸ ἔξωτερον. [‘]Οργανωτὴς τοῦ βασιλικοῦ
^{στρατοῦ} δῆτα δὲ Λουβοά (Louvois).

‘Η στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ἀνῆλθεν εἰς 220 χιλιάδας, ἐνῷ ἡ χώρα δὲν εἶχε περισσότερον ἀπὸ 15-20 ἑκατομ. κατοίκους. Οἱ στρατιῶται ἦσαν ὅπως εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην μισθωτοί. Ἀλλ’ ὁ Λουδοβίκος ἐστρατολόγησε μόνον γάλλους, ἵδιως χωρικούς. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἦτο προηγμένος πολὺ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως (πυροβολικόν, τελειότερα ὅπλα, συνένωσις πυροβόλου καὶ λόγχης). Ἀντιθέτως, εἰς ἀνωτέρους θέσεις τοῦ στρατοῦ ὁ Λουδοβίκος μετεχειρίσθη μόνον εὐγενεῖς. Ὁ στρατὸς ἦτο καθαρῶς βασιλικός, δ ἵδιος ὁ βασιλεὺς διώριζε τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ἐμισθοδότει αὐτοὺς ἐκ τοῦ ταμείου του.

‘Ο Λουδοβίκος ἀπέκτησε πολλοὺς δνομαστοὺς στρατηγούς, ὅπως τὸν Condé, Turenne, Louxembourg, Catinat κλπ. καθὼς καὶ τὸν διάσημον μηχανικὸν Vauban, ὁ δποῖος ὠχύρωσε τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ σύνορα τοῦ ἥπατος μὲ νέου τύπου ὀχυρώματα, χαμηλὰ καὶ παχέα, καλυπτόμενα μὲ πυκνὸν χῶμα καὶ χλόην. Ἡ Γαλλία ἐπὶ Λουδοβίκου ἀπέκτησεν ἐπίσης σημαντικὴν ναυτικὴν δύναμιν.

ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ – ΑΝΑΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΑΝΤΗΣ

‘Ο Λουδοβίκος ἤθελε νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι ἔπρεπεν εἰς τὴν Γαλλίαν νὰ βασιλεύῃ μία πίστις, εἰς βασιλεὺς καὶ εἰς νόμος (un roi, une loi, une foi). Διὰ τοῦτο ἤλθεν εἰς οἳξιν πρὸς τὸν Πάπαν, τοῦ δποίου ἥθελησε νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν τῶν ἐπισκόπων. Ὁ βασιλεὺς ἐστηρίχθη ἐπὶ σημαντικοῦ μέρους τοῦ γαλλικοῦ κλήρου καὶ πρόθυμον ἀπολογητὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς του εἶχε τὸν δνομαστὸν φήμιον καὶ συγγραφέα **Μποσουέ** (Bossuet).

‘Απάνθρωπος καὶ συγχρόνως ἀσύνετος ἦτο ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Λουδοβίκου πρὸς τοὺς καλβινιστάς. Παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ἵδιως ὑπὸ τῶν ἱησουϊτῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκριζώσῃ τὴν αἵρεσιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἀφοῦ μετεχειρίσθη πολλὰ βίαια μέ-¹⁶⁸⁵ τρα κατ’ αὐτῶν, ἀνεκάλεσε τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης (1685). Οἱ καλβινισταὶ ἦ ἔπρεπε νὰ δεχθοῦν τὸν καθολικισμὸν ἢ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας. Τὴν διαταγὴν συνώδευσαν ἀπάνθρωπα καὶ ἔξευτελιστικὰ μέτρα. Χιλιάδες καλβινισταί, ὑπὲρ τὰς 100 χιλιάδας, ἀφησαν τὰς πατρίδας των. Ὁ βασιλεὺς ἐφάνη, ὅτι ἐθριάμβευσε καὶ μετ’ αὐτοῦ ἐπανηγύριζεν δ καθολικὸς κλῆρος.

‘Αλλ’ ἡ ἀνάκλησις τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης ἦτο καταστρε-

πιτικὴ διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ εἶχε διὰ τὴν Ἰστορίαν τῆς Εὐρώπης συνεπίας, τὰς δύοις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προΐδῃ τις. Οἱ Οὐγενότοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς διαιφόρους χώρας, ἵδιως εἰς τὰς διμοδόξους, φέροντες τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιμέλειάν των εἰς αὐτάς, διότι πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς ἦσαν ἄριστοι τεχνῖται. Εἰς τὴν Πρωσίαν μόνον ἐγκατεστάθησαν ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας, οἱ δύοιοι ἐδημιούργησαν πυρῆνα τεχνικῆς, βιομηχανικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Οἱ ἐγγόραμματοι, οἱ λόγιοι, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος καὶ τὸ πάθος κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ἔκαμαν αὐτοὺς καλοὺς συγγραφεῖς. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἦτο διερίφημος **Πιέρ Μπάϋλ** (Pierre Bayle, 1647 - 1706), δημοσιογράφος, σατιριστὴς καὶ φιλόσοφος. Αὐτοὶ ἔξεδωκαν ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ βιβλία, διὰ τῶν δύοιων ἔκαμαν σφραγὶς πολεμικὴν κατὰ τοῦ Λουδοβίκου καὶ διέσυραν αὐτὸν καὶ τὸ καθεστώς του. Στήριγμα εἶχον τὸν ἀντίπαλόν του βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Γουλιέλμον τῆς Ὀρανίας, καὶ τὸ μῆσος, τὸ δύοιον ἀπέλυσαν εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ πόλεμοι τοῦ Λουδοβίκου.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ (1751)

‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ’ ἀπέθανεν 77 ἔτῶν, τὸ 1715, ἀφοῦ ἔμεινεν εἰς τὸν θόρον 72 ἔτη καὶ ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν 54 ἔτη.

‘Ο ἀντιπρόσωπος αὐτὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ σιλεὺς ἡ οἵτιος, ἀποθνήσκων ἀφῆνε τὴν χώραν του κατεστραμμένην, δύοις δι Φίλιππος Β’ τὴν Ἰσπανίαν πρὸ ἔκατὸν ἔτῶν. Ἐδαπάνησε κολοσσιαῖα ποσά, διὰ νὰ ἴκανοποιήσῃ τὰς δρέξεις του. Ἀπὸ τοῦ 1689 διεξῆγε διαιρῆ πόλεμον κατὰ τῆς Εὐρώπης, ἐνῷ αἱ δαπάναι διὰ τὰς οἰκοδομάς, τὰ δῶρα εἰς τοὺς εὐνοούμενους καὶ διπλωμάτης βίος τῆς αὐλῆς ἐσπατάλησαν μυθώδη ποσά.

‘Η ἀκαταλόγιστος φροδολογία ἀπεμύζησε τὸ αἷμα τῶν χωρικῶν, ἥ καταδίωξις τῶν Οὐγενότων ἐστέρησε τὴν χώραν τεχνιτῶν καὶ κατέστρεψε τὴν βιομηχανίαν. Οἱ βίοις εἰς τὴν ὑπαίθρον ἦτο θλιβερός. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ χωρικοὶ μόλις εὔρισκον ἄρτον καὶ εἰς δλην τὴν Γαλλίαν παρετηρήθη ἐλάττωσις πληθυσμοῦ. Διὰ τοῦτο διαδόθη ἡσθάνθη ἀνακούφισιν, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατόν του, καὶ εὐχαριστήθη, διότι ἔληξεν ἥ μακρὰ βασιλεία του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

‘Ο αγγλικὸς λαὸς ἀνεπτύχθη πολιτικῶς ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς ἀλλοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ὅτῳ κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων ἔτεθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν αἱ βάσεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος.

Τὸν 17ον αἰῶνα οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Στούαρτ βασιλεῖς ἐπεχείρησαν, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τῶν γάλλων βασιλέων, νὰ καταργήσουν τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ νὰ κυβερνήσουν ἀπολυταρχικῶς. Ἄλλος οἱ Ἀγγλοὶ διὰ δύο ἐπαναστάσεων, τοῦ 1648 καὶ 1688 ἐμπαιάσαν τὴν προσπάθειαν αὐτῶν.

Οὕτως ἡ χώρα διῆλθε περίοδον πολιτικῶν ἀναστατώσεων, διὰ τῶν δποίων ἐπαγιώθη καὶ διεμορφώθη περαιτέρω τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

‘Απὸ τότε ἡ Ἀγγλία εἰρηνεύσασα καὶ εὐνομουμένη εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὅδὸν τῆς μεγάλης ὑλικῆς καὶ διανοητικῆς προόδου.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

‘Η πολιτικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦτο οὐσιωδῶς διάφορος ἀπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Οἱ βασιλεῖς αὐτῆς διετήρησαν πάντοτε μεγάλην ἴσχυν, ἐνῷ οἱ εὐγενεῖς οὐδέποτε ἀπέκτησαν κυριαρχικὰ δικαιώματα.

‘Η βασιλικὴ ἔξουσία ὅμως ὑπεβάλλετο ἀνέκαθεν εἰς μερικοὺς περιορισμούς. Ἰδίως εἰς ζητήματα φορολογίας δὲ βασιλεὺς ἐπρεπε νὰ ἐρωτήσῃ τὴν γνώμην τῶν φορολογούμενων. Ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβάλῃ νέον φόρον, ἐκάλει εἰς συμβούλιον τοὺς γαιοκτήμονας, τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἱγουμένους τῶν μοναστηρίων. Οὕτω διεμορφώθη τὸ πρῶτον κοινοβούλιον (Parlement) ἡ Βολὴ τῶν Λόρδων.

“Οταν τὸν 13ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων (1199—1216) ἥθέλησε νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν κατὰ τὰς ὁρέξεις του, οἱ εὐγενεῖς ἔξανέστησαν καὶ ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ παραχωρήσῃ τὴν ὀνομαστὴν *Magna Charta* (1215), τὸν πρῶτον δηλαδὴ συνταγματικὸν χάρτην τῆς Ἀγγλίας, ὁ διποῖος ἔξησφάλιζε τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ (συγκατάθεσις διὰ τὴν φρούριογίαν, προσωπικὴ ἐλευθερία, δικαιώματα ἀντιστάσεως).

Βραδύτερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ὁ βασιλεὺς νὰ συμβουλεύεται ἐπὶ οἰκονομικῶν ἰδίως ζητημάτων ἀντιπροσώπους τῶν συμβουλίων τῶν κομητειῶν καὶ τῶν κοινοτήτων. Τοιουτορόπως προῆλθε δεύτερον συνέδριον, ἡ δευτέρᾳ ἀγγλικῇ Βουλῇ, ἡ Βούλη τῶν Κοινοτήτων, ἡ διποία σὺν τῷ χρόνῳ ἐλαβε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα, διότι ἀντεπροσώπευε μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ.

Τοιουτορόπως ἡ βασιλεία εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐτέθη ὑπὸ τὸν νόμον, ἐνῷ ἡ βασιλεία εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο ὑπὲρ τὸν νόμον.

ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐλισάβετ (1603) εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας προσεκλήθη ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας Ἰάκωβος, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας Στούαρτ. Τοιουτορόπως ἀνῆλθεν ἡ δυναστεία τῶν Στούαρτ εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον καὶ ἡνώθησαν ὑπὸ τῷ αὐτῷ σκῆπτρῳ Ἀγγλία καὶ Σκωτία.

Οἱ Στούαρτ, ἀκολουθοῦντες τὰς τάσεις τῆς ἐποκῆς των, ἰδίως τὸ παραδειγμα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἐπεχείρησαν νὰ κυβερνήσουν τὴν Ἀγγλίαν ἀπολυταρχικῶς. Ἀλλὰ προσέκρουσαν εἰς τὰς συνηθείας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ ἔξήγειραν ἴσχυρὰν ἀντίδρασιν. Ἐπιχειρήσαντες ὅφερ ἐτέρουν νὰ κανονίσουν αὐθαιρέτως τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἔξηρέθισαν τοὺς δύπαδοὺς καὶ τῶν δύο δογμάτων.

Διὰ τοῦτο εἶχον διαρκεῖς προστριβάς πρὸς τὸ κοινοβούλιον. Πολλάκις διέλυσαν αὐτό, ἀλλ᾽ ἵνα γκάσθησαν πάλιν νὰ συγκαλέσουν αὐτό, διότι εἶχον ἀνάγκην χρημάτων. Ἡ τακτικὴ των γενικῶν δὲν εἶχε σταθερότητα καὶ συνέπειαν.

‘Ο Ἰάκωβος Α’ (1603 - 1628) εἶχε μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Ἐφρόνει, δτι ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἔξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του.

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

Υἱὸς καθολικῆς, ἀνατραφεὶς εἰς τὸ καλβινικὸν δόγμα, ἦτο ἀρκετὰ ἔξυπνος καὶ μορφωμένος, ὅλλα στενὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ σχολαστικός. Ἰδίως ἐνόμιζεν ἔαυτὸν ἀριστόδιον εἰς τὰ θεολογικὰ ζητήματα. Διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ θρησκευτικά, ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐκκλησίαν, τῆς ὅποιας ἦτο ἀριχγός, καὶ ἐπίεσε τοὺς καθολικοὺς καὶ πουριτανούς. Οἱ καθολικοὶ κατόπιν σιωτεινῆς συνωμοσίας, ἀποδούσισης εἰς αὐτούς, κατεδιώχθησαν ἀπηνέστατα. Ἐναντίον τῶν πουριτῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελον ἐπισκόπους, ἐπίσημα προσευχητάρια καὶ διασκεδάσεις τῆς Κυριακῆς, ἔλυθε τοιαῦτα μέτρα, ὥστε διαδικῶς μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἵδρυσαν τὰς πρώτας ἀγγλικᾶς ἐκκλησίας. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσεν εἰς προστριβάς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἐσώρευσε σφάλματα, τὰ ὅποια ἐπλήρωσεν ὁ υἱός του.

‘Ο Κάρολος Α’ (1628 - 1649) ἦτο διάφορος τοῦ πατρός του. Εὐκίνητος, ὠραῖος καὶ ἱπποτικὸς τὴν ἐμφάνισιν, κατὰ βάθος ἦτο ἀδύνατος χαρακτήρα καὶ δὲν ἀπέφευγε τὸ ψεῦδος. Ἐποιτεύθη κακῶς, δπως ὁ πατήρ του. Διέλυσεν ἐπανειλημμένως τὸ Κοινοβούλιον, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ ἔνδεκα ἔτη ἀπολυταρχικῶς, ὅλλ’ ὅταν τέλος ἦναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὸ ὄνομασθὲν Μακρὸν Κοινοβούλιον ἔνεκα τῆς μακρᾶς διαρκείας (1640 - 1653), προσέκρουσεν εἰς σφοδρὰν ἀντίδοσιν. Ἡ βουλὴ κατεδίκασεν εἰς θάνατον ὑπουργοὺς τοῦ βασιλέως, οἱ ὅποιοι ἦσαν συνένοχοι εἰς τὰ ἀπολυταρχικὰ μέτρα καὶ τὰς θρησκευτικὰς καινοτομίας. ‘Ο Κάρολος ἤλθε τέλος εἰς φανερὰν φῆξιν πρὸς τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὑπαιθρον, διὰ νὰ δργανώσῃ τὸν πόλεμον κατ’ αὐτοῦ.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1648 — ΚΡΟΜΒΕΛ

Οὕτως ἡρχισεν δὲ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ βασιλέως καὶ Κοινοβουλίου. Μετὰ τοῦ βασιλέως ἐτάχθησαν οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅπαδοὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐν γένει αἱ δυτικαὶ καὶ βόρειοι ἐπαρχίαι, ἐνῷ τὸ πολυπληθέστερον καὶ πλουσιώτερον μέρος τῆς Ἀγγλίας, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον, ὑπεστήθησε τὸ Κοινοβούλιον. ‘Ο στρατὸς τοῦ βασιλέως ἦτο μαχιμώτερος, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ εὐγενεῖς ἱππεῖς, ἐξησκημένους καὶ τολμηρούς, καὶ τὸ ἱππικὸν ἀπετέλει ἀκόμη τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ τότε στρατοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ στρατὸς τοῦ Κοινοβουλίου, ὁ ὅποιος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀστοὺς μὴ ἐξησκημένους εἰς τὸν πόλεμον, εἶχε πολλὰς ἀποτυχίας.

Τότε δέ Κρόμβελ, βουλευτής καὶ ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κοινοβουλίου, εἰσῆγαγε νέαν τακτικήν. Κατήρτισεν ἵππικὸν ἀπὸ δρεινοὺς πουριτανούς φανατισμένους εἰς τὴν πίστιν των, οἵ δποιοὶ

Κρόμβελ.

δὲν ἐπολέμουν δπως οἱ μίσθιοφόροι διὰ τὸ χρῆμα, ἀλλὰ ἀπὸ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θρησκείαν. Οἱ πολεμισταὶ αὐτοί, δπως καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥσθιαντο βαθεῖαν ἀποστροφὴν πρὸς πᾶν καθολικόν. 'Ο Κρόμβελ κατώρθωσε νὰ διεγείῃ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα μὲ βίον αὐστηρόν, μὲ προσευχάς, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ μὲ ἄσματα ἀπὸ τὸ ψαλτήριον. 'Ο στρατὸς αὐτὸς δὲν ἦργησε νὰ φανῇ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως. 'Ο Κρόμβελ διωρίσθη στρατηγὸς καὶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα, δ

δποιοὶ ἦναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Σκωτίαν. 'Αλλ' οἱ Σκῶτοι παρέδωκαν αὐτὸν εἰς τὸ ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον.

'Ο Ὀλιβιέρος Κρόμβελ (Olivier Cromwell, 1599 - 1658) ἦτο υἱὸς εὐπόρου γαιοκτήμονος, μεγαλόσωμος καὶ ωμαλέος, δραστηριώτατος, μὲ αὐστηράν φυσιογνωμίαν καὶ οὔτωρ νευρώδης. 'Ενεπνέετο ἀπὸ θεομόδιον θρησκευτικὸν ζῆλον καὶ διετήρει τὴν ὡμότητα τῆς ἀγγλικῆς φυλῆς κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους. 'Ανεδείχθη ἔξοχος δραγανωτής καὶ διπλωμάτης δξεδροκής, ὥστε νὰ θεωρῆται ἀπὸ τοὺς θεμελιωτάς τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου.

Τοιουτορόπως ἐπεκράτησε τὸ Κοινοβούλιον. Δὲν ἦργησεν δμως νὰ ἔλθῃ εἰς οῆξιν πρὸς τὸν νικητὴν στρατηγόν. 'Η πλειοψηφία τοῦ Κοινοβουλίου ἦτο ἐναντίον τοῦ Κρόμβελ καὶ ἥθελε νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας του. 'Εκεῖνος εἰσῆλθε μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὸ Λονδίνον καὶ ἀπέβαλε τοὺς ἀντιπολιτευομένους ἀπὸ τὴν βουλήν. Τοῦτο ὠνομάσθη κάθαρσις τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τὸ οὕτως ἀκρωτηριασθὲν σῶμα Κολοβὸν Κοινοβούλιον (Rump-

parlement), κατὰ τὴν σκωπικὴν τάσιν τῶν χρόνων ἔκεινων. Ὅπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ὡρίμασεν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ ἡ Ἰδέα, διτὶ πᾶσα κυριαρχία στηρίζεται εἰς τὸν λαὸν καὶ πηγάζει ἀπὸ τὸν λαόν. Τοιουτορόπως ἐγεννήθη, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἀξιωματικῆς ἡλέφῳ Θεοῦ κυριαρχίας, τὸ ἀξιωματικῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ.

Ο βασιλεὺς εἰσῆκθη εἰς δίκην πρὸ ἐκτάκτου δικαστηρίου καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς τύραννος, προδότης καὶ ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἀπεκεφαλίσθη (1649).

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (1649-1660)

Ἡ μερίς, ἡ δποία εἶχε γίνει κυρία τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ Κρόμβελ, ἀπετέλει μειοψηφίαν ἀλλ' ἔδειξε μεγίστην δραστηριότητα καὶ διετηρήθη ἐπὶ ἔνδεκα ἔτη εἰς τὴν ἀρχήν. Ἡ Ἀγγλία ἀνεκηρύχθη δημοκρατία, ἡ Ἀνω Βουλὴ διελύθη, ἀνετέθη δὲ εἰς ἐκτακτον συμβούλιον ἡ κυβέρνησις. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν ἐπανάστασιν, δι Κρόμβελ ἀπεβιβάσθη μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν. Ἔπισης κατεστάλη ἡ ἔξεγερσις τῆς Σκωτίας.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς δι Κρόμβελ ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἥρχισε νὰ ἐργάζεται πρὸς ἔξυψωσιν τῆς δυνάμεως τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπειδὴ ἡ ὀλλανδικὴ δημιουργία ὑπεστήριξε τοὺς ἄγγλους βασιλόφρονας, δι Κρόμβελ ἐστοάφη κατ' αὐτῆς. Τὸ 1651 τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισε τὸν περίφημον περὶ ναυτιλίας νόμον, δι δποίος ἀπηγόρευεν εἰς ἔνα πλοῖο νὰ μεταφέρουν εἰς ἄγγλικοὺς λιμένας προϊόντα ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Ἰδίᾳ χώρας παραγομένων. Τοῦτο ἔβλαπτεν Ἰδίως τὴν ὀλλανδικὴν ναυτιλίαν, ἡ δποία τότε διεξῆγε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς ὑφηλίου. Διὰ τοῦτο ἡ Ὁλλανδία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἄλλ' δι ἀγγλικὸς στόλος εἶχε σειρὰν ἐπιτυχῶν, ἡ Ὁλλανδία ἦναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν νόμον τῆς ναυτιλίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ δι Κρόμβελ διέλυσε βιαίως τὸ Κολοβὸν Κοινοβούλιον καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν ἀνώτατον ἀρχοντα ἵσοβίως ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Λόρδου Προτεκτού (Lord Protecteur). Ο Κρόμβελ ἀπέκτησε μεγίστην δύναμιν καὶ ἐκυρέρνα τὴν χώραν ὡς δικτάτωρ μὲ συμβούλιον, τοῦ δποίου αὐτὸς διώ-

ριζες τὰ μέλη. Ἡ Ἀγγλία κατέστη ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἴσχυρότερον διαμαρτυρόμενον κράτος, αἱ δὲ αὐλαὶ τῆς Εὐθύπης ἔζητον τὴν συμμαχίαν του, μολονότι ἀπεστρέφοντο αὐτὸν ὡς βασιλοκτόνον.

Ο Κρόμβελ ἀπέθανε τὸ 1658 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ νίος του Ριχάρδος Κρόμβελ ὡς λόρδος προστάτης. Ἀλλά, φύσις αὐτὸς εὐγενής, δὲν εἶχεν οὔτε συμένος οὔτε τὰ ἀρχικὰ προσόντα τοῦ πατρός του. Διὰ τοῦτο παρηγήθη οἰκειοθελῶς.

ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ

Τότε ὁ στρατηγὸς **Μοὺνκ** (Monk), ὁ δοποῖος εἶχε καταστείλει νέαν ἐπανάστασιν τῆς Σκωτίας, ἔβαδισε μετὰ τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῆς πρωτευούσης, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ἀνευ ἀντιστάσεως καὶ ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τῆς πλειοψηφίας, ἡ δοπία ἐπενθύμει τὴν κατάλυσιν τῆς στρατοκρατίας καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας. Τὸ νέον Κοινοβούλιον ἐκάλεσεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κάρολον Β', τὸν δοποῖον ὁ λαὸς ἐδέχθη μὲν ζωηρὰς ἐκδηλώσεις καρᾶς.

Ἄλλος οἱ Στούαρτ δὲν εἶχον συνετισθῆ εἰς τὴν ἔξορίαν. Ὁ **Κάρολος Β'** καὶ ὁ ἀδελφός του **Ιάκωβος Β'** ἐπανέλαβον τὰ σφάλματα τῶν προκατόχων καὶ ὑπερέβησαν αὐτά. Ἐπειδὴ ἔζησαν ὡς φυγάδες εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', εἶχον προσοικειωθῆ τὰς σινηθείας τῆς γαλλικῆς αὐλῆς καὶ ἥθελον νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὺς ἀπολυταρχικοὺς τρόπους καὶ τὸν αὐλικὸν βίον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἐκτὸς τούτου, εἰργάσθησαν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τοῦ καθολικοῦ δόγματος.

Ἡ βασιλεία τοῦ Καρόλου Β' διῆλθε μὲν συνεχεῖς προστριβάς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον. Ὁ Κάρολος εἰργάσθη διὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν καθολικῶν. Ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισεν, διτὶ μόνον διπαδοὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας διορίζονται εἰς δημοσίας θέσεις. Ὁλίγον βραδύτερον ἐψήφισε τὸν περίφημον νόμον *Habeas corpus*, ὁ δοποῖος ἔξησφάλιζε τοὺς πολίτας ἀπὸ τὴν αὐθαίρετον φυλάκισιν, διότι κατήργησε τὴν προφυλάκισιν, δρίσας δύπως πᾶς πολίτης συλλαμβανόμενος πρόσαγεται εἰς δίκην ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς πολιτικῆς διαμάχης ἐμιρφώθησαν τὰ δύο μεγάλα κόρματα τοῦ ἄγγλικοῦ Κοινοβούλιον, τὰ δοποῖα ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐκυβέρνησαν τὴν Ἀγγλίαν, τὸ κόρμα τῶν φιλοβασιλικῶν, οἱ δοποῖοι ὠνομάσθησαν *Tories*, οἱ σημερινοὶ συντηρη-

τικοὶ) καὶ τὸ κόμμα τῶν συνταγματικῶν, οἱ δποῖοι ὀνομάζοντο Οὐνᾶς (Whigs, οἱ σημερινοὶ φιλελεύθεροι).

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1688

‘Ο διαδεχθεὶς τὸν Κάρολον Β’ Ἰάκωβος Β’ ὑπεστήριξεν ἀναφανδὸν τὸν καθολικισμόν, ἐπέτρεπεν ἐπισήμως τὴν καθολικὴν λειτουργίαν καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὰ ὑψιστα ἀξιώματα καθολικούς. ‘Ο λαὸς ἥπλιζεν, δτι θὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ὑπερβασίας αὐτὰς μὲ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, διότι αἱ δύο θυγατέρες τοῦ Ἰακώβου, αἱ δποῖαι ἔμελλον νὰ διαδεχθοῦν αὐτόν, ἥσαν διαμαρτύρομενοι. Ἀλλὰ παρὰ προσδοκίαν ἡ βασίλισσα ἐγέννησεν υἱόν, ὁ δποῖος ἀσφαλῶς θὰ ἀνετρέφετο εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα. Τότε συνενοήθησαν Τόρις καὶ Οὐνᾶς καὶ προσεκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὴν μεγαλυτέραν κόρην τοῦ Ἰακώβου Μαρίαν καὶ τὸν σύζυγόν της Γουλιέλμον τῆς Ορανίας, τὸν κυβερνήτην τῆς Ολλανδίας. Καὶ δταν ἐκεῖνοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ἀγγλίαν, ὅλη ἡ χώρα προσεχώρησεν εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ Ἰάκωβος ἔφυγεν εἰς τὴν Γαλλίαν, δπου δ Λουδοβίκος τὸν ἐδέχθη ἡγεμονικῶς.

‘Η ἐπανάστασις τοῦ 1688 ἦτο ἔργον τῆς εὐπορούσης τάξεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1648, ἡ δποία εἶχε προέλθει ἀπὸ τὰ λαϊκὰ στρώματα. Διὰ τοῦτο, ἡ δευτέρα ἐπανάστασις ἐστερεώθη καὶ οἱ Ἀγγλοί ὠγόμασαν αὐτὴν ἐν δοξον ἐπανάστασιν.

‘Ο Γουλιέλμος καὶ ἡ Μαρία ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας, ἀφοῦ ὑπέγραψαν τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων (Bill of rights), διὰ τῆς δποίας ἐξησφαλίζοντο τὰ συνταγματικὰ δικαιώματα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ (1688). ‘Η διακήρυξις εἶναι συμβόλαιον μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ βασιλέως, ὁ δποῖος δὲν δικαιοῦται χωρὶς ἔξουσιοδότησιν τοῦ Κοινοβουλίου νὰ ἀναστείλῃ ἡ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς νόμους, νὰ ἐπιβάλῃ νέους φόρους ἢ νὰ συλλέξῃ στρατεύματα. Αἱ δύο βουλαὶ πρέπει νὰ συγκαλοῦνται κανονικῶς καὶ νὰ ἀποφασίζουν χωρὶς νὰ παρεμβάλλωνται κωλύματα εἰς τὸ ἔργον των. Ἐπιτρέπεται ἡ ἐξάσκησις ὅλων τῶν δογμάτων, τὰ δποῖα προηλθον ἀπὸ τὴν μεταρρύθμισιν. ‘Ο βασιλεὺς ὑποχρεοῦται κατὰ τὴν στέψιν του νὰ δοκίζεται, δτι θὰ διατηρήσῃ τὸν προτεσταντισμὸν καὶ τοὺς θεμελιώδεις νόμους.

Ο ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΣ

Αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν χωρὶς πολλοὺς κλονισμοὺς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γουλιέλμου Γ’ (1689 - 1702) καὶ τῆς Ἀννης (1702 - 1714).

‘Η ἐκτελεστικὴ ἔξουσία ἔξησκήθη ὑπὸ ὑπουργῶν ὡς περὶ τοῦ Κοινοβουλίου. Ἀπὸ τοῦ 1694 ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ὅτι βασιλεὺς νὰ λαμβάνῃ τοὺς ὑπουργούς του ἀπὸ τὸ πλειοψηφοῦν εἰς τὴν βουλὴν κόμμα. Δύο μεγάλα, ἵσχυρῶς ὠργανωμένα κόμματα, οἱ Οὐλῆς καὶ οἱ Τόροις, παρακάθηνται εἰς τὴν βουλήν, τὸ ἐν εἰς τὴν ἔξουσίαν, τὸ ἄλλο εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Καὶ τὰ δύο εἶναι ἀριστοκρατικά, ἀντιπροσωπεύοντα τὴν μεγάλην ἰδιοκτησίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀλλὰ προστατεύοντα μαζὶ μὲ τὰ ἴδιαίτερα συμφέροντά των καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

‘Ἡ Ἀγγλία πρώτη ἔγινε συνταγματικὴ καὶ κοινοβούλευτικὴ μοναρχία.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Γ' (1689-1702)

‘Οταν ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ὁ Γουλιέλμος, ἦτο ἥδη ἀνὴρ μεγάλης δράσεως καὶ φήμης. Ἀρχετὰ καλὸς στρατηγός, ἔξαιρετος διπλωμάτης, ἐδοξάσθη ἰδίως εἰς τὴν ἀμυναν τῆς Ὀλλανδίας κατὰ τῆς γαλλικῆς εἰσβολῆς καὶ διετέλεσεν εἰς ὅλην τὴν ζωήν του ὁ δραστήριος καὶ ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ ψυχὴ τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τῆς καταπληκτικῆς πολιτικῆς του καὶ πρόμαχος τῆς προτεσταντικῆς ὑποθέσεως.

‘Ἀπέκρουσεν ἀπόπειραν τοῦ Ἰακώβου Β', ὁ δοποῖος ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου καὶ ἔχων ὁδηγητήριον τὴν καθολικὴν Ἱολανδίαν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σκωτίαν, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον του.

Η ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ - Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΑΝΝΑ (1702-1714)

‘Ἡ Μαρία, σύζυγος τοῦ Γουλιέλμου Γ' καὶ πρωτότοκος κόρη τοῦ Ἰακώβου Β', ἀπέθανε τὸ 1695 καὶ ἐπειδὴ ἡ δευτέρα κόρη τοῦ ἰδίου ‘Αννα ἦτο ἄτεκνος, τὸ Κοινοβούλιον διὰ τῆς Προάξεως τῆς Διαδοχῆς (1701) ἀπέκλεισεν ἐκ τοῦ θρόνου τὸν καθολικὸν υἱὸν τοῦ Ἰακώβου καὶ ὕστισε διάδοχον πρῶτον τὴν ‘Ανναν καὶ μετ' αὐτῇ τὴν ἐγγονὴν τοῦ Ἰακώβου Α' Σοφίαν, ἡ δοποία εἶχε συζευχθῆ τὸν ἐκλέκτορα τοῦ Ἀννοβέρου τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τὸν Γουλιέλμον Γ' ἐβασίλευσεν ἡ ‘Αννα Στούαρτ, δπας λέγεται, τῆς δοποίας τὴν σύντομον βασιλείαν μὲ εὐχαρίστησιν ἐνθυμοῦνται οἱ Ἀγγλοί.

Κατὰ τὴν πρώτην περιόδον τῆς βασιλείας της, ἡ δποία εἶναι ἡ μακροτέρα καὶ ἐνδοξοτέρα, ἡ βασίλισσα εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιροήν τῶν Οὐίξ καὶ διευθύνεται ἀπὸ τὴν δούκισσαν τοῦ Μάρλμπορου (Marlborough). Ὁ πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας εἶχεν ἀρχίσει δταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Ἐδέχθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' συνασπισμόν. Διπλωμάτης καὶ στρατηγός της ἦτο δ σύζυγος τῆς εὐνοούμενης Μάρλμπορου, ὁ δποῖος ἀνεδείχθη ἔξοχος στρατηγός. Οἱ Ἀγγλοι εἶχον μεγάλας ἐπιτυχίας κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀφήρεσαν τὸ Γιβραλτάρ, τὸ δποῖον εἶναι ἡ κλεὶς τῆς Μεσογείου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὸ δποῖον κατέχουν ἔκτοτε (1704). Συγχρόνως κατέστησαν σχεδὸν ὑποτελῆ τὴν Πορτογαλίαν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔγινεν ἡ δριστικὴ ἔνωσις τῆς Σκωτίας μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἡ Ἀννα ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς βασιλίσσης τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε μεγάλην οἰκονομικὴν ἀκμήν, ἀνέδειξεν ἀξιολόγους συγγραφεῖς, ὥστε ἡ βασιλεία τῆς Ἀννας θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας περιόδους τῶν ἀγγλικῶν γραμμάτων.

Λόγοι ἔξωτερικῆς πολιτικῆς, ἵδιως ἡ ἐπιθυμία της νὰ παλινορθώσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν της Ἰάκωβον Γ', διαμένοντα ἀπὸ τοῦ ἔκθρονισμοῦ τοῦ πατρός του εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν παρεκίνησαν νὰ διακόψῃ ἀποτόμως τὴν συνεργασίαν μὲ τοὺς Οὐίξ καὶ νὰ προσεγγίσῃ τοὺς Τόρις. Διέκοψεν ἐπίσης τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ καταλήλως ἐργασθεῖσα ἔξησφάλισε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Τόρις κατὰ τὰς ἐκλογάς. Ἄλλ' ἡ βασίλισσα ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τῆς προσπαθείας ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Τὸν 17ον αἰῶνα δὲ πόλεμος ἔξηκολούθησε νὰ εἶναι ἐνδημικὴ κατάστασις, ἥ δὲ εἰρήνη βραχυχρόνιον διάλειμμα μεταξὺ τῶν συγκρούσεων.

Ο Τριακονταετῆς πόλεμος (1618 - 1648) εἶχεν ὡς συνέχειαν τὸν πόλεμον μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας (1648 - 1659) καὶ ἀπὸ τοῦ 1667 ἥρχισεν ἡ σειρὰ τῶν πολέμων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', οὗ δόποιοι ἐπλήρωσαν μετὰ διαλειμμάτων τὰς τρεῖς τελευταίας τοῦ αἰῶνος καὶ ἐσυνεχίσθησαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 18ου αἰῶνος.. Ἡ εἰρήνη λοιπὸν τὸν 17ον αἰῶνα ἐταράχθη 60 περίπου ἔτη ἀπὸ διεθνεῖς περιπλοκάς.

Αφορμὴν εἰς τὴν σύρραξιν ἔδωσαν κατ' ἀρχὰς αἱ κυριαρχικαὶ διαθέσεις τῶν Ἀψβούργων καὶ κατόπιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Κατὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς ἡγεμονίας ἐνὸς ἴσχυροῦ ἀρχοντος συνησπίσθησαν αἱ ἄλλαι δυνάμεις. Ὁπως παλαιότερον ἡ Γερμανία, τοιουτορόπως ἡ Γαλλία ἔξηλθεν ἔξηντλημένη ἀπὸ τὴν ἀσύνετον ἐπιχείρησιν τοῦ βασιλέως τῆς.

Η ΗΤΤΑ ΤΩΝ ΑΨΒΟΥΡΓΩΝ

Αἱ συμπαγεῖς κτήσεις τοῦ αὐστριακοῦ οἴκου εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, Αὐστρία, Βοημία, Ονγγαρία, ἀπετέλουν βάσιν ἴσχυρᾶς δυνάμεως. Ἀπόλυτοι κύριοι εἰς αὐτὰς οἱ Ἀψβούργοι, ἐπεχείρησαν νὰ μεταβάλουν τὴν αἰρετὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Γερμανίας εἰς κληρονομικὴν μοναρχίαν. Ἐκ τούτου προῆλθεν δὲ μακρὸς καὶ περιπετειώδης Τριακονταετῆς πόλεμος (1618 - 1648), δὲ δόποιος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἥτταν καὶ ἔξασθενησιν τῶν Ἀψβούργων τῆς Βιέννης.

Ο βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Δ', ἔγγονος Φιλίππου Β', δὲν προσεχώρησεν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας, διότι ἀκριβῶς τὸ ἔτος τῆς ὑπογραφῆς της ἡ Γαλλία ἥρχισε νὰ ταράσσεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἔξεγερσιν τῆς Fronde, τὴν δόποιαν ἥλπιζε νὰ ἐπωφεληθῇ.

‘Ο πόλεμος (1648 - 1659) ἔγινε κυρίως εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Γαλλίας ἀπὸ τὸ Βέλγιον, τὸ δόποιον ἥτο κτῆσις Ἰσπανική. Κύριοι εἰς τὴν θάλασσαν οἱ Ἰσπανοὶ εἶχον τὴν εὐκολίαν νὰ μεταφέρουν διὰ θαλάσσης στρατεύματα καὶ νὰ στρατολογοῦν μισθοφόρους ἀπὸ τὴν Γερμανίαν.

‘Η διπλωματία δῆμος τοῦ Μαζαρὲν κατώρθωσε, παρὰ τὴν ἀντιπάθειαν τῆς γαλλικῆς αὐλῆς πρὸς τὸν φονέα τοῦ Καρόλου Α΄ τῆς Ἀγγλίας, θείου τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', νὰ προσελκύσῃ τὸν Λόρδον Προστάτην καὶ συγχρόνως ἤνωσε τὸν διγειόνας τῆς Δυτικῆς Γερμανίας εἰς τὴν Συμμαχίαν τοῦ Ρήγου (1658). Τοιουτούρπως ἀπεκλείσθη ἡ θαλάσσης ὁδὸς εἰς τὸν Ἰσπανὸν καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ οὐδετερότης τοῦ αὐτοκράτορος.

Διὰ ζωηρᾶς ἐπιθέσεως δ στρατηγὸς Turenne ἐπὶ κεφαλῆς γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἀπέκλεισεν ἡ κατέλαβεν ἐπικαίρους θέσεις καὶ ἐβάδισε κατὰ τῶν Βρυξελλῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας ἐδέχθη τὴν εἰρήνην.

‘Η Συνθήκη τῶν Πυρηναίων (1659) ἐξησφάλισεν ἀξιόλογα ἀδαφικὰ ὠφελήματα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐσημείωσε τὴν δριστικὴν ὑποχώρησιν τῆς Ἰσπανικῆς δυνάμεως ‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ' συνεξεύχθη τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν, κόρην τοῦ Φιλίππου Δ', ἡ δούτια παρηγήθη ἀπὸ πᾶσαν ἀξιώσιν ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας ἔναντι πληρωμῆς 500.000 ταλήρων ἐντὸς ἔξαμήνου, ὑποσχέσεως δυσεκπληγῶτου διὰ τὴν οἰκονομικῶς ἐξηντλημένην Ἰσπανίαν.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'.

Αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις τῆς Εύρωπης, δ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἡ Ἰσπανία, ἐξῆλθον ἐξηντλημέναι ἀπὸ τὸν δύο πολέμους, τὸν Τριακονταετῆ καὶ τὸν Ἰσπανικόν. ‘Η Ἀγγλία δὲν εἶχε μόνιμον στρατὸν καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀκαταστασίας, ἡ δούτια ἐπεκράτει ὑπὸ τοὺς Στούαρτ, δὲν ἥτο εἰς θέσιν νὰ ἐπέμβῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὰ πράγματα τῆς Εύρωπης. Διὰ τοῦτο δ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἔγινεν δ Ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Εύρωπης καὶ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ μακρόν. ‘Ἄλλ' δ Λουδοβίκος ἐχοησιμοποίησε κακῶς τὴν δύναμίν του, διότι ἥθελησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του εἰς βάρος τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ὡς ἀνώτατος δεσπότης εἰς τὴν Εύρωπην. Οἱ ἄλλοι λαοὶ συνησπίσθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ 23 ἔτη διεξῆγε πολέμους ἔναντίον τῆς Εύρωπης.

Κίνητρον διὰ τοὺς πολέμους ἦτο ἡ ἐπιθυμία νὰ δοξασθῇ καὶ φθάσῃ τὰ φυσικὰ σύνορα, ὅπως ἔλεγον εἰς τὴν Γαλλίαν, δηλαδὴ τὸν Ρῆνον. Ὁ Λουδοβῖκος ὑπηρετήθη ἀπὸ ἔξοχους διπλωμάτας καὶ στρατιωτικούς. Οἱ ἔχθροι του ὠνόμασαν αὐτοὺς ληστρικοὺς πολέμους, διότι σκοπὸν εἶχον τὴν ἀρπαγὴν ἔνων χωρῶν.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ (1667-1668)

“Οταν τὸ 1665 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Δ’, δο Λουδοβῖκος ἥγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς κληρονομίας του παρὰ τὴν ἐπίσημον παραίτησιν τῆς συζύγου του ἀπὸ παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῶν Ἰσπανικῶν κτήσεων. Ὁ στρατός του εἰσῆλθεν ἀνευ ἀντιστάσεως· εἰς τὰς Ἰσπανικὰς Κάτω Χώρας καὶ κατέλαβε τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Ἐλευθέριαν Κομητείαν. Ἀλλ’ ἡ Ὀλλανδία κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Σουηδίας καὶ ἡ τριπλῆ συμμαχία ἤναγκασε τὸν Λουδοβῖκον νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τὴν Ἰσπανίαν, ἡ δοποίᾳ δημως ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ δώδεκα στρατηγικὰς θέσεις εἰς τὰ σύνορα (Εἰρήνη Αἴξ-λα - Σαπέλ, 1668).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ (1672-1678)

Πνέων ἐκδίκησιν δο Λουδοβῖκος ἐστράφη κατὰ τῆς δημοκρατικῆς, καλβινικῆς καὶ ἐμπορικῆς Ὀλλανδίας. Κατώρθωσε νὰ τὴν ἀπομονώσῃ καὶ τὴν προσέβαλε μὲ πρωτοφανῆ διὰ τοὺς χορόνους ἐκείνους δύναμιν, μὲ 90 χιλιάδας ἄνδρας, τοὺς δοποίους ἐνίσχυσαν 30 χιλιάδες τῶν συμμάχων γερμανῶν ἥγεμόνων. Ἡ Ὀλλανδία δέτρεξε μέγιστον κίνδυνον. Αἱ πόλεις ἐδέχοντο τοὺς Γάλλους χωρὶς ἀντίστασιν, φοβούμεναι τὸν βομβαρδισμόν. Ὁ δλλανδικὸς λαὸς ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν τῶν μεγαλεμπόρων, ἔδωκε τὴν ἔξουσίαν εἰς τὸν 22ετῆ Γουλιέλμον τῆς Ὁρανίας καὶ κατέρριψε τοὺς ὑδατοφράκτας, οἱ δοποῖοι προασπίζουν τὴν Ὀλλανδίαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ ὅλη ἡ χαμηλὴ χώρα κατεκλύσθη ἀπὸ τὰ ὕδατα.

‘Ο Γουλιέλμος κατήγετο ἀπὸ τὸν οἰκον τῆς Ὁρανίας (Orange). Οἱ πρόγονοι του εἶχον γίνει ἔιδοξοι εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν Κάτω Χωρῶν κατὰ τῆς Ἰσπανίας. Ἀναλαβών τὴν ἀρχὴν κατὰ τὰς κρισίμους στιγμὰς δο νέος Γουλιέλμος ἐκυβέρνησε τὴν Ὀλλανδίαν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἀνεδείχθη ἔξοχος διπλωμάτης. Ὡς κυβερνήτης τῆς Ὀλλανδίας καὶ ἀργότερα, δταν ἔγινε βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ἔγικολούθησε νὰ συναπτίζῃ διάφορα κράτη κατὰ τοῦ Λουδοβίκου.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Γουλιέλμου στρατὸς βραυδεμβουργικὸς καὶ αὐτοκρατορικὸς ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Βεστφαλίαν καὶ μετ' ὀλίγον συνήφθη συμμαχία κατὰ τοῦ Λουδοβίκου, τὴν ὅποιαν ἀπετέλεσεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἥ 'Ολλανδία καὶ ἥ Ισπανία. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἡναγκάσθη νὰ ἔκκενώσῃ τὴν 'Ολλανδίαν, ἀφοῦ ἐλεηλάτησεν ἀγρίως τὴν χώραν κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Λουδοβίκου (*manger le pays*). Ἐπηκολούθησε πόλεμος εἰς τὰ διάφορα μέτωπα, νικηταὶ ἀνεδείχθησαν οἱ Γάλλοι καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου ἐπλήρωσε πάλιν ἥ Ισπανία παραχωρήσασα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὴν Ἐλευθέραν Κομητείαν καὶ συνοριακὰς θέσεις εἰς τὸ Βέλγιον (Σ υ ν θή κη Νιμέγκη, *Nimègue*, 1678).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ (1688-1697)

Ο Λουδοβίκος εἶχε κατισχύσει τοιουτοτρόπως πολεμῶν ἐναντίον τοῦ ἡμίσεος τῆς Εὐρώπης. Ἐφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως καὶ ἐδέσποζε τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο ἐνόμισεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ καταλάβῃ χώρας ἀνευ ἀντιστάσεως. Συνέστησεν ἴδιαιτερα Συμβούλια (*chambres de réunion*), διὰ νὰ ἔξετάσουν τίνες πόλεις ἥ χῶραι εἶχον ἀποτελέσει ὅλοτε ἔξαρτήματα τῆς Γαλλίας. Τὰ συμβούλια ταῦτα ἀνεζήτησαν παλαιοὺς τίτλους, ἐκ τῶν ὅποιων τινὲς ἀνήρχοντο μέχρι Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ βασιλέως Δαγοβέρου. Ο Λουδοβίκος κατελάμβανε διὰ τοῦ στρατοῦ ἐν πλήρει εἰρήνῃ τὰς ἐπιδικαζομένας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν συμβουλίων πόλεις. Οὕτω κατέλαβε κατ' ἀρχὰς δέκα πόλεις τῆς Ἀλσατίας, κατόπιν τὸ Στρασβούργον, χώρας ἀνηκούσας εἰς τὴν Γερμανικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἄλλος ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἐμπερίστατος λόγῳ τῶν ταραχῶν τῆς Οὐγγαρίας καὶ τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου καὶ δὲν ἦδυν ἡδυνήθη ἀντιταχθῆ κατὰ τοῦ Λουδοβίκου.

Ο Λουδοβίκος δὲν ἥργησε νὰ εὐφεθῇ πρὸ δευτέρου συνασπισμοῦ, εἰς τὸν δρόποιον ἀφορμὴν ἔδωκεν, ὅπως πάντοτε, ὁ ἔδιος, διότι διεκδικῶν τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποθανόντος ἐκλέκτορος τοῦ Παλατινάτου ὑπὲρ τῆς Ἐλισάβετ Σαολόττε (*Charlotte*), συζύγου τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἀδελφῆς τοῦ ἐκλέκτορος, κατέλαβε τὴν χώραν. Τοιουτοτρόπως ἤχισεν διὰ τούτος ληστρικὸς πόλεμος τοῦ Λουδοβίκου. Ἄλλα τὰ πράγματα ἐστραφῆσαν αἴφνιδίως κατὰ τοῦ Λουδοβίκου, διότι κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔξεδιώχθη ὁ φίλος του βασιλεὺς Ἰάκωβος Β' καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον διὰ Γουλιέλμος τῆς Ορανίας, ὁ δρόποιος συνήνωσε κατὰ τοῦ Λουδοβίκου τὸν αὐτοκράτορα, τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ὀλλανδίαν, τὴν Ισπανίαν καὶ τὴν Σαβοΐαν. Ο πόλεμος διεξ-

ήχθη εἰς διάφορα μέτωπα, οἱ δὲ Γάλλοι ἀναγκασθέντες νὰ ἔκκενώσουν τὸ Παλαιτινᾶτον ἡρήμωσαν τὴν χώραν κατὰ τρόπον βάρβαρον. Ὁ Λουδοβίκος διετήρησε τὰς κτήσεις ὡς καὶ τὸ Στρασβούργον, ἀλλ᾽ ή δφοὺς αὐτοῦ ἐταπεινώθη.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΟΧΗΝ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

‘Ο τέταρτος καὶ τελευταῖος πόλεμος τοῦ Λουδοβίκου ὑπῆρξε καταστρεπτικὸς δι’ αὐτὸν καὶ ἐσημείωσε τὴν κατάρρευσιν τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Εὐρώπην.

‘Ο πόλεμος ἥρχισεν εὐθὺς μὲ τὸν νέον αἰῶνα καὶ διήρκεσε δεκατρία ἔτη (1701 - 1713). Ὁ Λουδοβίκος ἐπεχείρησε νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἰσπανίας τὸν ἔγγονόν του Φίλιππον δ’ Ἀνζού (Philippe d’Anjou) ὡς διάδοχον τοῦ ἀσθενικοῦ καὶ ἀπαιδος βασιλέως Καρόλου Β’. Ἀλλ, ἐπειδὴ τοιουτοῦρπως ή δύναμις τῆς Γαλλίας θὰ διπέβαινε μεγίστη, συνησπίσθησαν κατ’ αὐτοῦ αἱ σημαντικώτεραι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης. Μόνον ή Ἰσπανία ἐτάχθη μὲ τὸν Λουδοβίκον. Οὕτω προηλθεν δ λεγόμενος Πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου, δ δποῖος ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις καὶ χαρακτῆρα παγκοσμίου πολέμου.

‘Η Γαλλία δὲν διέθετε πλέον τὰ ἀφθονα μέσα, δ Λουδοβίκος ἦτο γέρων καὶ εἶχον ἀπόθανει οἱ καλύτεροι στρατηγοί του, ἐνῷ οἱ ἔχθροι του ἀνέδειξαν δύο ἔξαιρέτους στρατηγούς, οἱ Αὔστριακοὶ τὸν πρόγκιπα Εύγενιον τῆς Σαβοΐας, δ δποῖος εἶχε δοξασθῆ εἰς τοὺς κατὰ τὸν Τούρκων πολέμους, οἱ Ἀγγλοί τὸν Μάρλμπορο (Marlborough), τὸν σύζυγον τῆς εὐνοούμενης τῆς βασιλίσσης Ἀννας (σελ. 118).

‘Ο πόλεμος ἐλάμβανε κατ’ ἀρχὰς εὐνοϊκὴν τροπὴν διὰ τὸν Λουδοβίκον, ἀλλ’ ἀφοῦ οἱ δύο στρατηγοί, Εὐγένιος καὶ Μάρλμπορο, μετεκόμισαν κρυψίως τὸν ἀγγλοολανδικὸν στρατὸν ἀπὸ τὰς Κάτω Χώρας εἰς Βαναδίαν, δ ἐκεὶ εὑρίσκομενος γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη δεινὴν ἥτταν. Συγχρόνως δ ἀγγλικὸς στόλος κατέλαβε τὸ Γιβραλτάρ, τὸ δποῖον διατηροῦν οἱ Ἀγγλοί μέχρι σήμερον. Μετὰ νέαν νίκην τοῦ ἥνωμένου στρατοῦ εἰς Βέλγιον οἱ δύο στρατηγοὶ ἐβάδιζον ἥδη κατὰ τῶν Παρισίων. Ἀπὸ τὴν κοίσιμον αὐτὴν θέσιν ἔσωσε τὸν Λουδοβίκον αἰφνιδία πολιτικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Τὸ ‘Υπουργεῖον Οὐτές ἀνετράπη, δ στρατηγὸς Μάρλμπορο ἀπώλεσε τὴν ἴσχυν καὶ τὸ νέον ὑπουργεῖον Τόρις ἔκλινε πρὸς τὴν εἰρήνην.

Συγχρόνως εἶχεν ἀποθάνει διαύτοκράτωρ Ἰωσὴφ Α' καὶ διὰ διάδοχός του Κάρολος, διὰ πατιτητῆς τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ολλανδία δὲν εἶχον συμφέρονταν ἐνωθῆναι ή Αὐστρία καὶ ἡ Ἰσπανία καὶ νὰ ἀναστηθῆται τὸ κράτος Καρόλου Ε'. Τοιουτούρως ἡ συμμαχία διεσπάσθη.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΟΥΤΡΕΧΤΗΣ

Ἡ εἰρήνη τῆς Ουτρέχτης (Utrecht, πόλεως ὁλλανδικῆς) ὥρισε τὰ ἔξῆς :

1) Ὁ Φίλιππος Ε', ἔγγονος τοῦ Λουδοβίκου, ἀναγνωρίζεται βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν, ἐπὶ τῷ δῷρῳ νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας.

2) Παραχωρεῖ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰς Κάτω Χώρας, τὸ Μιλάνον, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Νεάπολιν.

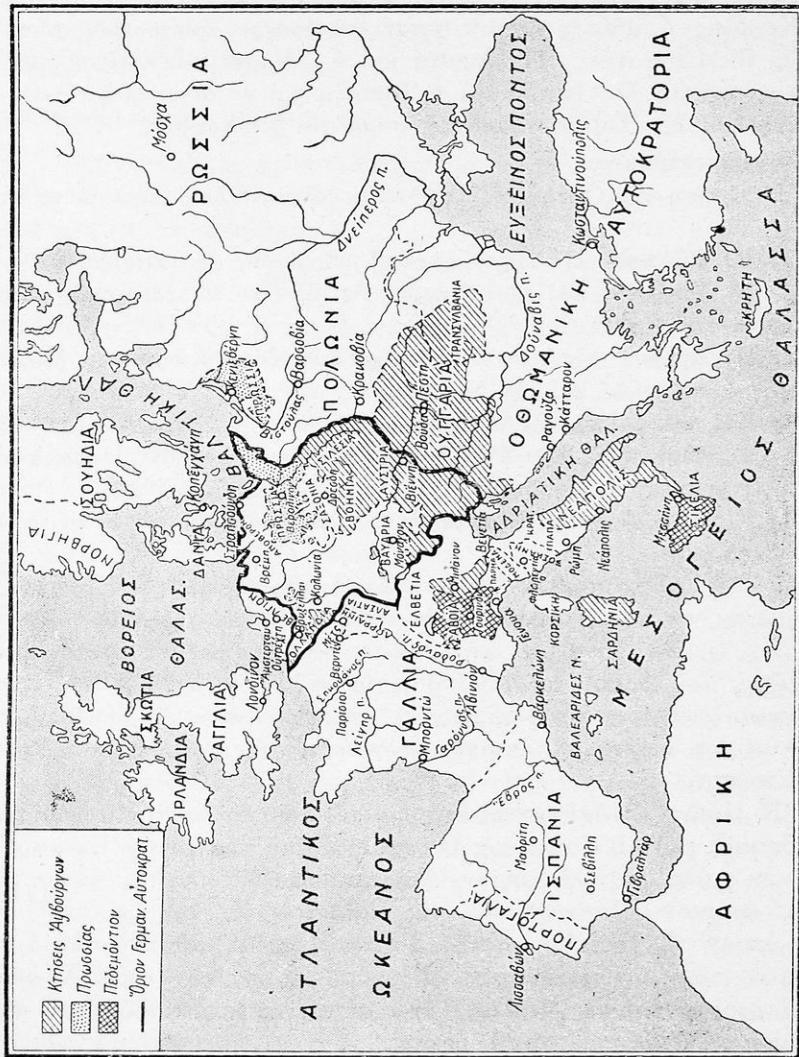
3) Εἰς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας Εὐγένιον τὴν Σικελίαν. Ὁ δοῦκος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ὑπεχρεώθη δῆμος νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν Νεάπολιν ἔναντι τῆς Σαρδηνίας.

4) Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ Γιβραλτάρ, τὴν Μινόρκαν καὶ πλεονεκτήματα ἐμπορικά.

5) Ἡ Γαλλία κρατεῖ ἀκέραιον τὸ ἔδαφός της εἰς τὴν Εὐρώπην, τὰς κατακτήσεις τοῦ Λουδοβίκου, ἔγκαταλείπει δῆμος σημαντικὰς ἀποκλίσεις της εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Νέαν Γῆν, τὴν Ἀκαδίαν καὶ τὰς χώρας τοῦ δῷρου τοῦ Hudson, τὴν κλειδαριὰ τοῦ Καναδᾶ. Ἀναγνωρίζει ἐπίσης τὸν Γεώργιον Α' τοῦ Ἀννοβέρου ὃς βασιλέα τῆς Ἀγγλίας καὶ δέχεται νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἀπαιτητὴν τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου Στούαρτ.

Ἡ εἰρήνη τῆς Ουτρέχτης ἔχει διὰ τὸν 18ον αἰῶνα τὴν σημασίαν, τὴν δύοιαν εἶχεν ἡ εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας διὰ τὸν 19ον. Ἐπεσφράγισε τὴν γαλλο-Ισπανικὴν ἥτταν. Διὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐτοκρατορίας ἐσήμαινε ἐπανόρθωσιν τῆς καταστροφῆς, τὴν δύοιαν εἶχεν ὑποστῆ ἐκ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας. Διὸ αὐτῆς ἡ Αὐτοκρατορία ἀπέβαινε πάλιν ισχυρὰ δύναμις. Ἐξουσίαζε μέρος τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ἐκυριάρχει ἐπὶ τῆς Ἰταλίας, ἐνῷ εἶχε γίνει κυρία διλοκήρου τῆς Ονγαρίας ἐκδιώξασα τοὺς Τούρκους.

Ἡ Ἀγγλία ἐπεξετάθη πολὺ εἰς τὰς ἀποικίας, ἐνῷ ἡ Ολλανδία κατέπιπτε διαρκῶς. Ἡ Γαλλία διετήρησε τὰς κατακτήσεις της, δὲν ἦτο δῆμος πλέον δεσπόζουσα εἰς τὴν Εὐρώπην δύναμις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ

Ο ΑΙΩΝ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΝ 17ΟΝ ΑΙΩΝΑ

Μετά τὴν μεγάλην ζύμωσιν, ἡ δοπία ἔγινε κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀπέκτησαν ἀξιόλογον ὀριμότητα τὸν 17ον αἰῶνα. Εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἔφθασαν ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία καὶ ἡ Ἰσπανικὴ καὶ διλανδικὴ ζωγραφική. Παραλλήλως ἔγινε σημαντικὴ πρόοδος εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ἀνεπτύχθησαν τὰ πρῶτα μεγάλα φιλοσοφικὰ συστήματα τῶν νέων χρόνων.

Ἐπειδὴ κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἦτο ἡ Γαλλία καὶ ὁ περίφημος βασιλεὺς αὐτῆς παρουσιάσθη ὡς προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν, ὀνομάσθη διόκλητος ἡ περίοδος αἰῶν Λουδοβίκου ΙΔ'.

ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ Γαλλία ἔγινε κέντρον διανοητικῆς κινήσεως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἰδίως ἀνεπτύχθη πολὺ ἡ λογοτεχνία. Οἱ ἔξοχώτεροι τῶν συγγραφέων τοῦ 17ον αἰῶνος ὑπῆρξαν Γάλλοι, ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπέβη ἡ γλῶσσα τῶν ἀνεπτυγμένων καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς ἔγιναν ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους λαούς.

Βραδύτερον ὑπέθεσαν, ὅτι τὴν ἀκμὴν αὐτὴν προεκάλεσεν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' προστατεύσας τοὺς συγγραφεῖς, καὶ ὁ Βολταῖρος ὠνόμασε τὴν ἐποχὴν αὐτὴν Αἴῶνα Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι καθ' ὅλα ἀκριβές, διότι ἡ Γαλλία εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς ἥδη πρὸ τοῦ Λουδοβίκου καὶ ἡ λεγομένη ἐπίδρασις τοῦ βασιλέως ἦτο πολὺ μικροτέρα παρ' ὅσον ὑπέθεσαν. Ἡ ἀνάπτυξις ἦτο κυρίως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἵσχυος τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἄλλος εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ γαλλικὴ αὐλή, σκορπίσασα πλουσίως τὰ μέσα τῆς εὑρεῖας εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ εἰς

τὴν πρωτεύουσαν, ἐδημιούργησεν ἐκλεκτὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας τὸ ἄνθισμα ἦτο ἡ ἀκμὴ τῶν γραμμάτων.

Ἡ κοινωνία ἔκεινη ἦτο κομψὴ καὶ ἀνυπέρβλητος εἰς λεπτότητα, ἀλλὰ καὶ ὑπερβολικὰ πειθαρχικὴ ἄνευ ἰσχυρᾶς ἐσωτερικῆς δρμῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ λογοτεχνία της διακρίνεται διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν συμμετρίαν τῆς μορφῆς, ἀλλὰ δὲν διαπνέεται ἀπὸ ἰσχυρὰν δημιουργικὴν πνοήν.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἦτο κατ' ἀρχὰς συνάθροισις Ἰδιωτῶν. Ἄλλ' ὁ Ρισελίε ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ὡς ἐπίσημον σωματεῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα Γαλλικὴ Ἀκαδημία καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ προστάτου αὐτῆς (1636). Ἐπίσης καὶ ὁ Λουδοβίκος ἐπροστάτευσεν αὐτὴν, δταν δὲ τελειωτικῶς ὠργανώθη, ἀπετελέσθη ἀπὸ τεσσαράκοντα μέλη, τὰ δποῖα βραδύτερον ὀνομάσθησαν ἀνάντην αὐτοῖς. Ὁ Ρισελίε ἐπεφόρτισεν αὐτὴν νὰ κανονίσῃ τὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἔξαρκῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐπιστήμης. Πρὸς τοῦτο ἔπειτε νὰ συντάξῃ λεξικόν, γραμματικήν, ὧντοικήν καὶ ποιητικήν, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ συμπληρώσῃ μόνον τὸ λεξικόν. Οὕτω προήλθε τὸ ὀνομαστὸν Λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας (1η ἔκδοσις 1674).

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Εὐρώπην Ἰδιαιτέρα τάξις συγγραφέων, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀναγνωστικὸν κοινὸν καὶ τὰ ἔργα ἀπέφερον ἐλάχιστον κέρδος. Διὰ τοῦτο οἱ λογοτέχναι τοῦ 17ου αἰώνος ἦσαν εὐκατάστατοι ἀστοὶ καλλιεργοῦντες ἐφαστεχνικῶς τὰ γράμματα. Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἔδῃ λαμπρούνομένην τὴν βασιλείαν του ἀπὸ μεγάλους συγγραφεῖς ὡς καὶ ἀπὸ μεγάλας νίκας. Διὰ τοῦτο ἥθελησε νὰ προστατεύσῃ τοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ τὰ ἐπιδόματα διενέμοντο ἀδεξίως, ὥστε οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς δὲν ήταν ὀφελήθησαν ἀπ' αὐτά.

Εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου γενεὰν ἀνήκουν τρεῖς μεγάλοι συγγραφεῖς.

‘Ο Πέτρος Κορνήλιος (P. Corneille, 1606 - 1684), ἀφοῦ προηγουμένως συνέγραψε περιπλόκους κωμῳδίας, παρουσίασε τὸ 1653 τὸν Cid, δρᾶμα ἱπποτικόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε πρωτοφανής. ‘Ο

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

Κορνήλιος ἐκαλλιέργησε τὸ ἡρωικὸν δρᾶμα. "Οπως ὅλοι οἱ δραματικοὶ συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας τὸν 17ον αἰῶνα, πρότυπον εἶχε τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα. Τὰς ὑποθέσεις του ἐλάμβανε κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τὴν φωμαϊκὴν ιστορίαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι, ὅπως ἔλεγεν, εἶχον ὕφος μεγαλοπρεπεός. 'Ο ο ἄτι ος, δ Κίνας, δ Πολύευκτος εἶναι τὰ ἀριστα τῶν δραμάτων του.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους δ Δεκάρτ (Descartes, 1594 - 1662) ἔξεδωκε τὸ πρῶτον σημαντικὸν ἔργον φιλοσοφίας εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν, τὸν περὶ μεθόδον λόγον, διὰ τοῦ δποίου ἔγινεν εἰς τῶν θεμελιωτῶν τοῦ γαλλικοῦ λόγου.

Όλιγον βραδύτερον δ Πασκάλ (Pascal, 1623 - 1662), δ δποίος σχεδὸν παῖς εἶχε δεῖξει σπανίαν ἴδιοφυΐαν εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν φυσικήν, ἐδημοσίευσε σειρὰν ἐπιστολῶν κατὰ τῶν Ἰησουτῶν, αἱ δποίαι ὀνομάσθησαν Provinciales καὶ ἐθεωρήθησαν ὥς πρότυπον τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου. Μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ συγγραφέως οἱ φίλοι του ἐδημοσίευσαν ὑπὸ τὸν τίτλον Pensées τὰ ἀποσπάσματα συγχράμματος, τὸ δποίον συνέταξε, διὰ νὰ ἀποδεῖξῃ τὴν ἀλήγθειαν τῆς καθολικῆς θρησκείας.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου διεκρίθησαν τέσσαρες ποιηταί, δ Μολιέρος, δ Λαφονταίν, δ Μποαλὼ καὶ δ Ρακίνας.

Ο Μολιέρος (Molière, 1622-1673), ἥτο ἔξαιρετικὴ ἴδιοφυΐα, δ μόνος ἀληθινὸς δημιουργὸς ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 17ον αἰῶνος. Αἱ 29 κωμῳδίαι του εἶναι ἀπὸ τὰ τελειότερα τοῦ εἴδους. Ο Μολιέρος ἐγνώριζε καλῶς τὸν ἀνθρώπον, κατεῖχε τὴν σκηνικὴν τέχνην καὶ διέσυρε τὰ ἐλαττώματα τῶν συγχρόνων του. Τὰ πρόσωπα δὲ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τῶν χρόνων του καὶ ἀποβαίνουν αἰώνιοι τύποι. Ο Αριοντοχωριάτης, αἱ Σοφαὶ Γυναῖκες, δ

Μολιέρος.

Κατὰ φαντασίαν ἀσθενής, εἶναι θεατρικὰ ἔργα πλήρη χάριτος δεικνύοντα τὰς διαφόρους ὅψεις τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος, ἐνῷ δὲ Μισάνθροψ καὶ δὲ Ταρτοφος εἶναι μεγάλα ἀριστουργήματα, εἰς τὰ δυοῖς τὸ ἀστεῖον ἐγγίζει τὰ δρια τραγικοῦ.

Ο Λαφονταίν (La Fontaine, 1621 - 1695), ἦτο ἀριστοτέχνης τοῦ γαλλικοῦ στίχου. Διεκρίθη κυρίως ὡς ποιητὴς μύθων, τῶν δοποίων τὰς ὑποθέσεις ἐλάμβανεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μυθογράφους. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ὅμως τῶν ζῴων ἔξωγράφισε τὰ ἥθη καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων, ὥστε οἱ μῆνοί του εἶναι ἀληθῆ μικρὰ δράματα διακρινόμενα διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ λεπτότητα τῶν παρατηρήσεων. Ο Λαφονταίν θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς γνησιωτέρους ἀντιποσώπους τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος καὶ οἱ μῆνοί του τάσσονται μεταξὺ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας.

Ο Μποϊαλό (Boileau, 1636 - 1711) δὲν ἦτο κυρίως ποιητής, ἀλλ᾽ εἶχε λεπτὴν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν. Εἶναι δὲ ἀνεγνωρισμένος

χριτικὸς τῶν χρόνων τούτων. Ήτο θαυμαστὴς τοῦ Όρατίου καὶ κατ' ἀπομίμησιν ἐκείνου ἔγραψε Σατίρας καὶ Ἐπίστολὰς καὶ τὴν Ποιητικὴν τέχνην. Ο Λουδοβίκος διώρισεν αὐτὸν ἴστοριογράφον· τῆς αὐλῆς.

Ο καλλιτεχνικώτερος ἀπὸ τοὺς λογογράφους τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἦτο δὲ νεώτερος Ιωάννης Ρακίνας (Racine, 1639 - 1699). Ἐκπαιδευθεὶς εἰς σχολὴν μοναχῶν προωρίζετο διὰ τὸ ἰερατικὸν στάδιον, ἀλλ᾽ ἡγάπησε τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε τραγῳδίας ἀπομιμούμενος τὸν Εὐφρίδην,

Ρακίνας.

τὸν δοποῖον ἐγνώριζεν ἀπὸ τὸ πρωτότυπον χωρὶς νὰ τὸν ἐννοῇ πάντοτε καλῶς. Ἐντὸς δεκαετίας παρήγαγε τὰ ἀριστα τῶν ἔργων του, τὴν Ανδρομάχην καὶ τὴν Ιφιγένειαν, τὸν Βρεταν-

νικὸν καὶ τὴν Φαῖδρον, γράφων μὲ παραδειγματικὴν εὐχέρειαν στίχους μαλακοὺς καὶ ἐπιτυγχάνων ἀμεμπτὸν συμμετρίαν τοῦ συνόλου. Ὁ Ρακίνας θεωρεῖται τὸ πρότυπον τοῦ κλασσικοῦ ὑφους καὶ τῆς κλασσικῆς τέχνης. Πικρανθεὶς ἀπὸ τὴν κακὴν ὑποδοχὴν τῆς Φαῖδρος, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸ θέατρον καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν σύνθεσιν θρησκευτικῶν ποιημάτων. Μόλις βραδύτερον καὶ κατὰ παράκλησιν τῆς κυρίας Μαιντενὸν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε τὰ δύο θρησκευτικὰ δράματα, τὴν Ἐσθὴν καὶ τὴν Ἀθαλίαν, τὰ δρποῖα δεικνύουν ἀλλην ὅψιν τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ ποιητοῦ καὶ εἶναι ἔογα λεπτῆς θρησκευτικῆς συγκινήσεως ἐνθυμίζοντα εἰκόνας τοῦ Ραφαήλ.

Οἱ τέσσαρες οὕτοι συγγραφεῖς ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, τὰ ἔογα των ἐθεωρόθησαν ὑποδειγματικά, οἱ δὲ κανόνες, τοὺς δρποῖους ἐθέσπισεν δὲ Μποαλὼ εἰς τὴν Ποιητικὴν Τέχνην, ἵσχυσαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ὡς αἱ τελευταῖαι λέξεις τῆς αἰσθητικῆς. Αὗτη εἶναι ἡ κατ' ἔξοχὴν καὶ αστικὴ λογοτεχνία τῆς Γαλλίας.

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἥκμασαν ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοὶ φήτορες, διότι ἐν Γαλλίᾳ, δύπον δὲν ὑπῆρχεν οὔτε βουλὴ οὔτε ἐλευθερία λόγου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκμάσῃ ἀλληλ οητοικὴ πλὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Ὁ δνομαστότατος τῶν ἱεροχηρύκων τῶν χρόνων τοῦ Λουδοβίκου εἶναι δὲ **Μποσσουέ** (Bossuet, 1623 - 1704), εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως καὶ παιδαγωγὸς τοῦ διαδόχου. Περίφημοι εἶναι αἱ διμιλίαι καὶ ἴδιως οἱ Ἐπικήδειοι λόγοι (Oraisons funèbres), τοὺς δρποῖους ἀπήγγειλε κατὰ τὸν θάνατον ἔξεχόντων προσώπων, καθὼς καὶ Πραγματεία περὶ τῆς Γενικῆς Ἰστορίας (Discours sur l'histoire universelle), εἰς τὴν δρποῖαν ἔξηγει ἀπὸ χριστιανικὴν θεολογικὴν ἀποφιν τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς Ἰστορίας.

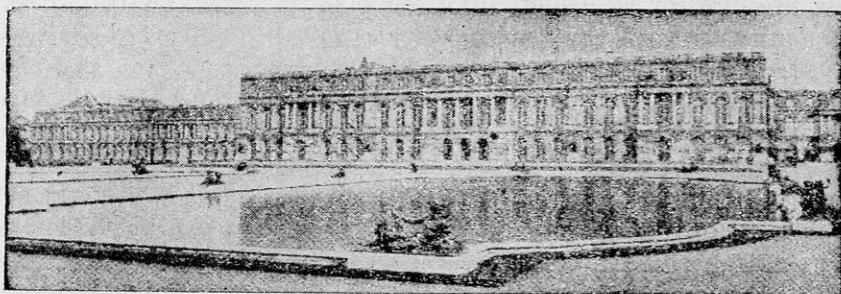
Εἰς νεωτέραν καὶ διάφορον κόσμον ἰδεῶν καὶ τεχνοτροπίαν ἀνήκουν δὲ συγγραφεὺς τῶν χαρακτήρων **Λαμπρουγέῳ** (La Bruyère, 1645 - 1696) καὶ δὲ ἀρχιεπίσκοπος **Φενελόν** (Fénelon, 1652 - 1715), δὲ παιδαγωγὸς τοῦ ἐγγόνου τοῦ βασιλέως. Αἱ περιπλανήσεις τοῦ Τηλέμαχου (Aventures de Télémaque) εἶναι εἶδος ἐπικῆς διηγήσεως κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ὀδυσσείας. Κύριοις ὅμως σκοπὸς τοῦ συγγραφέως ἦτο νὰ δώσῃ νέον πρότυπον ἡγεμόνος, δὲ δρποῖος ἐργάζεται διὰ τὸ ἀγαθὸν τῶν ὑπηκόων του. Αἱ περιπλανήσεις ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ τῆς αὐλῆς καὶ δὲ συγγραφεὺς των κατεδικάσθη εἰς εὔσχημον ἔξορίαν, ἀπομακρυνθεὶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν του.

Τὸν 17ον αἰῶνα καὶ ἀλλαι χῶραι τῆς Εὐρώπης ἔχουν ἀξιολόγους συγγραφεῖς. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἔξακολουθεῖ μετὰ τὴν πολιτικὴν παρακμὴν ἡ ἀκμὴ τῆς λογοτεχνίας. Εἰς τὴν Ὀλλανδίαν εὐδοκιμοῦν τὰ Πανεπιστήμια, εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Στούαρτ ὁ Τζάν Μίλτον (John Milton, 1608-1694), ἔγραψε τὸ περίφημον ἐπικὸν ποίημα Ἄ πολεσθεὶς Παράδεισος, εἰς τὸ διποῖον περιγράφει τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν χαράν τοῦ πρωτοπλάστου εἰς τὸν Παράδεισον.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑΙ

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα παρημελήθη ὁ γοτθικὸς ωνθμός. Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας προσεκάλεσαν ἵταλοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ πολλάκις ἐργάτας ἵταλούς, οἱ δποῖοι ἔκτισαν ἀνάκτορα καὶ ἐκκλησίας κατὰ τὸν ωμαῖκὸν ωθμόν, ὅγκωδεις οἰκοδομὰς μὲ κίονας εἰς τὴν πρόσοψιν στεγαζομένας ἀπὸ ὑπερμεγέθεις θόλους κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Πέτρου τῆς Ρώμης.

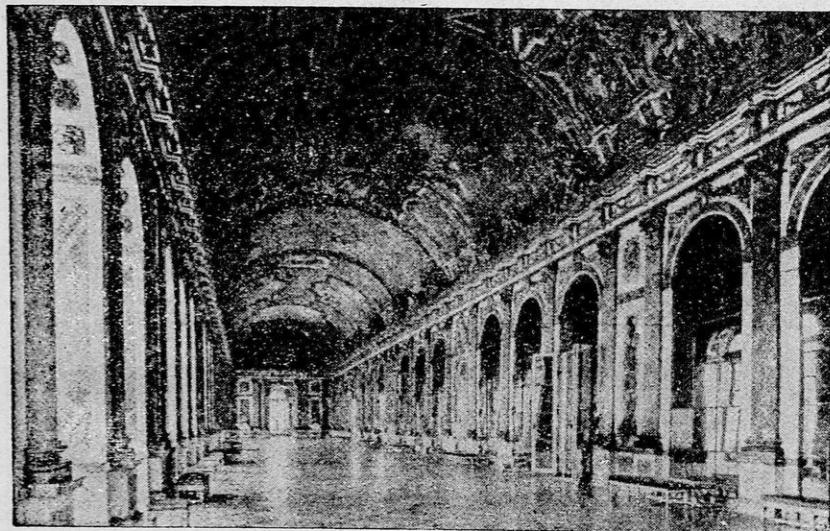
‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ’ ἐδαπάνησε κολοσσιαῖα ποσὰ διὸ οἰκοδομάς,

Ἀνάκτορον Βερσαλλιῶν.

ἐπειδὴ ἥθελε νὰ λαμπρύνῃ τὴν βασιλείαν του μὲ μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀνεξωγονήθησαν διὰ τῆς γενναιοδωρίας του. ‘Ο Λουδοβίκος ἐπεσκεύασε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ (Tuilleries) καὶ τὸ Λούβρον, ἔκτισε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μαρλύ (Marly) καὶ τοῦ Τριανόν (Trianon). Ἀλλὰ τὸ κύριον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς βασιλείας του εἶναι τὰ μυθώδη διὰ τὴν πολυτέλειαν ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν (Versailles). Αἱ Βερ-

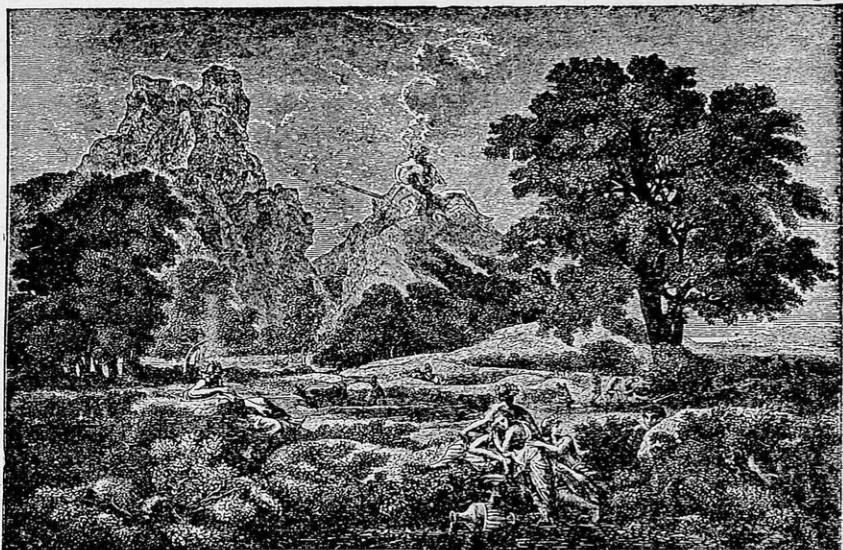
σαλλίαι ενδίσκονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς Παρισίους καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ σύμπλεγμα οἰκοδομῶν. Τὸ κεντρικὸν οἰκοδόμημα ἔχει μῆκος 450 μέτρα καὶ κοσμεῖται ἀπὸ κίονας εἰς τὴν πρόσοψιν. Ὁ Αποτελεῖται ἀπὸ ἓν πάτωμα πολὺ ὑψηλόν, ἐπὶ τοῦ δποίου ἐπικάθηται δεύτερον χαμηλότερον, καὶ ἀντὶ στέγης φέρει δριζόντιον δῶμα. Πρὸ τοῦ ἀνακτόρου ἔκτείνεται ἀπέραντος κῆπος μὲ εὐρύχωρον δενδροστοιχίαν, ὁ δποῖος κοσμεῖται μὲ μαρμάρινα ἀγάλματα παριστάνοντα θεοὺς τῆς μυθολογίας. Οἱ δρόμοι τοῦ ἄλσους διδηγοῦν εἰς κρήνας ἢ

Ἡ αῖθουσα τῶν κατόπτρων (Βερσαλλίαι).

εἰς μικρὰς λίμνας, αἱ δποῖαι στολίζονται μὲ ἀγάλματα ἀρχαίων θεῶν καὶ μὲ πίδακας, εἰς τοὺς δποίους τὸ ὄδωρο ἔρχεται μὲ δρμὴν καὶ ἀναπηδᾷ εἰς μέγα ὑψος.

Τὰ οἰκοδομήματα αυτὰ κατεσκευάσθησαν κατὰ τὴν παραλλαγὴν τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως, τὴν δποίαν ὀνόμασαν Μπαρόκ (Baroque). Ὁ νέος ρυθμὸς ζητεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μεγαλειώδους καὶ τοῦ ἐπιβλητικοῦ μὲ τὸν ὅγκον τῆς ὀλης οἰκοδομῆς καὶ τὴν διάταξιν τῶν μερῶν. Προτιμᾶς τὴν τεθλασμένην ἢ τὴν καμπύλην

‘Ηρωικὸν τοπίον (Πουσέν).

‘Ο ρύαξ (Ρουϊσντάελ).

γραμμὴν καὶ τὸν φόρτον τοῦ γλυπτικοῦ καὶ γραφικοῦ διακόσμου ἀντὶ τῆς εὐθυγραμμίας καὶ τῆς λιτότητος τοῦ κλασσικοῦ ωνθμοῦ.

Όμοιας τάσεις παρουσιάζει καὶ ἡ ζωγραφική. Ἀλλὰ ἡ γαλλικὴ ζωγραφικὴ τοῦ 17ου αἰώνος δὲν παρήγαγεν ἔογα μεγάλης ἀξίας.³ Ενῷ ἡ τέχνη εἶχε τελειοποιηθῆ καὶ οἱ τεχνῖται ἔζωγράφιζον μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, τὸ κοινὸν ἔζήτει τὸ πομπῶδες καὶ βαρύν. Διὰ τοῦτο περισσότερον ἀπὸ τὰς κανονικάς, τὰς σοβαρὰς καὶ ψυχρὰς συνθέσεις ἔκτιμῶνται τὰ ἡρωικὰ τοπία τοῦ N. Πουσσίν (N. Poussin), (Ποιμένες τῆς Αρκαδίας, Ιδεῶδες τοπίον κλπ.) καὶ τὰ ἵταλικὰ τοπία τοῦ Κλέωντ Λορρέιν (Claude Lorrain), (Ποιωί, Εσπέρος κλπ.).

ΙΣΠΑΝΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

Ἄντιμέτωπος, ἡ Ισπανία ἀνέδειξε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ζωγράφους τῆς Εὐρώπης.

Ο Βελασκέζ (Velásquez, 1599 - 1660) ἔζωγράφιζε μὲ τέχνην καὶ ὀνυπτέροβλητον ἔκφραστικότητα κατορθώσας μὲ ἀπλᾶ χρώματα νὰ παράγῃ ἀρμονίαν φωτοσκιάσεων. Πλὴν τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν εἰκόνων (Σταύρωσις κλπ.) ἔφιλοτέχνησε προσωπογραφίας βασιλέων καὶ μικρῶν πριγκίπων τῆς αὐλῆς, τῶν δποίων τινὲς εἶναι δόνομασται (Ποιγκίσσα Μαργαρίτα κλπ.), μία δὲ ἴστορική του εἰκὼν (Παράδοσις τῆς Βρετανίας) εἶναι περίφημος.

Ο Μουρίλλο (Mourillo, 1617 - 1682) ἔζωγράφιζε σκηνὰς ἀπὸ τὴν Ἱερὰν ἴστορίαν ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν μοναστη-

Φίλιππος Δ' Ισπανίας (Βελασκέζ).

ρίων καὶ ἀνωθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ ἔξαιρετικῆς χάριτος εἶναι αἱ Παναγίαι, τὰς δόποιας παρίστανεν ἐν μέσῳ ἀπαλοῦ φωτὸς καὶ ὁ μικρὸς Χριστὸς παίζων μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰωάννου ἢ μετ' ἀρνίου.

Ὁ Εὐαγγάφιζεν ἐπίσης σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, χωρικοὺς καὶ ἀγυιόπαιδας ἐντὸς χρυσοῦ φωτισμοῦ καὶ μὲ πιστὴν παράστασιν τῆς πραγματικότητος (ἢ Ἀγία Οἰκογένεια, ἢ Ἀνάληψις τῆς Παρθένου, ἢ Ἀγία Σύλληψις, ὁ Ἀγιος Ἀντώνιος μετὰ τοῦ Χριστοῦ παιδός, Χριστὸς καὶ Ἰωάννης παῖδες μετὰ τοῦ ἀρνίου, Παῖδες τρώγοντες σταφυλὰς κτλ.).

Μετρήταια (Μουρίλλο).

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΤΩ ΧΩΡΑΣ

Ἄξιόλογον ζωγραφικὴν ἀνέπτυξαν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ δόποια ἐν πολλοῖς εἶναι πλουσιωτέρα καὶ πολυμερεστέρα καὶ ἀπὸ τὴν ἴταλικὴν ζωγραφικὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

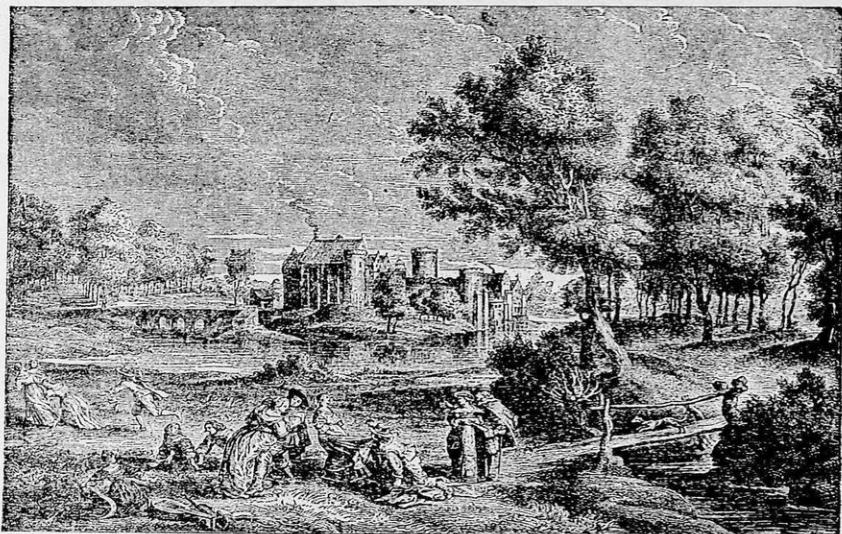
Κέντρα τῆς ζωγραφικῆς αὐτῆς εἶναι ἡ Φλάνδρα (Brabant) καὶ ἡ Όλλανδία. Αἱ δύο σχολαί, ἡ Φλαμανδικὴ καὶ ἡ Ολλανδικὴ, ἔχουν κοινὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τὴν ἀγάπην τῆς φύσεως. Ἄλλ' ἡ Φλάνδρα μείνασα πιστὴ εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα καὶ ἔξαρτωμένη ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν διετήρησε τὴν παράδοσιν τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ἐνῷ ἡ Όλλανδία ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσπανικὸν ζυγὸν ἐδημιουργήσε τέχνην μᾶλλον κοσμικῆν.

Ο ἔξοχώτερος ἀπὸ τοὺς φλαμανδοὺς ζωγράφους, ὁ Ρούμπενς (Rubens, 1577 - 1640) ἔζησεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ

Ἡ Ἀγία Σύλληψις (Μουριάλο).

ἔμελέτησε τοὺς ἀρχαιοτέρους τεχνίτας. Ἔγκατασταθεὶς ἔπειτα εἰς τὴν Ἀμβέρσαν διῆλθε μετὰ τῆς πρώτης συζύγου του ἡμέρας εὐτυχίας, τῆς ὁποίας ἀνάμνησιν ἔχομεν ἐν τῇ διπλῇ προσωπογραφίᾳ τοῦ καλλιτέχνου μετ' αὐτῆς. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς συνεζεύχθη εἰς ἡλικίαν 53 ἐτῶν τὴν νεαρὰν ἀνεψιάν του, τῆς ὁποίας ἡ μορφὴ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν τόσην ἐντύπωσιν, ὥστε παρέστησεν αὐτὴν ὅχι μόνον εἰς προσωπογραφίας καὶ οἰκογενειακὰς εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἥ μυθολογικὰς παραστάσεις. Σώζεται μέγας ἀριθμὸς εἰκόνων τοῦ

Ἐξοχικὴ ἐπαυλις (Ρούμπενς).

Ρούμπενς, αἱ ὁποῖαι εἶναι διεσκορπισμέναι εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Φαίνεται, ὅτι εἶχε παραγάγει ὑπὲρ τὰ δισκίλια ἔργα. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι καλλιτεχνήματα μεγάλης ἀξίας, ἐπιβαλλόμενα διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς συλλήψεως καὶ τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἐκτέλεσιν. Αἱ μορφαὶ τῶν θρησκευτικῶν εἰκόνων ἔχουν τι τὸ ὑπερφυσικὸν προ-ένειον τὴν ἐντύπωσιν τοῦ γιγαντώδους καὶ τοῦ μυστηριώδους καὶ ἀνησυχητικοῦ (ἢ ἔτοιμα σία; τοῦ Σταυροῦ, ἢ Ἀποκα-θήλωσις, ἢ Προσκύνησις τῷ Μάγῳ, ἢ Μαδόν-

να τοῦ Ἀγίου Ἰλδεφόνσο, ἐνῷ ἀφθονίᾳ ζωῆς καὶ κοσμικὸν αἴσθημα ἔκχειλίζει ἀπὸ τὰ συμπλέγματα παιδῶν καὶ τὰς μυθολογικὰς παραστάσεις (Στέφανος καὶ πῶν, αἱ Τρεῖς Χάριτες κτλ.).

Ἡ ἀποκαθήλωσις (Ρούμπενς).

Μετὰ τὸν Ρούμπενς ὁ γνωστότατος τῶν Φλαμανδῶν ζωγράφων εἶναι ὁ **Βᾶν Ντάϊκ** (Van Dyk), ὁ διοῖος ἔμεινεν ἐπὶ μαροδὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῇ αὐλῇ Καρόλου Α' ('Ἐπιτάφιος Θρῆνος, τὰ τέκνα Καρόλου Α', εἰκὼν Καρόλου Α'). Οἱ Ολλανδοὶ ζωγράφοι εἰργάσθησαν διὰ τοὺς πλουσίους ἀστοὺς

καὶ ἔξωγράφισαν ἵδιας σκηνὰς τοῦ καθὸς ἡμέραν βίου, διότι οἱ Ὀλλανδοὶ ὡς καλβινισταὶ δὲν συνήθιζον εἰς τὰς ἐκκλησίας οὕτε εἶχον εὐγενεῖς καὶ πρόγκιπας.

Βάν Ντάικ (αὐτοπροσωπογραφία).

Τῶν ὁποίων τινὲς ἦσαν ἔξεχοντες καλλιτέχναι. Εἰς ἔξ αὐτῶν, ὁ **Ρέμπραντ** (Rembrandt, 1606 - 1699) ἦτο μεγάλη καλλιτεχνικὴ ἴδιοφυΐα. Ἡ ἀξία του ἔγκειται εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ψυχικῶν καταστάσεων, διότι κατορθώνει νὰ παρατηρῇ τὴν πραγματικότητα μὲ σπανίαν διορατικότητα καὶ κατέχει τὴν τέχνην νὰ ἀποδίῃ αὐτὴν μὲ ἀσύνηθη ἐκφραστικότητα. Ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα ἔργα του εἶναι τὸ περίφημον Μάθημα τῆς ἀνατολής τοῦ ουρανοῦ, τὸ δόποιον παριστάνει ὀνομαστὸν Ἰατρὸν ἐπιδεικνύοντα εἰς τοὺς συναδέλφους του τὸ ἀνατεμόμενον σῶμα. Ομοίας τεχνοτροπίας εἶναι καὶ ἡ Νυκτερινὴ φροντίδα. Σώζονται περὶ τοὺς 600 πίνακες καὶ 300 εἰκόνες τοῦ Ρέμπραντ (Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἀστού, δ. Ἰησοῦς θεοπατεύων τοὺς ἀνθρώπους ἀσθενεῖς, Ἀποκαθήλωσις, ἡ ἀνατολὴ τοῦ Ισαάκ, δ. Ἰακὼβ εὐλογεῖ τοὺς ἐγγόνους του κτλ.).

Η ΜΟΥΣΙΚΗ.

Αἱ φυλαὶ τῆς Δ. Εὔρωπης εἶχον ἀνέκαθεν μεγάλην μουσικὴν ἴδιοφυῖαν. Αἱ ψαλμῳδίαι τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ λαϊκὰ ψήματα ἦσαν ποικιλώτατα καὶ μελῳδικώτατα. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Δύσιν.

Ἐπιτάφιος θρῆνος (Βάν Ντάϊκ).

Ο Λούθηρος ἡγάπα τὴν μουσικὴν καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ψαλμῳδίαν ἀπλῆν, ἀλλὰ κατανικτικήν, ἐκλέξας ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἀπὸ τὰ δημιώδη ψήματα καὶ συνθέσας δ ἴδιος νέας μελῳδίας. Ἡ χορῳδία, εἰσαγχθεῖσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἡγαπήθη ἀπὸ

Ἐξομολογητής (Ρέμπραντ).

Μάθημα ἀνατομίας (Ρέμπραντ).

τὸν λαὸν καὶ ἀνεκαίνισε τὴν μουσικὴν ἐν Γερμανίᾳ. Ἀφ' ἑτέρου οἱ καλβινισταὶ τῆς Γαλλίας ἔψαλλον τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ, τοὺς ὅποίους εἶχον μελοποιήσει ἡερίφημοι μουσικοὶ τοῦ 16ου αἰώνος, ἵδιως δὲ **Γκουδιμέλ** (Goudimel, 1505-1572).

Οἱ καθολικοὶ ἀπεμιμήθησαν τοὺς διαμαρτυρομένους. Τὸν 16ον αἰῶνα δὲ μουσικὸς τῆς παπικῆς ἐκκλησίας **Παλεστρίνα** (Palestrina, 1524-1594) συνέθεσε τὴν ὄνομαστὴν λειτουργίαν τοῦ πάπα Μαρκέλλου.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δρᾶμα ἔχοησίμευσεν ὡς πρότυπον διὰ παραστάσεις κοσμικάς. Τοιουτορόπτως ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν σχεδὸν ταυτοχρόνως τὸ Ὁρατόριον καὶ τὸ Μελόδραμα (Opera) περὶ τὸ 1600. Ὁρατόριον εἶναι μουσικὸν δρᾶμα μὲν θρησκευτικὴν ὑπόθεσιν, ἀποτελούμενον ἀπὸ δραχῆστραν, ἐνῷ τὸ μελόδραμα εἶναι δρᾶμα κοσμικόν, τοῦ διποίου τὰ πρόσωπα ψάλλουν τὸ μέρος των. Τὸ πρῶτον μελόδραμα Ὁρατόριον εἶναι Εὐρυδίκη ἐπαίχθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν πρῶτος δὲ Ἰταλὸς **Λούλλι** (Lulli) συνέθεσεν ἀληθῆ μελοδράματα.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Ἄπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῶν νέων χρόνων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν Φυσικῶν. Ἐπιστήμη μὲν, διότι δι' αὐτῆς δὲ ἀνθρώποις ἐκυριαρχησεν ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν πορισμάτων αὐτῶν ἀνεκαίνισε τὸν βίον του.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οἱ ἀνθρώποι ἐζήτουν τὴν λύσιν πάσης ἀπορίας εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων καὶ ἵδιως τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἐπὶ μακρὸν ἐξηκολούθησαν τὸ σύστημα αὐτό.

Τὸν 17ον αἰῶνα δῆμος πολλοὶ σοφοὶ ἥρχισαν νὰ μελετοῦν ἀπ' εὐθείας τὴν φύσιν. Κατεσκεύασαν κατάλληλα δργανα, μὲ τὰ διποῖα κατώρθωσαν νὰ παράγουν κατὰ βούλησιν τὰ φαινόμενα τὰ διποῖα ἥθελον νὰ μελετήσουν. Τοιουτορόπτως ἐδημιούργησαν τὴν νεωτέραν μεθόδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἔδειξαν μεγάλην δεξιότητα εἰς τὰς μελέτας αὐτὰς καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸῦ ὑπερεροῦν πολὺ τοὺς ἀρχαίους.

Τὸν 17ον αἰῶνα οἱ καταγινόμενοι εἰς τὰς μελέτας αὐτὰς ἦσαν ὀλιγάριθμοι καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐρασιτέχναι, εὑρισκόμενοι ἐκτὸς τῶν Πα-

νεπιστημάτων, τὰ δύοια μὲ πεῖσμα ἀπέκλειον τὰς ἔρεύνας αὐτάς. Ἐπίστης καὶ ἡ ἐκκλησία κατεδίωκε πάντα νεωτερισμὸν εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως ὅς αἴρεσιν. Αἱ ἐπιστῆμαι δὲν ἦσαν ἀκόμη πολὺ ἀνεπτυγμέναι, ὥστε δὲν ἦτο δύσκολον νὰ κατέχῃ τις ὅλας τὰς γνώσεις τοῦ καιροῦ τοῦ εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ τοῦ 16ου καὶ τοῦ 17ου αἰῶνος ἦσαν συγχρόνως μαθηματικοί, φυσικοί καὶ φυσιολόγοι. Κατεγίνοντο Ἰδίως εἰς τὰ Μαθηματικά, τὴν Ἀστρονομίαν, τὴν Φυσικήν, τὴν Φυσικήν τοῦ Φυσικοῦ. Ἔγορφων κατὰ κανόνα εἰς τὴν λατινικήν καὶ τὰς γνώμας καὶ ἀνακαλύψεις των ἀνεκοίνων πρὸς ἀλλήλους προφορικῶς ἢ δι᾽ ἐπιστολῶν.

Αἱ κυβερνήσεις παρετήρησαν, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ ὠφέλεια ἀπὸ τὰς μελέτας αὐτάς. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ δύοια προσείλκυε περισσότερον τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἦτο ἡ ἀστρονομία, διότι διότι πολὺς κόσμος ἐξηκολούθει νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν πρόγνωσιν διὰ τῶν ἀστρῶν. Δὲν ἥργησαν δῆμος οἱ σοβαρώτεροι νὰ ἐκτιμήσουν τὰς θετικὰς ἐκδουλεύσεις τῆς ἀστρονομίας. Τὸ 1667 ἐκτίσθη τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Γκρήνουϊτς (Greenwich) πλησίον τοῦ Λονδίνου καὶ σχεδὸν συγχρόνως τὸ ἀστεροσκοπεῖον Παρισίων. Κατήρισαν βοτανικοὺς κήπους, Ἰδίως εἰς τὰς πανεπιστημιακὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν Ὀλλανδίαν καὶ συλλογὰς φυτῶν καὶ δύκτῶν, τὰς δύοις ὀνόματας Μουσεῖα. Τὸ δονομαστότερον ἐξ αὐτῶν ἦτο τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον (British Museum).

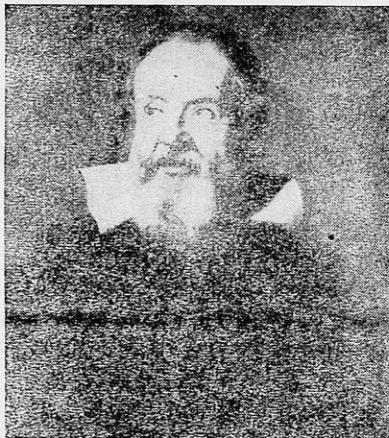
Ἐπειδὴ δῆμος τὰ Πανεπιστήμια δὲν ἥθελον νὰ συμμισορφωθοῦν πρὸς τὸν νέον τρόπον τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνης, αἱ κυβερνήσεις ἔδρυσαν Ἐπιστημονικὰς Ἀκαδημίας, τῶν δύοιων τὰ μέλη δὲν ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸν κίκλον τῶν καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων. Αἱ Ἀκαδημίαι ἔβοήθησαν πολὺ τὴν πρόοδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ ἀστρονομία καὶ γενικῶς αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἐσημείωσαν σημαντικὴν πρόοδον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Αἱ ἀπόψεις τοῦ **Κοπερνίκου** προεκάλεσαν βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ ἐπεδοκιμάσθησαν ἀπὸ πολλοὺς σοφούς. Ὁ γερμανὸς ἀστρονόμος **Κέπλερ** (Kepler, 1571-1630) ἔδωκε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος μαθηματικὴν ἀπόδειξιν τοῦ συστήματος, διατυπώσας τὸν λεγομένους Νόμον τοῦ Κέπλερ. Ἄλλος κυριώτερος θεμελιωτὴς τῆς νεωτέρου φυσικῆς ἐπιστήμης εἶναι διάσημος Ιταλὸς **Γαλιλαῖος** (Galilei, 1564 - 1642), ὁ

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

δποῖος παρεδέχετο ώς ἀναμφισβήτητον, δτι τὸ κέντρον τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος εἶναι δ ἥλιος καὶ δτι ἡ γῆ κινεῖται περὶ αὐτόν. Ἀνεκάλυψε τοὺς νόμους τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων καὶ ἔθεσεν οὕτω τὰς βάσεις Μηχανικῆς. Κατεσκεύασε μεγεθυντικοὺς φακούς, διὰ τῶν δποίων διέκρινε τὰ δρη τῆς σελήνης, τοὺς δορυφόρους τοῦ Διὸς καὶ ἐξηκοίβωσε τὴν φύσιν τοῦ Γαλαξίου. Ἀλλ ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν του καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ἀποκηρύξῃ γονυκλινῆς τὰς δοξασίας του ώς πλάνας.

Τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐσυστηματοποίησεν δ διάσημος ἄγγιλος φυσικὸς **Νεύτων** (Newton, πρόφερε Νιούτον, 1642 - 1729) συνενώσας αὐτὰς εἰς τὸν

Γαλιλαῖος.

νόμον τῆς παγκοσμίου ἔλξεως, δ ὅποῖος φέρει τὸ ὄνομά του. Τὰς βάσεις τῶν Μαθηματικῶν παρέλαβον οἱ νεώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μελετῶντες τοὺς Ἑλληνας μαθηματικούς. Ὁ γάλλος **Βιέτ** (Viète, 1540 - 1605) ἔδωκεν εἰς τὴν Ἀλγεβραν τὴν νεωτέραν μορφὴν εἰσαγαγὼν τὰ γράμματα, δ δὲ φιλόσοφος Δεκάρτ, ἐξαίρετος μαθηματικός, εἰσήγαγε τὸν ἀλγεβρικὸν ὑπολογισμὸν εἰς τὴν Γεωμετρίαν δημιουργήσας τὴν Ἀναλυτικὴν Γεωμετρίαν. Ἐτερος φιλόσοφος, δ γερμανὸς **Λαϊμπνίτς** (Leibnitz), ἀνεκάλυψε τὸν Ἀπειροστικὸν Λογισμόν, οὗτον δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰώνος εἶχον διαμορφωθῆ ὡς διάφοροι κλάδοι τῶν μαθηματικῶν.

Ἡ Φυσικὴ κατ ἀρχὰς δὲν ἦτο χωρισμένη ἀπὸ τὰ Μαθηματικὰ καὶ τὴν Ἀστρονομίαν. Ὁ Γαλιλαῖος ὑπελόγισε τὸν νόμον τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἐνῷ δ **Τορρικέλλι** (Torricelli, 1608 - 1647), Ἰταλὸς καὶ αὐτός, ἐμελέτησε τὸν νόμον τῆς ἴσορροπίας τῶν οευστῶν καὶ κατεσκεύασε τὸ βαρόμετρον μετ ὅλιγον ἐπέτρεψε νὰ παρατηρήσουν τὴν βαρύτητα τοῦ ἀέρος (Pascal). Οὕτως, ἀπὸ τοῦ 17ου αἰώνος ἡ Φυσικὴ ἔγινε πειραματικὴ ἐπιστήμη.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον ἀναπτύξει πλουσιωτάτην φιλοσοφίαν προσπαθοῦντες νὰ ἔρμηνεύσουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος δὲ φιλόσοφος ὁ Αριστοτέλης ἔξε-θεσε συστηματικῶς τὰς γνώσεις τῶν χρόνων του εἰς τὰ διεξοδικὰ συγ-γράμματά του, ἐπεβλήθη εἰς τὰς ἐπομένας γενεὰς καὶ κατὰ τοὺς μέ-σους χρόνους ἔγινεν αὐτὸν ἡ τιμὴ, εἰς τὴν διποίαν ἐπρεπε νὰ στηρι-χθῇ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ πᾶσα σοφία. Ἡ φιλοσοφία τῶν χρόνων αὐ-τῶν, ἡ λεγομένη Σχολαστικὴ φιλοσοφία, αὐτὸν εἶχε δι-άσκαλον καὶ ὀδηγόν.

Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἐμελέτησαν τὰ ἔργα τῶν ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ μερικοὶ ἐπεχειρησαν ν' ἀνακαλέ-σουν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἀρχαῖα φιλοσοφικὰ συστήματα. Ἰδίως ἐμελε-τήθη πολὺ καὶ ἀπέκτησεν διαδόνυς δὲ Πλάτων. Ἀλλὰ τὰ αὐτοτελῆ φι-λοσοφικὰ συστήματα τῶν νεωτέρων χρόνων ἐδημιουργήθησαν μόλις κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.

Ο διάσημος Ἅγγλος φιλόσοφος **Βάκων** (Bacon, 1561 - 1626), ἐσυστηματοποίησε καὶ ὑπεστήριξε τὴν θεωρίαν τῆς νέας μεθόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐδίδασκεν, διτι τὰς περὶ τῆς φύσεως γνώσεις ποριζόμεθα ἐκ τῆς ἐμπειρίας. Πρότει πρῶτον νὰ παρατηρήσωμεν τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἔξαχριβώσωμεν διὰ τοῦ πειράματος, ἐπειτα νὰ τα-ξινομήσωμεν αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὰς μερικὰς περιπτώσεις νὰ συναγάγωμεν ἐπαγγειῶν τὸ γενικόν, δηλ. τοὺς νόμους τῶν φαινομένων. Ἐ-πειδὴ δὲ οἱ σχολαστικοὶ ἡκολούθησαν τὴν ἀντίθετον δόδον στηριζόμε-νοι ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν παλαιῶν σοφῶν καὶ προσπαθοῦντες ἀπὸ γε-νικὰς ὑποθέσεις νὰ ἔρμηνεύσουν τὰ μερικὰ φαινόμενα, δὲ Βάκων ἐπο-λέμησε ζωηρῶς τὴν σχολαστικὴν μέθοδον. Διὰ τοῦτο τὸ σύγγραμμά του ὀνόματε *Novum Organum*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν διποίαν εἶχον δονομάσει Ὁργανόν, διότι ἐθεω-ρήθη ὡς τὸ μέσον τῆς δραμῆς διανοήσεως, ἐπὶ τοῦ διποίου εἶχε στη-ριχθῆ ἡ σχολαστικὴ ἐπιστήμη.

Ο γάλλος φιλόσοφος **Ντεκαρ्ड** (Descartes, 1596 - 1650), δὲ γνωστὸς μὲ τὸ ἐκλατινισθὲν κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἐκείνων ὄνομά του **Καρτέσιος** (Cartesius), ὑπέβαλεν εἰς αὐστηρὸν κριτικὴν τὴν σχολαστικὴν μέθοδον. Ο Καρτέσιος ἐσκέφθη ὡς ἔξῆς: Οἱ ἀνθρω-

ποι παραλαμβάνουν συνήθως τὰς γνώσεις ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους χωρὶς νὰ ἔξελέγξουν αὐτάς, στηριζόμενοι μᾶλλον εἰς τὴν γνώμην παλαιοτέρων σοφῶν, εἰς τὰς αὐθεντίας. Περὶ τῆς ἀκριβείας ὅμως τῶν γνωμῶν αὐτῶν δὲν ἔχομεν πειστικὴν βεβαιότητα. Ἐπειδὴ ὅμως πολλαὶ ἀπὸ τὰς γνώμας αὐτὰς ἀποδεικνύονται ὡς μὴ δρθαί, μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφιβάλλω δι' ὅλα, ὅχι μόνον διὰ τὰ διδάγματα τῶν σοφῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου ἀκόμη καὶ νὰ μὴ δεχθῶ ὡς ἀλήθειαν παρὰ μόνον ὅτι φαίνεται εἰς ἐμὲ τὸν ἕδιον λογικὸν καὶ σαφές.

Αὐτὸν ἐσήμαινε τὴν δριστικὴν καταδίκην τῆς σχολαστικῆς μεθόδου καὶ τῆς πίστεως εἰς αὐθεντίας. Τὰς γνώμας ταύτας ἔξεθεσεν εἰς τὸ σύντομον, ἀλλὰ περιεκτικὸν σύγγραμμα του, εἰς τὸν Περὶ μεθόδου λόγον (*Discours de la methode*), τὸ ὅποῖον ἔγραψεν εἰς τὴν ὅμιλον μεμένην γαλλικήν. ‘Ο Καρτέσιος ἥτο ἔξαιρετος μαθηματικὸς καὶ φυσικός, ἔδεχτο τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου καὶ ὑπεστήριξεν, ὅτι ὅλα εἰς τὸν κόσμον γίνονται κατὰ μηχανικὴν ἀνάκρισιν. Ἰδιαίτεραν ὅμως θέσιν ἔδιδεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ὃ ὅποιος κατὰ τὸν Καρτέσιον διαφέρει φιλοσοφῶς ἀπὸ τὸ σῶμα, τὴν ὕλην γενικῶς, ἀπὸ τὴν ἐκτατὴν οὐσίαν, ὅπως χαρακτηρίζει τὴν ὕλην. ‘Η διδασκαλία τοῦ Καρτεσίου ἔκαμεν ἐντύπωσιν, διεδόθη πολὺ καὶ ἀπέκτησε πολλοὺς διαδούς. ‘Αλλ’ οἱ θεολόγοι κατεδίκασαν τὸ σύστημά του καὶ τὸν 18ον αἰῶνα ἀκόμη οἵ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἀπηγόρευον εἰς τοὺς φοιτητὰς νὰ μελετοῦν τὰ ἔργα του.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 17ον αἰῶνος ἀξιόλογον φιλοσοφικὸν σύστημα ἀνέπτυξεν ὁ **Μπαρούχ Σπινόζα** (Spinoza, 1632-1677), τὸ ὅποῖον ἔξετιμήθη βραδύτερον. Εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ ἐβραϊκὴν οἰκογένειαν εἰς τὸ ‘Αμιστελόδαμον καὶ ἔζησεν εἰς τὴν Χάγην πτωχὸς καὶ ἀφανῆς, κατοικῶν ὡς οἰκότροφος εἰς οἰκίας μικροαστῶν μετρίας οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ ποριζόμενος τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπὸ τὴν λείανσιν ὑέλων διὰ δίοπτρα ἢ ἀπὸ συνδρομὰς φίλων. ‘Ο Σπινόζα ἦθελε νὰ δώσῃ μαθηματικὴν ἀκριβείαν εἰς τοὺς συλλογισμούς του. Διὰ τοῦτο, τὸ κύριον σύγγραμμά του, ἡ *Ἡθικὴ στοιχεῖα* (*Ethica ordine geometrico demonstrata*), ἔχει τὴν διάταξιν ἐγχειριδίου Γεωμετρίας (θεωρήματα, ἀποδείξεις, πορίσματα). Παρεδέχετο, ὅτι ὅλα εἰς τὸν κόσμον ἀνάγονται εἰς ἔνιαίαν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν, ἡ ὅποια εἶναι ἐν ταῦτῃ θεὸς καὶ φύσις, δηλαδὴ θεὸς καὶ φύσις εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸν (*deus sive na-*

tura). Διὰ τοῦτο τὸ σύστημά του ὠνόμασαν πανθεϊστικόν.⁴ Η φιλοσοφία τοῦ Σπινόζα ἐπιβάλλεται μὲ τὸ ὑψος καὶ τὴν εὐγένειαν, διότι διδάσκει, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, συντελοῦσα εἰς τὴν γαλήνην τοῦ σοφοῦ καὶ τὸν κατευνασμὸν τῶν παθῶν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ὁ ἄγγλος Τζών Λόκης (John Locke, 1632 - 1704) ὑπεστήριξεν, ὅτι πᾶσαι αἱ γνῶσεις τὴν ἀρχὴν των ἔχουν ἐκ τῆς ἐμπειρίας. Διὰ τοῦτο ἀπέρριπτε τὰς ἐμφύτους λεγομένας ἐννοίας δεχόμενος, ὅτι ἡ πηγὴ πάσης γνώσεως εἶναι τὸ αἴσθημα καὶ ἡ ἐν τῷ νῷ τοῦ ἀνθρώπου γνωμένη ἐπεξεργασία τῶν παραστάσεων.⁵ Οὐδενὶ οὐδὲν ἐν τῇ νοήσει, δομῇ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει. Η διδασκαλία τοῦ Locke σημαίνει ἀντίδρασιν εἰς τὰ θεωρητικὰ συστήματα τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ τὴν ἀρχὴν νέας περιόδου εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Ολίγα ἔτη νεώτερος ὁ γερμανὸς Λάϊμπνιτς (Leibniz, 1646 - 1716), ἡ πρώτη λόγου ἀξία φιλοσοφικὴ διάνοια τῆς Γερμανίας μετὰ τὴν ἀναστάτωσιν τῶν θρησκευτικῶν διενέξεων, ἐπεχείρησε διὰ τοῦ ὅρθοῦ λόγου νὰ δικαιολογήσῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

(ΙΗ' ΑΙΩΝ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Η ΑΓΓΛΙΑ 'ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ο 18ος αιώνων είναι σημαντικώτατος διά τὴν Ἀγγλίαν. Τρία
ἀξιολογώτατα γεγονότα χαρακτηρίζουν αὐτόν, ἡ στερεότητας τοῦ
χοινοβίου λευτικοῦ πολιτεύματος, ἡ ἀνάπτυξις
τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ δημιουργία ἀποικια-
κοῦ κράτους μὲ βάσεις τὰς Ἰνδίας καὶ τὸν Καναδᾶν.

Τὸ πολιτικὸν καθεστώς, τὸ καθιερωθὲν διὰ δύο ἐπαναστάσεων
τὸν 17ον αἰῶνα, στερεώνεται τὸν 18ον ὑπὸ τὴν νέαν δυναστείαν τοῦ
Ἀνοβέρου. Οἱ δύο πρῶτοι βασιλεῖς, ξένοι· καὶ χωρὶς ἐπιβολήν,
ἐμπιστεύονται τὴν κυβέρνησιν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ πλειοψηφοῦντος
κόμματος τῆς βουλῆς, τὴν δποίαν ἔξακολουθοῦν νὰ ἀποτελοῦν τὰ δύο
κόμματα τῶν Οὐῆξ καὶ τῶν Τόρις.

Ἄπὸ τοῦ 1760 ὁ τρίτος βασιλεὺς τῆς δυναστείας Γεώργιος Γ'
διεκδικεῖ τὰς βασιλικὰς προνομίας. Ἐξ αὐτοῦ δημιουρ-
γεῖται κοινοβουλευτικὴ κρίσις, ἡ δποία διαρκεῖ ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔτη
(1760 - 1782). Ἄλλος ἀντίστασις τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἔωτερικαὶ
ἀποτυχίαι ὑποχρεώνουν τὸν βασιλέα νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὁ περίφημος
νέος Πίττ ἀποβάίνει ἵσχυρὸς κοινοβουλευτικὸς κυβερνήτης. Ἐκ τῆς
κρίσεως ἔξερχεται τὸ πολίτευμα περισσότερον στερεωμένον.

Τὸν 18ον αἰῶνα ἥρχισεν ἡ βιομηχανικὴ κίνησις, ἡ δποία κατέ-
στησε τὴν Ἀγγλίαν πρώτην οἰκονομικὴν δύναμιν τοῦ κόσμου.

Τέλος, κατόπιν σκληρᾶς πάλης πρὸς τοὺς Γάλλους, οἱ Ἡγγλοὶ ἐγκαθίστανται δριστικῶς εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὸν Καναδᾶν καὶ γίνονται ἀδιαφιλονίκητοι ἥγεμόνες εἰς τὰς ἀποικίας.

ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΙ ΓΕΩΓΡΙΟΙ

“Οταν ἀπέθανε τὸ 1714 ἡ βασίλισσα Ἀννα, χωρὶς νὰ κατορθώῃ παρὰ τὴν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν της νὰ ἔξασφαλίσῃ τὸ δικαίωμα τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν ἀδελφόν της Ἰάκωβον Γ’, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἡγγλίας ἐκλήθη, κατὰ τὴν ἀπὸ τὸ ἔτος 1701 πρᾶξιν τοῦ Κοινοβουλίου, δισέγγονος τοῦ Ἰακώβου Α’ (ἀπὸ τὴν μητέρα του Σοφίαν) ἐκλέκτωρ τοῦ Ἀννοβέρου Γεώργιος. Διὸ αὐτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον ἡ δυναστεία τοῦ Ἀννοβέρου, ἡ δοπία βασιλεύει μέχρι σήμερον.

‘Ο Γεώργιος Α’ (1714 - 1727) ἦτο ἥδη 54 ἔτῶν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἡγγλίαν. Δὲν ἔγνωριζε τὴν ἀγγλικήν, δπως καὶ οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν Γερμανοί. Ἐμεινε πάντοτε ἔνεος μεταξὺ ἔνων καὶ οὐδέποτε παρηγορήθη, διότι ἐγκατέλειψε τὸ ‘Ἀννόβερον. Ἐξηκολούθησε νὰ εἴναι συγχρόνως ἐκλέκτωρ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του ἔθετε πάντοτε ὑπεράνω τῶν ἀγγλικῶν.

‘Ο νιός του Γεώργιος Β’ (1727 - 1760) εἶχε τὰς ἔξεις καὶ τὰς ἰδέας τοῦ πατρός του. Οἱ Ἡγγλοὶ δύμως ἡνέχθησαν αὐτοὺς ἀπὸ αἰσθημα νομιμοφροσύνης, κυρίως δύμως διότι ἦσαν διαμαρτυρόμενοι καὶ λόγω τῆς θέσεώς των ἦσαν ἀκίνδυνοι διὰ τὰς ἀγγλικὰς ἐλευθερίας.

Πράγματι, οἱ δύο πρῶτοι Γεώργιοι, χωρὶς ἐνδιαφέρον διὰ τὸν τόπον καὶ χωρὶς ἐπιβολήν, ἀφησαν τὴν φροντίδα τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ λαμβάνουν τοὺς ὑπουργούς των ἀπὸ τὸ πλειστηφοῦν εἰς τὴν Βουλὴν κόμμα. Ἡ συνήθεια αὐτὴ ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ διὰ τὴν στερεότασιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Χάρις εἰς τὴν ἐπὶ τόσα ἔτη ἀποχὴν τῆς βασιλείας νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίληψις, διτε εἰς τὴν Ἡγγλίαν διασιλεὺς βασιλεύει, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ.

ΤΟ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ἐπεκράτησεν, ὅχι διὰ νομοθεσίας, ἀλλὰ διὰ τῆς συνήθείας, διαδομὴς τῶν ἐξουσιών.

1) Ἐπειδὴ διασιλεὺς εἴναι ἀνεύθυνος, τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐχει στην κατήνεται εἰς τὸν οἰκουμενικὸν προηγουμένως

τοὺς ὑπουργοὺς ὑπεδείκνυεν δι βασιλεύς, δὲ λίγον κατ' ὅλιγον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ γίνεται πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως δι ἀρχηγὸς τοῦ πλειοψηφοῦντος εἰς τὸ Κοινοβούλιον κόμματος, δι ὅποιος ἀπέκτησε τοιουτοράπτως σχεδὸν δικτατορικὴν. ἔξουσίαν ἐπὶ τῶν ὁπαδῶν του.

2) Ἡ νομοθετικὴ ἔξουσία ἀνῆκεν εἰς τὸ Κοινοβούλιον, συνιστάμενον ἀπὸ δύο Βουλάς, τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, τῆς δοποίας τὰ μέλη διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, τῆς δοποίας τὰ μέλη ἔξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τουλάχιστον ὑπὸ μέρους αὐτοῦ, διὰ μίαν ἐπιταετίαν (ἀπὸ τοῦ 1716). Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἔχασε τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς πρὸς ὅφελος τῆς δευτέρας.

3) Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων διηρεῖτο εἰς δύο κόμματα, τοὺς Τόρις καὶ τοὺς Οὐίξ. Οἱ πρῶτοι ἐθεωροῦντο ἀριστοκρατικοί, οἱ δευτεροὶ λαϊκώτεροι. Κατ' οὐσίαν δμως ἀντιπροσώπευον καὶ τὰ δύο ἀριστοκρατίας. Οἱ Τόρις τὴν μεγάλην ἰδιοκτησίαν, οἱ Οὐίξ τὸ χρῆμα (βιομηχανίαν καὶ ἐμπόριον). Καὶ τὰ δύο δὲν δὲν ἦθελον νὰ ἀλλάξουν τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, τὸ δοποῖον ἥτο εὐνοϊκὸν δι' αὐτῶν.

4) Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα μικρὰ μειοψηφία τοῦ λαοῦ. Εἰς τοὺς νομοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου εἶχε περιέλθει κυρίως εἰς τοὺς Ἰδιοκτήτας, εἰς τὰς πόλεις εἰς τὰ σωματεῖα. Ἰσχυροὶ ἀνδρες διέθετον μέγαν ἀριθμὸν ἐδρῶν καὶ ἐπώλουν αὐτὰς εἰς τοὺς πλειοδοτοῦντας. Ἐπίσης, οἱ ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι ἐμπορεύοντο τὴν ψήφον των ἔναντι θέσεων καὶ ἀμοιβῶν. Πραγματικὴ διαφθορὰ καὶ φαυλοκρατία ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῆν.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΟΥΤΕ

Οἱ Τόρις ἦσαν ὑποπτοί, δτι εἶχον εὐνοήσει τὴν ἐκπτωτὸν δυναστείαν καὶ δτι διετήρουν μυστικὴν συμπάθειαν πρὸς αὐτήν. Ἀντιθέτως, οἱ Οὐίξ, ἐπειδὴ ἐπολέμησαν αὐτὴν καὶ ἐχρησίμευσαν ὡς στήριγμα τῆς προτεσταντικῆς δυναστείας, εἶχον τὴν εὐνοίαν τῶν βασιλέων καὶ ἐκράτησαν τὴν ἀρχὴν σχεδὸν ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα. Ἡ πολιτικὴ των ἥτο ἐπὶ μακρὸν φιλειρηνική.

Ο Ούάλποουλ (Walpole), δραστηριώτερος πρωθυπουργός των τῆς περιόδου αὐτῆς, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἓν διάκληηα ἔτη (1721 - 1742), δσον οὐδέποτε ἄλλη κοινοβουλευτικὴ κυβέρνησις. Ἀπέφυγε μὲ

έπιμελειαν πᾶσαν ἔξωτερικὴν περιπλοκήν. Διετήρησε ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ ἔξησφάλισε τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης ἐπί τι διάστημα.

Ἐκέρδισε τοὺς ἰδιοκτήτας, ἐλαφρώσας τὴν φορολογίαν τῆς γεωργίας, καὶ τοὺς ἐμπόρους, ἐγκαινιάσας εἶδος ἐλευθέρας συναλλαγῆς, καθ' ᾧν ἐποχὴν τὰ ἄλλα κράτη ἔκλειον αὐστηρῶς τὰ σύνορά των εἰς τὴν ἔξαγωγὴν καὶ εἰσαγωγὴν. Διηγόλυνε τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ὑλῶν καὶ ἔξαγωγὴν βιομηχανημάτων.

Ἡ ἐπιτυχία ἐδικαίωσε τὴν τόλμην του. Αἱ δύοις, αἱ δύοις εἶναι σήμερον τὰ κέντρα τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἶδον τὴν πρώτην ἀνάπτυξιν. Ἡ ἔξαγωγὴ ἀπὸ 600.000 ἀνῆλθεν εἰς 12.000.000 λίρας καὶ ἡ ἀξία τῶν ἀκινήτων ἐτριπλασιάσθη.

Ο ταχὺς αὐτὸς πλουτισμὸς καὶ τὰ οἰκονομικὰ μέτρα τοῦ Οὐάλπουλ ἐγέννησαν πραγματικὴν διαφθορὰν καὶ ἥθικὴν κρίσιν εἰς τὴν χώραν. Ἐναντίον τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐδημιουργήθη ἀντίδρασις. Ἡ ἀπομόνωσις, εἰς τὴν δροῖαν εἰχεν δῦνηγῆσει τὴν χώραν ἢ φιλειρηνικὴν πολιτικήν, ἔξήγειρε πολλοὺς ἐθνικιστάς. Ἡ χαλαρὰ τέλος στάσις του κατὰ τὴν σύρραξιν εἰς τὴν διαδοχὴν τῆς Αὐστρίας ἐπέφερε τὴν πτῶσίν του (1742). Οἱ Οὐάλλες ἐκράτησαν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἔγιναν φιλοπόλεμοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν νέου ἀρχηγοῦ, τοῦ Πίτ.

Ο Οὐάλλιαμ Πίτ (William Pitt) ἦν ὁ Πρῶτος Πίτ, ὅπως λέγουν, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολιτικοὺς ἄνδρας τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου. Βούλευτὴς εἰκοσιεπτάτη ἐτῶν, ἦτο ἀντίπαλος τοῦ Οὐάλπουλ, τὸν δροῖον κατηγόρει ὡς ὑπαίτιον τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἀνυποληψίας τῆς Ἀγγλίας. Εὐθὺς εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ δνομάζεται ἀδιάφορος, θερμὸς πατριώτης, μὲ ἀπέραντον ὑπερηφάνειαν, τὴν δροῖαν ἡρακήνευε διὰ θεατρικῆς εὐγλωττίας, ἀπέκτησεν ἀνήκουστον δημοτικότητα.

Υπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πίτ οἱ Οὐάλλες ἔκαμαν τοὺς δύο πολέμους, τῆς διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας καὶ τὸν Ἐπταετῆ. Ἐξῆλθον ζημιωμένοι ἀπὸ τὸν πρῶτον, διὰ τοῦ δευτέρου ὅμως ἔξησφάλισαν μεγάλα κέρδη, τὴν στρατιωτικὴν ἔξασθένησιν τῆς Γαλλίας καὶ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὰς ἀποικίας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ' (1760-1820) - Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ

Ο Γεώργιος Γ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον 23 ἐτῶν. Ἀπλοῦς τοὺς

τρόπους, κανονικὸς εἰς τὴν ζωήν, εἰλικρινὴς καὶ εὐλαβής, ἀποστρεφόμενος τὴν διαφθοράν. εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὴν πρωσσίδα μητέρα του τὴν Ἰδέαν, διτὶ ἔπειτε νὰ εἶναι πραγματικὸς «βασιλεύς».

Ο Γεώργιος Γ' ἡμέλησε νὰ μὴ εἶναι μόνον βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ νὰ κυβερνήσῃ. Ἡθελε μάλιστα νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τοῦ βασιλείου. Εἶχε δηλαδὴ τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησην διὰ προσωπικῆς. Σύμφωνος εἰς τοῦτο μὲ τὰς περὶ τοῦ βασιλέως ἀντιλήψεις τῶν Τόρις, ἔτρεφε συμπάθειαν πρὸς αὐτούς, ἐνῷ ἀπεστρέφετο τοὺς Οὐτῖξ.

Ἡ ἀπαίτησις τοῦ βασιλέως ἐδημιούργησεν ἀληθῆ κοινοβουλευτικὴν κρίσιν. Ἡ πρώτη ἀπόπειρά του νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ κόμμα τῶν Τόρις προσέκρουσεν εἰς ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ τὸ 1770, ἐπωφελθεὶς ἀπὸ τὴν περιπλοκὴν μὲ τὰς ἀποικίας τῆς Ἀμερικῆς, ἔχοντιμοτοίησεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη (1770 - 1782) τὸν λόρδον Νόρθ (North), καὶ ἐκυβέρνησεν αὐταρχικῶς δ Ἄδιος.

Ἄλλ' ὁ ζωηρὸς ἐρεθισμὸς τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ δρόποιος ἔξεδηλώθη διὰ τῆς ἰδρύσεως πολιτικῶν σωματείων, συγκεντρώσεων, διαδηλώσεων, σατίρων καὶ τῆς δημοσιογραφίας, ἵδιως διμιως τὰ ἀτυχήματα εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ενῷετεὶς πρὸ ἀδιεξόδου, ὁ Γεώργιος παρέδωσε τὴν ἔξουσίαν εἰς τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ Πίτ, τὸν δεύτερον Πίτ (1782).

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΙΤ (1759-1806)

Ἐγινε πρωθυπουργὸς εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν. Ἀδιάφροος καὶ πατριώτης, δπως ὁ πατέρος του, ἥλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπὸ ἔξαιρετικὰς περιστάσεις. ἄλλ' εἶχεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἐναντίον του τὸ Κοινοβούλιον, τὸ δρόποιον κατεψήφισεν αὐτὸν δέκα ἔξι φράσας ἐντὸς τοιμήνου. Ο Πίτ διμως, ἀντιθέτως πρὸς τὴν παραδοσιν, δὲν παρητήθη καὶ διέλυσε τὸ Κοινοβούλιον. Αἱ ἐκλογαὶ ἔφερον πλειοψηφίαν ἀφωσιωμένην εἰς αὐτὸν καὶ ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος κύριος τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν (1784 - 1806).

Ανύψωσε τὸ ἥθικὸν τῆς χώρας, ἐτακτοποίησε τὰ ἀναστατωμένα ἐκ τοῦ πολέμου τῶν ἀποικιῶν οἰκονομικὰ καὶ ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον. Δι' αὐτοῦ ἐμετριάσθη ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Οὐτῖξ καὶ Τόρις καὶ ἐσχημα-

τίσθη κόμμα πατριωτικόν, ἀφωσιωμένον εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὸ σύνταγμα. Τοιουτορόπως τὸ ἔθνος ἡνωμένον ἀντεμετώπισε τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς δροίας δὲ Πιτ ἐκήρυξεν «ἔξοντωτικὸν πόλεμον».

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἀνεπιύχθη εἰς χώραν κατ’ ἔξοχὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικήν. Τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας ἔδωσεν ἡ ὑπερβολικὴ αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ της, δὲ δροῖος ἐδιπλασιάσθη ἀπὸ τοῦ 1700 - 1780. Ἐπειτα ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀνθρακος ἀντὶ τοῦ ξύλου διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μεταλλευμάτων τοῦ σιδήρου ὑπῆρξε διὰ τὴν πλουσίαν εἰς γαιάνθρακα καὶ σίδηρον Ἀγγλίαν, ἡ ἀρχὴ τῆς μεταλλευτικῆς βιομηχανίας, ἡ δροία ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἀσυναγώνιστος.

Σχεδὸν συγχρόνως ἀνεκάλυψαν διαφόρους μηχανάς, μεταξὺ τῶν δροίων καὶ τὴν κλωστικὴν μηχανήν, ἐνῷ δὲ Ούάτ (Watt) ἐδιδε τὴν κίνησιν εἰς τὰ ἔργα τελειοποιῶν τὴν ἀτμομηχανὴν (1769 - 1779).

Εἰς τὴν ἔξωτερηκὴν πολιτικὴν ἦτο ἀνάλογος καὶ ἀνόμη μεγαλυτέρα ἡ ἀνάπτυξις. Ἀφοῦ ἔξετόπισαν τοὺς ἀντιπάλους των Ἰσπανούς, Γάλλους καὶ Ὀλλανδούς, οἱ Ἀγγλοι ἀπέβησαν κυρίαρχοι εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν αὐτοὶ ἀμαξηλάται τῆς θαλάσσης, διπλωσινήθιζον νὰ δνομάζουν παλαιότερον τοὺς Ὀλλανδούς.

Ἡ Ἀγγλία ἔθεωρεῖτο ἡ χώρα τῶν ἐλευθεριῶν καὶ παρουσιάζετο ὡς ὑποδειγματικὴ εἰς δῆλην τὴν Εὐρώπην. Αἱ Βουλαὶ συνεδρίαζον δημοσίᾳ καὶ αἱ συζητήσεις ἐδημοσιεύοντο αὐθημερόν εἰς τὰς ἐφημερίδας. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶδον τὸ φῶς πολλαὶ ἐφημερίδες, μεταξὺ τῶν δροίων μερικαὶ ἔξειλίχθησαν εἰς τεραστίους δημοσιογραφικοὺς δραγμούς καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ἐκδίδωνται καὶ σήμερον, διπλωσινήθιζον τοὺς Τηλέγραφος (Morning Post) κ. ἄ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὴν Γαλλίαν συνεχίζεται, κατὰ τύπους τουλάχιστον, τὸ καθεστὼς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Οἱ δύο βουρβόνοι, Λουδοβίκος ΙΕ' καὶ Λουδοβίκος ΙΣΤ', τῶν δοπίων ἡ βασιλεία πληροῦ τὸν αἰῶνα, εἶναι ἀπόλυτοι μονάρχαι ἀσκοῦντες προσωπικὴν διοίκησιν. Ἐπίσης τὸ περιβάλλον των, -τὰ κρατικὰ ὅργανα, ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν παράδοσιν τῆς ἀπολυταρχίας.

Ἄλλ' ἡ πίστις εἰς τὴν ἀπολυταρχίαν εἶχε κλονισθῆ ἥδη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ἡ διάστασις μεταξὺ βασιλείας καὶ λαοῦ εὑρύνεται ἔνεκα τῶν μεγάλων σφαλμάτων τῆς νέας βασιλείας.

Ἡ ἔλλειψις διορατικότητος ἐκ μέρους τῶν κυβερνώντων δημιουργεῖ σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλην ἔντασιν, ἡ δοπία καταλήγει εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας κοίσεις τῆς ἴστορίας, τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν.

I. Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ

Ο ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΥΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΤΗΣ ΟΡΛΕΑΝΗΣ

‘Ο Λουδοβίκος ΙΕ’, πενταετής κατὰ τὸν θάνατὸν τοῦ προκατόχου του, ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου πεντήκοντα ἔννέα ἔτη (1715-1774). Ἡ βασιλεία του λοιπὸν εἶναι ἡ μακροτέρα μετὰ τὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: Ἀντιβασιλεὺς τοῦ δουκὸς τῆς Ορλεάνης (1715-1723) καὶ Πρόσωπικὴ διοίκησις ἀπὸ τοῦ 1723.

‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ’ εἶχε φροντίσει νὰ δρίσῃ διὰ διαθήκης ἀντιβασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του Φίλιππον τῆς Ὁρλεάνης ἀλλὰ τὴν πραγματικὴν ἔξουσίαν ἔδιδεν εἰς συμβούλιον, εἰς τὸ δοπίον ἐπεκράτει ἡ φατορία τῶν εὐνοούμενων του. Τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τῶν Παρισίων ἡκύρωσε τὴν διαθήκην καὶ ὁ δονὴ ἀνηγορεύθη ἀντιβασιλεὺς χωρὶς περιορισμόν.

‘Ο Φίλιππος, δονὺς τῆς Ὁρλεάνης, ὁ δοτοῖς ἔγινεν ὀνομαστὸς εἰς τὴν ἴστορίαν μὲ τὸ ἐπώνυμον Régent (ἀντιβασιλεύς), ἵτο ἀνθρωπος εὐφυής, μὲ ζωηρὰν ἀντίληψιν, ἀμεμπτον ἀνατροφὴν

καὶ κομψοὺς τρόπους. Οἱ ἀντίπαλοι του ὅμως εἶχον διασύρει τὰ προσόντα του καὶ κατώρθωσαν νὰ τὸν παρουσιάσουν ὡς ὀδίγον σοβαρὸν ἀνθρώπον. Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ὅλης τῆς γενεᾶς του ἐβάρυνον αἱ ἀμαρτίαι τῆς προηγουμένης βασιλείας. ‘Ο Λουδοβίκος ΙΔ’ εἶχεν ἀφήσει τεραστιον χρέος, τὸ ὅποῖον ἔξωγκώνετο διαρκῶς ἐκ τοῦ ἑτησίου ἐλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ.

‘Η κατάστασις τῶν οἰκονομικῶν ἀπὸ ἥμέρας εἰς ἥμέραν ἔγινετο περισσότερον ἀπελπιστική.’ Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βαρύτατα χρέα τοῦ παρελθόντος δι προϋπολογισμὸς ἐσημείωνεν 69 ἐκατομμύρια ἕσοδα, 147 ἔξοδα.

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΛΑΣ

Πολλοὶ συνεβούλευσαν εἰς τὸν ἀντιβασιλέα τὴν χρεωκοπίαν. Ἐκεῖνος προετίμησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ σύστημα, τὸ ὅποῖον προέτεινεν δι σκῶτος οἰκονομολόγος Λάς (Law).

‘Ο Λάς, ἀποκτήσας τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἀντιβασιλέως, ἐφήρμοσε πρώτην φρογὰν εἰς εὑρεῖαν κλίμακα τὴν χρῆσιν τοῦ χαρτονομίσματος. ‘Η ἴδιοκτητος τράπεζά του, ἡ ὁποία εἶχεν ἐργασθῆ μὲν ἐπιτυχίαν, ὀνομάσθη τὸ 1718 Βασιλικὴ Τράπεζα, ἡ ὁποία ἔξεδωκε χαρτονομίσματα μὲν ὑποχρεωτικὴν κυκλοφορίαν. ‘Ο Λάς ἐδημιούργησε τὴν Δυτικὴν Ἐταιρείαν μὲν κεφάλαιον 100 ἐκατομμυρίων διηρημένον εἰς 20.000 μετοχὰς τῶν 500 φράγκων, ἐξηγόρασε τὸ προνόμιον τῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰδιων καὶ ἀνέλαβε τὴν κοπήν τῶν νομισμάτων, τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν καὶ τὴν ἐνοικίασιν τῶν ἀγροκτημάτων. Τέλος τῷ 1719 ἔξεδωκε δάνειον διὰ λογαριασμὸν τῶν ἐταιρειῶν. Διὰ τοῦ μηχανισμοῦ αὐτοῦ ὑπέσχετο νὰ ἀποσβέσῃ βαθμιαίως τὰ χρέα εἰς τοὺς πιστωτὰς τοῦ δημοσίου.

‘Η ἐπιχείρησις, μετὰ ἐντυπωσιακῆν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἀρχήν, κατέληξεν εἰς καταστροφήν, κυρίως διότι δὲν εἶχεν ἀπόθεμα εἰς μέταλλον ἀπέναντι τοῦ χαρτονομίσματος. ‘Ο Λάς ἐδραπέτευσεν ἀφήνων χάος ὅπισθέν του.

II. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΕ'

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ

‘Ἐνηλικιωθεὶς δι Λουδοβίκος τὸ 1723 ἀφησε τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ εἵκοσιν ἔτη εἰς τοὺς πρωθυπουργούς. ‘Αλλὰ καὶ κατὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν (1723 - 1774), δὲν ὑπέ-

βαλε τὸν ἔαυτόν του εἰς τὸν κόπον νὰ σκεφθῇ περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ τῆς διοικήσεως, πεπεισμένος ἐκ τῶν προτέρων δι τοῦ αὐτὰ εἶναι ἀλυτα. Σκληρός, φιλάργυρος, σκώπτης ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, οὐδέποτε ἀπεφάσισε νὰ ἐργασθῇ σοβαρῶς. Οὕτε ἐσκέφθη, δι τοῦ ὅ βασιλεὺς ἔχει ὑποχρεώσεις. Ἐφρόντιζε μόνον πῶς νὰ ζῇ ἀνετώτερον.

^¹Ιδίως μετὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας κατέπεσεν ἡθικῶς καὶ τὰ πράγματα τῆς Γαλλίας ἥγον καὶ ἔφερον εὔνοούμενοι καὶ εὐνοούμεναι. Τὰ οἰκονομικὰ ἐξηρθρώθησαν τελείως διὰ τῆς ἀκαταλογίστου σπατάλης τῆς αὐλῆς, διὰ τῶν πολεμικῶν ἐξόδων καὶ τῆς κακῆς διαχειρίσεως, ἐνῷ τὸ γόητρον τῆς Γαλλίας κατέπεσεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τῶν ἀποτυχιῶν εἰς τοὺς πολέμους, ίδιως διὰ τῆς ἀπωλείας τῶν ἀποικιῶν.

^²Ο Λουδοβίκος εἶχεν ἐνίστε στιγμὰς νηφαλιότητος, συνηρθσάνετο τὴν κακὴν κατάστασιν τοῦ κράτους. Περὶ τῶν ὑπουργῶν του ἔλεγεν, δι τοῦ θὰ καταστρέψουν ἀσφαλῶς τὸ κράτος διὰ τῆς κακῆς διοικήσεως. ^³Άλλὰ προσέθετε «θὰ διαρκέσῃ ἐν τούτοις ὅσον ζῶμεν ἥμετς». Διὰ τοῦτο ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν φράσιν : «Après moi le déluge».

Ο ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΣ ΦΛΕΡΥ

Μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν τῆς πρώτης εἰκοσαετίας διακρίνεται ὁ καρδινάλιος **Φλερύ** (Fleury). Χρηματίσας διδάσκαλος τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ἥτο ἐβδομήκοντα τριῶν ἐτῶν, δταν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν. Δεξιός, μετριόφρων καὶ ὑποχρεωτικός, ἥρνήθη νὰ δεχθῇ τὸν τίτλον τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ ἀντικατέστησε τὴν προσωπικὴν πολιτικὴν τῶν προκατόχων του διὰ μιᾶς πολιτικῆς ἐθνικῆς ἀναθεώρησης, στηριζομένης ἐπὶ τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρήνης.

^⁴Η συνετὴ αὐτὴ διοίκησις ηὗξησε τὴν εὐμάρειαν. Κατεσκεύασε νέας ὁδοῖς, αἱ δόποιαι διηγκόλυναν τὸ ἐμπόριον. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Φλερύ ἡ Γαλλία εἶχεν δροθοποδήσει καὶ θεραπευθῆ. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐπεβάλλετο ὡς διαιτητὴς καὶ ἡ διοίκησις τοῦ καρδιναλίου ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς καλάς σελίδας τῆς βασιλείας.

Η ΑΥΛΗ, ΑΙ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΑΙ

Μετὰ τὸν θάνατον του οὐδεμία κυβέρνησις ἐστερεώθη. ^⁵Ο Λουδοβίκος ΙΕ' ἔζησεν εἰς τὴν ἀποξέντα καὶ τὴν φιλαυτίαν. ^⁶Η βασιλικὴ οἰκογένεια δὲν ἔχει ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτοῦ. ^⁷Ἐπεκράτησαν οἱ εὔνοούμενοι,

πρὸ πάντων αἱ εὐνοούμεναι. Ὁ Λουδοβῖκος εἶχε κατὰ καιροὺς διαφόρους. Αἱ πρῶται, ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν, παρεκίνουν αὐτὸν εἰς τὴν δρᾶσιν. Προετίμησε μίαν ἀστήν, τὴν δποίαν ὄνομασεν **Μαρκησίαν νιὲ Πομπαδούρ** (*Marquise de Pompadour*), ἔξαιρετικῆς πραγματικῶς καλλονῆς. Μορφωμένη, ἐπιτηδεία καὶ πολὺ φιλόδοξος, ἔξουσίαζεν ἐπὶ δεκαενέα ἔτη τὸν βασιλέα καὶ δι^ο αὐτοῦ τὴν Γαλλίαν, ἐκτιμωμένη ἀπὸ τοὺς λογοτέχνας καὶ τοὺς καλλιτέχνας, τοὺς δποίους ἐπροστάτευσε, μισουμένη δμως ἀπὸ τὸν λαὸν διὰ τὴν σπατάλην τῆς

Προσπάθειαι ἀνορθώσεως δὲν ἔλειψαν καὶ κατὰ τὰ σκοτεινότερα ἔτη τοῦ Λουδοβίκου, χωρὶς νὰ καταλήξουν εἰς σοβαρὰ ἀποτελέσματα. Ὁ «πολυναγάπητος», δπως τὸν ὄνομασεν δ λαὸς τὸν καιρὸν μιᾶς ἀσθενείας του κατὰ τὴν νεότητα, ἀπέθανε μισουμένος ὑπὸ πάντων.

III. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΣΤ'

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΣΤ' - ΜΑΡΙΑ ΑΝΤΩΝΕΤΤΑ

Ἄνακουφισθεὶς ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' δ λαὸς ἐστήριξεν ἐλπίδας εἰς τὸν διάδοχόν του, ἀπὸ τὸν δποῖον περιέμενε νέας πράξεις.

Ὁ **Λουδοβῖκος ΙΣΤ'** (1774-1792), ἔγγονος τοῦ προκατόχου, ἥλικιας εἴκοσιν ἐτῶν, ἦτο δημοφιλῆς διὰ τὰς ἀρετὰς τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς, τὴν ἀγνότητα τῶν ἡθῶν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν τιμιότητα. Ὁ νέος βασιλεὺς εἶχε πράγματι ἀγαθὴν ψυχήν, ἀλλὰ οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἐδυσκολεύετο νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις μόνος καὶ ἐπηρεάζετο πολὺ ἀπὸ τὸ περιβάλλον του.

Ἡ **Μαρία Αντωνέττα** (*Marie Antoinette*), ἡ σύζυγός του, κόρη τῆς αὐτοκρατέρας Μαρίας Θηρεσίας, δὲν εἶχε τὸ πολιτικὸν ἔνστικτον ἐκείνης. Εἰς ἥλικιαν 19 ἐτῶν δὲν εἶχεν ἀποκτήσει σοβαρότητα, ἥγάπτα τὰ παιγνίδια καὶ τὰ ἔξοδα καὶ εἰλωνεύετο τὴν ἐθιμοτυπίαν, διὰ νὰ μὴ ὑποβάλλεται εἰς κόπους. Νεαρά, εὐειδής, ζωηρά, εἶχε μεταφέρει τὸν ἐλαφρὸν καὶ ἀφελῆ βίον τῆς Βιέννης, δ δποῖος ἦτο ἀσύμφωνος πρὸς τὰ ἥθη τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἐνδιεφέρετο περισσότερον διὰ τὰς διασκεδάσεις, τὸ χαρτοπαίγνιον καὶ τὸ θέατρον, παρὰ διὰ τὴν πολιτικήν. Συνήθιζεν δμως νὰ ὑποστηρίζῃ μετ' ἐπιμονῆς τοὺς εὐνοούμενούς της καὶ ἡσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως εἰς κρισίμους στιγμάς.

Δὲν εἶχε πολλὰς συμπαθείας εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι οἱ ἀντίπαλοι τῆς γαλλοάστριακῆς συμμαχίας ἦσαν κακῶς διατεθειμένοι πρὸς αὐτήν, τὴν διέσυρον διὰ παντὸς μέσου, ὥστε ὁ λαὸς νὰ ἀποδίδῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων. Τὴν ὠνόμαζον «au-trichienne» ἢ «madame veto».

ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

Μετὰ τὴν γενικὴν ἔξαρθρωσιν ἐπὶ τῆς προηγουμένης βασιλείας ἡτο κοινὴ καὶ διάχυτος εἰς τὴν χώραν ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀνορθόσεως. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν τὸ κυβερνητικὸν πρόβλημα τῆς Γαλλίας ἀπετέλει τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας.

Ἡ πίεσις τῆς κοινῆς γνώμης ὑπεχόει τὸν βασιλέα νὰ λάβῃ μεταρρυθμιστὰς ὑπουργούς. Ἐξ αὐτῶν πρῶτος ὁ Turgot, διορισθεὶς γενικὸς ἐλεγκτής, δηλαδὴ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, προσεπάθησε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ οἰκονομικὰ διὰ περιστολῆς τῆς σπατάλης καί, ἀκολουθῶν τὰς θεωρίας τῶν φυσιοκρατῶν, ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ σημαντικὰς μεταρρυθμίσεις. Κατήργησε τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἡθέλησε νὰ καθιερώσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας διὰ τῆς καταργήσεως τῶν συντεχνιακῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἀγγαρείας. Ἐσχεδίαζε μαλιστα νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν συνεργασίαν ἔθνους καὶ βασιλέως. Ἐπεδοκιμάσθη ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους, ἀλλ᾽ ἀνετράπη διὰ τῆς φαδιουργίας τῶν προνομιούχων (1776).

Ἄλλοι ὑπουργοὶ ἐπεχείρησαν νὰ λάβουν ἀνθρωπιστικὰ ἢ φιλελεύθερα μέτρα, νὰ διοργανώσουν τὸν στρατὸν διὰ τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς μιօρφώσεως, κατεσκεύασαν στόλον, ὁ δποῖος ἐπολέμησεν ἐνδόξως ὑπὲρ τῶν Ἀμερικανῶν.

Ο Νέκερ (Necker), διαπρεπὸς τραπεζίτης, κληθεὶς τὸ 1776 νὰ διευθύνῃ τὰ οἰκονομικά, ἐπεχείρησε νὰ λάβῃ οἰζικώτερα μέτρα. Ἐξέδωκε διάφορα δάνεια καὶ ἀκολουθῶν τὰς ἰδέας τοῦ Turgot ἐδημιούργησε τὰς ἐπαρχιακὰς συνέλευσεις, διὰ τῶν συνεργασθοῦν μὲ τὸν βασιλέα.

Ολαὶ αὗται αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ ἀγαθαὶ προθέσεις ναυαγοῦν πρὸ τῆς συστηματικῆς ἀντιδράσεως τῶν προνομιούχων τῆς αὐλῆς, ἀφήνουσαι πικρίαν καὶ ἀγανάκτησιν παρὰ τῷ λαῷ. Ἀλλὰ τοιουτότοποις ἔτοιμαζεται τὸ ἐδαφος διὰ οἰζικωτέραν ἐκκαθάρισιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Ο ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΔ' ἐκλονίσθη τὸ κῦρος τῆς ἀπολύτου μοναρχίας καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἔγιναν καταφανέστερα τὰ τρωτὰ τοῦ καθεστῶτος, ὅπως εἶχε κληρονομηθῆ ἀπὸ τοὺς μέσους χρόνους.

Μεταξὺ κυβερνώντων καὶ λαοῦ εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ μακροῦ χάσμα, τὸ δποῖον ἔγινετο διαρκῶς βαθύτερον. Ὅπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς διεδόθησαν εἰς πλατύτερα στρώματα αἱ νέαι ἀντιλήψεις, αἱ δποῖαι εἰχον ἀναπτυχθῆ τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἀξιόλογοι συγγράφεις, τὸ περισσότερον Γάλλοι, τοὺς δποίους ὠνόμασαν φιλοσόφοις καὶ οἰκονομολόγοις, διεφώτισαν τὸν λαὸν προσπαθοῦντες νὰ ἀπαλλάξουν αὐτὸν ἀπὸ τὰς παραδεδομένας προλήψεις καὶ νὰ διαδώσουν λογικῶς καὶ πραγματικῶς δρθῆς γνώσεις. Συγχρόνως κατέκριναν τὰ τρωτὰ καὶ τὰ παρόλογα τοῦ χρονοῦτος καθεστῶτος. Διὰ τοῦτο, τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὠνόμασαν αἰῶνα τοῦ διαφωτισμοῦ.

Κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἥσαν πλὴν τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν οἰκονομολόγων πολλοὶ ἀνεπτυγμένοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους. Ἐπίσης πολλοὶ κληρικοὶ καὶ εὐγενεῖς ἥσαν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως, ὅπως π. χ. ὁ Κονδορέσ (Condorcet), ἀνήκων εἰς τὴν ἀνωτάτην κοινωνικὴν τάξιν, ἥτο ἀπὸ τοὺς πρώτους δημοκρατικοὺς τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ Λαφαγιέτ (La Fayette), ὁ δποῖος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἄγωνα τῶν Ἀμερικανῶν.

Οἱ μεταρρυθμισταὶ εἶχον κοινὸν γνώρισμα, ὅτι ἥθελον νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν Γαλλίαν μεταρρυθμίσεις κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ διαφωτισμοῦ λόγον, τῆς *raison*, ὅπως ἔλεγον εἰς τὴν γαλλικήν. Ἄλλ' ὑπῆρχον δύο τάσεις. Οἱ μὲν ἥθελον, μένοντες πιστοὶ εἰς τὸν θεσμὸν τῆς ἀπεριορίστου βασιλείας, νὰ μεταρρυθμίσουν τὴν διοίκησιν, νὰ ἔνο-

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

ποιήσουν τοὺς νόμους, νὰ καθιερώσουν τὴν ἴσοτητα τῆς φορολογίας καὶ νὰ βελτιώσουν τὴν θέσιν τοῦ χωρικοῦ. Οἱ ἄλλοι ἐκτὸς τῆς διοικητικῆς, δικαστικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναμορφώσεως ἥθελον πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ σύνταγμα, τὸ δποῖον νὰ δίδῃ εἰς τὸν λαὸν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Οἱ τελευταῖοι ἡκολούθησαν τὴν διδασκαλίαν τῶν φιλοσόφων καὶ εἶχον ὡς πρότυπον τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα καὶ τὸ πρόσφατον ἀμερικανικόν. Ὡς πρότυπα εἶχον τὸν παραδειγματικὸν διὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς πολιτικὸν βίον τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τῶν πολιτῶν νὰ ψηφίζουν τοὺς νόμους καὶ νὰ μὴ συλλαμβάνωνται ἀνευ λόγου (*Habeas corpus*). Τὴν ἀνατροπὴν τῆς βασιλείας καὶ ἐγκαθίδρυσιν τῆς δημοκρατίας ἔζήτουν πολὺ δλίγοι κατ' ἀρχάς.

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Οἱ γάλλοι συγγραφεῖς τοῦ 18ου αἰῶνος ἀνεγινώσκοντο μὲ πολλὴν ἀγάπην εἰς δλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία τοῦ αἰῶνος τούτου ἀπέκτησε διάδοσιν καὶ ἐπιβολὴν μεγαλυτέραν. Ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς δὲν ἦσαν πλέον ποιηταὶ ἡ καθαροὶ λογοτέχναι, ἀλλ' ἐπραγματεύοντο κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα. Κατέκρινον αὐστηρῶς τὸ κρατοῦν πολιτειακὸν σύστημα καὶ διέδιδον τὰς νέας περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ίδεας.

Πατρὸς τῶν νέων ἡ, ὅπως ἐλεγον τότε, τῶν φιλελευθερίας τοῦ 17ου αἰῶνος, ἦτο ἡ Ἀγγλία. Ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1648 εἶχε γεννηθῆ ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ (σελ. 119) καὶ οἱ ἄγγλοι φιλόσοφοι, Ἰδίως δὲ οἱ φιλόσοφοι Τζέων Λόκκ (John Locke, 1632 - 1704) ἐδίδαξαν, δτι δὲν ἀνθρώπος εἶναι φύσει ἐλεύθερος καὶ ἔχει ἀναφαίρετα δικαιώματα, τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Αὗτα εἶναι τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἀνθρώποι παραχωροῦν τὴν ἀπαίτουμένην ἔξουσίαν εἰς τὸ κράτος, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ δικαιώματά των. Μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνώντων ὑπάρχει εἶδος συμβολαίου, τὸ δποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβοῦν οἱ κυβερνῆται. Αὗτὴ εἶναι ἡ θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ συμβολαίου. Ἐάν δμως τὸ κράτος, ἀντὶ νὰ προστατεύσῃ, παραβιάζῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως, τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν πολιτῶν συμβόλαιον διαλύεται καὶ οἱ πολῖται ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπανασταθῆσουν. Τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον δικαίωμα ἀντιστάσεως.

‘Η ἐκκλησία εἶναι κατὰ τὸν Λόκον ἑκούσιος συνεταιρισμὸς τῶν ἀνθρώπων νὰ λατρεύουν δημοσίᾳ τὸν Θεόν, δπως κρίνουν αὐτοὶ θεάρεστον καὶ σύμφρον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των. Τὸ κράτος εἴτε ἀλληὶ δογάνωσις δὲν δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ βιαίως ὠρισμένον δόγμα οὕτε ὠρισμένον τύπον λατρείας. Αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἀν εξ ιθρησκείας (tolérance). Οἱ ἄγγλοι φιλόσοφοι ἔδιδασκον, δτι δλαι αἱ θρησκεῖαι ἔχουν κοινὰς καὶ θεμελιώδεις δοξασίας, τὴν πίστιν εἰς τὴν ὑπαρξίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν πρᾶξεων. Τὸ σύνολον τῶν κοινῶν αὐτῶν δοξασιῶν εἶναι ἡ φυσικὴ θρησκεία. Ἔν γένει οἱ σοφοὶ τῶν χρόνων αὐτῶν πιστεύουν εἰς τὴν πανσοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τῆς φύσεως, δτι δηλαδὴ οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι πολὺ σοφώτεροι καὶ εὐεργετικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους. Διὰ τοῦτο τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία πρέπει νὰ ἀφεθοῦν ἔλευθερα, διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Οἱ προστατευτικοὶ καὶ περιοριστικοὶ νόμοι τῶν ἀνθρώπων βλάπτουν μόνον ἀντὶ νὰ ὠφελήσουν.

Εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν γενεὰν τῶν γάλλων φιλοσόφων ἀνήκουν δύο δνομαστοὶ συγγραφεῖς, ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Μοντεσκιέ.

ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ (1694 – 1778)

‘Ο Βολταῖρος (Voltaire), καταγόμενος ἀπὸ πλουσίαν δαστικὴν οἰκογένειαν, εἶχε σπουδάσει εἰς σχολὴν Ἰησουΐτῶν. Νέος ἀκόμη ἐφιλονίκησε μὲν ἔνα εὐγενῆ, δ ὅποιος τὸν ἔξυλοκόπησε καί, δταν ἐζήτησε δικαιοσύνην, τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὴν Βαστίλλην. Ὅταν ἀπελύθη, ἐθεώρησε καλὸν κατὰ συμβουλὴν φίλου νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ό Βολταῖρος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, δπου ἔμεινε τοία ἔτη. Ἡ διαμονὴ αὕτη εἰς τὴν φιλελευθέραν καὶ προηγμένην χώραν τῶν Ἀγγλοσαξόνων εἶχε βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διανοίας του. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐδημοσίευσε τὰς φιλοσοφικές (Lettres philosophiques), ἐκθειάζων τὰ πολιτικὰ ἥθη καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἔλευθερίαν τῶν Ἀγγλων καὶ κατὰ τὸν μακρὸν βίον του

Βολταῖρος.

ἀνέπτυξε δραστηρίαν συγγραφικὴν δρᾶσιν, ἀπέκτησεν πανευρωπαϊκὴν φήμην καὶ ἔξησκησε μεγάλην ἐπίδρασιν.

Ο Βολταῖρος ἦτο τολμηρὰ καὶ πολυμερῆς διάνοια, συγγραφεὺς γλαφυρός, πολυμαθῆς καὶ εὐφυολόγος, ὅχι ὅμως πάντοτε βαθύς. Διέπρεψεν εἰς ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου, ὡς ἐπικὸς ποιητὴς καὶ δραματογράφος, ὡς μυθιστοριογράφος, ὡς σατιρικός, ὡς φιλόσοφος καὶ κριτικός, ὡς ἴστορικὸς καὶ μαθηματικός. Κατὰ βάθος ὁ Βολταῖρος δὲν ἦτο δημοκρατικῶν διαθέσεων οὔτε εἶχε ζωηρὸν πολιτικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡθελε μόνον νὰ καταργήσῃ τὰ ἀπάνθρωπα μέτρα τῆς ἀπολυταρχίας, τὴν θανατικὴν ποινὴν καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς περιουσίας καὶ ἔπολέμησε σφοδρότατα τὴν μισαλλοδοξίαν.

ΜΟΝΤΕΣΚΙΕ (1689-1755)

Ο Μοντεσκιέ (Montesquieu) εἶχε γίνει γνωστὸς μὲ τὰς Περι-
σικὰς ἐπιστολὰς (Let-
tres persanes, 1721), εἰς τὰς
δοποίας ἐσατίοισε τὰ ἥθη τῶν
εὐγενῶν καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν
κυβερνώντων. Αργότερα μὲ τὸ
δινομαστόν του ἔργον, τὸ Πνεῦ-
μα τῶν Νόμων (L'esprit des lois, 1748) ἐπραγματεύθη
συστηματικῶς καὶ μὲ δεξύνοιαν
τὰς νέας περὶ κράτους θεωρίας.
Ἀπήγαγε τὴν διαιρέσιν τῶν ἐ-
ξουσιῶν εἰς τρεῖς, τὴν νομο-
θετικὴν, τὴν ἐκτελεσ-
τικὴν καὶ τὴν δικαστι-
κὴν. Ο Μοντεσκιέ ἦτο ἀπὸ τοὺς
ἐμβριθεστάτους συγγραφεῖς τοῦ
αἰῶνος καὶ ἦ ἐπίδρασίς του ἓ-
πηρξε γονιμωτάτη.

Μοντεσκιέ.

ΟΙ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΣΤΑΙ

Ο Βολταῖρος καὶ ὁ Μοντεσκιέ ἦσαν κατὰ βάθος μοναρχικοὶ καὶ
ἀριστοκρατικοί. Δὲν ἐπεζήτουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος, ἀλλ᾽

ἀπλῶς τὴν μεταρρύθμισίν του. Δὲν ἥργησεν ὅμως νὰ ἐμφανισθῇ νέα γενεὰ φιλοσόφων, ἡ ὁποία ἦτο ἐπαναστατικώτερα καὶ ἔξητει φιλοσόφων ἀνατροπήν. Εἰς τὴν γενεὰν αὐτὴν ἀνήκουν λόγιοι καὶ συγγραφεῖς, οἵ ὁποῖοι περιστοιχίζουν τὸν Diderot καὶ διομάζονται διὰ κοινοῦ δόνοματος ^οΕ γ κ υ λ ο π α i δ i σ τ a i, διότι συνειργάσθησαν εἰς τὸ ἐγκυλοπαιδικὸν λεξικὸν τῆς ἐποχῆς.

^οΟ Διδεοὼ (Diderot, 1713 - 1784) κατήγετο, ὅπως ὁ Βολταῖρος, ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν καὶ εἶχε σπουδάσει, ὅπως ἐκεῖνος, εἰς σχολὴν ^οΙησουτῶν. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Παρισίους ἔζη μὲ κόπον ἀπὸ ἰδιωτικὰς παραδόσεις καὶ ἐκδοτικὰς ἐργασίας. Περὶ τὸ μέσα τοῦ αἰώνος ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν μεγάλου ἐγκυλοπαιδικοῦ λεξικοῦ μὲ συνεργασίαν πολλῶν λογίων. Τὸ ἔργον εἶχε σκοπὸν νὰ δώσῃ ἐπισκόπησιν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς του. Εἰς τὴν σύνταξιν συνειργάσθησαν πολλοὶ ἐπαναστατικοὶ συγγραφεῖς καὶ τὸ ἔργον ἔγινε πολεμικὸν ὅργανον τῶν φιλοσόφων καὶ νεοϊδεατῶν. ^οΟ κυριώτερος συνεργάτης του, ὁ μαθηματικὸς Δαλαμπέρ (D'Alembert), ἔγραψε τὸν πρόλογον, ὁ ὁποῖος ἔξετιμήθη πολύ. ^οΗ ἔκδοσις τοῦ ἔργου ἀπηγορεύθη ἐπανειλημένως. ^οΑλλ ἡ ^οἘγκυλοπαιδεία ἦτο ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιεφέροντο βιβλιοπωλαι καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς. Διὰ τοῦτο ἡ ἔκδοσις ἐπανελήφθη, μὲ τὴν συνδρομὴν μάλιστα τῆς κυρίας Πομπαδούρ, καὶ συνεπληρώθη. Εἰς τοὺς τελευταίους τόμους συνειργάσθησαν συγγραφεῖς φιλοσατικώροι, ὁ ^οἘλβέτιος (Helvetius) καὶ ὁ βαρδῶνος Χόλμπαχ (Holbach), οἵ δοποῖοι ἔκλινον εἰς τὸν ὄλιγον καὶ εἰς τὴν ἀθεῖαν. ^οΗ ἐγκυλοπαιδεία ἔξεδόθη ἀπὸ τοῦ 1751 - 1772 καὶ προῆλθε τοιουτούρπως ἡ ^οΜεγάλη ^οἘγκυλοπαιδεία (Grande Encyclopédie), τὸ μνημειῶδες ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ 18ου αἰώνος.

ΡΟΥΣΣΩ (1712-1778)

Φήμην μεγάλου συγγραφέως εἶχεν ἀποκτήσει κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ ^οΡουσσώ (Jean Jacques Rousseau). Υῖὸς ὁρολογοποιοῦ τῆς Γενεύης, δὲν ἔλαβε συστηματικὴν μόρφωσιν. ^οΟνειροπόλος καὶ συναισθηματικός, εἶχε πολλὰς περιπετείας καὶ ἔξησκησε διάφορα ἐπαγγέλματα, τοῦ μουσικοῦ, οἰκοδιδασκάλου, θαλαμηπόλου. ^οΕπομένως δὲν εἶχε λόγους νὰ εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν τάξιν τῆς κοινωνίας. Εἰς τὸ κύριον ἔργον του, τὸ ^οΚοινωνικὸν Συμβό-

λαϊον (Contrat Social, 1762) λέγει : «Ο ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐλεύθερος καὶ πανταχοῦ εἶναι σιδηροδέσμιος. Ἡ κοινωνία εἶναι ἀδικος, διότι δίδει περισσότερα δικαιώματα εἰς τοὺς προνομιούχους». Ο Ρουσσώ δὲν ἥθελε νὰ δργανώσῃ τὴν πολιτείαν κατὰ τὸ ἀγγλικὸν πρότυπον, ἐπειδὴ ἔφρόνει, δτι οἱ "Αγγλοι ἔχουν φαινομενικὴν μόνον ἐλευθερίαν. «Οἱ ἄνθρωποι, ἔλεγε, πρέπει νὰ νομοθετοῦν ἀπ' εὐθείας συνερχόμενοι οἱ Ἰδιοι, δπως ἔγινετο εἰς τὰς ἀρχαίας πολιτείας, διότι ἡ κοινὴ βούλησις ζητεῖ πάντοτε τὸ ἀριστον». Ο Ρουσσώ πιστεύει, δτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη φύσει ἀγαθός, ἀλλὰ διέφθειρεν αὐτὸν ὁ πολιτισμός. Διὰ νὰ διορθωθῶμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν παλαιὰν ἀθωστητα, πρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν φύσιν.

"Οταν ἔξεδόθη τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον, τὸ δικαστήριον τῶν Παρισίων εἶχε καταδικάσει ἄλλο ἔργον του, τὸν Αἴμιλιον, καὶ εἶχε διατάξει τὴν σύλληψιν τοῦ συγγραφέως του. Ἀλλ' ὁ Ρουσσώ ἐδραπέτευσεν εἰς τὴν Ἐλβετίαν. Ὁ Αἴμιλιος εἶναι τὸ δνομαστὸν παιδαγωγικὸν σύγγραμμα τοῦ Ρουσσώ, εἰς τὸ δποῖον διδάσκει, δτι πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰς φυσικὰς τάσεις τοῦ παιδὸς καὶ κατ' αὐτὰς νὰ ωθημέσωμεν τὴν ἀγωγήν του. Ὁ Αἴμιλιος ἔξετιμήθη ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἀνεκαίνισε τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην. Γενικῶς, ἦτο ἀξιολογωτάτη ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ρουσσώ. Οἱ φιλοσπαστικώτεροι άπὸ τοὺς ἐπαναστάτας εἶχον γνώμας καὶ φράσεις του εἰς τὰ χείλη, ἐνῷ ὁ συναισθηματικὸς καὶ ὀνειρώδης συγγραφικὸς τρόπος του προπαρεσκεύασε τὸν φωμαντισμὸν τοῦ 19ου αἰώνος.

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΩΛΟΓΟΙ

Αἱ γνῶμαι περὶ πλούτου τῶν λαῶν καὶ τῆς διοικήσεως τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους ἥλαξαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Οἱ συγγραφεῖς, οἱ πραγματευθέντες τὰ ζητήματα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἥσαν ἰδίως γάλλοι καὶ ὀνομάσθησαν Οἰκονομολόγοι.

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἐπίστευον, δτι ὁ πλοῦτος μιᾶς χώρας συνίσταται εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος χρυσοῦ καὶ μέσον πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ χρυσοῦ ἔθεωρον τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόριον. Τὸν 18ον αἰῶνα ὁ γάλλος Κουέσνεϊ (Quesnay) ἐδίδαξεν, δτι ἡ γῆ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου, διότι καλλιεργουμένη παράγει πᾶν δ., τι ἐπιθυμούμεν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀληθεῖς παραγωγοὶ εἶναι οἱ γεωργοί. Πτωχοὶ γεωργοί, ἔλεγε, πτωχὸν κράτος, πτωχὸν κράτος, πτωχὸς βασιλεύς. Οἱ δπαδὸι τῆς

θεωρίας ταύτης ώνομάσθησαν φυσιοκράται. 'Ο Γκουνφραί (Gourney) πάλιν έδιδαξεν, δτι ή ἐπέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν εἶναι ἐπιβλαβῆς καὶ ἀπήγησε τελείαν ἐλευθερίαν παραγωγῆς καὶ ἐμπορίου «laisser faire, laisser passer».

Τὰς θεωρίας αὐτὰς ἐσυστηματοποίησεν ὁ διασημότερος ἀπὸ τοὺς οἰκονομολόγους τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ σκώτος Ἀδάμ Σμίθ (Adam Smith, 1723-1793) εἰς τὸ δόνομαστὸν ἔργον "Ἐρευναὶ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν αἰτίων τοῦ πλούτου τῶν λαῶν". Ἐδίδασκεν, δτι τὸν πλοῦτον παράγει ἡ ἐργασία ὑπὸ πάσας τὰς μορφὰς καί, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ἀφήσωμεν ἐκαστὸν νὰ ἐργάζεται, δπως θέλει. Αἱ ἀνθρώπιναι διατάξεις, αἱ δροῦαι σκοποῦν δῆθεν νὰ προστατεύσουν τὸ κοινὸν συμφέρον, φέρουν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. «Τὸ ἄτομον ἐργαζόμενον δι' ἵδιον ὅφελος δῦνηται ὑπὸ ἀριθμοῦ χειρός, δπως συντελέσῃ εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθόν». Αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τοῦ ἐλεύθερου συντεταγμένου συντομοτέρως τοῦ αλισμοῦ (liberalismus).

Τοιουτοτρόπως τὸν 18ον αἰῶνα, ἀντιθέτως πρὸς τὸ προστατευτικὸν σύστημα τῶν χρόνων τοῦ μερκαντιλισμοῦ, ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη φιλελευθέρα τάσις ἡ οἰκονομικὸς λιμπεραλισμός (liberalismus).

Η ΣΥΝΕΤΗ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑ

Αἱ νέαι περὶ κράτους καὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ἰδέαι ἔξηπλώθησαν εἰς δῆλην τὴν Εὐρώπην, ἔκαμαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ δὲν ἀφησαν ἀσυγκινήτους καὶ τοὺς ήγεμόνας.

Οἱ κυβερνῆται ἐπρόσεξαν τὰς νέας ἰδέας ἥτις ἀπὸ συμπάθειαν ἦται συμφέρον. Νεαροὶ πρόγυπτες ἰδίως ἐφάνησαν εὐαίσθητοι εἰς τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἀντιλήψεις. 'Αλλοι, διὰ μὴ φανοῦν καθυστερημένοι, ἤκουσαν καὶ ἐπροστάτευσαν τοὺς φιλοσόφους. 'Αλλοι πάλιν, ἀπὸ ἀντίθεσιν εἰς τὸν ἀντιδραστικὸν καὶ δεσποτικὸν προκάτοχόν των, ἡσπάσθησαν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐφαρμόσουν τὰς ἀρχὰς αὐτάς. Τὴν νέαν ἀντίληψιν συνώψιζον εἰς τὸ ἀξίωμα δτι, «δηγεμών ἐπλάσθη διὰ τὸν λαὸν ἥτις τὸ κράτος δὲν εἶναι κτῆμα τοῦ ἡγεμόνος».

'Αφ' ἔτέρου δηγεμώνη βαθεῖα κρίσις, τὴν δροῦαν διήρχοντο δλαι αἱ βασιλεῖαι, καθίστα ἀναγκαίαν τὴν μεταρρύθμισιν. Πολυτελὴς αὐλή, εὐ-

νοούμεναι, γραφειοχρατία κτλ. κατέστρεφον οἰκονομικῶς τὰ χράτη. Πολλοὶ διαφοροί ήγειμόνες λοιπὸν ἥλπιζον νὰ αὐξήσουν τοὺς πόρους των μὲ τὴν μεταρρύθμισιν, τὴν καταπολέμησιν τῶν καταχρήσεων καὶ τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων.

Τοὺς διαφορούς αὐτοὺς ὀνόμασαν συνετοὺς ἢ φωτισμένους δεσπότας καὶ τὸ σύστημα συνετὴν ἢ φωτισμένην δεσπότειαν (*despotisme éclairé*).

Οἱ διάφοροι διαφοροί τὴν μεταρρύθμισιν. “Ολοὶ δῆμοις ἥθελον νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὴν χωρὶς νὰ βλάψουν τὴν ἔξουσίαν των. Συνήθως τὴν μετεχειρίσθησαν, διὰ νὰ αὐξήσουν αὐτήν.

Καὶ ἀν εἰλικρινῶς ἐφερόντιζον διὰ τὸ καλὸν τῶν ὑπηκόων των, ἥθελον νὰ πράξουν τοῦτο χωρὶς τὴν συνεργασίαν αὐτῶν. «“Ολα διὰ τὸν λαὸν καὶ οὐδὲν διὰ τοῦ λαοῦ», ἦτο ἢ ἀρχὴ τοῦ Φρειδερίκου Μεγάλου τῆς Πρωσσίας. Ἐνθαρρύνονταν τὴν γεωργίαν, καταργοῦν τελωνεῖα, κατασκευάζονταν δρόμους, διώρυγας, λιμένας, φροντίζονταν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, καταργοῦνταν περιορίζονταν τὴν δουλοπαροικίαν, μετριάζοντας σκληράς ποινάς. Ἀποφεύγονταν δῆμος κάθε πολιτικὸν νεωτερισμόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Η ΜΕΣΗ ΕΥΡΩΠΗ

‘Η πολιτική ἀναπτυξις τῆς μέσης καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐπρο-
χώρησε βραδύτερον. Τὸν 17ον αἰῶνα ἡ Γερμανία, Αὐστρία, Πολω-
νία, Ρωσία εἶναι ἀκόμη κράτη ἀγροτικὰ μὲ χαλαρὰν κεντρικὴν ἔξου-
σίαν. Ὁλίγον κατ’ ὅλιγον ὅμως δημιουργοῦν βιομηχανίαν καὶ ἐπιβάλ-
λουν τὴν ἀπολυταρχίαν.

‘Η Γερμανία ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη
καὶ ἡ τάσις τῶν ἡγεμόνων τῆς νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των
ἔξισθενει τὴν ἔξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ Ἀψβούργοι ὅμως τῆς
Αὐστρίας ἀποκτοῦν μεγάλην ἴσχυν εἰς τὰς χώρας τοῦ στέμματος καὶ
διὰ τῶν ἐπιτυχῶν πολέμων πρὸς τοὺς Τούρκους ἀναπτύσσουν τὸ κρά-
τος των εἰς μεγάλην δύναμιν. Παραλλήλως ὅμως ἀναπτύσσεται ἡ Πρωσ-
σία εἰς ἀξιόλογον συγκεντρωμένον στρατιωτικὸν κράτος καὶ ἀντίπαλον
τῆς Αὐστρίας. Τοιουτούρσπως δημιουργεῖται τὸν 18ον αἰῶνα ἡ γερμα-
νικὴ δυαρχία.

I. Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

‘Η Γερμανία τὸν 18ον αἰῶνα εἰς τὸ σύνολον μένει ἀγροτικὴ
ἀραιῶς κατφημένη, πτωχὴ καὶ διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη.

‘Ο Τριακονταετῆς πόλεμος ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ
ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ καθολικισμὸς καὶ νὰ ἐνωθῇ ἡ χώρα
ὑπὸ μίαν διοίκησιν. Ἀντιθέτως, τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐγέν-
νησαν τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχήν. Εἰς πολλὰ κράτη τὰ
δύο δόγματα συζοῦν, ἄλλα, δύος τὸ Βρανδεμβούργον, εἶναι προτε-
σταντικὰ καὶ ἄλλα, δύος ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βαυαρία, καθολικά.

Οἱ ἡγεμόνες, ἀκόλουθοι τὸ γενικὸν παράδειγμα, εἰσήγαγον τὴν
ἀπολυταρχίαν, κατήργησαν τὰ δικαιώματα ἀντιπροσωπειῶν καὶ ἐπέ-
βαλον τὸν μεραντιλισμὸν εἰς τὴν γεννωμένην βιομηχανίαν.

Οἱ εὐγενεῖς ἀποξημιώνονται διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πολιτικῆς των δυνάμεως προτιμώμενοι εἰς τὰς θέσεις τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, ἐνῷ ἡ ἀναπτυσσομένη καὶ πλουτίζουσα εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν κρατῶν ἀστικὴ τάξις εἶναι δὲ φορεὺς τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Ἡ Βεστφαλικὴ Εἰρήνη (1648) καθιέρωσε τὴν πολιτικὴν διάσπασιν τῆς Γερμανίας καὶ τὸν οὖσιαστικὸν ἔξαφανισμὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἔξουσίας. Ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸ προσωπικόν των συμφέροντος οἵ ἡγεμόνες δὲν θέλουν νὰ εἶναι ἀπλοὶ ἀκόλουθοι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ δὲν διστάζουν νὰ συνασπισθοῦν ἐναντίον του. Τὸ 1785 δὲ Φρειδερίκος Β' τῆς Πρωσσίας σχηματίζει τὴν λεγομένην Ὀμοσίαν διακαίωματα», εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως, διὰ νὰ περισώσουν τὰ πλεονεκτήματα, τὰ διοικητικὰ ἔχοργησεν εἰς αὐτοὺς ἡ Συνθήκη τῆς Βεστφαλίας. Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε καταντήσει σκιά.

ΟΙ ΗΓΕΜΟΝΕΣ

Ἡ Γερμανία εἶναι διηρημένη εἰς μέγαν ἀριθμὸν κρατῶν, κυβερνομένων ἀπὸ πολυμελεῖς ἡγεμονικοὺς ὄχοις μὲ τοὺς ποικιλωτάτους τίτλους των. Οἱ ἡγεμόνες θέτουν τὰ ἀτομικά των συμφέροντα ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ, ἔχουν διαρκῶς ἐδαφικὰ ζητήματα πρὸς ἀλλήλους, σπαταλοῦν εἰς πολυτελεῖς αὐλάς καὶ ματαιοδοξίας καὶ δίδουν ἀφορμὴν εἰς ἔνεας ἐπεμβάσεις. Ὁ πόλεμος τοῦ 1740 - 1763 ὑπῆρξε καταστρεπτικὸς καὶ διὰ τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς Γερμανίας.

Ἡ κακὴ κατάστασις τῶν οἰκονομικῶν ἔπεισε πολλοὺς ἡγεμόνας νὰ εἰσαγάγουν μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοίκησιν, κατέστειλαν τὰς καταχρέσεις της καὶ κατήργησαν τὰ προνόμια. Ὅποτε τὴν ἐπίδρασιν τῶν γάλλων φιλοσόφων καὶ οἰκονομολόγων πολλοὶ ἡγεμόνες εἰργάσθησαν ὡς προοδευτικοὶ ἀρχοντες. Εἰς τὴν μαρκιωνίαν τῆς Βάδης, εἰς τὸ δουκάτον τοῦ Σάξ - Βάϊμαρ, εἰς τὴν Σαξονίαν καὶ ἴδιας εἰς τὴν Βαυαρίαν, οἱ ἡγεμόνες ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἔμπόριον, ἐτακτοποίησαν τὰ οἰκονομικά, κατήργησαν τὰς βαναύσους ποινάς, καθιέρωσαν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν καὶ ἐσχεδίασαν ἥδη μοσίευσαν δικαστικοὺς ἥδη διοικητικοὺς κώδικας.

Τὰ μεγαλύτερα γερμανικὰ κράτη τοῦ 18ου αἰῶνος ἦσαν τὸ Ἀννόβερον, ἡ Σαξονία καὶ ἡ Βαυαρία. Κυρίως διμως δύο ἔξι αὐτῶν, τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων (Αὐστρία) καὶ τὸ κράτος τῶν Χοεντζόλλερον (Πρωσσία), ἦσαν μεγάλαι δυνάμεις.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος ἰδίως ἐσημειώθη ἀξιόλογος πνευματικὴ γίνησις εἰς τὰ γερμανικὰ κράτη. Ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις ἐπεβλήθη ἀρχικῶς ἐκ τῶν ἄνω διὰ τῶν πανεπιστημάτων, τὰ δόποια οἵ ἡγεμόνες ἴδρυσαν εἰς τὰς ἔδρας των. Παρὰ τὰ παλαιὰ πανεπιστήμια ἴδρυθησαν νέα προοδευτικάτερα, διποτὲ τῆς Ἰένας, Λειψίας, Χάλλης, εἰς τὰ δόποια δὲν ἐδίδασκον μόνον θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ νομικήν, ἵστορίαν, φιλολογίαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήματα.

Πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἔδρας τῶν ἡγεμονιῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς πλουσίας καὶ πολυανθρώπους πόλεις. Οἱ ἡγεμόνες ἔκτισαν εἰς αὐτὰς ἀνάκτορα κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βερσαλλιῶν καὶ εἰσήγαγον τὴν ἐπίπλωσιν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἡ τάξις τῶν εὐπόρων, ἡ δόποια ἐδημιουργήθη εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἡγεμονιῶν καὶ εἰς τὰς ἐλευθέρας πόλεις, ἀνεπτύχθη διανοητικῶς καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἀπὸ τὴν ἀποφινήν αὐτὴν ἡ πολιτικὴ διαίρεσις ἦτο πλεονέκτημα, διότι εἶχεν ἡ Γερμανία πολλὰς πρωτευούσας, αἱ δόποιαι ἔγιναν κέντρα πνευματικά, ἐνῷ ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς Γαλλίας συνεκεντρώνετο μόνον εἰς τοὺς Παρισίους.

Κατ' ἀρχὰς ἡ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀφυπνίσθη ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, οἱ γερμανοὶ λόγιοι κατεπολέμησαν τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν. Ἡ γερμανικὴ ἐπεβλήθη μετὰ μακρὸν ἀγῶνα καὶ κατὰ τῆς καθιερωμένης λατινικῆς, ἡ δόποια διμως ἔξηκολούθησε νὰ γράφεται καθ' ὅλον τὸν 18ον αἰῶνα.

II. Η ΑΥΣΤΡΙΑ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΕΙΣ ΜΕΓΑΛΗΝ ΔΥΝΑΜΙΝ

Οἱ Ἀψβούργοι τῆς Βιέννης ἔξηκολούθουν νὰ φέρουν τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, διδοποῖος ἔγινε κληρονομικὸς εἰς τὴν οἰκογένειάν των χωρὶς νὰ ἔχῃ οὖσιαστικὴν σημασίαν.

Άλλὰ ή συμπαγής κτήσις των ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως αὗηθεῖσα σημαντικῶς διὰ τῶν νικῶν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέζης (1714) ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸὺς νὰ ἀποκτήσουν μεγάλην ἴσχυν. Διὰ τῶν πολέμων πρὸς τοὺς Τούρκους ἡ Αὐστρία ἀνεπτύχθη εἰς μεγάλην δύναμιν.

Τὸν 18ον αἰῶνα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ὅνομάζουν Αὐστρίαν τὸ σύνολον τῶν κτήσεων τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου καὶ τὸν ἀρχοντα αὐτῶν αὐτοκράτορα. Άī κτήσεις αὗται ἐκτὸς τῶν παλαιῶν χωρῶν τοῦ στέμματος, τοῦ δούνατον τῆς Αὐστρίας, Στρογγίας, Καρινθίας καὶ Καρνιολίας, περιελάμβανον τὸ βασίλειον τῆς Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας, τὴν Τρανσλαβανίαν, πρὸς τούτοις τὰς νέας κτήσεις, τὸ Μιλάνον, τὴν Νεάπολιν, Σαρδηνίαν καὶ Βέλγιον.

Ἡ Αὐστρία λοιπὸν ἦτο μεγάλη μοναρχία τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ιστορίαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Κατὰ τὴν σύνθεσιν δύμως ἦτο κράτος καθόλικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ Γερμανούς, Τσέχους, Ουγγρούς, Σέρβους, Ρουμάνους, Φλαμανδούς, Ιταλούς, Γάλλους. Οἱ λαοὶ αὗτοὶ ἀπετέλουν ιδιαιτερα κράτη, τὰ δποῖα συνήνωντε τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως. Εἶχον ιδίαν πρωτεύουσαν, ιδίαν διοίκησιν καὶ ιδίαν βουλὴν εὐγενῶν, συνήθως δίαιταν καὶ ιδίους καταστατικοὺς χάρτας.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ

Τοιοῦτο συγκρότημα δύμως δὲν ἦτο στεγεὸν καὶ ἡ ἔξαπλωσις ἀπετέλει κίνδυνον διὰ τὸ κράτος. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας εἶχον πολλὰς προστριβὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ζητήματα μὲ τοὺς πολυωρίθμους γείτονάς των. Διὰ νὰ συγκρατήσουν τὰ ἀνομοιογενῆ στοιχεῖα τῆς μοναρχίας καὶ τὰς βλέψεις τῶν ἐχθρῶν ἐχθρῶν, ἐπρεπε νὰ διατηροῦν ἴσχυρὸν στρατόν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ἥπειλησε τὴν ὑπαρχεῖν τοῦ κράτους.

‘Ο αὐτοκράτωρ Κάρολος ΣΤ’ (1711 - 1740), νιὸς τοῦ Λεοπόλδου Α’ καὶ διάδοχος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωσὴφ Α’ (1705 - 1711), ἀνεμείχθη εἰς τὰ θρονβώδη γεγονότα τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ αἰῶνος. Ὁλίγον ἐλειψε νὰ ἀρπάσῃ τὸ στέμμα τῆς Ἰσπανίας ἀπὸ τὸν Φίλιππον Ε’ (πόλεμος διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας). Ἀναπτερωθεὶς ἀπὸ τὰς

ἐπιτυχίας τῆς συνθήκης τοῦ Οὐτρέχτιης ὡνειρεύμη τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς αὐτοκρατορίας Καρόλου Ε'. Εὐτυχήσας εἰς τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους (εἰρήνη Πασάρεβιτς, 1718) ἐσχεδίασε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὰ Βαλκανια. Διὰ τὴν διπλῆν αὐτὴν φιλοδοξίαν ἔξηντλησε πόρους καὶ στρατεύματα καὶ ἀκόμη περισσότερον ἔξησθέντες τὸ κράτος του διὰ προσωπικὰς ἐπιδιώξεις.

‘Ο Κάρολος μὴ ἔχων ἄρρενα γόνον ἥθελε νὰ ἀφήσῃ διάδοχον τὴν θυγατέρα του Μαρίαν Θηρεσίαν. Κατὰ τινα δμως διάταξεν τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου (1703) διάδοχον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου περιήρχετο εἰς τὰς θυγατέρας τοῦ ἐπίσης χωρὶς ἄρρενα γόνον ἀποθανόντος ἀδελφοῦ του Ἰωσήφ Α'. ‘Ο Κάρολος διὰ πράξεως, ἥ διοια ὠνομάσθη Pragmatica Sanctio (1713) καὶ ἔγινεν δόνομαστὴ εἰς τὴν ἴστορίαν, ὥστε μαζὶ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς γυναικείας διαδοχῆς διάδοχόν του τὴν ἰδικήν του θυγατέρα Μαρίαν Θηρεσίαν. Διὸ ἀκαπτονήτων προσπαθεῖῶν, παραχωρήσεων καὶ ὑποσχέσεων, κατώρθωσεν ἥ πρᾶξις νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους καὶ τοὺς ἔνοντος ἥγεμόνας. ‘Οταν δμως ἀπέθανε, κανεὶς δὲν ἔσεβάσθη τὴν συνθήκην, διότι εἶχε παραλείψει νὰ στηρίξῃ αὐτὴν ἐπὶ ἰσχυροῦ στρατοῦ, δπως συνεβούλευσεν αὐτὸν διάδοχον πράγκιψ Εὐγένιος.

‘Η Αύστρια περιεπλάκη εἰς δικταεῖται πόλεμον, κατὰ τὸν διοίον συνησπίσθησαν ἐναντίον τῆς αἵ μεγαλύτεραι ἥπειρωτικαὶ δυνάμεις, Πρωσία, Γαλλία, Ἰσπανία. ‘Οταν λοιπὸν ἀπεσοβήθη διάδοχος, ἔγινε ζωηρῶς αἰσθητὴ ἥ ἀνάγκη τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἔξουσίας, δπως εἰς ἄλλα κράτη.

ΜΑΡΙΑ ΘΗΡΕΣΙΑ (1740 - 1780)

Λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν εἰκοσιτριῶν ἐτῶν ἐν μέσῳ φοβερῶν ἀνωμαλιῶν ἥ κόρη Καρόλου ΣΤ' ἔδειξεν ἐνεργητικότητα, ἀνδρικὸν θάρρος καὶ πρωτοβουλίαν. ‘Η Μαρία εἶχεν ἀνατραφῆ διὰ νὰ κυβερνήσῃ. ‘Απὸ τὸ 18ον ἔτος παρευρίσκετο εἰς τὰ συμβούλια καὶ ἀπέδειξε διαυγῆ ἀντίληψιν, εὐθυνχοισίαν καὶ πρακτικὸν πνεῦμα. Εἱλικρινὴς καὶ τολμηρά, ἀφελῆς καὶ εὔθυμος, ἔγινε παροιμιώδης διὰ τὴν οἰκειότητα πρὸς τοὺς ὑπηκόους της. ‘Αντελήφθη εὖσυνειδήτως «τὸ ἔργον τοῦ βασιλέως» καὶ εἰργάσθη μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς. ‘Ηγάπα ἔξαιρετικῶς τὸν στρατόν, τὸν διοίον ἐσυνήθιζε νὰ ἐπιθεωρῇ ἔφιπτος. Οὐδέποτε ἐσκέφθη περὶ φιλοσοφίας καὶ κοινωνιῶν μεταρρυθμίσεων. ‘Ηγάπα δμως

τὴν μουσικὴν καὶ τοὺς χορούς. Ἐπ’ αὐτῆς ἡ Βιέννη ἔλαβε τὴν ὀνομαστὴν φαιδρότητα καὶ λάμψιν.

Ἡ Μαρία, βοηθούμενη ἀπὸ τὸν υἱόν της Ἰωσήφ, ἐπεχείρησε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ κράτος, νὰ ἐπιβάλῃ διοικοφόρων διοίκησιν καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἔξουσίαν εἰς χεῖράς της. Ἐπερχόμενη διοίκησην ὅμως μεθοδικὰ καὶ μὲ προσοχήν, διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰ αἰσθήματα τῶν ποικίλων λαῶν τοῦ κράτους της. Ἐκυβέρνησε μόνη μὲ δλίγους συμβούλους καὶ ὡς προϋπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ κράτους της εἶχε τὸν στρατόν. Διὰ τοῦτο ἐφρόντισε νὰ διατηρῇ ἀξιόλογον καὶ ἀξιόμαχον στρατιωτικὴν δύναμιν. Τοιουτούρπιας κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὸ κράτος της αὐστηρῶς συγκεντρωμένην ἐκτὸς τῆς Ουγγαρίας, ἥ δποίᾳ διετήρησε τὴν αὐτόνομον ἀριστοκρατικὴν διοίκησιν καὶ δίαιτάν της.

Ἀποτέλεσμα τῆς δεξιᾶς αὐτῆς πολιτικῆς ἦτο ἥ δραγάνωσις τῆς μοναρχίας εἰς κράτος γερμανικόν, τὸ δποίον ὑπήκουεν εἰς ἐνιαίαν διοίκησιν, μὲ Βέλγους, Ἰταλοὺς καὶ Ουγγρούς, προσηλωμένους εἰς αὐτό.

ΙΩΣΗΦ Β' (1780 - 1790)

Ο πρεσβύτερος υἱὸς τῆς Μαρίας Ἰωσήφ Β' ἐπλάτυνε τὸ πρόγοναμμα καὶ ἤλλαξε τὴν τακτικὴν τῆς μητρός του, τῆς δποίας συνεργάτης ἦτο ἀπὸ τοῦ 1765. Ἐξαιρετικὴ καὶ συμπαθής μορφή, ἀπλοῦς, συνετός, μὲ ὑψηλὰ φρονήματα, εἶναι δ ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλόσοφος καὶ κατ' ἔξοχὴν φιλάνθρωπος ἥγειμών, τοῦ δποίου δ βίος ὑπῆρξε πρότυπον τάξεως καὶ φιλεργίας.

Ο Ἰωσήφ ἐπεχείρησε νὰ ἔφαρμόσῃ συστηματικῶς τὴν μεταρρύθμισιν καὶ νὰ συνδυάσῃ αὐτὴν μὲ τὰς νέας ἀντιλήψεις κράτους καὶ διοικήσεως. Εἶχε μελετήσει τοὺς γάλλους συγγραφεῖς τῶν χρόνων

Μαρία Θηρεσία.

του και ἥθελε νὰ διαρρυθμίσῃ τὸ κράτος του κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ δρόμου λόγου, δπως ἐδίδασκον οἵ φυσιοκράται καὶ οἵ φυλόσιφοι. Ὅπως ἡ πλειονότης τῶν διανοουμένων τοῦ 18ου αἰώνος, ἀπεστρέφετο τὰς συνηθείας τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος, πᾶν τὸ παραδεῖσον εἶναι καὶ ἴστορικῶς καθεστώτος, πᾶν τὸ παραδεῖσον εἶναι καὶ ἴστορικῶς καθεστώτος.

Ἄλλα τὸ καθεστώς τῆς Αὐστρίας ἐστηρίζετο κατ' ἔξοχὴν ἐπὶ τῆς παραδόσεως, ἐπὶ τῶν ἴστορικῶν δικαιωμάτων τῶν εὐγενῶν, τὰ δόποια οἱ φιλόσοφοι ὠνόμαζον προλήψεις.

Οἱ Ἰωσήφ κατήργησε τὴν δούλοπαροικίαν, διότι ἐφρόνει, δτι οἱ ἀληθεῖς ἰδιοκτῆται τῆς γῆς εἶναι οἱ γεωργοὶ καὶ ὅχι οἱ φρεουδάρχαι, ἐθέσπισε τὴν ἐλευθερίαν τῆς βιομηχανίας καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ καθιέρωσε τὴν ἀνεξιθητήν σείσην (tolérance). Ἐξεδίωξε τοὺς Ἰησουνίτας, διέλυσε πολλὰ μοναχικὰ τάγματα καὶ μετέτρεψε 2000 μοναστήρια εἰς νοσοκομεῖα, σχολεῖα ἢ ἐργοστάσια καὶ ἐπεχείρησε οικιωτέραν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν, διὰ νὰ μετασχηματίσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς κράτος συγκεντρωμένον μὲ δμοιόμορφον διοίκησιν. Ἡ Βιέννη ἔγινεν ἡ μοναδικὴ πρωτεύουσα, τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον τῆς Πράγας, μετεβλήθη εἰς στρατῶνα, τὸ στέμμα τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἀφηρέθη ἀπὸ τὴν Βουδαπέστην, κατηργήθησαν τὰ προνόμια τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν εὐγενῶν.

Εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν νεωτερισμῶν του δούλοπαροικήθη τῶν μεταρρυθμιστικῶν θεσμῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ δοπία ἐξερράγη κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας του. Ἄλλος ἡ Αὐστρία δὲν ἦτο τὸ κατάλληλον ἔδαιφος διὰ τοιαύτας οικιακὰς μεταρρυθμίσεις. Οἱ Οὐγγροὶ εὐγενεῖς ἐξωργίσθησαν διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλοπαροικίας, οἱ Βέλγοι διὰ τοὺς θρησκευτικοὺς νεωτερισμούς. Αἱ διατάξεις περὶ ἀνεξιθητικίας προσέκρουσαν εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ μισαλλοδοξίαν τοῦ ὅχλου, ἐνῷ ἡ διοικητικὴ ἀφομοίωσις ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίας τὰς ἐθνότητας. Οἱ Βέλγοι ἐπανεστάτησαν, ἐκήρυξαν ἐκπτωτὸν τὸν Ἰωσήφ καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Οἱ Ἰωσήφ εἶδε νὰ καταρρέψῃ προσπάθειά του καὶ ἀπέθανε πλήρης πυροίας παρὰ τὸν Δούναβιν, δπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων ὅνειρουμενος νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τοῦ σουλιάνου καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς χριστιανοὺς πληθυσμούς.

Οἱ ἀδελφὸς καὶ διάδοχός του **Λεοπόλδος Β'** (1790-1792)

ἔσπευσε νὰ ἀνακαλέσῃ σχεδὸν ὅλας τὰς διατάξεις του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν γαλήνην τοῦ κράτους. Αἱ μεταρρυθμίσεις ὅμως τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσὴφ δὲν ἀπέτυχον εἰς τὸ σύνολον, διότι κατέστησαν τὴν Αὐστρίαν κράτος συγκεντρωμένον, γερμανικὸν εἰς τὴν δργάνωσιν, στρατιωτικὸν πρὸ παντός, καὶ οἰκονομικῶς ἀκμαῖον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ ἐπὶ ἔνα αἰῶνα καὶ πλέον ἀκόμη. Τὸ 1789, ὅταν ἤρχιζεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ νέα περίοδος πολέμων, ἡ Αὐστρία ἦτο εἰς καλυτέραν κατάστασιν παρὰ τὸ 1713.

III. Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ

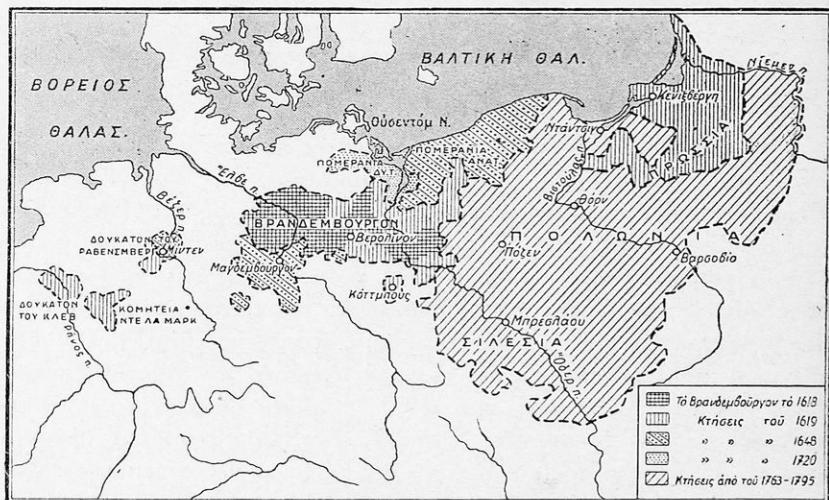
Ἡ Πρωσσία ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀσήμαντος ἡγεμονία. Ὁ πυρήν, ἀπὸ τὸν δποῖον ἀνεπτύχθη, εἶναι ἡ μαρκιωνία τοῦ Βρανδεμβούργου (Brandenburg) κειμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἐλβε καὶ Ὀδερ. Ὁλη ἡ χώρα ἀνατολικῶς τοῦ Ἐλβε κατώκειτο ἀπὸ Σλάβους, οἵ δποῖοι ἔξεγερμανίσθησαν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ὅπως καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, οἱ Γερμανοί διὰ μακρῶν πολέμων ἰδουσαν μικρὰς ἡγεμονίας ἐκκλησιαστικὰς ἢ ἀκριτικὰς (Mark). Τὸν 14ον αἰῶνα δὲ αὐτοκράτωρ ἔδωσεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Βρανδεμβούργου τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος καὶ τὸν 15ον αἰῶνα ἔδωρησε τὸ Βρανδεμβούργον εἰς τὸν οἶκον τῶν Χοεντζόλλερν (Hohenzollern). Τοιουτοτρόπως δὲ οἶκος οὔτος, δὲ δποῖος ἦτο ἀρχικῶς νοτιογερμανικὸς (Νυρεμβέργη), μετεφυτεύθη εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν, δπου τὸν ἀνέμενεν ἔνδοξον μέλλον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ Χοεντζόλλερν τοῦ Βρανδεμβούργου ἀπέκτησαν ἐκ αἰλρονομίας μικρὰν κτῆσιν ἐπὶ τοῦ Ρήνου, τὸ δουκάτον Κλέβ, καθὼς καὶ τὸ δουκάτον τῆς Πρωσσίας, τὴν σημερινὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, ἡ δποία διετέλει ἵπο τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πολωνίας.

Μόνον αἱ δυτικαὶ κτήσεις τῶν Χοεντζόλλερν ἦσαν σχετικῶς ἀνεπυγμέναι, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχον δπωσδήποτε πόλεις ὅμοιαι μὲ τὰς ὄλλανδικας, ἐνῷ αἱ κτήσεις αὐτῶν, αἱ δποῖαι ἐκειντο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἐλβε, ἦσαν τότε εὐρεῖα πεδιάς ἀμμώδης καὶ ἄγονος, διακοπτομένη ἀπὸ δάση καὶ ἔλη, καὶ ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι. Πόλεις σχεδὸν δὲν ὑπῆρ-

χον εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν οὔτε καὶ ἀστικὴ τάξις. Οἱ κάτοικοι ἦσαν ἡ ἵπποται (Ritter) ἢ γεωργοὶ (Bauer).

Ο ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου δὲν ἦτο ἀνεξάρτητος, διότι τὸ μὲν Βρανδεμβούργον ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ δὲ δουκάτον τῆς Πρωσσίας ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας. Ἀλλ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰώνος εὑτυχῆ γεγονότα καὶ ἡ προσωπικὴ ἀξία των ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χοεντζόλλερον νὰ ἐκτείνουν τὴν ἐπικράτειάν των καὶ νὰ ἀποκτήσουν ἀνεξαρτησίαν.

Ανάπτυξις τῆς Πρωσσίας.

Ο ΜΕΓΑΣ ΕΚΛΕΚΤΩΡ (1640 - 1688)

Οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βρανδεμβούργου ἔφερον ἐπὶ μακρὸν τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος. Εἶς ἐξ αὐτῶν, δ Ὁφειδερίκος Γουσιλέλμος (1640-1688), δ ἐπονομασθεὶς Μέγας Ἐκλέκτωρ, ἦτο ἡγεμὼν ἐξαιρετικῆς ἀξίας. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του εἶδεν ἐφημουμένην τὴν χώραν του ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ Τσιακονταετοῦ πολέμου. Εἶς τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας ἀπέκτησε τὴν Πομερανίαν. Ἀλλὰ τὸ κράτος του ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν. Εἶχεν ἐν συνόλῳ ἥμισυ ἑκατομμύριον κατοίκους, ἡ πρωτεύουσά του, τὸ Βερολίνον, εἶχεν 6 χιλιάδας κατοί-

κους καὶ ἀπὸ τὰς 1200 οἰκίας του αἱ 350 ἦσαν ἐγκαταλειμμέναι. Ὁ στρατός του δὲν ὑπερέβαινε τὰς 7 χιλιάδας. Ὁ Μέγας Ἐπλέκτωρ ἐπολιτεύθη μὲ δεξιότητα, ἐπέβαλε τακτικὴν φρονολογίαν, κατήρτισε στρατὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ὀλλανδικοῦ καὶ ἔγινε κύριος εἰς τὸ κράτος του. Ἐγκατέστησεν εἰς τὴν χώραν του τοὺς γάλλους καλβινιστάς, οἵ δοποῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης. Αἱ 20 χιλιάδες περίπου ἄνθρωποι ἀνεπτυγμένοι, καλοὶ τεχνῖται, ἔδωσαν τὴν πρώτην ὁμηρίαν εἰς τὴν πρόοδον τῆς Πρωσσίας. Ἀπὸ τοὺς 1600 ἀξιωματικοὺς τοῦ Φρειδερίκου Γουλιέλμου οἱ 300 ἦσαν γάλλοι. Τέλος κατώρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ δουκᾶτον τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Τοῦτο ἦτο γεγονός σημαντικόν, διότι οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βρανδεμβούργου ἔγινοντο καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεξάρτητοι εἰς ἓν τμῆμα τοῦ κράτους των.

Η ΠΡΩΣΣΙΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ (1701)

‘Ο υἱός του **Φρειδερίκος Α'** (1688 - 1713) παρέλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του κράτος ὀργανωμένον καὶ ἀξιόλογον στρατόν, ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ὃς ἀμοιβὴν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως διὰ τὸ ἀνεξάρτητον τμῆμα τοῦ κράτους του, τὴν Πρωσσίαν. Ἀπὸ τότε οἱ ἐκλέκτορες τοῦ Βρανδεμβούργου ὀνομάσθησαν Βασιλεῖς τῆς Πρωσσίας καὶ οἱ ὑπήκοοι των ἀδιαφόρων Πρωσσοί, εἰς δοποῖον τμῆμα τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀν ἀνῆκον. ‘Ο Φρειδερίκος Α' εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας. Εἰς τὴν αὐλὴν Λουδοβίκου ΙΔ' ἦν δημιουργία τοῦ νέου αὐτοῦ βασιλέως προεκάλεσε τὸν γέλωτα. Ἄλλος ἦν Πρωσσία ἐπεφύλασσεν ἐκπλήξεις.

‘Ο διάδοχός του **Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α'** (1713 - 1740), δι πατήρ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἦτο ἄνθρωπος περίεργος καὶ ἴδιορρυθμος μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρῆται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς μὴ ἔχων ἐντελῶς σώας τὰς φρένας. Νέος δὲν ἔμαθε τίποτε, καὶ δὲν ἦσθαντο τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως καὶ τῶν γνώσεων, ἐπειδὴ ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Θεὸς φροντίζει δι² αὐτόν. Ἀπεστρέφετο τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἐπέβαλλεν αὐστηρὰν οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Συνέβη νὰ φαβδίσῃ εἰς τὸν δρόμον ἐργάτας, διότι κατὰ τὴν κρίσιν του δὲν εἰργάζοντο καλῶς. Κατὰ βάθος ὅμως εἶχε νοῦν πρακτικὸν καὶ παρὰ τὰς ἴδιορρυθμίας του ἐκυβέρνησε καλά. ‘Ε-

φρόντισε κυρίως διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ κατώρθωσε νὰ αὐξήσῃ σημαντικῶς τὰ εἰσοδήματά του.

‘Ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος μὲ πάθος ἡγάπησε τὰ στρατιωτικά. Εφόρει διαρκῶς στρατιωτικὴν στολὴν καὶ συνανεστρέφετο ἀξιωματικούς. Εἰσήγαγε νέαν τακτικὴν εἰς τὸν στρατόν. Κατεπόνει τοὺς στρατιώτας μὲ ἀκατάπαυστα γυμνάσια. Ὅθελε νὰ ἔκτελοῦν δύοιομόρφους κινήσεις δῆλοι συγχρόνως. Τοιουτορόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη Πρώσικη τακτική. Εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν εἰς τοὺς ὑψηλοὺς στρατιώτας καὶ κατήρτισε τὴν φρουράν του ἀπὸ μεγαλοσώμους ἄνδρας. Ἀποθνήσκων ἀφῆνε περίσσευμα 8½ ἑκατομμύρια τάληρα (τάληρον = 3 φράγκα περίπον), στρατὸν ἀπὸ 83 χιλιάδας καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ κράτους εἶχον αὐξηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἀπὸ 1.700.000 εἰς 2.700.000.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ο ΜΕΓΑΣ (1740 - 1786)

Τὴν δύναμιν αὐτὴν μετεχειρίσθη ὁ υἱός του **Φρειδερίκος ὁ Β'**, διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν Πρωσσίαν μεγάλην δύναμιν.

Φρειδερίκος ὁ Μέγας.

ὕβριζε καὶ τὸν ἔρραβδιζεν.

‘Η ἀντίθεσις μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔφθασεν εἰς τόσην δεύτητα, ὥστε ὁ Φρειδερίκος ἀπεφάσισε νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὸ ἔξωτερον.

‘Αλλὰ τὸ σχέδιόν του ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ βασιλεὺς ἔξω φρενῶν εἰσή-

‘Ο πατέρος του εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς δύο πρώσσους ἀξιωματικοὺς καὶ εἰς γάλλον εὐγενῆ μετανάστην, ἥθελε δὲ ὁ υἱός του νὰ γίνῃ «εὐσεβῆς χριστιανός, γενναῖος στρατιώτης καὶ καὶ ὁλὸς οἰκογενειάρχης». Ἄλλα πρὸς μεγάλην ἀπογοήτευσιν ὁ υἱὸς ἐδείκνυε κλίσιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἀνετονίαν, ἐνῷ ἀντιμέτωπος ἀπεστρέφετο τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις. ‘Ο βασιλεὺς ἤρχισε νὰ μὴ ἀνέχεται τὸν «θηλυπρεπῆ» αὐτὸν υἱόν, τὸν ἔλεγεν ὁ γανός πατέρης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γαγεν αὐτὸν καὶ τὸν συνένοχον ἀξιωματικὸν εἰς δίκην ἐπὶ λιποταξίᾳ οὐδὲν οὐδὲν. Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τὸν ἀξιωματικὸν εἰς Ἰσόβια δεσμά, ἀλλ᾽ ἔκρινεν ἑαυτὸν ἀναρμόδιον νὰ δικάσῃ τὸν διάδοχον. Ὁ βασιλεὺς ἐφυλάκισε τὸν υἱόν του ἐντὸς φρουρίου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ διέταξε νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν ἀξιωματικὸν ὑπὸ τὸ παράθυρον του. Μόλις βραδύτερον συνεφιλιώθη πρὸς αὐτόν, ὅταν δὲ Φρειδερίκος ἐδέχθη νὰ συζευχθῇ τὴν γυναῖκα, τὴν δποίαν εἶχεν ἐκλέξει διατήρησην. Ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἥρχισε τότε νὰ μυῆται εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὸν πατέρα του. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διαδόχος (Kronprinz) διηλθεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ράινμπεργ (Rheinberg) εὐχάριστα κατανέμων τὸν χρόνον του εἰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἴστορίας, δπως γράφει διάδοση. Τότε συνέγραψε τὴν πραγματείαν του Ἀντιμαχοῦ ἀνταρτοῦ, εἰς τὴν δποίαν προσπαθεῖ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν περὶ τοῦ ἡγεμόνος διδασκαλίαν ἵταλον συγγραφέως, καὶ ἐκθέτει τὰς ἰδέας περὶ τοῦ καθήκοντος τοῦ βασιλέως, τὰς δποίας ἐλησμόνησεν, ὅταν ἥλθεν εἰς τὴν ἄρχην.

‘Ο Φρειδερίκος κατὰ τὴν νεότητά του εἶχε συμπαθήσει τὰς περὶ κράτους θεωρίας τῶν γάλλων φιλοσόφων, οἵ δέ ποιοι ἐδίδασκον, ὃ τι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἵσοι καὶ ἐλεύθεροι εἰκόνες φύσεως καὶ ὅτι ἡ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν. Ὅταν δημιώς ἔγινεν ἀρχων ὑπεύθυνος, ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς. Ἀνεγνώριζε μὲν τὸ φυσικὸν δίκαιον τῆς ἴσοτητος τῶν ἀνθρώπων, δὲν κατώρθωσεν δημως νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τοῦ πατρός του καὶ τῆς ἐποχῆς του περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως, δτι δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς εἶναι κύριος τοῦ κράτους καὶ δικαιοῦται νὰ ἀποφασίζῃ μόνος καὶ χωρίς περιορισμοὺς περὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν ὑπηκόων του.

^οΑλλ' δ Φοειδερότας διέφερεν ἀπὸ τοὺς προκατόχους του εἰς βασικὰ σημεῖα. ^οΕπρόσθιεν δηλαδή, ὅτι δ βασιλεὺς ὁφείλει νὰ κυβερνᾷ μὲ δικαιοσύνην καὶ ἀφιλοκέρδειαν καὶ νὰ ἔχῃ πρῶτον μέλημα τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ, διότι δ βασιλεὺς εἶναι χάριν τοῦ λαοῦ καὶ ὅχι δ λαὸς χάριν τοῦ βασιλέως. «Ο βασιλεὺς, ἔλεγεν, εἶναι δ πρῶτος ὑπάλληλος τοῦ κράτους».

⁷ Επρέσβευε δηλαδή τὴν ἀντίληψιν τῶν χρόνων του περὶ φωτισμένης ἥ συνετῆς δεσποτείας (σελ. 166 - 167).

Σκληρυνθεὶς δῆμος ἀπὸ τὰς δοκιμασίας τῶν νεανικῶν χρόνων ἔγινε ψυχρὸς καὶ σκεπτικιστὴς καὶ ὁ πολυμαθὴς καὶ φιλόσοφος λεγόμενος βασιλεὺς δὲν ἔκαμε τίποτε ἀξιόλογον διὰ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐφρόντισε μᾶλλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. ⁸ Άλλὰ μέχρι τέλους ἔμεινεν ὁ μᾶλλον ἀνεξίθρησκος ἡγεμὼν τῆς Εὐρώπης. «Ἐτὶς τὴν Πρωσίαν, ἔλεγεν, ἐκαστος δύραται νὰ σώσῃ τὴν ψυχήν του δπως δ ἤδιος θέλει». ⁹ Η χώρα του ἐπλούτησε καὶ ηνέκηθη εἰς πληθυσμὸν καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς μετὰ ταῦτα βιομηχανικῆς ἀκμῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἐγκατεστάθησαν τριακόσιαι χιλιάδες μετανάσται εἰς τὸ κράτος του. Τοῦτο ὠνόμαζεν δ ἤδιος ἐσωτερικὴ να κατάκτησεν.

¹⁰ Ο Φρειδερίκος ἦτο θαυμαστὴς τῶν γάλλων συγγραφέων. Προσεκάλεσε τὸν Βολταῖρον, ὁ δποῖος διέμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ ἀνάκτορόν του ἀπολαύων ἡγεμονικῶν τιμῶν. ¹¹ Άλλος οἱ δύο ἀνδρες δὲν ἤγονταν νὰ ψυχρανθοῦν καὶ ἔχωρίσθησαν περιφρονοῦντες ἀλλήλους. Ο Φρειδερίκος συνέγραψε διάφορα ἔργα γαλλιστί. Καὶ οἱ μὲν στίχοι του, τὸ πλεῖστον φιλοσοφικοῦ διδακτικοῦ περιεχομένου, δὲν εἶναι ἀπταιστοί, ἀλλὰ τὰ ἴστορικά του συγγράμματα (*Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps κλπ.*), παρὰ τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ ὑφους, εἶναι ἔργα μεγάλης ἀξίας, διακρινόμενα διὰ τὴν βαθύτητα τῆς ἴστορικῆς ἀντιλήψεως.

Τὸ πρώτιστον δῆμος μέλημα τοῦ Φρειδερίκου ἦτο δ στρατός. Διωργάνωσεν ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ διεξήγαγε μακροὺς πολέμους καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ. ¹² Απὸ τὴν Πολωνίαν ἀπέσπασε χώρας, διὰ τῶν δποίων ἀποκατεστάθη ἥ συνοχὴ τῆς Πρωσίας μετὰ τοῦ Βρανδεμβούργου, ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν ἀξιόλογον ἐπαρχίαν, τὴν Σιλεσίαν, καὶ ἀπάρθισε νὰ διατηρήσῃ τὰς κατακτήσεις ἐναντίον σχεδὸν δῆλης τῆς συνησπισμένης Εὐρώπης. Οὕτω, μετὰ 15 ἑτῶν βασιλείαν εἶχε σχεδὸν διπλασιάσει εἰς ἔκτασιν τὸ κράτος του (200 χιλ. τετρ. χιλιόμετρα) καὶ σχεδὸν τριπλασιάσει εἰς πληθυσμὸν (6 ἑκ. κάτοικοι). Οἱ φόροι ἀπέδιδον 22 ἑκατομ. τάληρα ἔτησίως καὶ τὸ ταμεῖον εἶχε περίσσευμα συνολικὸν 60 ἑκατομ. ¹³ Η γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία ἦσαν εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΥΑΡΧΙΑ

‘Η ἀνάπτυξις τῆς Πρωσσίας ἐδημιούργησε νέον γερμανικὸν κράτος, τὸ διποῖον ἥρχισε νὰ διεκδικῇ τὴν ἐπὶ τῆς Γερμανίας κυριαρχίαν, τὴν διποίαν εἶχεν ἔως τώρα ἡ Αὐστρία. ‘Ο πρωσσικὸς στρατὸς εἶχεν ἀναδειχθῆ ἀνώτερος τοῦ αὐστριακοῦ καὶ αἱ νῖκαι του, ἵδιως κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐκολάκευσαν τὸν ἐθνικὸν ἐγωισμὸν τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τότε ἐφάνη, διτὶ τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τὸ δμοιογενὲς ἐθνικὸν κράτος τῆς Πρωσσίας καὶ ἐγεννήθη ζωηρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων κρατῶν Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας διὰ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠνόμασαν γερμανικὴν δυαρχίαν (dualismus).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Τὰ κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἦσαν περισσότερον καθυστερημένα καὶ γενικῶς δὲν κατώρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυτικωτέρων λαῶν.

Μόνον εἰς τὴν Ρωσίαν δὲ Μέγας Πέτρος ἐπέτυχε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἔξουσίαν εἰς τὰς χεῖράς του καὶ διὰ τολμηρῶν νεωτερισμῶν εἰσήγαγε τὴν χώραν του εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Πολωνία, Τουρκία καὶ Σουηδία, ἐπειδὴ δὲν κατώρθωσαν νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὰς νέας συνθήκας, ἔησθενησαν καὶ ἡκρωτηριάσθησαν, ἢ Πολωνία μάλιστα διεμελίσθη ὑπὸ τῶν γειτόνων της καὶ ἔπαιπε νὰ ὑφίσταται ὡς ἀνεξάρτητον κράτος.

I. ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

ΟΙ ΡΩΣΟΙ

Εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης ἔζησαν ἀνέκαθεν σλαβικαὶ φυλαί, ἀπὸ τὰς δυοίας προηλθον οἵ νεώτεροι σλαβικοὶ λαοί, Ρῶσοι, Πολωνοί, Ρουθηνοί, Τσέχοι, Σλαβόνοι, Νοτιοσλάβοι. Οἱ Σλάβοι ἀνεπτύχθησαν πολὺ βραδύτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πολυαριθμοτέρα καὶ ἴσχυροτέρα σλαβικὴ φυλή, οἱ Ρῶσοι, ἦσαν ἔξηπλωμένοι εἰς τὴν λεγομένην Μέγαλην Ρωσίαν. Τὸ πρῶτον ρωσικὸν κράτος ἵδρυσαν Νορμανδοί, τὸν 9ον αἰῶνα, εἰσελθόντες εἰς τὴν χώραν διὰ τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Βαλτικῆς τὸν καιρὸν τῶν μεγάλων νορμανδικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ οἰκογένεια τοῦ **Ρούρικ** ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος. Τὰ πρῶτα δύμως στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ οἱ Ρῶσοι ἔλαβον ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου

αἰώνιος εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ οἶκος τῶν Ρωμανῶφ (1613), ὁ δποῖος ἐκυβέρνησε σχεδὸν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὸν 17ον αἰῶνα ὅμως ἡ Ρωσία ἐθεωρεῖτο ὡς χώρα ἀσιατική. Οἱ κάτοικοι τῆς ἔμεναν μακρὰν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ διετήρησαν ἥθη ἀσιατικά. Οἱ Ρῶσοι ἐφόδουν ποδήρεις ἐνδυμασίας, εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ χαιρετοῦν τοὺς ἀρχοντας πίπτοντες εἰς τὰ γόνατα, ἥσαν θρησκόληπτοι καὶ περιώριζον τὰς γυναῖκας. Ἡ κυρίαρχος τάξις, οἱ εὐγενεῖς δηλαδὴ καὶ ὁ κλῆρος, ἥτο ἐχθρικὴ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν Εὐρωπαίων τοὺς δποῖους ἐθεώρουν αἰρετικούς.

Τὸ οωσικὸν κράτος δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς κατεῖχον οἱ Σουηδοὶ καὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἱ Τούρκοι. Ἡ μοναδικὴ οωσικὴ θάλασσα, ἡ Λευκὴ θάλασσα, εἶναι παγωμένη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔτους. Ἔκεī εἶναι ὁ λιμὴν τοῦ Ἀρχαγέλου, εἰς τὸν δποῖον ἥροντο νὰ ἐμπορευθοῦν τὰ ἀγγλικὰ καὶ ὅλανδικὰ πλοῖα.

Οἱ Ρῶσοι ὅμως ἀνήκουν εἰς τὸς ἀνωτέρας φυλάς, αἱ δποῖαι δύνανται νὰ δεχθοῦν. καὶ νὰ προαγάγουν τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ον αἰώνος ἥλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἐντὸς δύο αἰώνων κατώρθωσαν νὰ τεθοῦν εἰς τὴν σειρὰν τῶν λαῶν, οἱ δποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὴν πρωτοπορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ (1689-1725)

‘Ο Μέγας Πέτρος εἶναι ὁ ἡγεμών, ὁ δποῖος εἰσήγαγε τὸν λαόν του εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως καὶ κατέστησε τὴν Ρωσίαν μεγάλην δύναμιν. Κολοσσός, ὑψους περισσότερον τῶν δύο μέτρων, πρόσωπον ἐκφραστικόν, νευρικὸς καὶ βίαιος, εἶχε λάβει ἀτελῆ μόρφωσιν. Διεφωτίσθη συναναστρεφόμενος τὸν ἔνονυς τῆς Μόσχας. Παρ’ αὐτῶν ἐμυήθη εἰς τὴν Ἰδέαν τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς καὶ τοῦ κομοπολιτισμοῦ. Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ἐθεσε διπλοῦν σκοπόν, νὰ «ἀνοίξῃ παραμύθουν», δπως ἔλεγεν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ κάμῃ τὴν Ρωσίαν συγχρονισμένον κράτος, εἰσάγων εἰς αὐτὸν τὰς δύο δυνάμεις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην.

‘Ο Πέτρος ἐξήτει διέξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, ἀλλὰ τὰ μὲν παράλια τῆς Βαλτικῆς, ὡς εἴδομεν, κατεῖχον

οἱ Σουηδοί, τὰ δὲ παράλια τοῦ Εὐξείνου οἱ Τούρκοι. Ἡ πρώτη ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένου λιμένος Ἀζώφ ἀπέτυχεν. Ἐκάλεσεν εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, κατεσκεύασε πλοῖα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δόν καὶ μετεκόμισε πυροβολικὸν μὲ αὐτά. Συνέπραξε μὲ τοὺς εὐρωπαίους συμμάχους, οἱ δοποῖοι ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον.

Ἐταξίδευσεν ὑστερον εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Πρωσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης ὑπὸ τὸ δνομά Πέ-

‘Ο Μέγας Πέτρος.

τρος ὁ ἔνθατος εἰς τὰ ναυπηγεῖα. Ἀπὸ ἐκεῖ μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου διέμεινε μακόρτερον, διότι ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν Ἀγγλων ἦρεσεν εἰς αὐτὸν περισσότερον.

Κατὰ τὴν ἀποστίαν του οἱ Στρελίτσοι, τάγμα ἐπιλέκτων, εἶδος Γενιτσάρων τῆς Ρωσίας, ὑποκινούμενοι ἀπὸ τοὺς παλαιορώσους καὶ ἀπὸ τὴν ἀδελφήν του Σοφίαν ἐπανεστάτησαν, διότι ἐφθόνουν τοὺς ἔνους ἀξιωματικούς καὶ δὲν ἦνείχοντο τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Πέτρου.

Ἡ στάσις κατεστάλη καί, δταν ἐπέστρεψεν ὁ Πέτρος, προέβη

εἰς ὅμαδικὰς θανατώσεις, ἐφόνευσεν ἴδιοχείρως τοὺς στασιαστὰς καὶ διέλυσε τὸ τάγμα τῶν Στρελίτσων. Ὅταν οἱ πρόκριτοι ἤλθον νὰ τὸν προσκυνήσουν, ἀπηγόρευσε τὴν γονυκλισίαν καὶ μὲ μίαν ψαλίδα ἔκοψε τὴν γενειάδα των. Τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ συμπόσιον ἔκοψε τὰς ἄκρας τῶν χειρίδων καὶ ἐπέβαλε νὰ φέρουν εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματα καὶ ἀμέσως κατόπιν δι’ οὐκαζίου (διατάγματος) ὠρισε λεπτομερῶς τὴν ἐνδυμασίαν.

‘Ο ρωσικὸς λαὸς ἐσκανδαλίζετο ἀπὸ τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ βασιλέως καὶ οἱ καλόγηροι διέδιδον τρομερὰ περὶ αὐτοῦ. Ἄλλος ὁ Πέτρος συνέτριψε τὴν ἀντίδρασιν ἔξαναγκάσας εἰς ὑπακοὴν τὸν κλῆρον.

Τὴν διέξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν ἔξεβίασε μετὰ δεινὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν πολεμικῶτατον βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον ΙΒ'. Ἡ ἐπιχείρησις ἡκολούθησε τὴν αὐτὴν πορείαν πρὸς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων. Εἰς τὸν λεγόμενον Δεύτερον Βόρειον πόλεμον (1700 - 1720) δὲ κακῶς ὠργανωμένος καὶ κακῶς ἐφωδιασμένος στρατός του εἶχεν ἀποτυχίας. Ὁ Πέτρος δῆμως δὲν ἀπεθαρρύνθη. «Οἱ Σουηδοί, εἶπε, μὲ τὰς νίκας των θὰ μᾶς διδάξουν νὰ τοὺς νικήσωμεν». Καὶ ἡ νίκη τῆς Πολτάβας (1709) ἐσήμαινε τὴν κραταίωσιν τῆς αὐτοκρατορίας του καὶ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ του ἔργου.

'Ανάπτυξις τῆς Ρωσίας.

Ἡ Σουηδία ἔχασε τὰς κατακτήσεις της εἰς τὴν νότιον παραλίαν τῆς Βαλτικῆς, τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔπαινος νὰ εἶναι μεγάλη δύναμις. Ἡ Ρωσία κατέλαβε τὴν Ἱγγρίαν, Λιβονίαν καὶ τὴν Ἐσθονίαν, καὶ ἀπέκτησε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡδη τὸ 1703 δὲ Πέτρος εἶχε μέσει τὰ θεμέλια νέας πόλεως εἰς τὸ βάθος τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, ἥ ὅποια ἀνεπτύχθη ταχέως εἰς ἐπιθαλασσίαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά του.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Β' (1762-1796)

Ἐπὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων τοῦ Πέτρου, οἱ δοποῖοι δὲν εἶχον οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε τὴν πολυπραγμοσύνην του, ἔξηκολούθησεν ἡ πάλη μεταξὺ νεωτεριστῶν καὶ παλαιοράσων καὶ ἐπανελήφθησαν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Τούρκων, ἔως ὅτου τὸ 1762 ἔλαβε τὴν βασιλείαν ἡ περιφημος Αἰκατερίνη Β'.

Αἰκατερίνη Β'.

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο γερμανίς, κόρη γερμανοῦ δουκός, καὶ εἶχε συζευχῆ τὸν διάδοχον τοῦ ρωσικοῦ θρόνου Πέτρον. Ἐδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ρωσικὸν λαόν, ἔμαθε τὴν γλώσσαν του, προσῆλθεν εἰς τὴν ὁρθοδοξίαν, ἐνῷ ἦτο διαμαρτυρομένη, προσεποιήθη μεγάλην εὐσέβειαν καὶ ἔγινε δημοφιλής. Ὁ σύζυγός της ἦτο ἀνάξιος, ἐμέθυε, τὴν ἐκακομεταχειρίζετο καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτῆν. Ἡ Αἰκατερίνη τὸν ἐπόρλαβεν. Ἐκέρδισε τὴν εὐνοιαν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνέτρεψε τὸν Πέτρον, τὸν δοποῖον οἱ φίλοι της ἐδολοφόνησαν εἰς τὴν φυλακήν.

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο μέσου ἀναστήματος, εὔσαρκος, ὑγιής, βραδυκύνητος ὀλίγον, ἀλλὰ διαρκῶς εὐθυμος καὶ δραστηριωτάτη. Ἅγάπα τὰς διασκεδάσεις ὅσον καὶ τὴν ἐργασίαν. Κατὰ τὴν νεότητά της εἶχε λάβει καλήν μόρφωσιν, ἔμαθε τὴν γαλλικὴν καὶ ἀνεγίνωσκε γάλλους συγγραφεῖς, τὸν Βολταῖρον καὶ τὸν Μοντεσκιέ. Ἅθελε πολὺ νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς καὶ διὰ τοῦτο περιεποιεῖτο καὶ ἐκολάκευε τοὺς γάλλους συγγραφεῖς, διότι ἥλπιζεν, δτὶ δι' αὐτῶν θὰ γίνη δονομαστή. Ἐπὶ 15 ἔτη εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Βολταῖρον, ἐπεισε τὸν Διδερὼ νὰ ἔλθῃ εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐστέλλεν εἰς τὸν Μπυφφὸν μετάλλια καὶ γουναρικά τῆς Σιβηρίας. Ἔγραψεν εἰς τὴν γαλλικὴν ὅχι μόνον ἐπιστολάς καὶ ἀπομνημονεύματα, ἀλλὰ καὶ ἰστορικά δράματα καὶ κωμῳδίας. Ἡ αὐταρχικὴ καὶ φιλάρασκος βασίλισσα κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τοὺς παρισινοὺς καὶ δλους τοὺς προοδευτικοὺς τοῦ 18ου αἰώνος, διότι ἤξενε νὰ παιίζῃ τὸ πρόσωπον τοῦ προοδευτικοῦ καὶ νεωτεριστοῦ ἥγεμόνος.

‘Η Αἰκατερίνη ἡγάπια τὴν πρόοδον καὶ ἐπεχείρησε νὰ διαδώσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν της, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑπηκόων της. Δι᾽ ὅλων τῶν μέσων ἥθελε νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τὴν ἐντύπωσιν προοδευτικῆς καὶ φιλανθρωποῦ ἡγεμόνος. Πράγματι, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὠνομάσθη Σε μίρα μις τοῦ Βρετανοῦ. Κατ’ οὐσίαν δύμας ἐκυβέρνησεν αὐταρχικῶς, ἦτο ἐλαφρὰ καὶ ματαιόδοξος, παράφορος εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν καὶ εἶχεν ἀνώμαλον ἰδιωτικὸν βίον.

‘Η Αἰκατερίνη, σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἔπαιξεν ἀξιόλογον πρόσωπον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν καὶ συνειργάσθη μετὰ τῶν εἰρημένων δύο ἡγεμόνων διὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, εἰς τὸν δποῖον ἔλαβε σημαντικὸν μερίδιον. Ὄνομαστοὶ κυρίως καὶ ἐνδιαφέροντες δι᾽ ήμᾶς εἶναι οἱ πόλεμοί της πρὸς τὴν Τουρκίαν, αἱ συνεννοήσεις καὶ ἡ συνεργασία της μὲ τοὺς Ἑλληνας, ἐκ τῶν δποίων προηλθον σημαντικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων.

II. ΠΟΛΩΝΙΑ

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΣΠΑΣΙΣ

‘Οπως τὸ κράτος τῶν Μοσχοβιτῶν, οὕτω καὶ ἡ Πολωνία ἐθεωρεῖτο ἡμιασιατικὴ χώρα. Παρὰ τὰς ἐδαφικὰς ἀπωλείας δύμας, τὰς δποίας ὑπέστη τὸν 17^{ον} αἰῶνα, ἐξηκολούθει νὰ εἶναι τὸ μεγαλύτερον κράτος τῆς Εὐρώπης.

‘Η Πολωνία ἦτο ἀχανῆς πεδιάς περιλαμβάνουσα διαφόρους περιφερείας, τῶν δποίων ἦτο δυσχερῆς ἡ ἐπικοινωνία. Ἀπετελέσθη ἀπὸ δύο κράτη ἱνωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, τὸ Βασίλειον τῆς Πολωνίας καὶ τὸ Μέγα Δουκάτον τῆς Λιθουανίας, τὰ δποῖα δύμας διετήρησαν τὴν ἰδιαιτέραν διοίκησιν. Πολωνοὶ καὶ Λιθουανοὶ ἦσαν Σλάβοι καὶ καθολικοὶ τὸ θρήσκευμα. ‘Υπῆρχον δύμας καὶ λουθηρανοὶ Γερμανοὶ καὶ ὁρθόδοξοι Ρώσοι. Ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος δὲ ἵσχυρὸς καθολικὸς κλῆρος, παρακινούμενος ἀπὸ τοὺς Ἰησουίτας, κατεδίωξε τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἀλλων δογμάτων. Γεωγραφική, πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ διάσπασις ἀπετέλουν ἀδυναμίαν διὰ τὴν χώραν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

‘Η Πολωνία είχε μεγάλην ἀφθονίαν εὐγενῶν. Οἱ περισσότεροι ἀπ’ αὐτοὺς εἶχον μόλις τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκαλλιέργουν, ὅπως οἱ χωρικοί, μόνοι τοὺς ἀγρούς των καὶ ἔκοιμῶντο εἰς ἀχυροσκεπεῖς καλύβας, ἀλλ’ ἔφερον τὸ πράσινον ἔνδυμα τῶν εὐγενῶν, ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ τὸ ξίφος, καὶ τοὺς υἱούς των ἐδίδασκον ἱππασίαν καὶ ἔστελλον εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουΐτῶν, ὅπου ἐδιδάσκοντο τὴν λατινικήν.

‘Υπῆρχον περίπου διακόσιαι ἡ τριακόσιαι οἰκογένειαι μεγαλοκτηματιῶν ἀποτελοῦσαι τὴν ἀνωτάτην ἀριστοκρατίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, μα γ ν ἄ τοι καλούμενοι, διηγέρθυνον τὴν Δίαιταν (Βουλήν), περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπόρων εὐγενῶν, οἱ δποῖοι ἀπετέλουν τὴν φρουράν των. Ἀστικὴ τάξις δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε βιομηχανία οὔτε πόλεις, καθόσον πλὴν τῆς πρωτευούσης Βαρσοβίας δὲν ὑπῆρχε πόλις ἀριθμοῦσα πλέον τῶν 20 χιλ. κατοίκων. Αἱ τετρακόσιαι βασιλικαὶ λεγόμεναι πόλεις ήσαν μικραὶ κῶμαι ἔχουσαι δῆλιγνωτέρους τῶν χιλίων κατοίκων.

Οἱ χωρικοὶ ήσαν δπως οἱ δουλοπάροικοι τῶν μέσων χρόνων προσκεκόλλημένοι εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κυρίου, ὑποχρεωμένοι εἰς τὴν ἀγραρείαν — ἐνίστε ἔξαήμερον τὴν ἔβδομαδα — καὶ παραδεδομένοι εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν. Ἡ ζωὴ των ἥτοι θλιβερά. Ἔζων ήμιγνυμοί, ἐτρέφοντο τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους μὲ ἀρτον σικάλινον καὶ χόρτα συναγελαζόμενοι μὲ τὰ ζῷα εἰς ίσογείους καὶ χαμηλὰς καλύβας.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

Τὸ κράτος των οἱ Πολωνοὶ ὠνόμαζον Δημοκρατίαν. Εἰς αὐτὸ δῆλην τὴν ἔξουσίαν εἶχον εὐγενεῖς. Αὐτοὶ κυρίως ἀπετέλουν τὸ ἔθνος καὶ ἐκυριάρχουν εἰς τὴν Δίαιταν. Ἡ Δίαιτα ἥτοι τὸ κυριαρχον σῶμα. Αὐτὴ ἔξελεγε τὸν βασιλέα καὶ ὑπερχέωντεν αὐτὸν νὰ μὴ μεταβάλλῃ τίποτε ἀπὸ τὸ πολίτευμα. Ἐπίσης καὶ οἱ ὑπουργοὶ ἔξελέγοντο ὑπὸ τῆς Διαιτῆς καὶ ήσαν ὑπόλογοι αὐτῆς. Ἡ Δίαιτα συνήρχετο κατὰ διετίαν, ἀλλὰ κατὰ παλαιὰν συνήθειαν αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο διὰ τῆς συναινέσεως πάντων. Ἡρκει δηλαδὴ εἰς καὶ μόνον νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον ἀποφάσεώς τινος καὶ αὐτὴ ἔθεωρεντο ἀκυρος, διότι δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐπιβάλῃ τις εἰς τὸν εὐγενῆ ἀπόφασιν, τὴν δποίαν δὲν ἐνέκρινε. Τοῦτο ἥτοι τὸ λεγόμενον liberum veto, τὸ δποῖον ἔχρησίμευεν ὡς πρόχειρον μέσον κωλυσιεργίας καὶ παρέλυε τὴν διοί-

κησιν τῆς χώρας, διότι ἡ Δίαιτα σπανίως κατώρθωνε νὰ λάβῃ ἀποφάσεις. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1652-1702, ἀπὸ ὅδι συνόδους της εἶχον ματαιωθῆ ἀι 48. Οἱ ἐκλογεῖς προσήρχοντο ἔφιπποι καὶ ὠπλισμένοι καὶ συνήθως διηροῦντο εἰς δύο μερίδας, αἱ δποῖαι δχι σπανίως ἔφιλον καὶ ἔφθανον εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰ ἔιφη.

Ἡ Πολωνία δὲν εἶχε μόνιμον στρατόν, διότι τὴν μαχητικὴν δύναμιν τῶν Πολωνῶν ἀπετέλουν οἱ εὐγενεῖς, οἱ δποῖοι ἥσαν συνήθως ἀρκετὰ γενναῖοι. Ἀλλ ἐστρατεύοντο, ὅταν ἥθελον ἢ ὅταν ἦτο μεγάλη ἀνάγκη, καὶ συναθροιζόμενοι ἀπετέλουν συγκεχυμένην μᾶζαν, ἢ δποία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πολεμήσῃ μὲ τακτικὸν στρατόν.

Η ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Οἱ Πολωνοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀλλων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Παρουσίαζον μάλιστα τὸν κλασσικὸν τύπον τοῦ δπισθοδρομικοῦ λαοῦ. Διοίκησις, στρατός, βιομηχανία, οἰκογενειακὴ ζωὴ καὶ μόρφωσις ἥσαν εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Εἶχον μεγάλην ἴδεαν διὰ τὸν ἑαυτόν των, ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα των ἥσαν τὰ καλύτερα καὶ δὲν ἥθελον τίποτε νὰ ἀλλάξουν. Ἡ ἀδυναμία νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς ἔφερε τὴν χώραν εἰς καταστροφήν. Οἱ Πολωνοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ διεμελίσθησαν ὑπὸ τῶν ἵσχυρῶν γειτόνων των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

ΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ

‘Ο 18ος αιώνων είναι ύπερφροδτωμένος άπό πολέμους. Ἐκτὸς τοῦ δεκατριετοῦ πολέμου διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας, ὃ δοποῖος συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος (1701 - 1714), καὶ τῶν πολέμων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, οἵ δοποῖοι τὸν κλείσουν (1792 - 1802), ἔχομεν σειρὰν πολέμων, τῶν δοποίων τινὲς λαμβάνουν διαστάσεις πανευρωπαϊκοῦ ἥ καὶ παγκοσμίου πολέμου.

Οἱ πόλεμοι τοῦ 18ου αἰῶνος είναι πολυπλοκώτεροι ἀπὸ τοὺς τοῦ 17ου. Ἐκεῖνοι παρουσιάζουν τὸ τυπικὸν γνώρισμα, διτὶ προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν ἴσχυροῦ ἡγεμόνος, τῶν Ἀψβούργων κατ’ ἀρχάς, τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' βραδύτερον, νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης.

Τὸν 18ον αἰῶνα δὲν ὑπάρχει ἡγεμονεύουσα δύναμις. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς, Αὐστρίαν, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν, Ἀγγλίαν, Ὁλλανδίαν, προσετέθησαν δύο νέοι, Πρωσσία καὶ Ρωσία, καὶ παρὰ τοὺς παλαιοτέρους ἀνταγωνισμούς, Αὐστρίας - Γαλλίας, Ἰσπανίας - Γαλλίας, Ἀγγλίας - Γαλλίας, ἀνεπτύχθησαν νέοι, Αὐστρίας - Πρωσσίας, Ρωσίας - Τουρκίας.

Σχεδὸν ἰσόπαλοι αἱ δυνάμεις μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης (1713), ζητοῦν συμμάχους καὶ σχηματίζουν συνασπισμούς. Ἐκ τούτου δημιουργεῖται ζωηρὰ διπλωματικὴ κίνησις, αἱ δὲ φανεραὶ ἥ μυστικαὶ συνεννοήσεις καὶ αἱ συμμαχίαι διαρκῶς ἐναλλάσσονται. Τὰ προβλήματα τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης περιπλέκονται μὲ τὰ συμφέροντα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἀποικίας.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς οἱ πόλεμοι τὸν 18ον αἰῶνα ἔγιναν συχνότεροι, ηὑξίθη ὃ ἀριθμὸς τῶν ἐμπολέμων καὶ τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἐπεξετάζησαν.

Ο ΒΟΡΕΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1700 - 1720)

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰώνος ἐνῷ ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἐσπαράσσετο ἀπὸ τὸν πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας, ἡ ἀνατολικὴ ἑταράρχη ἀπὸ πόλεμον μακροτέρας διαιρεῖται, εἰς τὸν ὄποιον ἀφορούμην ἔδωσεν δ συνασπισμὸς τῶν γειτόνων της κατὰ τῆς Σουηδίας.

Ἔσχυρὰ διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἔξουσίας ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Βασιλέων της, ἡ Σουηδία ἔπαιξε πρόσωπον μεγάλης δυνάμεως τὸν 17ον αἰῶνα καὶ αἱ ἐπιτυχίαι της κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας ἔξιησφάλισαν εἰς αὐτὴν τὴν κατοχὴν τῆς νοτίου παραλίας τῆς Βαλτικῆς.

“Οταν δμως τὸ 1697 ἀπέθανεν δ βασιλεὺς Κάρολος IA', ἐπὶ τοῦ ὄποιον τὰ σουηδικὰ ὅπλα εἶχον ἐπιτυχίας, Δανία, Πολωνία, Ρωσία ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ δεκαπενταετοῦ διαδόχου του, Καρόλου τοῦ IB', δ ὄποιος δμως ἀνεδείχθη ἔξαιρετικὸν πρόσωπον καὶ ἐπλήρωσε μὲ τὴν δοᾶσιν καὶ τὰς περιπετείας του τὴν ἐποχήν του.

Ο Κάρολος IB' (1697 - 1718) ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν, διὰ νὰ δώσῃ ἐλευθέραν διέξοδον εἰς τὴν ἐσωτερικήν του δομὴν πρὸς δρᾶσιν. Ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορικῆς διηγήσεως διὰ τὸν M. Ἀλέξανδρον, ποιημάτων διὰ τὰ μυθικὰ ἀνδραγαθήματα τῶν σκανδιναβῶν πολεμιστῶν καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγαλείου τῆς Σουηδίας εἶχον καταστήσει αὐτὸν τολμηρὸν καὶ ἱπποτικὸν μέχρι τοῦ σημείου νὰ γίνῃ ἐπικίνδυνος διὰ τὸν τόπον του.

Εἰς τὴν ἀρχὴν δ νεαρὸς βασιλεὺς ἔξεπληξε τὸν ἀντιπάλους του μὲ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν τόλμην του. Ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ζεελάνδην, ἥπειλησε τὴν Κοπεγχάγην καὶ ὑπερχώρεσε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας νὰ εἰληνεύσῃ. Κατόπιν ἐστράφη κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ρωσίας Μεγάλου Πέτρου, δ ὄποιος μὲ 40.000 κακῶς ὀργανωμένου καὶ κακῶς ὀπλισμένου στρατοῦ ἐποιούσκει τὴν Νάρβα, πρωτεύουσαν τῆς Ἰγγρίας ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς. Προσέβαλε μὲ 8000 ἐν μέσῳ χιονοθύελλης καὶ διέλυσεν αὐτὸν. Οἱ αἰχμάλωτοι ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ τὸν νικητάς.

Ο Κάρολος ἐκνοιάρχησεν εἰς τὴν Βορειοανατολικὴν Εὐρώπην, ὑμνήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὡς ὁ «ἥρως τοῦ βιορρᾶ», ἡ δὲ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, περιπεπλεγμέναι εἰς τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Ισπανίας, ἐπεδίωξαν τὴν συμμαχίαν του.

‘Ο Πέτρος ὅμως δι’ ἐπιμόνου προσπαθείας ἀναδιωγάνωσε τὰς δυνάμεις του καὶ ἡ ὀνομαστὴ μάχη τῆς Πολτάβας ἔδωσε τὴν κρίσιν εἰς τὸν ἀγῶνα. ‘Ο Κάρολος ἡττήθη κατὰ κράτος, δ στρατός του διελύθη καὶ δ ἕδιος μὲ δλίγους ἵπτεῖς κατέφυγεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος (1705).

‘Ο Κάρολος ἔμεινε πέντε ἔτη εἰς ἓν χωρίον τῆς Βουλγαρίας, τὸ δόποιν παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν δ σουλτάνος. Κατώρθωσε νὰ κινήσῃ αὐτὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, δ δόποιος ὅμως, παρὰ τὴν ἡτταν τοῦ Πέτρου, ἔμεινε χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τέλος ὅμως μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τοὺς ἔξωφρενισμοὺς ἔγινε τόσον ἐνοχλητικός, διστάστηκε νὰ τὸν ἔξωσουν διὰ τῆς βίας. ‘Ο Κάρολος ἀντέταξεν ἐνοπλον ἀντίστασιν μὲ τοὺς δλίγους φίλους καὶ σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἐπέστρεψε μετὰ δεκαεξή ἡμερῶν ἵπτασίαν εἰς τὸ βασίλειόν του, διόπου ἔφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν νοοβηγυκῆς πόλεως (1718).

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Νύσταδτ (Nystadt, 1721), ἡ Σουηδία ἔχασε τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ μετ’ αὐτῆς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν καὶ ἔπαυσε νὰ εἶναι μεγάλη δύναμις. ‘Ο Πέτρος κατέλαβε τὴν Ἱγγρίαν, Λιβονίαν καὶ Ἑσθονίαν.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΔΙΑ ΤΑΣ ΔΙΑΔΟΧΑΣ

Ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ἡ Εὐρώπη ἐταράχθη ἀπὸ πολέμους διὰ κληρονομικὰ ζητήματα τῶν βασιλέων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 18ου αἰώνος. Τὰ πρῶτα 13 ἔτη διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ούτρεχτης (1713, σελ. 123) οἱ θρόνοι τῆς Ἰσπανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας ἦσαν ὑπὸ διαφιλονίκησιν, δ πρῶτος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου ΣΤ’, δ δεύτερος ὑπὸ τοῦ Φίλιππου Ε’ καὶ δ τρίτος ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Γ’. ‘Ο Φίλιππος Ε’ εἶχεν ἐπίσης κληρονομικὰς ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν αὐστριακῶν κτήσεων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἔγιναν πολλὰ προστριβαί. ‘Ο ὀνομαστὸς ὑπουργὸς τῆς Ἰσπανίας καρδινάλιος Ἀλμπερόνι (Alberoni), ἀναδιοργανώσας τὰς δυνάμεις τοῦ βασιλείου, προέβη εἰς ἐνοπλον κατάληψιν τῆς Σαρδηνίας καὶ Σικελίας. ‘Αλλ’ ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισεν ἴσπανικοὺς λιμένας καὶ ναυπηγεῖα καὶ κατέστρεψε τὸν ἴσπανικὸν στόλον πρὸ τῆς Σικελίας (1717). ‘Αλλ’ ὁ γενικώτερος πόλεμος ἀπεσοβήθη χάρις εἰς τὴν κατευναστικὴν πολιτικὴν τοῦ Φλεονύ καὶ τοῦ Βάλπουλ.

Μεγαλυτέρας διαστάσεις ἔλαβεν ὁ πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Πολωνίας (1733 - 1735) καὶ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς γαλλοαυστριακὸν πόλεμον, ὁ δποῖος διεξήχθη κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέληξεν εἰς ἐπικράτησιν τῆς Γαλλίας. Ἡ κρίσις τοῦ πολωνικοῦ ζητήματος εἶχε δύο ἀπόδοπτα ἀποτελέσματα, τὴν ἐγκατάστασιν τρίτου βασιλεύοντος βουοβονικοῦ οίκου παρὰ τὸν γαλλικὸν καὶ τὸν ισπανικόν, διότι ὁ νῦν τοῦ Φιλίππου Β' Δὸν Κάρολος ἔγινε βασιλεὺς τῶν Δύο Σικελιῶν, καὶ τὴν τελειωτικὴν προσάρτησιν τῆς Λαρραίνης εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἡ συνθήκη τῆς Βιέννης, ἡ δποία ἐξεκαθάρισε τὴν κατάστασιν, ἔδωσε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας εἶναι κύριος καὶ διαιτητὴς τῆς Εὐρώπης (1738).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΟΧΗΝ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ (1740 - 1748)

Μετὰ δύο ἔτη ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν φορὰν διαστάσεις πανευρωπαϊκοῦ πολέμου. Ὁταν δηλαδὴ τὸ 1740 ἀπέθανε τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ΣΤ', κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὑπογράψαντας τὴν Pragmatica ἡγεμόνας δὲν ἔσεβάσθη τὴν ὑπογραφήν του. Ἐπὶ τῶν κτήσεων τῆς θεωρουμένης ἀπείρουν καὶ γυμνῆς τῶν μέσων τῆς ἀμύνης εἰκοσιεξαετοῦς διαδόχου Μαρίας Θηρεύας ἥγερθσαν πολλοὶ ἀπαιτηταί. Ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος, ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας, νῦν τῆς πρεσβυτέρας κόρης τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ Α', ἤθελε τὴν Βοημίαν καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων ἔλαβεν ὁ Φρειδερίκος Β' τῆς Πρωσίας καὶ χωρὶς νὰ κηρύξῃ πόλεμον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σιλεσίαν καὶ ἔησφάλισε τὴν κατοχὴν της δι' ὄνομαστῆς νίκης (1741).

Ἡ αἰφνιδιαστικὴ πρᾶξις ἀπεκάλυψε τὴν δύναμιν τῆς Πρωσίας καὶ ἔδωσε τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ Αὐστρία διαλύεται. Ἡ Γαλλία παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Φλερού συνεννοήθη μὲ τὸν Φρειδερίκον καὶ ἐσχηματίσθη συνασπισμὸς κατὰ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὸν δποῖον εἰσῆλθεν ἡ Ἰσπανία, Βαυαρία, Σαξονία καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας. 40.000 γάλλοι ἦνωθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Καρόλου Ἀλβέρτου καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ διευθυνθοῦν κατὰ τῆς Βιέννης, ἐπορχώησαν εἰς τὴν Βοημίαν τῇ ἐπιμονῇ τοῦ ἐκλέκτορος. Διὰ τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως οἱ Γάλλοι ἔγιναν κύριοι τῆς Πράγας καὶ ἐστεψαν τὸν Κάρολον Ἀλβέρτον βασιλέα τῆς Βοημίας. Μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας Ἰστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Έκδ. 1948)

οι γερμανοὶ ἡγεμόνες ἔξελεξαν τὸν Ἰδιον αὐτοκράτορα εἰς τὴν Φραγκούρτην ὑπὸ τὸ δνομα Κάρολος Ζ' (23 Ἰανουαρίου 1742).

Εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν κατάστασιν ἡ Μαρία ἔδειξε μεγάλην δραστηριότητα. Μὲ σοβαρὰς παραχωρήσεις ἔκερδισε τοὺς εὐγενεῖς τῆς Οὐγγαρίας, μὲ τὴν παραχώρησιν τῆς Σιλεσίας ἀπέσπασε τὸν Φρειδερίκον ἀπὸ τὴν συμμαχίαν καὶ εἰς τὴν Ἱταλίαν ἔξηγόρασε τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔπεσεν δὲ Βάλπουλ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἥλθον οἱ φιλοπόλεμοι Οὐΐξ, οἱ δοποῖοι ὑπεστήριξαν τὸν Φρειδερίκον πρῶτον μὲ χοήματα καὶ βραδύτερον ὠργάνωσαν στρατὸν εἰς τὸ Ἀννόβερον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δοποίου ἐτέθη δὲ Ἰδιος δὲ βασιλεὺς Γεωργίος Β'.

Εἰς τὴν Πράγαν 25.000 γάλλοι περιεκυλώθησαν ἀπὸ 50.000 αὐτοριακοὺς καὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν μίαν σκοτεινὴν νύκτα καὶ διὰ περιπετειώδους πορείας, ἡ δοποίᾳ ἔγινεν δνομαστή, ἔφθασαν εἰς τὸν Ρήνον. Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Βαυαρίαν καὶ κατέλαβον τὸ Μόναχον. Ἐκπτωτος δὲ Κάρολος-Αλβέρτος ὀνομάσθη Ἰωάννης Ἀκτήμων. Ἡ πρωτοπορία τῶν Αὐστριακῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Ρήνον καὶ ἡ Μαρία Θρησεία ἔξηπτε τὸ μῖσος τῶν Γερμανῶν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἔζήτει τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρδαίνην.

Ο Φρειδερίκος ἀνησυχήσας ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας της ἔλαβε πάλιν τὰ ὅπλα. Ἀλλ’ ἀφοῦ μετὰ δνομαστὰς νίκας ἔξησφαλίσθη δὲ Ἰδιος, ἔγκατέλειψε πάλιν τοὺς συμμάχους του. Ἡ Γαλλία, ἡ δοποίᾳ δὲν εἶχε ζωτικὸν συμφέρον εἰς τὸν πόλεμον, ἔμεινεν ἀπομεμονωμένη. Ἐξῆλθεν δῆμος ἀπὸ τὴν δυσχερῇ θέσιν μὲ ωμαλέαν ἐπίθεσιν εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Ο στρατηγὸς Μωρίς ντε Σάξε (Maurice de Saxe) ἔκερδισε τὰς δνομαστὰς νίκας του, αἱ δοποῖαι ἦσαν αἱ τελευταῖαι τῆς μοναρχικῆς Γαλλίας. Τὸ Βέλγιον κατεκτήθη, δὲ ἀγγλικὸς στρατὸς παρὰ τὴν ἔξαιρεκήν ἀντοχήν, τὴν δοποίαν ἔδειξεν, ἥρχισε νὰ κάμπτεται καὶ ἡ Ὀλλανδία ἥπειλήθη δῆπος ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Ἡ εἰρήνη τῆς Αἴξ-λά-Σαπέλ (Aix-la Chapelle, 20 Ὁκτωβρίου 1748) ἦτο δυσμενῆς διὰ τὴν Γαλλίαν. Ανεγνώρισε κατ’ οὐσίαν τὴν Pragmatica, ἡ Μαρία διετήρησε τὸ στέμμα, ἡ αὐτοριακὴ 1748 μοναρχία ἔστερεωθη. Ἡ Γαλλία παρητήθη ἀπὸ τὰς κατακτήσεις της. Εἰς τὰς ἀποικίας ἔπανηλθε τὸ status quo. Ο Φρειδερίκος ἔκρατησε τὴν Σιλεσίαν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο μεγάλη ἡ ἀγανάκτησις, διότι ἐπολέμησαν

διὰ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Ἡ βασιλεία ἔζημιώθη ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τὴν διεξαγωγὴν καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου.

Ο ΕΠΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1756-1763)

Εἰς τὴν Εύρωπην εἶχον τὴν ἐντύπωσιν, δτι ἡ εἰρήνη ἦτο προσωρινή, καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα δόκτῳ ἔτη οἱ διπλωμάται παρεσκεύασαν τὴν δνομασθεῖσαν ἀντιστροφὴν τῶν συμμάχων. Ἡ Γαλλία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν συνεμάχησε μὲ τὴν Αὐστρίαν, διότι ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὰ ζητήματα τῶν ἀποικιῶν εἶχεν δξυνθῆ πολὺ. Μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἀνεπτύχθη ἡ ἀντιτιζηλία διὰ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Γερμανίας, ἡ δποία διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ αἰῶνα καὶ ἐκώρισε τοὺς Γερμανοὺς εἰς δύο πολιτικὰ καὶ ἰδεολογικὰ στρατόπεδα.

Ο βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, τοῦ δποίου ἡ δύναμις καὶ αἱ ἐπιτυχίαι εἶχον ἀνησυχήσει τοὺς γείτονάς του, εὑρέθη πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ Γαλλίας, Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, τὸν δποῖον ἐνίσχυσαν βραδύτερον ἡ Σουηδία, μικρὰ γερμανικὰ κράτη καὶ ἡ Ἰσπανία. Ὅπερι οὐχίθη ὅμως ζωηρῶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ο πρῶτος Πίτ, ὑπουργὸς κατὰ τὸν πόλεμον, διέθεσε τοὺς πόρους καὶ τὴν δραστηριότητα τῆς χώρας του ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἐνῷ εἰς τὴν Γαλλίαν τοὺς στρατηγοὺς διώριζεν ἡ Πομπαδούρ.

Ο Φρειδερίκος περιῆλθεν εἰς δυσχερῆ, ἐνίστε εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν, ἀλλ᾽ ἐσώθη, διότι διέθετεν ἐξαίρετον στρατόν, 150.000 στρατιώτας, μορφωμένους ἀξιωματικούς, διεξῆγε τὴν ἐπίθεσιν ταχέως καὶ λελογισμένως καὶ δ ἕδιος ἦτο ἀριστος στρατηγός, κυρίως ὅμως διότι εἶχε σύμμαχον τὴν Ἀγγλίαν.

Οι καλύτεροι στρατηγοὶ τῆς Γαλλίας ἦσαν ἐναντίον τῆς συμμαχίας μὲ τὴν Αὐστρίαν, οἱ ἄλλοι, ἀνίκανοι, προαχθέντες διὰ τῶν εὔνοουμένων, ὠδήγησαν τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς ὁδονηρὰς ἀποτυχίας. Ο αὐστριακὸς στρατὸς ἦτο βραδυκίνητος. Μεγάλας ἵκανότητας ἔδειξεν ὁ ωσικὸς στρατός, ἀποτελούμενος ἀπὸ ὑγιεῖς καὶ ἀφωσιωμένους εἰς τὸν αὐτοκράτορα στρατιώτας. Κατέφερε φοβερὰ κτυπήματα εἰς τοὺς Πρώτους καὶ τὸ ἴππικὸν τῶν Κοζάκων προήλασε λεηλατοῦν τὴν χώραν σχεδὸν μέχρι τῶν προθύρων τοῦ Βερολίνου. Ἄλλος οἱ ἀρχηγοί του δὲν εἶχον πρωτοβουλίαν καὶ ἀνέμενον ὀδηγίας ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν. Ἡ συνεννόησις καὶ ἡ συνοχὴ μεταξὺ τῶν συμμάχων ἔλειπε. Τὰ τοια

κράτη ἐκυβέρνων τρεῖς γυναικες ἀντίπαλοι τοῦ Φρειδερίκου, ἡ Μαρία Θηρεσία τὴν Αὐστρίαν, ἡ Ἐλισάβετ τὴν Ρωσίαν καὶ ἡ Πομπαδούνη τὴν Γαλλίαν.

‘Ο πόλεμος εἶχε τυπικὴν μορφήν. Κατ’ ἔτος οἱ σύμμαχοι περιέσφιγγον τὸν Φρειδερίκον καὶ ἔφερον αὐτὸν εἰς δυσχερῆ θέσιν. Ἐκεῖνος δῆμος ἐπωφελεῖτο ἀπὸ τὴν Ἑλλειψιν συνοχῆς μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, κατώρθων νὰ τοὺς κτυπήσῃ χωριστὰ καὶ ἔξηρχετο ἀπὸ τὴν δυσχερῆ θέσιν. Μὲ τὰς ὀνομαστὰς νίκας του ἐκέρδισε συμπαθείας ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐχθρικὰς κώρας. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν αὐλὴν ἔχειροκόρτουν τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Φρειδερίκου καὶ διέσυρον τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ’.

‘Αλλ’ ὁ ἐπταετῆς πόλεμος παρὰ τὰς θιρυβώδεις μάχας εἰς τὴν ἥπειρον εἶναι κυρίως πάλη κατὰ θάλασσαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας διὰ τὰς ἀποικίας. Ἡ Ἀγγλία δεσμεύσασα τὰς κυριωτέρας δυνάμεις τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἥπειρωτικὴν περιπέτειαν κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν.

‘Ο Πίτ ἥθελε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Ἡ πόλεμος τοῦ Φρειδερίκος εἶχεν ἔξαντληθῆ ἀπελπιστικά. Ὁ στρατός του ἔπαθε μεγάλας καταστροφάς, οἱ καλύτεροι ἀξιωματικοί του εἶχον φρονευθῆ, τὰ οἰκονομικά του εἶχον βαραθρωθῆ. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀντίπαλοί του ἤσαν ἔξηντλημένοι. ‘Οταν δὲ ἡ Ρωσία ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν συμμαχίαν, διότι τὴν Ἐλισάβετ διεδέχθη ὁ Πέτρος Γ’, θαυμαστὴς τοῦ Φρειδερίκου, ἡ εἰρήνη ἔγινεν ἀναπόφευκτος.

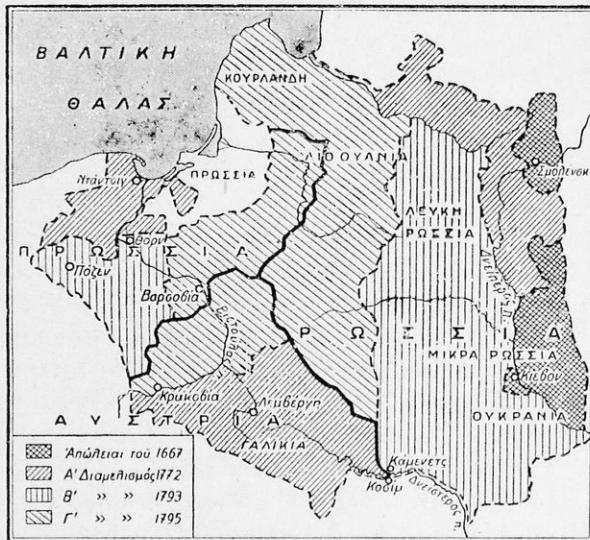
‘Η συνθήκη ἐπεκύρωσε τὴν ἀπώλειαν τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς παλαιᾶς καταστάσεως (*status quo*) εἰς τὴν ἥπειρον. Ὁ Φρειδερίκος παρὰ τὴν τρομεράν του συντριβὴν εἰς ἀνθρώπους καὶ χρῆμα διετίρησε τὴν Σιλεσίαν καὶ τὸ γόντρόν του.

‘Η Γαλλία ὑποστηρίζουσα ἔνεα συμφέροντα εἰς τὴν ἥπειρον, ἔχανε τὰς ἀποικίας της καὶ ἡ γαλλικὴ βασιλεία ἀθεραπεύτως τὸ κυρός της.

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ (1772, 1793, 1795)

‘Η Πολωνικὴ δημοκρατία, δπως ὠνόμαζον τὸ κράτος των οἱ Πολωνοί, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν γειτόνων της, οἱ δόποι οἱ ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἐσωτερικά της. Οἱ τρεῖς γείτονες, Ρωσία, Αὐστρία, Πρωσία, παρου-

σιάζοντο οἱ προστάται τοῦ «νομίμου καθεστώτος», τὸ ὅποῖον ἐξησφάλιζε τὴν ἀναρχίαν καὶ ἀδυναμίαν τῆς Πολωνίας. Τὸ 1764 ἐπέβαλον τὸν προστατεύμενον αὐτῶν εἰς τὸν θρόνον, ἀφοῦ ἔστειλαν ἡ Ρωσία 60.000 καὶ ἡ Πρωσσία 20.000 ἄνδρας. Ἡ δίαιτα ὑπεχρεώθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἴσοτητα τῶν μὴ καθολικῶν καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐφέρετο ὡς κυρίαρχος εἰς τὴν Βαρσοβίαν.

Διαιμελισμοὶ τῆς Πολωνίας.

Οἱ καθολικοὶ καὶ πατριῶται ἐσχημάτισαν ὅμοσπονδίαν, διὰ νὰ πολεμήσουν «ὑπὲρ πίστεως καὶ ἐλευθερίας». Ἡσαν ὅμως ὀλίγοι, μόλις 8.000, ἀδύνατοι νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν τακτικὸν στρατὸν τῶν Ρώσων. Ἐνικήθησαν καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν.

Νικήτρια εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Τουρκίαν ἡ Αἰκατερίνη ἐσκέφθη νὰ προσαρτήσῃ τὴν Πολωνίαν. Ἀλλ' ὁ Φρειδερίκος συνεννοήθη μὲ τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν, ἡ ὅποία ἥρχισε νὰ συγκεντρώῃ στρατεύματα εἰς τὰ ωστικὰ σύνορα. Ἡ Αἰκατερίνη ἔστερεν εἰς τὴν διανομήν.

Ἡ Συνθήκη τῆς Πετρούπολεως (25 Ιουλίου 1772) ὠρισε τὸ μερίδιον ἐκάστου. Ὁ Φρειδερίκος προσήρτησε τὴν

πολωνικήν Πρωσίαν ἐκτὸς τοῦ Θόρου καὶ τοῦ Δάντζιγ, 600-900 χιλ. Γερμανούς καὶ Πολωνούς, ἥτις Αὐστρία τὴν Γαλικίαν καὶ τὴν Ἐρυθρὰν Ρωσίαν 2.600.000 Πολωνούς καὶ Ρώσους, ἥτις Αἰγατερίνη τὴν Λευκήν Ρωσίαν ἀνατολικῶς τοῦ Ντίνα (Düna) καὶ τοῦ Δνίπερ 1.600.000 δρυδόξους Ρώσους.

Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἥτις Αἰγατερίνη, ἀπὸ ἀντιζηλίαν ἵσως πρὸς τὴν Πρωσίαν κοὶ τὴν Αὐστρίαν, ἀφῆσε τὴν Πολωνίαν καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἐννοοῦντες τὸν ἀπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον οἱ Πολωνοί, ἔκαμαν πραγματικὴν προσπάθειαν, διὰ νὰ μεταρρυθμίσουν τὸν στρατὸν των καὶ νὰ δώσουν εἰς τὸ κράτος των νεώτερον σύνταγμα, δημοιον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ δόποιον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπεξειργάζετο ἥτις Συντακτικὴ Συνέλευσις εἰς τὴν Γαλλίαν (1791).

Ἡ ἀνόρθωσις αὗτή, ἔνθαρρυνομένη ἀπὸ τὸν νέον βασιλέα τῆς Πρωσίας Φρειδερίκον Γουλιέλμον Β', ἀνησύχησε τὴν Αἰγατερίνην, ἥτις δόποια κατήγγειλε τοὺς συντάγματικοὺς τῆς Βαρόσοβίας ὡς Ιωβίνοις, δημοίοις μὲ τοὺς παρισινούς, καὶ τὸ 1792, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν τουρκικὸν πόλεμον, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὴν Αὐστρίαν καὶ Πρωσίαν ἀπησχολημένας μὲ τὰ ζητήματα, τὰ δόποια ἐγέννησεν ἥτις Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἔστειλεν 100.000 Ρώσους εἰς τὴν Λιθουανίαν. Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὅχι μόνον δὲν ἔβοήθησε τοὺς Πολωνούς, ἀλλὰ εἰσέβαλε συγχρόνως μὲ τοὺς Ρώσους εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας. Ἡ συνθήκη τοῦ δευτέρου διαμελισμοῦ ὑπεγράφη τὴν 24ην Ιανουαρίου 1793. Ἡ Ρωσία ἔλαβε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Λιθουανίας, ἥτις Πρωσία τὸ Θόρον, Δάντζιγ καὶ Πόζεν.

Ὑπελείπετο μικρὸν ράκος μόνον ἀπὸ τὴν Πολωνίαν καὶ αὗτὸ κατείχετο ἀπὸ ρωσικὰ στρατεύματα. Ἀλλ' ὁ πληγεὶς πατριωτισμὸς τῶν Πολωνῶν ἐφάνη πρόδυμος διὰ θυσίαν. Ὁ Θαδδαῖος Κοστσιούσκος τὸ 1794, πολεμήσας εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὸν ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πόλεμον, ἐκάλεσε τοὺς νέους καὶ μὲ τὰ λείψανα τοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ ἐξεδίωξε τοὺς Ρώσους ἀπὸ τὴν Βαρσοβίαν καὶ ἐγκατέστησεν ἐκεῖ προσωρινὴν κυβέρνησιν. Ἡ ἐπέμβασις τῶν γειτόνων ἔγινε φαγδαία. Ἀποκλεισθέντες ἀπὸ τὴν προηγουμένην διανομὴν οἱ Αὐστριακοὶ ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν τὴν Γαλικίαν. Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ἀνεκάλεσε τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὸν Ρῆνον. Ὁ Κοστσιούσκος ἤτηθεὶς καὶ πληγωμένος ἐπεσεν εἰς

τὰς χεῖρας τῶν Ρώσων. Πιθανὸν νὰ μὴν ἀπήγγειλε τὴν στιγμὴν ἔκεινην τὸ περίφημον «*finis Poloniæ*». Ἐλλ' ἡ φράσις ἐχαρακτήριζεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν. Ἡτο τὸ τέλος τῆς Πολωνίας.

Τὴν 24 Οκτωβρίου 1795 διὰ τῆς τριτης συνθήκης τοῦ διαιρετικοῦ συμβούλου τὸ πόλον προστάτευτον τῆς Λιθουανίας καὶ ἡ Κουρολανδία ἐδόθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἡ δυτικὴ 1795 Πολωνία μὲ τὴν Βαρσοβίαν εἰς τὴν Πρωσσίαν καὶ ἡ μεσημβρινὴ Πολωνία μὲ τὴν Κρακοβίαν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἡ Πολωνία διεγράφη ὡς ἀνεξάρτητον κράτος.

Αἱ τρεῖς δυνάμεις ἀντικαταστήσασαι τὸ δίκαιον τῶν ἔθνων διὰ τοῦ δικαίου τοῦ ἴσχυροτέρου καὶ ἐγκαινιάσασαι τὸ σύστημα τῆς συναλλαγῆς καὶ τῶν ἀνταλλαγμάτων ἐδημιούργησαν προηγούμενον ἐπικίνδυνον διὰ τὰς συνεπείας του.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ Β' ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (1768-1774)

Ἡ εὐθυγάγης διὰ τὴν Τουρκίαν εἰδόγην τοῦ Βελιγραδίου τὸ 1739 ἐσήμαινε τὴν ἀναχαίτισιν τῆς αὐστριακῆς ἐξαπλώσεως εἰς τὴν Βαλκανικήν. Ἀπὸ τότε ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τοῦ σουλτάνου εἶναι ἡ Ρωσία.

Οἱαν τὸ 1768 δ στρατὸς τῆς Αἰκατερίνης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πολωνίαν, ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς παροτρυνομένη ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ἐλλ' ἐνῷ δ τουρκικὸς στρατὸς βραδέως ἥρχετο ἀπὸ τὴν Ασίαν, οἱ Ρῶσοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν τουρκικῶν κτήσεων τοῦ Εὗξείνου. Οἱ δύο στρατοὶ κακῶς ὥπλισμένοι καὶ κακῶς συντηρούμενοι ἀλληλοεσφάζοντο εἰς τὰς μεταξὺ Δνειστέρου καὶ Προύθου ἑλώδεις πεδιάδας, ἐνῷ περισσοτέρους ἀπεδεκάτιζον αἱ ἀσθένειαι. Ὁ Φρειδερίκος Β' τῆς Πρωσσίας, ἔλεγεν ὅτι πρόκειται «περὶ πολέμου μονοφθάλμων μὲ τυφλούς». Τέλος οἱ γενίτσαροι νικηθέντες ἡρνήθησαν νὰ διαχειμάσουν πρὸς βιορᾶν τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐξεκένωσαν τὴν Βεσσαραβίαν, Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, τὰς ὁποίας κατέλαβον οἱ Ρῶσοι.

Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε μοναχοὺς νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸν χριστιανικὸν λαοὺς τῆς Τουρκίας καὶ δ ὁρωτικὸς στόλος διετάχθη νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ὁ στόλος αὐτός, κακῶς ὥπλισμένος καὶ κακῶς ἐφωδιασμένος, ὑπὸ τὴν ὄδηγίαν τοῦ Ἀλεξίου Ὁρλώφ, εὐνοούμενον τῆς Αἰκατερίνης, ἀφοῦ ἐφωδιάσθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ παρέλαβεν Ἀγγλους ὀδηγοὺς καὶ ἀξιωματικούς, ἔκαμε τὸν γῆρον τῆς Εὐρώπης, εἰσέπλευσεν ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἐνεφανίσθη

εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀνεπτερώθησαν τότε αἱ ἐλπίδες τῶν χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου ἐπανεστάτησαν. Ἀλλὰ στίφη τουρκαλβανῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου εἰσέβαλον εἰς τὴν χερσόνησον, προέβησαν εἰς τρομερὰς σφαγὰς καὶ ὁ ωσικὸς στόλος ἡναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ. Προσέβαλεν δύμως τὸν τουρκικὸν στόλον, διπλάσιον κατὰ τὸν ἀριθμόν, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τσεμένη, ἀπέναντι τῆς Χίου. Οἱ ἄγγλοι καὶ οἱ ρωμαίοι ἀπέλυσαν πυροποιικὰ κατὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων, μετέδωσαν εἰς αὐτὰ τὸ πῦρ καὶ τὴν καταστροφὴν συνετελήσαν διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ (8 Ιαν. 1770). Οἱ Ρώσοι δύμως δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν συμβουλὴν τῶν ἄγγλων ἀξιωματικῶν καὶ νὰ προσβάλουν τὰ Δαρδανέλλια, τὰ δποῖα εἶχε προφθάσει νὰ δχνδώσῃ ὁ βαρδώνος Τότ.

Αἱ πρόοδοι τῶν Ρώσων ἀνησύχησαν τὴν Αὔστριαν καὶ ποδὸς πάντων τὸν Φρειδερίκον Β', ὁ δποῖος ἐφόροντισε νὰ στρέψῃ τὰς βλέψεις τῆς Αἰκατερίνης πρὸς τὴν Πολωνίαν καὶ ἡ χώρα αὐτὴ ὑπέστη τὸν πρῶτον διαμελισμόν. Ὁ πόλεμος ἔξηκολούθησεν. Οἱ Ρώσοι κατέλαβον τὴν Κριμαίαν, διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ περιεκύλωσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Σουύλαν. Οἱ Οὐλεμένοι (νομοδιδάσκαλοι) ἀπεφάνθησαν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται κατὰ τὸν Ἱερὸν νόμον νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἀπίστους χῶραι, εἰς τὰς δποίας ὑπάρχουν τεμένη. Ἡ ἔξαντλησις δύμως ὑπερχρέωσε τὸν σουλτάνον νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Κιουτσούνικα (πλησίον τῆς Σιλιστρίας, 21 Ιουλίου 1774) εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς εἰς τὰς ωσοτοτουρκικὰς σχέσεις καὶ εἰς τὴν ίστορίαν τῆς Βαλκανικῆς γενικώτερον. Τὰ ἐδαφικὰ ὀφελήματα τῆς Ρωσίας δὲν εἶναι μεγάλα, τὸ

1774 Ἀζώφ καὶ Κερτζί καθὼς καὶ ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Κουμπάν. Κυρίως δύμως ἐπέτυχε τὴν ἐλεύθερον τῆς ναυσιπλοίας εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἔλαβεν εἰδος προστασίας ἐπὶ τῶν ὁρθοδόξων τῆς Οθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Τουρκία ὑπεχρεοῦτο, δπως ἔλεγεν ἡ συνθήκη, «νὰ προστατεύῃ διαρκῶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς καὶ νὰ λαμβάνῃ ὅπ' ὅψιν τὰς παραστάσεις τῶν Ρώσων ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας». Επομένως ἡ συνθήκη τοῦ Καΐναρτζῆ ἔδιδεν εἰς τοὺς Ρώσους τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἡ Αὔστρια μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἐπενέβη φιλικῶς, ἔλαβε τὴν Βουκοβίναν.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ Β' ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (1787-1792)

‘Η Αἰκατερίνη ὑπέθεσεν, δτι φθάνει πρὸς τὴν πολιγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τῆς, νὰ προσαρτήσῃ δηλαδὴ τὰς εἰς τὴν Εὐφώπην κτήσεις τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπωφελουμένη ἀπὸ τὰς διχονοίας τῶν Τατάρων κατέλαβε τὴν Κριμαίαν, ἐπὶ τῆς δποίας ἔκτισε τὸ Φρούριον τῆς Σεβαστούπολης, ἐδίδαξεν αὐτὸν τὴν ἐλληνικὴν δι’ ἐλληνίδος παιδαγωγοῦ καὶ ἔκοψε μετάλλιον παριστάνον τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μετὰ τοῦ Εὐζείνου Πόντου καὶ μετ’ ἀνατέλλοντος ἀστρου. Τὸ 1786 ἐπεχείρησε τὴν δονομαστὴν περιοδείαν τῆς εἰς τὰς καταληφθείσας χώρας. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σεβαστούπολιν, ἐν τῇ δποίᾳ θριαμβευτικὴ ἀψὶς ἔφερε τὴν ἐπιγραφήν: ‘Ο δὸς πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἐνῷ ὁ εὐνοούμενός της Ποτέμκιν παρουσίασε διὰ διαφόρων τεχνασμάτων ὡς πλουσίαν καὶ εὐδαιμόνα τὴν ἐρημωθεῖσαν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ τὴν ρωσικὴν κακοδιοίκησιν χώραν.

Τὰ σχέδια αὐτὰ ἀνησύχησαν τὰς ἄλλας δυνάμεις. Ἡ Αὐστρία ἵδιως δὲν ἤθελε νὰ ἀφῆσῃ τὴν Ρωσίαν νὰ ἐξαπλωθῇ μόνη εἰς τὴν Βαλκανικήν.

‘Ο Ἰωσήφ Β’ ἐσκέφθη νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὸ τουρκικὸν ζήτημα, ὅπως εἰς τὸ πολωνικόν, νὰ συνεννοηθῇ δηλαδὴ μὲ τὴν Αἰκατερίνην. Τοιουτορόπως προηλθε τὸ περίφημον πρόγραμμα τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τούρκιας. Οἱ ἴσχυροι ἐλάμβανον τὰς μερίδας των, ἀνιδρύετο ὅμως καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν Πελοπόννησον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον ἐλάμβανεν ἡ Βενετία, τὴν Αἴγυπτον τέλος ἡ Γαλλία.

‘Ο πόλεμος ὥρισθη κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν δύο ἥγειμόνων εἰς Χερσῶνα κατὰ τὴν θριαμβευτικὴν περιοδείαν τῆς Αἰκατερίνης εἰς τὴν νότιον Ρωσσίαν, τὸ 1787. Εἰς τὸν δεύτερον αὐτὸν πόλεμον, διποῖος διήρκεσε περίπου πέντε ἔτη, ἡ Τουρκία εἶχε πάλιν ἀποτυχίας καὶ ἐκινδύνευσεν. Ἐσώθη ὅμως χάρις εἰς τὴν μυστικὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ 1790 ἀπέθανεν ὁ Ἰωσήφ Β’ καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Λεοπόλδος Β’, συνετὸς καὶ φιλειρηνικός, ὑποχρεωμένος νὰ διγωνισθῇ ἐναντίον ἐξεγέρσεων εἰς τὸ κράτος του, ἵδιως τῶν Βέλγων, καὶ ἀνήσυχος διὰ τὴν πρόοδον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὡς

γυναικάδελφος τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', εἰρήνευσε μὲ τὴν Τουρκίαν (1791).

Ἡ Αἰκατερίνη ἔξηκολούμησε τὸν πόλεμον. Ὁ στόλος τῆς ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν εἰς τὸν Εὔξεινον, οἱ στρατοί της ἔκυρίευσαν τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας. Ἀλλ' αἱ ἀπειλαὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ τὰ ζητήματα τῆς Πολωνίας ὑπεχρέωσαν τὴν τσαρίναν νὰ μὴ ἔξακολουθήσῃ τὰς κατακτήσεις τῆς.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἰασίου (1792) ἀνενέωσε τοὺς ὅρους τοῦ Καΐναρτζῆ. Ἡ Τουρκία ἀπέφυγε τὸν διαμελισμὸν ὅχι ἀπὸ τὸ θάρρος τῶν γενιτσάρων τῆς, ἀλλὰ συνεπείᾳ εὐτυχῶν συμπτώσεων. Μὲ 1792 τοὺς κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμους τῆς Αἰκατερίνης συνδέονται ἀξιομνημόνευτα γεγονότα εἰς τὴν Ἑλλάδα, περὶ τῶν ὅποίων θὰ γίνη λόγος εἰς τὸ μέρος τῆς ἐλληνικῆς ἴστορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

I. ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΙ ΛΑΟΙ

Οι Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοί, ὅπως εἴδομεν, προηγήθησαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἔξερεύνησιν τῶν νέων χωρῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς μεγάλης τύχης. Καὶ οἱ δύο ἥσαν λαοὶ μετρίας εὐφυῖας, δὲν γάρ δημιουργικοὶ καὶ δὲν γάρ διηγώτερον προοδευτικοί. Κατέλαβον τὰς νέας χώρας ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως των καὶ ἔξεμεταλλεύθησαν αὐτὰς κακῶς θέλοντες νὰ πλουτήσουν ἀκόπως. "Οσοι ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας χώρας ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ακίματος ἢ ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἔξειλίχθησαν εἰς λαὸς νωθρούς.

Οι Ὀλλανδοὶ ἔδειξαν μεγαλυτέραν δεξιότητα. Ἐξεμεταλλεύθησαν τὰς Ἰνδίας μεθοδικῶτερον, ἐδημιούργησαν σημαντικὴν ναυτιλίαν καὶ τὸν 17ον αἰῶνα εἶχον εἰς χειράς των τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς ὑφηλίου. Παραλλήλως ἀνέπτυξαν εἰς τὴν χώραν των ἀξιόλογον πολιτισμόν, διδιωτικὸς βίος ἐλεπτύνθη καὶ ἥκμασεν ἡ τέχνη, ἰδίως ἡ ζωγραφική. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποικιακὸν σύστημα τῶν Ὀλλανδῶν ᾔτο ἐλαττωματικόν. Ἰδρυσαν μᾶλλον ἐμπορικοὺς σταθμοὺς παρὰ πραγματικὰς ἀποικίας, ἐθεώρουν τὰς ἀποικίας μόνον ὡς μέσον πλουτισμοῦ καὶ ἐφάνησαν συμφεροντολόγοι καὶ μικρόψυχοι εἰς τοὺς ἐγχωρίους. Μετὰ τοὺς Ὀλλανδοὺς ἦλθον οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι.

Ο ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Οι βασιλεῖς τῆς Γαλλίας κατέβαλον μεγάλην προσπάθειαν νὰ δημιουργήσουν ἀποικιακὸν κράτος. Ἀλλ' δι γαλλικὸς ἀποικισμὸς ᾔτο μᾶλλον κρατικὴ ἐπιχείρησις, ἐνῷ οἱ ἥδιοι οἱ Γάλλοι δὲν ἔδειξαν πραγματικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ὑπεροπτίοις κτήσεις. Γενικῶς δι Γάλλος ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὸ πάτριον χῶμα καὶ δὲν ἔχει μεγάλην κλίσιν εἰς μακρινὰς ἀποδημίας καὶ περιπέτείας εἰς ξένας χώρας. Οἱ εὐγενεῖς ἐ-

λάμβανον τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν ἀποκαλυπτομένην χώραν, κατελάμβανον αὐτὴν ἐπ^ο δινόματι τοῦ βασιλέως των καὶ ἐκυβέρνων ὡς ἐπαρχίαν γαλλικήν.⁷ Εστελλον συνήθως εἰς τὰς νέας χώρας καταδίκους καὶ πολὺ δὲργους γεωργούς. Τοὺς ἐπιχειρηματίας ἥκολονθουν οἱ ἰεραπόστολοι καὶ ὁ κλῆρος ἐκέρδιζε μεγάλην ἴσχυν εἰς τὰς ἀποικίας. Τὸ μέγιστον μέρος π.χ. τῆς γῆς εἰς τὸν Καναδᾶν ἦτο ἵδιοκτησία τοῦ κλήρου. Γενικῶς ἡ ἀποικιακὴ πολιτικὴ εἰς τὴν Γαλλίαν εἶχεν δὲργους θιασώτας. Οἱ Βολταῖρος π.χ. ἔλεγεν, δτι ἀπορεῖ, διατί οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοι ἀλληλοσφάζονται δι' δὲργα πλέθρα χιρτοῦ, ἐννοῶν τὴν κοιλάδα τοῦ Ὁχαίο, καὶ οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ τῆς Γαλλίας ἐφόρονυν, δτι «μία τετραγωνικὴ λεύγα εἰς τὰς Κάτω Χώρας ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ μίαν ἀποικίαν».

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

⁸ Αντιθέτως, τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας ἐδημιούργησεν ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία. Τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἔγινε μεγάλη ἔξοδος τῶν Ἀγγλων εἰς τὰς ἀποικίας. Αὗτοί δὲν ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἢ τὴν κυβέρνησιν, ἀλλ^ο ἐφυγαν οἰκειοθελῶς, διὰ νὰ εῦρουν νέαν πατρίδα. Δὲν ἦσαν δπως οἱ γάλλοι ἀποικοι κατάδικοι, ἀλλ^ο ἀνθρώποι ἐλεύθεροι. ἔχοντες ζωηρὰν ἀντίληψιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ μετέβαινον εἰς τὰς ἀποικίας, διὰ νὰ εῦρουν περισσοτέραν ἐλεύθερίαν ἀπὸ δπην εἶχον εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ πουριτανοὶ π.χ. πιεζόμενοι ἐπὶ Ἰακώβου Α' μετηνάστευσαν ὅμαδικῶς εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν.

Η ἀγγλικὴ ἀποικία δὲν ἔξηρτάτο ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, ἀλλ^ο εἶχεν ἱδίαν διοίκησιν, ἱδίους νόμους, δπως συνέβαινε τοῦτο εἰς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς ἀποικίας. Οἱ Ἀγγλοι ἀποικοι ἦσαν ἀνεπτυγμένοι, ἔξεδιδον ἐφημερίδας καὶ ἐτύπων βιβλία.

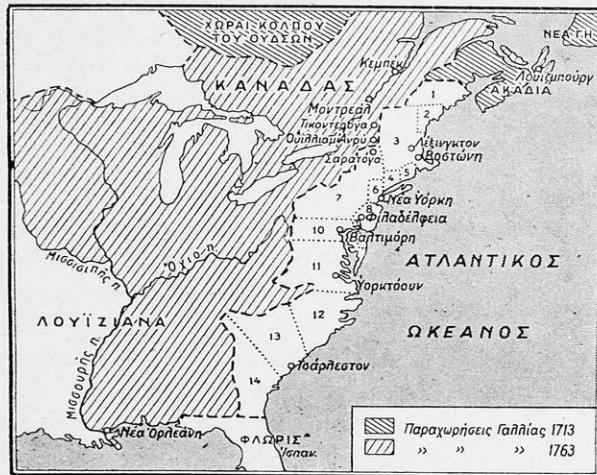
Δι^ο ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ Ἀγγλοι ἀνεδείχθησαν ἀξιολογώτατος ἀποικιακὸς λαός. Ἐμφανισθέντες τελευταῖοι, ὑπερέβησαν ταχέως ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν ἐκεῖθεν τοῦ ὄκεανοῦ ἀληθῆ νέον κόσμον, δευτέραν Εὐρώπην ὑπερέχουσαν μάλιστα τῆς παλαιᾶς εἰς σφρῆγος καὶ δημιουργικὴν δόμην.

ΑΓΓΛΟΙ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα δὲ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας διεξεδίκησε τὸ κράτος τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. ⁹ Υπῆρξαν χρόνοι, κατὰ τοὺς

δποίους ἀνεπτύχθη ἐπικινδύνως τὸ γαλλικὸν ναυτικόν. Οἱ Γάλλοι ἀπέκτησαν σημαντικὰς ἀποικίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο κρατῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην δξύτητα. Πᾶσα ὅηξις εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ὡς συνέπειαν πόλεμον εἰς τὰς ἀποικίας καὶ πᾶσα διένεξις εἰς τὰς ἀποικίας εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν οἱ Γάλλοι εἶχον ἐγκατασταθῆ κατὰ τὴν

Αἱ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς.

ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὴν χερσόνησον Ἀ κα δί αν καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀγίου Λαυρεντίου (Saint Laurent). Ἀκόμη βιορειότερον ἔξηρεύνησαν καὶ κατέλαβον τὸν Καναδᾶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1673 κατῆλθον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μισσισιπῆ καὶ τὴν ἀπέραντον πεδιάδα, τὴν δποίαν ἀνεκάλυψαν, ὀνόμασαν Λούισιάναν, πρὸς τιμὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'.

Οἱ Ἀγγλοί ἐγκατεστάθησαν νοτιώτερον καταλαβόντες πρῶτον τὴν Βιρτζίνιαν. Βραδύτερον οἱ Ἀγγλοί πουριτανοὶ φεύγοντες τὰς πιέσεις τοῦ Ἰακώβου Α' κατέλαβον τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν χώραν, τὴν δποίαν ὀνόμασαν Νέαν Ἀγγλίαν αν. Ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 1608 μέχρι τοῦ 1732 ἴδρυθησαν αἱ 13 ἀγγλικαὶ ἀποικίαι (Βιρτζίνια, Μασαχουσέτη, Νέα Υόρκη, Καρολίνα, Γεωργία κλπ.), αἱ δποίαι ἀπετέλεσαν τὸν πυρηνα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Οι Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοί ἡκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Ὁλανδῶν διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν Ἰνδιῶν. Συνέστησαν δηλαδὴ ἐμπορικὰς ἔταιρείας. Ἡ ἀγγλικὴ ἔταιρεία ἰδρυθεῖσα τὸ 1599 κατέλαβε διαφόρους σταθμούς, τῶν ὅποιων βάσις ἦτο τὸ Μαδρας (Madras) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς χερσονήσου.

Ἡ γαλλικὴ ἔταιρεία ἰδρυθη τὸ 1604, εἰχε τὸν αὐτὸν σχεδὸν δογανισμόν, κατέλαβε νήσους τινὰς τοῦ Ἰνδικοῦ ὥκεανοῦ, ἵδιώς τὴν Μαδαγασκάρην, καὶ ἐπὶ Κολυμπέρ διεξῆγεν ἀρκετὰ ζωηρὸν ἐμπόριον. Οἱ Γάλλοι ἰδρυσαν ἐπίσης πολλοὺς συνοικισμοὺς ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς παραλίας, τῶν ὅποιων κέντρον ἦτο τὸ Ποντισέρ (Pondichéry) νοτίως τοῦ Μαδράς.

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ

Τοιουτορόπως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοί ἤσαν ἀντιμέτωποι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταγωνισμὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μακροὺς καὶ τραχεῖς ἀγῶνας. Κατὰ τοὺς μεγάλους πολέμους εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διεξήγετο ζωηρὸς ἄγων εἰς τὰς ἀποικίας. Οἱ Ἀγγλοί ἀποικοὶ ἤσαν πολυπληθέστεροι καὶ δραστηριώτεροι ἀπὸ τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸ κράτος ἔδειξε μεγαλυτέραν δραστηριότητα. Κατὰ τὸν Ἐπταετὸν ἮΠολεμον (1756-1763) οἱ Ἀγγλοί κατέλαβον τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀμερικῆς καὶ μετὰ τὸν ναπολεοντείους πολέμους διὰ τῆς Εἰρήνης τὸν Παρισίων (1815) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπ’ αὐτῶν κυριαρχία τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπίσης οἱ Ἀγγλοί κατέλαβον καὶ τοὺς γαλλικοὺς σταθμοὺς τῶν Ἰνδιῶν κυριεύσαντες τὸ Ποντισέρ. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 1763 ἀπέδωσαν αὐτὸν καθὼς καὶ τέσσαρας ἄλλας θέσεις, ὅλῃ δὲ Γαλλίᾳ ὑπεκρεώθηνα μὴ διατηρῆσαι τὸ Ποντισέρ. Τοιουτορόπως δὲ Γαλλίᾳ ἔχασε τὸ ἀποικιακὸν κράτος της εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας.

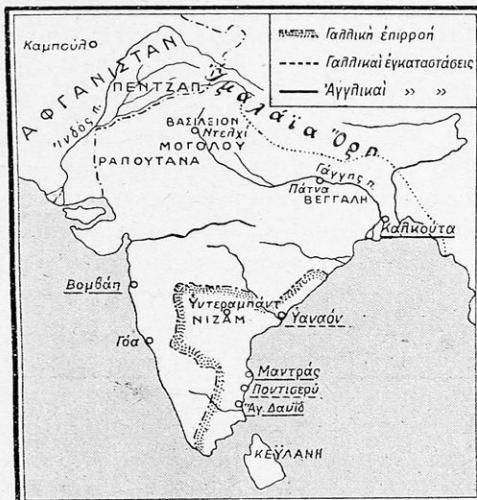
ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Οἱ Ἀγγλοί ἤδη σταθερῶς ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν. Ἀφοῦ δὲ ἀπεμάκρυναν τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὰς Ἰνδίας, ἐτράπησαν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς μεγάλης χερσονήσου.

Ὄλορδος **Κλάϊβ** (Clive), διευθυντὴς τῆς ἔταιρείας τῶν Ἰνδιῶν, διωργάνωσε τὴν κατάκτησιν. Λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν φόνον ὀλίγων

Αγγλων ἥρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἐντὸς δέκα ἑτῶν (1757 - 1767) ἔκυρριευσε τὴν Βεγγάλην. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, προβλέπουσα τὸ μέλλον τοῦ ἴνδικοῦ κράτους, ἐκράτησε τὰς κατακτηθείσας χώρας δι' ἑαυτὴν καὶ διώρισε τὸν Κλαῖβ διοικητὴν αὐτῶν.

Περὶ τὸ 1600 οἱ Ὀλλανδοὶ εἶχον ἀνακαλύψει τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Αὔστραλίας. Ἀλλὰ τὴν νέαν ἥπειρον ἔξηρεύνησεν ὁ

Αἱ Ἰνδίαι τὸ 1750.

ἀγγλος θαλασσοπόρος Κούκ (Cook) καὶ κατέλαβεν αὐτὴν ἐπ' ὄνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Ἡγγλίας (1770). Οἱ Ἡγγλοι ἤδονσαν ἀποικίαν εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Σίδνεϋ (Sydney). Τοιουτορόπως ἐτέθησαν αἱ στρεφεαὶ βάσεις τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Ἡγγλίας εἰς τὸν Ἱνδικὸν Ὡκεανόν.

II. Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Αἱ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

Οἱ Ἐπταετής πόλεμος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἡγγλίας ἐπὶ τῆς Ἄμερικῆς. Ἀλλὰ 13 ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου

αἱ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἔξηγέρθησαν κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ ἀγῶνα ἐπτὰ ἑτῶν ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν.

Αἱ δεκατρεῖς ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς εἶχον αὐτοδιοίκησιν ὑπὸ ἀγγλικὴν κυριαρχίαν καὶ ἔξηρτῶντο μόνον οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν μητρόπολιν. Αἱ βορειότεραι ἀπετελοῦντο ἀπὸ μικροκαλλιεργητάς, ἀπογόνους τῶν πουριτανῶν, οἱ δοποῖοι εἶχον ἔγκαταλείψει τὴν πατρίδα τῶν ἐπὶ Ἰακώβου Α'. Βραδύτερον, ὅταν ἐπεκράτησεν δὲ Κρόμβελ καὶ ἐπεβλήθη ἡ Δημοκρατία, ἔφυγον πολλοὶ εὐγενεῖς ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἔγκατασταθέντες εἰς τὰς νοτίους ἀποικίας, ἐκαλλιέργουν καπνὸν καὶ βάμβακα χρησιμοποιοῦντες δούλους εἰς τὰς ἐκτεταμένας φυτείας τῶν. Αἱ θαλασσοπορίαι καὶ διηνεκής πόλεμος πρὸς τοὺς ίθαγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς γάλλους ἀποίκους εἶχον ἀναπτύξει τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τῶν Ἀγγλων ἀποίκων. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀποικιῶν τὸν 18ον αἰῶνα ἀνήρχετο εἰς δύο ἑκατομμύρια.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκανόνιζε τὸ ἐμπόριον τῶν ἀποικιῶν. Συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν μεραρχίαν τινὰς ἀντιτικὴν πολιτικὴν τῶν χρόνων τούτων, αἱ ἀποικίαι ὑπερχρεοῦντο νὰ ἔξαγουν τὰς πρώτας ὕλας μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προμηθεύνωνται τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τῶν δοποίων ἀπηγορεύετο ἡ κατασκευὴ εἰς τὰς ἀποικίας. Ἡ κυβέρνησις τῶν Οὐδέτερων περιβάλλεται ἐκμεταλλευθῆ ἀπλήστως τὰς ἀποικίας.

Οἱ Ἐπταετής πόλεμος ἐδημιούργησε μεγάλας οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ κυβέρνησις, διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ, ἤναγκάσθη νὰ φροδολογήσῃ βαρύτερον ἀκόμη τὰς ἀποικίας καὶ ἐπέβαλε σειρὰν ἀπαγορευτικῶν μέτρων, τὰ δοποῖα ἔξηγειραν τοὺς ἀποίκους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἄφορμὴν εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἔδωσεν δὲ λεγόμενος φόρος τοῦ χαρτοσήμου. Κατὰ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν ἀντίληψιν, τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους εἰς τὰς ἀποικίας, ἐπειδὴ αὗται δὲν ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ἡ κυβέρνησις τῆς Βιρτουνίας διεμαρτυρήθη:

«Οἱ πρῶτοι ἀποικοὶ ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν καὶ μετέδωκαν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ὅλα τὰ προνόμια καὶ ὅλας τὰς ἐλευθερίας τῶν ἄγγλων ὑπηκόων. »
«Ἡ γενικὴ συνέλευσις τῆς ἀποικίας ἔχει τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ εἰσπράττῃ φόρους παρὰ τῶν κατοίκων καὶ πᾶσα ἀπόπειρα, διπλασιαὶς.

» τις σφετερισθῆ τὴν ἔξουσίαν αὐτήν, εἶναι παράνομος, ἀντισυνταγματική καὶ ἀδικος καὶ τείνει νὰ καταστρέψῃ τὴν βρεταννικὴν καθὼς καὶ τὴν ἀμερικανικὴν ἐλευθερίαν».

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατήργησε τὸν φόρον τοῦ χαρτοσήμου, ἀλλ᾽ ἀντὶ αὐτοῦ ἐπέβαλε τὸν τελωνεῖαν φόρον ἐπὶ ὁρισμένων εἰδῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ἡ φορολογία δὲν ἦτο σημαντική, ἀλλὰ τελωνοφύλακες, τοὺς δποίους ἔγκατέστησεν ἢ Ἀγγλία, ὑπὸ τὴν πρόφασιν αὐτὴν ἡμπόδιζον τὸ λαθρεμπόριον, τὸ δποῖον διεξήγετο εἰς εὑρυτάτην κλίμακα. Διὰ τοῦτο προεκάλεσε μεγάλην ἔξεγεσιν. Ἰδίως εἰς τὴν Βοστώνην ἐπῆλθε σύγκρουσις λαοῦ καὶ στρατοῦ. Τότε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπέμενε μόνον εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ τείου, ἀλλ᾽ οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν πλοίων, τὰ δποῖα ἐκόμιζον τέιον. Εἰς τὴν Βοστώνην δμὰς κατοίκων μετημφιεσμένων εἰς Ἰνδιάνους εἰσῆλθον εἰς τρία πλοῖα, τὰ δποῖα ἔμενον εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἔριψαν τὰ κιβώτια τοῦ τείου εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτο ἔξεγειρε τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Βοστώνης καὶ διετάχθη δ ἀποκλεισμὸς τοῦ λιμένος της.

Αἱ ἀποικίαι ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, διὰ νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς καταστάσεως. Ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδέλφειας, ἀδελφείας εἰς τὴν Διακονίαν τῶν δικαιωμάτων, διὰ των διεμαρτύρετο κατὰ τῆς φορολογίας, καὶ ἀπεφάσισε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατέφυγεν εἰς τίαν βίαν καὶ ἀπέστειλε στρατιωτικὴν δύναμιν κατὰ τῆς Βοστώνης, ἀλλ᾽ ἡ πολιτοφυλακὴ τῆς Μασαχουσέττης ἔλαβε τὰ ὅπλα καὶ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐπολιορκήθη εἰς τὴν Βοστώνην.

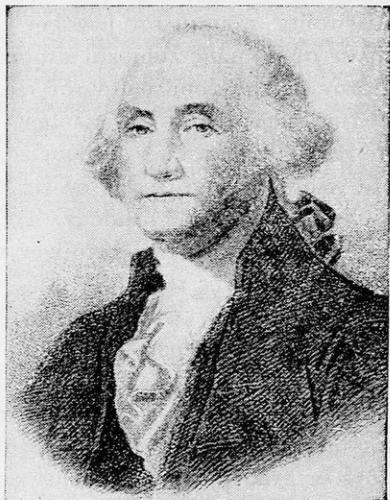
Ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδέλφειας τότε ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ ἄμυνα τῆς Μασαχουσέττης εἶναι ὑπόθεσις κοινὴ τῶν ἀποικιῶν, ἀπεφάσισε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν καὶ διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν γαιοκτήμονα τῆς Βιργινίας Γεώργιον Ούάσιγκτον (Washington, 1732 - 1799), δ ὁδοῖος εἶχεν ἀποκτήσει φήμην εἰς τὸ πόλεμον κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐπεβάλλετο μὲ τὴν εὐθύνητα τοῦ χαρακτῆρος. Οἱ κάτοικοι ἔκάστησεν ἀποικίας ἔξελεξαν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν, ἡ δποία κατήργισεν ἰδιαίτερον σύνταγμα. Δι᾽ αὐτοῦ αἱ ἀποικίαι μετεβάλλοντο εἰς ἀνεξάρτητη κράτη, εἰς δημοκρατίας.

Ἡ σημαντικότάτη τῶν ἀποικιῶν Βιργινία προέταξε τοῦ συντάγματος αὐτῆς Διακονίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀν-

'Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Έκδ. 1948)

θρόπον, ἡ δποία εἶναι ἔγγραφον μεγάλης σπουδαιότητος, διότι ἀποκρυσταλλώνει τὰς περὶ τοῦ νέου πολιτεύματος ἀντιλήψεις καὶ ἔχοη- σίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὰς ὅλας ἀποικίας, ὡς καὶ εἰς τὴν διακή- ρυξιν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὸ 1789. Αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῶν δποίων στηρίζεται, εἶναι αἱ ἔξης :

α) Τὸ φυσικὸν δίκαιον. — Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται φύσει ἐλεύθερος καὶ ἀνεξ- ἀρτητος καὶ ἔχει δικαιώματα ἀπαράγραπτα, τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας, τῆς εὐ- δαιμονίας, τῆς ἀσφαλείας.

Γεώργιος Οὐάσιγκτων.

β) Κυριαρχία τοῦ λαοῦ. — Πᾶσα ἔξουσία ἀνήκει εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔξι αὐτοῦ πηγάζει, οἱ δὲ ἀρχοντες εἶναι ἐντολοδόχοι καὶ ὑπάλληλοι αὐτοῦ.

γ) Τὸ πολίτευμα. — Ὁ τελειότερος τύπος πολιτεύματος εἶναι τὸ ἀντιπροσωπευτικόν, διότι δη- μιουργεῖ τὸν ψυχιστὸν βαθμὸν εὐδαιμονίας καὶ ἀσφαλείας τοῦ πολίτου καὶ εἶναι μᾶλλον ἔξη- σφαλισμένον κατὰ τοῦ κινδύ- νου τῆς κακῆς διοικήσεως.

δ) Ὁ χωρισμὸς τῶν ἔξουσιων. — Ἡ νομοθετική, ἡ ἐκτελεστική καὶ ἡ δικαστική ἔξουσία πρέ- πει νὰ χωρισθοῦν, δπως ἐδί- δαξεν ὁ Μοντεσκιέ.

ε) Κυβέρνησις αἰρετή. — Διὰ νὰ προλαμβάνωνται αὐταρχικαὶ ὑπερβασίαι τῶν δύο ἔξουσιῶν, τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς, πρέπει νὰ περι- βάλλωνται αὐτὰς ἀπλοὶ ἴδιωται ἐκλεγόμενοι κατὰ μικρὰ χθονικὰ δια- στήματα.

Τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ 6 χιλ. στρατόν, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰς ἀποικίας. Ἄλλος ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγ- γλίας δὲν εἶχε πολλοὺς Ἀγγλους πρὸς στρατολογίαν, ἐμίσθωσε τὸν στρατὸν πολλῶν μικρῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας. Οἱ Ἀμερικανοί, οἱ δποίοι κατὰ βάθος δὲν ἦθελον τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἔξα- νέστησαν, δταν ἔμαθον, δτι δ βασιλεὺς ὥπλισε ἔνους ἐναντίον των. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἀνεπτύχθη ἐθνικὸν αἴσθημα

ἀ μερικανικὸν καὶ ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν, δύο διοικητικά επτά χρόνια πριν τὴν 4 Ιουλίου 1776.

Τοιουτούροπως ἥρχισεν δύο χρόνια πριν τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγὸν τῶν ἀποικιῶν, δύο διοικητικά επτά χρόνια πριν τὴν 4 Ιουλίου 1776. Στρατὸν ὠργανώμενον δὲν εἶχον οἱ Ἀμερικανοί, ἀλλὰ ἀποφασιστικότητα καὶ θερμούσιοὺς ἀρχηγούς. Ἡ υπόθεσίς των ἤγειρεν ἐνθουσιασμὸν εἰς δλην τὴν Εὐρώπην καὶ ιδίως εἰς τὴν Γαλλίαν.¹⁷⁸³ Ο περίφημος πολιτικὸς Βενιαμίν Φραγκλīνος (Benjamin Franklin, 1706 - 1790) ἐστάλη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ εἰργάσθη μὲν μεγάλην δεξιότητα διὰ τὴν ἀμερικανικὴν υπόθεσιν. Τέλος ἡ Γαλλία ἔκλεισεν ἐπίσημον συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ δὲ Ἰσπανία καὶ Ὀλλανδία ἐπίσης ἐπενέβησαν δύο χρόνια πριν τὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρχον πολλοὶ συμπαθοῦντες τὸ κίνημα τῶν Ἀμερικανῶν. Διὰ τῆς εἰρήνης τῶν Βερσαλλίων (3 Σεπτεμβρίου 1783) ἡ Ἀγγλία ἀνεγγώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν.

Φραγκλīνος.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Αἱ Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἦνώθησαν εἰς μίαν διμοσπονδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἡ νωμέναι Πολιτεῖαι τῆς βορείου Αμερικῆς. Κατὰ τὸ σύνταγμα, τὸ διοικητικόν ἴσχυε ἀπὸ τοῦ 1787, ἡ κυβέρνησις τῆς ἐνώσεως ἔδραν ἔχει τὴν Βάσιγκτον, διευθύνει τὴν ἔξωτερην πολιτικὴν, τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ φόρους καὶ νὰ κόπτῃ νόμισμα.

Τὴν νομοθετικὴν ἔξουσίαν ἀσκεῖ τὸ Κογκρέσον (Congress), ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο βουλὰς κατὰ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν ἀντίληψιν, ἀπὸ τὴν Βούλην τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Πολιτειῶν καὶ ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἔκαστης, καὶ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν, ἀποτελουμένην ἀπὸ δύο γε-

ρουσιαστάς ἔξι ἐκάστης Πολιτείας, τοὺς δποίους ἐκλέγει ἡ Ἰδιαιτέρα βουλὴ τῶν Πολιτειῶν.

Τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν ἀσκεῖ ὁ Πρόεδρος, ὁ δποῖος ἐκλέγεται διὰ μίαν τετραετίαν ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῶν Πολιτειῶν, ἐκλεγομένων ἐπὶ τούτῳ. Ὁ Πρόεδρος εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, διαπραγματεύεται τὰς συνθήκας καὶ διορίζει τοὺς ἀνωτάτους λειτουργούς τοῦ κράτους κατόπιν συναινέσεως τῆς Γερουσίας. Αὕτος ἐπίσης διορίζει τοὺς ὑπαλλήλους.

Τὴν δικαστικὴν ἔξουσίαν ἔχει τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον, τὸ δποῖον ἀποφαίνεται, δσάκις γεννᾶται ζήτημα ἐρμηνείας τοῦ συντάγματος ἢ τῶν νόμων, οἱ δποῖοι διέπουν τὴν συμπολιτείαν.

Αἱ τρεῖς ἔξουσίαι εἶναι ἀνεξάρτητοι. Τὸ Κογκρέσσον συνέρχεται κατ’ ἕτος καὶ ὁ Πρόεδρος δὲν δικαιοῦται οὔτε νὰ ἀναβάλῃ τὴν σύγκλησιν αὐτοῦ οὔτε νὰ διαλύσῃ αὐτό. Ἀλλὰ καὶ τὸ Κογκρέσσον δὲν ἔχει ἔξουσίαν ἐπὶ τοῦ προέδρου καὶ τῶν ὑπουργῶν, οἱ δποῖοι εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὀνομάζονται Γραμματεῖς καὶ δὲν λαμβάνονται ἀπὸ τὸ Κογκρέσσον. Ἀλλ’ ὁ Πρόεδρος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Κογκρέσσου νὰ συζητήσῃ ἐκ νέου νόμου, τὸν δποῖον ἐψήφισεν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, διὰ νὰ λάβῃ ἰσχὺν δ νόμος, πρέπει νὰ ψηφισθῇ ἀπὸ τὰ δύο τρίτα τῶν ἀντιπροσώπων. Ἐπειδὴ δὲ οὐδέποτε ἐπιτυγχάνεται ἢ πλειοψηφία αὗτη, ἐπιστροφὴ νόμου ὑπὸ τοῦ προέδρου ἵσοδυναμεῖ πρὸς ἀρνησιν καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον veto τοῦ Προέδρου.

Ἐκάστη Πολιτεία ἀποτελεῖ ἴδιον κράτος, ἔχον αὐτοδιοίκησιν, ἴδιαν βουλὴν καὶ ἴδιαν κυβέρνησιν. Ἡ Ομοσπονδία ἀπετελέσθη ἀρχικῶς ἀπὸ 13 Πολιτείας, ἥτο διμως δεκτικὴ εὐρύνσεως, διότι ἐκάστη περιφέρεια, μόλις ἀπέκτα πληθυσμὸν 50 χιλ., εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποτελέσῃ Πολιτείαν.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔλαβον κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν. Ἡδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον δημιουργηθῆ νέαι πολιτεῖαι. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἡγόρασαν τὴν περιοχὴν τοῦ Μισσισιπῆ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, τὴν Φλωρίδα ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Τὸ Τέξας ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸ Μεξικὸν καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν μεγάλην συμπολιτείαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ πολέμου μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Μεξικοῦ, κατὰ τὸν δποῖον ἐνίκησαν αἱ Πολιτεῖαι καὶ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 1848 ἐκτὸς τοῦ Τέξας προσήρτησαν καὶ τὴν Καλιφορνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

I. ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Παρὰ τὴν τεραστίαν μεταβολήν, ἡ ὅποια ἔγινεν εἰς τὴν σύστασιν τῆς κοινωνίας καὶ εἰς τὰς ἴδεας τῶν ἀνθρώπων, ἡ δραγάνωσις τῆς Γαλλίας ἔξηκολούθει νὰ παρουσιάζῃ σχεδὸν μέχρι τέλους τοῦ αἰώνος τὴν παλαιὰν μεσαιωνικὴν μορφὴν τῆς διαιρέσεως εἰς κοινωνικὰς τάξεις, διακρίσεως δικαιωμάτων, ὑποτιμήσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ κατήντησεν ἀφόρητος διὰ τὴν ἀφυπνισθεῖσαν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔβαινε πρὸς τὴν αὐτοκατάλυσιν. Προεκάλεσε λοιπὸν τεραστίαν ἔξέγερσιν, τὴν λεγομένην Γ α λ λ ι κ ἡ ν Ἐ π α ν ἄ σ τ α σ i ν, ἡ ὅποια ἀνέτρεψε τὸ παλαιὸν καθεστώς καὶ εἶχεν ἀνυπολογίστους συνεπείας εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δραγάνωσις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας ἔμεινε τὸν 18ον αἰῶνα, ὅπως εἶχε διαμορφωθῆ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαλλίας διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τὰς δύο προνομιούχους, ἥτοι τοὺς ε ὑ γ ε ν ε ἵ σ καὶ τὸν λ ἡ ρ ο ν, καὶ τὸν λ α δ ν ἦ τὴν τ ρ ι τ η ν τ α ἔ i ν, ἡ ὅποια εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις.

Αἱ δύο προνομιούχοι τάξεις, δ κλῆρος καὶ οἱ εὐγενεῖς, ἀπετέλουν μικρὰν μειοψηφίαν τοῦ ἔθνους, τὰ 2 ἑκατοστὰ περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας. Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν ἦ ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὅποιους δ βασιλεὺς εἶχε δώσει τὸν τίτλον τοῦ εὐγενοῦς. Ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὴν φορολογίαν καὶ ἐλάμβανον εὐκολώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὰς ἀνωτέρας θέσεις. Ὅπεριγίζοντο οἱ εὐγενεῖς τῆς Γαλλίας τὸν 18ον αἰῶνα εἰς 140 χιλιάδας περίπου (εἰς 30 χιλ. οἰκογενείας) καὶ διηροῦντο εἰς ε ὑ γ ε ν ε ἵ σ τ ἱ σ α ὑ λ ἡ σ καὶ ε ὑ γ ε ν ε ἵ σ τ ὁ ν ἔ π α ρ χ i ν. Οἱ εὐγενεῖς ἔφροσυν ιδιαι-

τέραν ἐνδυμασίαν, ἔφεραν τὴν σπάθην, εἶχον μόνοι τὸ δικαιώματα τοῦ κυνηγίου, ίδιαιτέραν θέσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐλάμβανον πρῶτοι τὸ ἄγιασμα.

Τὸν κλῆρον ἀπετέλουν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἔχοντες τὰ ἴδια προνόμια μὲ τοὺς εὐγενεῖς καὶ ὑπελογίζοντο εἰς 80 - 100 χιλιάδας.⁵ Ο κλῆρος εἶχεν ἐκτεταμένα δικαιώματα καὶ μεγάλην περιουσίαν ἀπὸ δωρεᾶς τῶν βασιλέων καὶ τῶν πιστῶν ἀξίας ἐν συνόλῳ 4 δισεκατομμυρίων. Εἰσέπραττεν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τὴν δεκάτην (dîme), ἥ δποιά ἀπέφερεν 123 ἑκατομμύρια. Τὰς προσοδοφόρους θέσεις τῶν κληρικῶν, ἦτοι τὰς ἀρχιεπισκοπὰς καὶ τὰ μοναστήρια, διασιλεὺς ἔδιδεν εἰς εὐνουμένους του, συνήθως εἰς τὸν δευτερότοκον υἱοὺς τῶν εὐγενῶν, οἱ δποῖοι ἐκαρποῦντο αὐτὰς ὡς τιμάρια καὶ ἔζων εἰς τὴν αὐλὴν ἔχοντες τὰς ἀποκλαύσεις τῶν εὐγενῶν. Τούναντίον ἥ θέσις τοῦ κατωτέρου κλήρου ἦτο θλιβερά, διότι οἱ ἱερεῖς ἐκέρδιζον πολὺ δλίγα καὶ ἔζων δπως οἱ χωρικοί.

⁶Ολοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔθνους, ἀνὴρον εἰς τὴν τρίτην τάξιν, τὴν tiers état, δπως ὀνόμαζον αὐτὴν οἱ Γάλλοι. ⁷Ἐκ τούτων οἱ μεγαλέμποροι, οἱ ἐπιχειρηματίαι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ δικηγόροι, οἱ λατροί, οἱ καθηγηταὶ ἀπετέλουν τὴν ἀστικὴν τάξιν (bourgeoisie), ἐνῷ δ καθ' αὐτὸ λαὸς ἦσαν οἱ μικρέμποροι, οἱ τεχνῖται καὶ οἱ γεωργοί.

ΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ

⁸Ιδίως δυσάρεστος ἦτο ἥ θέσις τῶν γεωργῶν, διότι ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων δι γεωργὸς δὲν ἦτο κύριος τῆς γῆς, τὴν δποίαν ἐκαλλιέργει. Τὰ 2/3 τῆς γαλλικῆς γῆς ἀνὴρον εἰς τὰς δύο προνομιούχους τάξεις καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου χώρας εἰργάζετο τὴν γῆν τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου ὡς δ ο υ λ ο π ἄ ρ ο ι κ ο ι, ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς αὐτοὺς μέγιστον μέρος τῶν προϊόντων ὡς φεουδαρχικὸν δικαιώματα καὶ νὰ ἐργάζωνται ἀμισθὶ εἰς τὰ κτήματα τοῦ αὐθέντου (corvée=ἀγγαρεία). Πλὴν τούτου δ χωρικὸς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ πληρώνῃ φόρον εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν δεκάτην εἰς τὸν κλῆρον. Οὕτως ἥ φορολογία τῶν χωρικῶν ἦτο ἐνίστε απιστεύτως βαρεῖα, διότι, κράτος, φεουδάρχαι καὶ κλῆρος ἐλάμβανον τὰ 5/6 τῶν προϊόντων, ἀλλαχοῦ δὲ τὰ 7/9.

Διὰ τοῦτο οἱ χωρικοὶ ἔζων βίον ἐλειποῦντες εἰς πτωχι-

καὶ καλύβας. Πολλοὶ δὲν εἶχον ὑποδήματα τὸν χειμῶνα καὶ ἐτρέφοντο διὰ σικαλίνου ἢ κριθίνου ἄρτου, τὸν δποῖον ἐστεροῦντο πολλάκις, ἵδιως κατὰ τὰς συνήθεις τότε σιτοδείας.

ΑΝΙΣΟΤΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

³Ἐκεῖνο, τὸ δποῖον ἐπροξένει ἵδιως ἐντύπωσιν, ἥτο ἡ ἀνισότης τῆς τῆς φορολογίας. Τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου ἥσαν ἀπηλλαγμένα φορολογίας καὶ μόνον ἡ τρίτη τάξις ἐπλήρωνε τὸν κτηματικὸν φόρον.

⁴Ἡ αὐτὴ ἀνισότης ὑπῆρχε πρὸ τῆς δικαιοσύνης, διότι ὁ εὐγενὴς εἶχε προτιμήσεις καὶ εὑρισκε τὰ μέσα νὰ ὑπερισχύῃ τοῦ ἀνθρώπου τῆς τρίτης τάξεως. ⁵Ἐπίσης μεγάλη ἀνισότης ὑπῆρχεν εἰς τὸν στρατόν, διότι τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἐλάμβαγον μόνον οἱ εὐγενεῖς, ἐνῷ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ δὲν προήγοντο πέραν τῶν δύο κατωτέρων βαθμῶν.

ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

⁶Ο βασιλεὺς ἐκυβέρνα τὸ κράτος ὡς κτῆμά του καὶ ὅλα εἰς αὐτό, στρατός, μουσεῖα, βιβλιοθῆκαι, δημόσιοι κῆποι κλπ., ἥσαν βασιλικά. ⁷Ἡ αὐλὴ ἥτο ἐγκατεστημένη εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ περὶ αὐτὴν ἔζων καὶ ἐπλούτιζον χιλιάδες ἀνθρώπων. Οἱ εὐνοούμενοι διενέμοντο τὰς προσοδοφόρους θέσεις καὶ τὰς πλουσίας ἐπισκοπάς. Αἱ δαπάναι τῆς αὐλῆς ἀνήρχοντο εἰς 40 ἑκατομμύρια ἑτησίως, τουτέστιν ὁ βασιλικὸς οἶκος ἐσπατάλα τὸ 1)4 τῶν προσόδων τοῦ κράτους. ⁸Υπουργοὶ καὶ συμβούλιον τοῦ κράτους διέμενον εἰς τὰς Βερσαλλίας, ἐχρειάζοντο ἴσχυρὰ μέσα διὰ νὰ πλησιάσῃ κανεὶς τοὺς ἀνωτέρους λειτουργούς, καὶ τὰ πάντα ἐπευγγάνοντο διὰ μέσων.

⁹Ἡ διοίκησις ἥτο συγκεχυμένη, διότι ἐδημιουργοῦντο νέαι διατάξεις, προτοῦ καταργηθοῦν αἱ παλαιότεραι. ¹⁰Ἡ νομοθεσία ἥτο διάφορος εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τοῦ κράτους, αἱ δὲ ποιναὶ βάρβαροι. ¹¹Ἡ συγκοινωνία ἥτο πλημμελής, διότι αἱ ὄδοι δὲν συνετηροῦντο καλά.

Η ΑΥΤΑΡΧΙΑ

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ὑπῆρχεν ἐλευθερία εἰς τὴν Γαλλίαν. Δὲν ὑπῆρχε θρησκευτικὴ ἐλευθερία, διότι τὸ κράτος ἀνεγνώριζε μίαν θρησκείαν, τὴν καθολικήν, καὶ τὴν ἐπέβαλλεν εἰς ὅλους (κρατικὴ θρησκεία), οὐδὲ ἐλευθερία σκέψης, διότι δὲν εἶχε κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ ἐλευθέρως τὴν γνώμην του. Διὰ νὰ

τυπώση τις σύγγραμμα, ἔπειτα νὰ λάβῃ τὴν ἀδειὰν τῆς λογοκρισίας. Τὰ ἔργα τὰ ἐκδιδόμενα ἀνευ ἀδείας ἢ εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ κατεδιώκοντο καὶ ἔκαιοντο. Δὲν ὑπῆρχε προσωπικὴ ἡ λέπιθε ριζα, διότι ἡδύνατο ἔκαστος νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ κρατηθῇ ἀνευ δικαιολογίας εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ κράτους. Αἱ ἀρχαὶ ἔξεδίδον μυστικὰ ἐντάλματα συλλήψεως. Μερικαὶ φυλακαί, ὅπως ἡ Βαστίλη, παλαιὸν φρούριον εἰς Παρισίους, ἔγιναν ὀνομασταί. Οὕτε ἡ λέπιθε ριζα πολιτικὴ ὑπῆρχε, διότι οἱ Γάλλοι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς δημοσίας συναθροίσεις ἢ νὰ ἀπαρτίζουν συλλόγους.

II. ΜΟΝΑΡΧΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΣΥΓΚΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους εἶχον φθάσει εἰς ἀδιεέδον. Αἱ δὲ γενόμεναι μεταρρυθμιστικαὶ προσπάθειαι τῶν ὑπουργῶν Τυργκό (Turgot) καὶ Νέκερ (Necker) ἀπέτυχον, διότι προσέκρουσαν εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν εὐγενῶν. Ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' πιέζομενος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάγκην συνεκάλεσε τὰς γενικὰς τάξεις (États généraux), τοὺς ἀντιπροσώπους δηλαδὴ τῶν τριῶν τάξεων, αἱ δποῖαι δὲν εἶχον συγκληθῆ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Richelieu (ἀπὸ τοῦ 1614). Οἱ ἀντιπρόσωποι συνηλθον τὴν 5ην Μαΐου 1789 εἰς Βερσαλλίας, 600 περίπου τῆς τρίτης τάξεως καὶ ἀνὰ 300 τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Ἀλλ' εὑθὺς ἔξι ἀρχῆς ἐδημιουργήθη σοβαρὸν ζήτημα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ἥθελον νὰ ψηφίζουν κατὰ κεφαλάρις, ἐπειδὴ ὑπελόγιζον, δτι ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς μεταρρυθμιστικοὺς ἰερεῖς θὰ εἶχον τὴν πλειοψηφίαν. Οἱ προνομιοῦχοι ἀντιθέτως ἐπέμενον νὰ ψηφίζουν κατὰ τάξεις, δπότε θὰ εἶχον αὗτοὶ τὴν πλειοψηφίαν. Ἐπειδὴ δμως οἱ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ δὲν ὑπεχώρουν, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως, εἰς τοὺς δποῖους προσεχώρησαν 15 ἐφημέριοι, ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ὡς Ἐθνοσυνέλευσιν (Assemblée nationale). Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ πρᾶξις τῆς συνελεύσεως, ἡ δποία ἀνέτρεπε τὴν μέχοι τῆς στιγμῆς ἐκείνης κρατοῦσαν τάξιν (17 Ιουνίου).

Ο βασιλεὺς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου καὶ διέταξε νὰ κλείσουν τὴν αὐθουσαν τῶν συνεδριάσεων μὲ τὴν πρόφασιν, δτι θὰ ἐτοιμασθῇ διὰ τὴν βασιλικὴν συνεδρίασιν. Ἀλλ' οἱ ἀντιπρό-

σωποι ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρόεδρον τῆς συνελεύσεως, τὸν ἀστρονόμον Μπαϊλί (Bailly), κατέλαβον μίαν αἰθουσαν τῶν ἀνακτόρων, ἢ δοπία ἔχοντος μενονάρας σφαιριστήριον, συνεδρίασαν ἐκεῖ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ ὠρκίσμηκαν, ὅτι δὲν θὰ ἀποχωρισθοῦν ποὺν ἢ δώσουν σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ πρᾶξις αὕτη ὠνομάσθη Ὀρκος τοῦ σφαιριστηρίου (20 Ιουνίου).

Μετ' ὀλίγας ήμέρας ἔγινεν ἡ προετοιμαζομένη ἔξαιρετικὴ συνεδρίασις, εἰς τὴν δοπίαν παρενέθησαν καὶ αἱ τρεῖς τάξεις. Ὁ βασιλεὺς παρουσιασθεὶς εἰς τὴν αἰθουσαν ἐδήλωσεν, ὅτι τὰ προνόμια εἶναι ἀπαραβίαστα καὶ διέταξε νὰ ψηφίσουν κατὰ τάξεις. Ἄλλὰ μετὰ τὸ πέρας τῆς συνελεύσεως ἡ τρίτη τάξις ἔμεινε μόνη εἰς τὴν αἰθουσαν καὶ ἐκήρυξε κατ' εἰσήγησιν τοῦ περιφήμου κόμητος Μιραμπὼ τὰ μέλη τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἀπαραβίαστα. Μετ' ὀλίγον ἡ πλειονότης τῶν κληρικῶν καὶ ἀρχοτοὶ εὐγενεῖς ἦνώθησαν μετὰ τῆς τρίτης τάξεως. Ὁ βασιλεὺς ἤναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ (27 Ιουνίου).

Ο κόμης δὲ Μιραμπὼ (Mirabeau, 1749 - 1791), κατήγετο ἀπὸ τὴν νότιον Γαλλίαν καὶ εἶχε διακριθῆ ἀπὸ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν διὰ τὰς φιλελευθέρας ἀρχὰς του, κηρυχθεὶς κατὰ τῶν προνομίων τῆς τάξεως του. Διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν αὐταρχικὸν πατέρα του καὶ ἐφυλακίσθη κατ' ἀπαίτησίν του. Ἐκλεγεὶς ἀντιπρόσωπος τῆς τρίτης τάξεως διεκρίθη ἀπὸ τὰς πρώτας συνεδριάσεις τῆς συνελεύσεως ὡς δεξιὸς πολιτικὸς καὶ ἔξαιρετος ψήτωρ, συντελέσας διὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν γνώσεών του εἰς τὴν κατίσχυσιν τῆς συνελεύσεως καὶ τὸν κλονισμὸν τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος. Ο Μιραμπὼ δὲν ἔζητε νὰ καταλύῃ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαίρεσίας της διὰ παγίου νομοθετήματος. Ἀπέθανε κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν στιγμὴν εἶχον ἀρχίσει νὰ τὸν κατηγοροῦν, ὅτι ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῆς αὐλῆς. Πράγματι δὲ βασιλεὺς εἶχε κατορθώσει νὰ προσελκύῃ αὐτὸν μὲν ὠρισμένον χρηματικὸν ἐπίδομα καὶ δὲ Μιραμπὼ ἔδιδεν εἰς τὸν βασιλέα ὀφελίμους συμβουλάς, τὰς δοπίας ἐκεῖνος σπανίως ἤκολούθησεν.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ - ΒΑΣΤΙΛΛΗ

Ο βασιλεὺς ἔσκεψεν τὴν μεταχειρισθῆ βίαν κατὰ τῆς συνελεύσεως καὶ συνεκέντωσε περὶ τὰς Βερσαλλίας στρατιωτικὴν δύναμιν, ἵδιας ἀπὸ τοὺς Ἐλβετοὺς καὶ Γερμανοὺς τῆς φρουρᾶς. Αὗτὸ δόμως ἐγέννησεν ἴσχυρὸν ἀναβρασμὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὅταν λοιπὸν ἔφθασεν ἡ εἴδησις, ὅτι δὲ βασιλεὺς ἀπέπεμψε τὸν μεταρρυθμιστικὸν

νπουργὸν Νέκεο, ἔξέσπασεν ἡ στάσις. Εἰς τὸν κῆπον Palais royal, δὲ δόποῖος εἶχε γίνει τόπος τῆς συγκεντρώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων, δὲ νεαρὸς δημοσιογράφος **Καμπὺ Δεμούλεν** (Desmoulins) ἐκάλεσε τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα. Ὁ ὄχλος διήρπασε τὰ ὅπλοπλεῖα καὶ τὰ δηλοστάσια τοῦ κράτους καὶ ἡ φρουρὰ τῶν Παρισίων ἦνώθη μὲ τοὺς στασιαστάς.

‘Η μανία τοῦ πλήθους ἐστρέφετο κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς **Βαστίλλης**. Τὴν 14 Ἰουλίου πλῆθος λαοῦ προσέβαλεν αὐτὸν καὶ μετὰ πολύωρον αἷματηρὰν συμπλοκὴν ἦνάγκασε τὴν φρουράν, ἀποτελουμένην κυρίως ἀπὸ Ἐλβετούς, νὰ παραδοθῇ καὶ παρὰ τὴν συμφωνίαν κατέσφαξεν αὐτὴν καθὼς καὶ τὸν φρουρόφαρον. Ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν διαρραγὴν ἔσωσε τότε τὴν πρωτεύουσαν ἡ σχηματισθεῖσα προχείρως ἐθνοφροσύνη οὐρανῷ τὴν ἡγεσίαν τοῦ νεαροῦ μαρκησίου **Λαφαγέτ**, δὲ δόποῖος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῆς Ἀμερικῆς.

Μὲ τὴν φόμιην, ἡ δόποια τὸν συνώδευεν, καὶ τὸ θάρρος, τὸ δόποιον ἔδειξεν εἰς τὴν κρίσιμην στιγμήν, δὲ **Λαφαγιέτ** ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιβολὴν καὶ ἔγινεν ὁ ἀνθρώπος τῆς ἡμέρας. Εἶχεν ἴδεις ἀκαθορίστους. Ὡνειρεύετο νὰ δώσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν πολίτευμα δῆμοιον μὲ τὸ τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ βάθος ἥτο συντηρητικὸς καὶ αἱ συμπάθειαι του ἔχλινον μᾶλλον πρὸς τὸν βασιλέα.

Μόλις ἔπεσεν ἡ Βαστίλη, δὲ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, κόμης τοῦ **Ἀρτοὺ** (comte d'Artois), ἀπὸ τοὺς ἀδιαλλάκτους ἀπολυταρχικούς, ἔγκατέλειψε τὴν Γαλλίαν μὲ πολλοὺς ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἀριστοκρατίας καὶ μετ' ὀλίγον ἡκολούθησαν αὐτοὺς πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ δυσηρεστημένοι. Οἱ φυγάδες αὐτοὶ δόνομασθέντες **Μετανάσται** (émigrants) συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν παραφράγματον Γερμανίαν, Ἱδίως εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡγεμονίας Κοιλωνίαν, Μαγεντίαν κλπ., καὶ εἰργάζοντο κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως.

Η ΝΥΞ ΤΗΣ 4ης ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ — ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ

Τὴν ἔξέγερσιν τῶν Παρισίων ἐπηκολούθησαν στάσεις καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν. Οἱ χωρικοὶ ἔξανέστησαν κατὰ τὴν μαρούχοντον πιέσεως, διήρπασαν τοὺς πύργους καὶ τὰ κτήματα τῶν δεσποτῶν, ἐκακοποίησαν ἥ καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς καὶ κατήργησαν οὖσιαστικῶς τὰ φρεουδαρχικὰ δικαιώματα. Ὅπο τὴν ἐντύπωσιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ἡ ἐθνοδυνέλευσις κατήργησε κατὰ τὴν νυκτερινὴν συνεδρίασιν τῆς 4ης

Αὐγούστου τὰ προνόμια τῶν εὑγενῶν καὶ τοῦ αλήρου, δηλαδὴ τὰ φεούδαρχικὰ δικαιώματα καὶ τὴν δεκάτην, καθὼς καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν φορολογίαν. Οἱ εὐγενεῖς ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου συγκινήσεως ἐδήλουν, διτὶ παραιτοῦνται ἀπὸ τὰ δικαιώματά των. Ἐπηκολούθησαν ἐκδηλώσεις συναδελφώσεως καὶ περιπτύξεως μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων.

Η ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἡ συνέλευσις ἔγκαταλείψασα τὸν σκοπόν, διὰ τὸν δῆπον εἶχε ακηλῆθη, τὴν τακτοποίησιν δηλαδὴ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους, ἀνέλαβε νὰ συντάξῃ σύνταγμα διὰ τὴν Γαλλίαν, τουτέστι θεμελιώδη νομοθεσίαν, ἢ δῆπον νὰ ρυθμίζῃ εἰς τὸ ἔντης τὴν διοίκησιν τῆς Γαλλίας. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη αὐτὴ Ἐθνοσυνέλευσις ἔλαβεν ἀπὸ τὰς 9 Ἰουλίου 1789 τὸ ὄνομα Συντακτικὴ Συνέλευσις (Assemblée constituant). Κατὰ πρότασιν τοῦ La Fayette καὶ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἀμερικῆς προέταξε τοῦ συντάγματος γενικὰς ἀρχὰς περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ πολίτου.

Ἡ κόρυντις τῶν δικαιωμάτων τοῦ θρόνου, ὅπως ὠνομάσθη ἡ ἔκθεσις τῶν ἀρχῶν τούτων, εἶναι ἔγγραφον μεγάλης σπουδαιότητος, ἢ ωιζοσπαστικωτέρα πρᾶξις τῆς συνελεύσεως. Ἐν αὐτῇ κηρούτητονται ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης πρὸ τοῦ νόμου, ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιστάσεως κατὰ πάσης πιέσεως ὡς φυσικὰ δικαιώματα, δηλαδὴ κοινὰ εἰς πάντα ἀνθρώπων ἀδιακρίτως καταγγῆς, ἐθνότητος καὶ φυλῆς.

ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Τὸ σύνταγμα, τὸ δῆπον κατήρτισεν ἡ πρώτη συντακτικὴ συνέλευσις, μετέβαλε ωιζικῶς τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστώς τῆς Γαλλίας.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις αὐτοῦ εἶναι :

1. Διατηρεῖται ἡ αληρονομικὴ βασιλεία, ἀλλ' ὁ βασίλευς ἔχει μόνον τὴν ἐκτελεστικὴν ἔξουσίαν.
2. Τὴν νομοθετικὴν ἔξουσίαν ἀσκοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους ἐκλεγόμενοι δι' ἐμμέσου ψηφοφορίας καὶ ἀποτελοῦντες μίαν βουλήν.
3. Ἡ δικαστικὴ ἔξουσία, ὅπως πᾶσα ἄλλη, πηγάζει ἀπὸ τὸν λαόν. Οἱ δικασταὶ πρέπει νὰ ἐκλέγωνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, αἱ δὲ δίκαιαι νὰ διεξάγωνται δημοσίᾳ.
4. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, ἀξίας περίπου τριῶν δισεκατομμυρίων, ἐκηρύχθησαν ὡς ἔθνικά.

5. Τὰ μοναχικὰ τάγματα κατηργήθησαν, ἵερεῖς καὶ ἐπίσκοποι ἔγιναν δημόσιοι ὑπάλληλοι μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ πολιτεία ἀνέλαβε τὴν συντήρησιν τῶν ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων, τὰ δποῖα συνετήρει μέχρι τότε ὁ κλῆρος. Οἱ ἵερεῖς ὑπεχεώθησαν νὰ δρκισθοῦν πίστιν εἰς τὸ νέον πολίτευμα. Πολλοὶ δμως ἡρνήθησαν νὰ δρκισθοῦν ὀνομασθέντες διὰ τοῦτο ἀνά μοτοι (insermentés), οἱ δὲ χωρικοὶ ἐσέβοντο αὐτοὺς περισσότερον ἀπὸ τοὺς δρκισθέντας. Οἱ ἀνώμοτοι ἵερεῖς ἀντέδρων κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος εὗρον εἰς αὐτοὺς ἰσχυρὸν στήριγμα.
6. Δὲν ὑπῆρχε πλέον διαφορὰ τάξεων εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν κατηργήθη.

ΦΥΓΗ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ἡ πλειοψηφοῦσα μερὶς τῆς συνελεύσεως ἦτο μοναρχικὴ καὶ ἔδεικνυε σεβασμὸν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως. Εἰς τὰ λαϊκὰ στρώματα δμως ὑπῆρχε μεγάλη ἀντιπάθεια. κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ, τὴν δποῖαν ὑπεδαύλιζον οἱ δημοκρατικοὶ σύλλογοι, ἥ περίφημος Λέσχη τῶν Ἱακωβίνων, ὅπου συνεδρίαζε, καὶ ἥ Λέσχη τῶν Κορδελιέ (Cordeliers), δρκισθεῖσα οὕτως ἀπὸ ἄλλο μοναστήριον. Αἱ λέσχαι διὰ τῶν πολυναριθμῶν διακλαδώσεων εἰς τὰς ἐπαρχίας διέσπειραν δημοκρατικὰς ἰδέας εἰς τὴν χώραν.

Τὴν 5ην Ὁκτωβρίου 1789 διαδήλωσις λαοῦ ἀφοροῦν λαβοῦσα ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἄρτου καὶ ἀποτελουμένη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ γυναῖκας τῆς ἀγορᾶς, πωλητρίας καὶ ἐργάτιδας, διηυθύνθη εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ συνεχούσθη πρὸς τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ βασιλεὺς κατὰ συμβούλην τοῦ Λαφαγιέτ ἐγκατέλειψε τὰς Βερσαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους καὶ μετ' αὐτοῦ ἥ Ἐθνοσυνέλευσις μετηνάστευσεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀπὸ τότε ὁ βασιλεὺς ἦτο ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ λαοῦ τῶν Παρισίων καὶ τῆς ἐθνοφρούρου.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ἔօρτην τῆς συναδελφώσεως (Fédération), ἥ δποία ἐωρτάσθη τὴν 13ην Ἰουλίου 1790 ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀλώσεως τῆς Βαστίλλης, δι βασιλεὺς ὁρκίσθη εἰς τὸ νέον σύνταγμα ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ καὶ ἥ ἐπανάστασις ἐφαίνετο λήξασα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μιραμπὼ ἀπέθανε κηδευθεὶς μὲ μεγάλας τιμάς καὶ ὁ βασιλεὺς ἐστεργήθη τοῦ καλοῦ τούτου συμβούλου, ἐνῷ μεγάλην ἐπιρροὴν ἀπέκτησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατικῶν σωματείων, ἵδιως ὁ Ροβεσπιέρ (Robespierre), ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κορδελιέ Δαντὸν

(Danton) καὶ δ περιβόητος **Μαράτ** (Marat), δ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «L'ami du peuple». Ὅπο τὰς περιστάσεις αὗτὰς δ βασιλεὺς ἀπεφάσισε νὰ πλήξῃ τὴν ἐπανάστασιν μὲ τολμηρὸν ἐπιχείρημα. Τὴν 20ὴν Ἰουλίου 1791 ἔφυγε κρυφίως μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν διευθυνόμενος πρὸς τὰ βελγικὰ σύνορα. Εἶχε σκοπὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Βέλγιον καὶ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν φυγάδων εὐγενῶν καὶ τοῦ ἔνοντο στρατοῦ, δ ὅποιος τοὺς ὑπεστήθηζεν. Ἀλλ' ἀνεγνωρίσθη καθ' ὁδόν, συνελήφθη καὶ ὀδηγήθη εἰς Παρισίους. Τότε ἡ συνέλευσις ἀνέστειλε τὴν ἔξουσίαν του καὶ ἥσκησεν αὐτὴν ὅλας τὰς ἔξουσίας. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια τῶν ἀντιμοναρχικῶν νὰ ἀνατρέψουν τὴν βασιλείαν ἀπέτυχεν. Ὁ βασιλεὺς ἐπανέλαβε τὸν δρόκον εἰς τὸ σύνταγμα καὶ ἀνέλαβε τὴν ἔξουσίαν. Ἔν τῷ μεταξὺ ἡ συνέλευσις συμπληρώσασα τὸ σύνταγμα διελύθη τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου 1791.

III. ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ (1791-1792)

Συμφώνως πρὸς τὸ νέον σύνταγμα ἔξελέγη ἡ τακτικὴ βουλή, δόνομασθεῖσα Νομοθετικὴ Συνέλευσις (Assemblée législative), ἡ δύοια συνῆλθε τὴν 1ην Ὁκτωβρίου 1791. Ἀπετελέσθη ἀπὸ νέους ἀνδρας, διότι ἡ Συντακτική, κατὰ πρότασιν τοῦ Ροβεσπιέρ, εἶχεν ἀποφασίσει, κανὲν ἀπὸ τὰ μέλη της νὰ μὴ ἐκλεγῆ διὰ τὴν νέαν συνέλευσιν. Ἡ πλειονότης αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἀπὸ φιλοβασιλικῶν συνταγματικούς. Μεγάλην ἐπιρροὴν ὅμως ἀπέκτησεν ἔξ αρχῆς ἡ ἀριστερὰ περιλαμβάνοντα τοὺς μετριοπαθεῖς δημοκρατικούς, οἵ διοιοὶ ἥθελον νὰ δώσουν μεγαλυτέραν δύναμιν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἥσαν μέλη τῆς λέσχης τῶν Ἱακωβίνων καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν εὐχέρειαν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἥσαν ἀπειροι. Ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διακεκομένους ἥγετας των κατήγοντο ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Ζιρόνδ (Gironde), ὀνόμασαν βραδύτερον ὅλον τὸ κόμμα Γιρόνδινο (Girondins). Εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων θέσεων τοῦ βουλευτηρίου ἐκάθηντο οἵ ὀλίγοι ἐπαναστατικοὶ καὶ ἀνατρεπτικοὶ ἄνδρες τῆς συνελεύσεως. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἥσαν μέλη τῆς λέσχης τῶν Κορδελιέ καὶ λόγῳ τῆς θέσεώς των εἰς τὸ Κοινοβούλιον ὀνομάσθησαν Ὁρεινοί (Montagnards) καὶ κατ' ἐπέκτασιν

γενικῶς οἱ ἀνατρεπτικοὶ ὠνομάσθησαν ὁρεινοὶ ἢ τὸ ὄρος (Montagne), ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ συντηρητικοὶ ὠνομάσθησαν πεδινοὶ ἢ πεδιὰς (Plaine).

Οἱ Γιρονδῖνοι καὶ οἱ Ὀρεινοὶ εἶχον ὑπὲρ αὐτῶν τὸν δχλον τῶν Παρισίων, τοὺς δποίους ὀνόμασαν sans culotte, διότι ἀπέφευγον τὴν ἀριστοκρατικὴν περισκελίδα (culotte) καὶ ἔφερον τὸ λαϊκὸν πανταλόνιον, ὡστε sans culotte ἥρχισε νὰ σημαίνῃ τὸν ἄκρως ἐπαναστατικόν.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1792

Ἡ πλειονότης τῆς Συνελεύσεως ἔξηκολούθει νὰ εἶναι φιλοβασιλικὴ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία ἐφαίνετο στερεωμένη. Ἄλλος ἔκτακτα γεγονότα ἀδημιούργησαν νέαν κρίσιν, ἡ δποία ἐσυντόμευσε τὸν βίον τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως καὶ ἀνέτρεψε τὴν βασιλείαν.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1792 οἱ γερμανοὶ ἡγεμόνες, Ἰδίως ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας, ἔξωθούμενοι ἀπὸ τοὺς γάλλους μετανάστας καὶ ἀπὸ τὰς μυστικὰς ὑποκινήσεις τοῦ Λουδοβίκου καὶ τῆς Ἀντωνίνητας, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος καὶ νὰ συντρίψουν τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἡνωμένου γερμανικοῦ στρατοῦ, ὁ πρῶτος κόμης τοῦ **Μπραουνσβάϊκ** (Braunschweig) ἀδημοσίευσε προκήρυξιν συνταχθεῖσαν ἀπὸ γάλλον μετανάστην, ἡ δποία ἔλεγεν, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἡγεμόνες σκοπὸν ἔχουν νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν νόμιμον τάξιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Πᾶς ἀνθιστάμενος κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ θὰ ἔτυφεκίζετο ὡς προδότης καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως ἡ πόλις τῶν Παρισίων θὰ μετεβάλλετο εἰς τέφραν (26 Ἰουλίου 1792). Ἡ προκήρυξις προεκάλεσε κολοσσιαῖον ἐρεθισμόν. Ἡ συνέλευσις ἔκήρυξε τὴν πατρίδα ἐν κινδύνῳ καὶ οἱ ἐπαναστατικοὶ σύλλογοι ἀπήγησαν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως, διότι εἶχον ὑπονοίας, ὅτι συνεννοεῖτο μὲ τὸν ἔχθρον. Ἀπὸ τότε τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἥρχισαν νὰ ἔξασκοῦν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως.

Ἡ Γαλλία ἥρχισε νὰ κινεῖται ὅλη. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν συνέρρεον ἐθελονταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα. Τὴν 30ὴν Ἰουλίου ἔφθασαν 500 Μασσαλιῶται ψάλλοντες τὸ νέον ἄσμα, τὸ δποῖον εἶχε συνθέσει διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Ρήγου δ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ **Ρουζέ δὲ Λίλ** (Rouget de Lisle). Τὸ ἄσμα ὠνομάσθη **Μασσαλιῶτις** (Marseillaise) καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ ἐθνικὸς ὅμνος τῶν Γάλλων.

‘Υπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ ἀνατρεπτικοὶ ἐκέρδισαν ἔδαφος. Τὴν νύκτα τῆς 9 πρὸς τὴν 10 Αὐγούστου 1792 οἱ Ἱακωβῖνοι ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν δημαρχίαν τοὺς συντηρητικοὺς συμβούλους καὶ ἐσχημάτισαν νέον κοινοτικὸν συμβούλιον (commune), εἰς τὸ διποίον παρεκάθηντο δὲ Δαντόν, δὲ Μαρὰ καὶ δὲ Ροβεσπιέρ, καὶ τὴν 10 ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τὸν ὅχλον τῶν Παρισίων ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Tuilleries, τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως, τὰ δόποια οἱ βασιλόφρονες εἶχον δχυρώσει ἀναμένοντες τὴν ἄφιξιν τῶν Γερμανῶν. Ἡ συνέλευσις ἐψήφισε τὴν ἀναστολὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν νέας συντακτικῆς συνελεύσεως, διὰ νὰ δώσῃ νέον σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν. Συγχρόνως ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις, εἰς τὴν διποίαν παρεκάθητο δὲ Δαντὸν ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Ἀλλὰ τὴν ἔξουσίαν εἶχε κυρίως τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῶν Παρισίων.

‘Υπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἀποτυχιῶν εἰς τὸ μέτωπον ἐπεκράτησε μεγάλη ταραχὴ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, Ἰδίως δταν ἔφθασεν ἡ εἰδῆσις δτι δὲ Λαφαγιέτ, δὲ ἥρως τῶν πρώτων ἐπαναστατικῶν ἡμερῶν, δὲ διποίος εὑρίσκετο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ εἰς τὰ βελγικὰ σύνορα στρατοῦ, ἐπεχείρησε νὰ τὸν στρέψῃ ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τῆς πρωτευούσης καὶ ἀποτυχὼν ἐδραπέτευσεν εἰς τοὺς ἔχθρους. Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ δπωσδήποτε προσκείμενοι εἰς τὸ ἀρχαῖον καθεστώς ἔγιναν ὑπόπτοι καὶ δ ὅχλος εἰς τὴν παραφοράν του ἐφόνευσε εἰς τὰς φυλακὰς περὶ τοὺς χιλίους κρατουμένους ἰερεῖς καὶ εὐγενεῖς (Φόνοι τοῦ Σεπτεμβρίου).

ΒΑΛΜΥ (20 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1792)

‘Ἄλλ’ ἡ αὐτόροπρωσικὴ εἰσβολὴ τοῦ 1792 ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, διότι πρὸ τῆς δρμῆς τῆς γαλλικῆς νεολαίας δὲ κακῶς ὠργανωμένος στρατὸς τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων ἦναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

‘Ο πρωσσικὸς στρατὸς δηλαδὴ καὶ τὸ σῶμα τῶν γάλλων μεταναστῶν, τὸ διποίον τὸν ἐνίσχυσεν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ ἐπροχώρει βραδέως. Αἴφνης δμως οἱ Γερμανοὶ παρετήρησαν, δτι αἱ συγκοινωνίαι των ἐκινδύνευον νὰ κοποῦν ἀπὸ τοὺς Γάλλους, οἱ διποίοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Dumouriez καὶ τοῦ βοηθοῦ του Kellermann εἶχον δχυρωθῆ εἰς τὸ Valmy. Ἐβομβάρδισαν τὴν πόλιν, ἀλλ’ οἱ Γάλλοι ἐκράτησαν τὰς θέσεις των. Οἱ Πρῶσσοι καὶ οἱ Γάλλοι εὐγενεῖς ἔμειναν κατάπληκτοι πρὸ τῆς ἀντοχῆς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τὸν δ-

ποῖον ὀνόμαζον «στρατὸν ὑποδηματοποιῶν καὶ φατῶν». Ὁ Braunschweig ἐθεώρησε καλὸν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἔξεκένωσεν ἐν σπουδῇ, τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ὁ γερμανὸς ποιητὴς Γκαΐτε (Goethe), ὁ ὄποιος εἶχε παρακολουθήσει τὴν ἐκστρατείαν καὶ παρευρέθη εἰς τὴν ὑποχώρησιν, ἀντελήφθη τὴν σημασίαν τῶν γεγονότων. «Ἄπο τὸ μέρος αὐτὸν καὶ ἀπὸ σύμμερον, εἴπεν, ἀρχίζει νέα ἐποχὴ εἰς τὴν παγκόσμιον ἴστορίαν καὶ δύνασθε νὰ εἴπητε, διὰ παρευρέθητε εἰς τὴν ἀρχήν της».

IV. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ἡκολούθησε μοιραίως τὸν δρόμον τῶν μεγάλων ἔξεγέρσεων. Εἶχεν ἀρχίσει μὲν μεγάλην συντηρητικότητα, ἀλλὰ δὲν ἥργησε νὰ φθάσῃ εἰς ἄκρον φιλοσπαστισμόν.

Αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, γενόμεναι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας—ἐνῷ εἰς τὰς δύο πρώτας ἐκλογάς εἶχον ψηφίσει μόνον οἱ πληρώνοντες φόρον—ἔφεραν δημοκρατικὴν πλειοψηφίαν, ὡστε οἱ Γιρονδῖνοι τώρα κατεῖχον τὴν δεξιὰν (συντηρητικοῦ), ἐνῷ ἡ ἀριστερὰ ἐπληρώθη ἀπὸ δρεινούς. Ὅπηρον δύμας καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς βασιλοφόρων συνταγματικῶν (πεδινοί). Αἱ ἐπαρχίαι εὖελεξαν συντηρητικοὺς καὶ Γιρονδίνους, τὸ Παρίσι οὐδεινούς. Ὁ Ροβεσπιέρος καὶ ὁ Δαντὸν ἦσαν ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐκλεγέντας. Ἐξελέγη ἐπίσης ὁ Μαρά. Τοιουτορόπως κατηρτίσθη ἡ δευτέρα ἐθνοσυνέλευσις τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὀνομασθεῖσα Convention Nationale ἢ ἀπλῶς Convent, ἡ δποία ἐκυβέρνησε τοία περίπου ἔτη τὴν Γαλλίαν (ἀπὸ τῆς 20 Σεπτεμβρίου 1792 μέχρι τῆς 26 Οκτωβρίου 1795) καὶ εἶναι κυρίως ἐπαναστατικὴ συνέλευσις.

Ἡ Convention κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν ἀπεφάσισεν διοφώνως τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἐκήρυξε τὴν Γαλλίαν δημοκρατίαν 1792 τίαν, ἥλλαξε τὴν χροιστιανικὴν χρονολογίαν καὶ ἀρχὴν νέας χρονολογίας ὥρισε τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας. Τοιουτορόπως εἰσήχθη ἡ μέτρησις ἀπὸ τῆς Δημοκρατίας (22 Σεπτεμβρίου 1792), τὰ λατινικὰ ὄνοματα τῶν μηγῶν ἀντικατεστάθησαν διὰ τῶν λαϊκῶν ὄνομάτων (Vendémiaire, Brumaire κτλ.). Ἀντὶ δὲ τῆς εἰς ἔβδομάδας διαιρέσεως εἰσήχθη ἡ διαιρέσις εἰς δεκάδας καὶ ἡ δεκάτη ἀφιερώθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ὅπερτάτου ὅντος.

Τοιουτορόπως ἐντὸς τῆς ἐπαναστάσεως ἔγινε νέα φιλοκατέρα

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

ἐπανάστασις. Ἐνῷ δὲ πρώτη ἐπανάστασις ἦτο ἔργον τῆς εὐπορούσης ἀστικῆς τάξεως, δὲ δευτέρᾳ προῆλθεν ἀπὸ τοὺς ἀπορωτέρους. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸν εἶχε γίνει βαθυτέρα μεταβολὴ εἰς τὰς ἀντιλήψεις. Τὰς πράξεις τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως εἶχεν ἐμπνεύσει δὲ ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ἐνῷ τώρα θέτουν ὑπεράνω ὅλων τὸ συμφέρον τῆς ὁλότητος καὶ κυριαρχεῖ δὲ γνώμη, διτὶ χάριν τοῦ κοινοῦ ἐπιβάλλεται δὲ πίεσις τῶν ἀτόμων.

ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΝ

‘Η Convent εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν βασιλέα. Γιρονδῖνοι καὶ Ὁρεινοὶ ἥθελον νὰ τὸν καταδικάσουν. Ἀλλ’ οἱ πρῶτοι δὲν ἥθελον νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον. Διὰ τοῦτο διεξήχθη σφροδός ἀγών μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. ‘Ο Λουδοβίκος ΙΣΤ’ εἰσήχθη εἰς δίκην ὡς ἀπλοὺς ἰδιώτης ὑπὸ τὸ ὄνομα Louis Capet καὶ κατηγορήθη ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐπιβούλῃ κατὰ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστολῶν, αἱ δοποῖαι ἀπεδεί-
κνυν, διτὶ συνενοεῖτο μετὰ τῶν μεταναστῶν καὶ τῆς Αὔστροίας.

‘Η πρότασις τῶν Γιρονδίνων νὰ ἐρωτηθῇ δικαίωμας λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἀπερρίφθη καὶ δικαίωμας λαϊκούς κατεδικάσθη εἰς θάνατον διὰ μικρᾶς πλειοψηφίας καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν λαιμητόμον τὴν 21 Ἱανουαρίου 1793.

Οἱ Γιρονδῖνοι ἀπέτυχον νὰ σώσουν τὸν βασιλέα καὶ αὐτὸν ἐσήμανε τὴν καταστροφήν των. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία πάλη μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ὁρεινῶν, δηλαδὴ μεταξὺ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, διότι εἰς τὴν πρώτην τὴν πλειοψηφίαν εἶχον οἱ Γιρονδῖνοι, ἐνῷ εἰς τὸ ἄλλο ἐπεκράτουν δικαίωμας λαϊκούς καὶ οἱ διπαδοί του. Οἱ Γιρονδῖνοι ἐπεχείρησαν νὰ ἀντιτάξουν τὰς ἐπαρχίας κατὰ τῆς πρωτευούσης. Οἱ Ὁρεινοὶ δύως κατέφυγον εἰς τὴν βίαν. Περιεκύλωσαν τὴν συνέλευσιν μὲ στρατιώτας τῆς Ἐθνοφρουρᾶς καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν τηλεβόλων ὑπερχρέωσαν αὐτὴν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἔξαίρεσιν 27 Γιρονδίνων πληρεξουσίων. Οἱ 22 ἀπὸ αὐτοὺς συνληφθέντες ἐκαραπατήθησαν. Οἱ ὑπόλοιποι διέφυγον καὶ ἐκίνησαν στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ σχεδὸν δλοι εἶχον κακὸν τέλος. ‘Η μνηστὴ ἐνὸς ἐκ τῶν καρατομηθέντων, Charlotte Corday, ἥλθεν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς εἰς Παρισίους καὶ ἐφόνευσε διὸ ἐγχειριδίου τὸν Μαρά εἰς τὴν οἰκίαν του ἐντὸς τοῦ λουτροῦ.

*Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (*Εκδ. 1948)

Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ (31 ΜΑΪΟΥ 1793 – 27 ΙΟΥΛΙΟΥ 1794)

³Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κατάστασις ἀπέβη κρίσιμος. Ἡ ἐπανάστασις καὶ οἱ ἡγέται τῆς διετέλουν διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς καταστροφῆς. Ὁ στρατὸς εἶχε σοβαρὰς ἀποτυχίας εἰς τὰ σύνορα, οἱ βασιλικοὶ ἥρεθιτζον τὸν λαὸν καὶ ἤγειραν ἐπικινδύνους στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ Dumouriez, δικιητὴς τοῦ Valmy, τὸν δποῖον ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων εἶχε φέρει εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον, ἐπεχείρησε νὰ παρασύρῃ τὸν στρατὸν κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του καὶ ἤρχισε νὰ συνεννοεῖται μὲ τὸν ἔχθρὸν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς βασιλείας. Ἀπέτυχεν ὅμως καὶ ὡτομόλησεν εἰς τὸ αὐστριακὸν στρατόπεδον.

Ἡ συνέλευσις ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν γεγονότων τούτων κατήρτισε τὴν περίφημον Ἐπιτροπὴν τῆς δημοσίας σωτηρίας (Comité du salut public), τὴν δποίαν ἀπετέλεσεν δι Δαντόν, δι Ἰσχυρότατος ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας μεταξὺ τῶν Ὁρεινῶν, μὲ ἐννέα διπαδούς του. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐσχηματίσθησαν παραστήματα τῆς ἐπιτροπῆς, αἱ λεγόμεναι ἐπιτροπαὶ τῆς ἐποπτείας εἴας καὶ εἰς αὐτὰς περιῆλθεν οὐσιαστικῶς ἡ ἔξουσία. Τοιουτούρπως ἡ Γαλλία ἔξουσιάζετο ἀπὸ τοὺς ἄκρως ἐπαναστατικούς, οἱ δποῖοι ἔλαβον τὸ κοινὸν καὶ περιβόητον ὄνομα Ἰακωβῖνοι.

Κατ’ εἰσήγησιν τοῦ Δαντὸν ἐσχηματίσθη ἐκ τακτον ἐπαναστατικὸν δικαστήριον μετὰ παραστήμάτων εἰς τὰς ἀντιδραστικὰς ἐπαρχίας καὶ ἤρχισαν καταγγελίαι κατὰ τῶν ὑπόπτων καὶ ὄμαδικαὶ θανατώσεις. Ἀντιδραστικοὶ ἦρενται, μετανάσται καὶ γενικῶς πᾶς δι αὐτιφρονῶν ἢ ἀποδοκιμάζων τὰς πράξεις τῶν κυβερνώντων συνελαμβάνετο καὶ μετὰ πρόχειρον διαδικασίαν ὠδηγεῖτο εἰς τὴν λαιμήτομον. Διὰ τοῦτο, τὴν περίοδον τῶν 14 μηνῶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1793 μέχρις Ἰουλίου 1794 ὠνόμασαν τρομοκρατίαν (Terreur).

Ο Δαντὸν ἐθεώρει τὴν τρομοκρατίαν ὡς προσωρινὸν μέτρον πρὸς στερέωσιν τῆς δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο ἥθελησε νὰ φανῇ μετριοπαθέστερος, ὅταν ἀπεσοβήθη ὁ ἔξωτερος κίνδυνος. Ἄλλος ἥλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀδιαλλάκτους, τῶν δποίων ἀρχηγὸς ἦτο δι Ροβεσπιέρ. Κατὰ τὴν δίκην ἥκουσθη ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ περιφήμου δημαγωγοῦ ἐπιμαρτυρομένου, ὅτι ἔσωσε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν δημοκρατίαν. Ἄλλα κατεδικάσθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη μετὰ τοῦ Δεμουλέν, δι δποίος εἰς τὴν ἐφημερίδα του Le vieux Cordelier εἶχεν ἐπιτεθῆ

κατὰ τῶν ὑπερβολῶν τῆς τρομοκρατίας. Τότε ἐκυριάρχησεν ὁ Ροβεσπιέρ καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν νόμου, ὃ δύοῖς ἐπέτρεπε τὴν ἄνευ μαρτύρων καταδίκην, αἱ θαγατικαὶ ἐκτελέσεις ὑπερέβησαν πᾶν ὅριον. Κατὰ τὴν τρομοκρατίαν ἡ λαιμητόμος ἐλειτούργησε τακτικῶς εἰς δύο θέσεις τῶν Παρισίων. Ἐγιναν περὶ τὰς 2600 θανατώσεις, ἐκ τῶν δύοῖς αἱ 1376 ἐντὸς τῶν τελευταίων 39 ἡμερῶν, κατὰ τὰς δύοις ἐκυριάρχησεν ὁ Ροβεσπιέρ.

Κατὰ τὴν τρομοκρατίαν ὁ χριστιανισμὸς κατηργήθη ἐπισήμως. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Δαντὸν ὁ Ροβεσπιέρ ἐκυβέρνησεν ὡς δικτάτωρ μετὰ τῶν διαβοήτων δπαδῶν του Σαΐν Ζιοντ (Saint Just) καὶ Κούθον (Couthon). Ἀλλὰ δὲν ἥργησε νὰ γίνῃ μισητὸς καὶ ἐπίφοβος καὶ εἰς τοὺς δπαδούς του ἀκόμη. Ὁρεινοὶ καὶ μετριοπαθεῖς συνενοήθησαν καὶ παρεσκεύασαν τὴν περίφημον ἡμέραν τῆς 9ης Thermidor (27 Ιουλίου 1794), κατὰ τὴν δύοιαν μετὰ θυελλώδη συνεδρίαν τῆς Συνελεύσεως ὁ Ροβεσπιέρ συνελήφθη μετὰ τῶν ἐμπίστων του. Ὁ περιβόητος δημεγέρτης ἀνήλθε τὴν λαιμητόμον καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ συλληφθέντες βουλευταί, πολλὰ μέλη τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, Ἱακωβῖνοι τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου κ. ἀ., τὸ δλον 104 ἀτομα.

ΤΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΝ (27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1795 – 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1799)

Ἡ πτῶσις τοῦ Ροβεσπιέρ εἶχε βαθυτέραν σημασίαν. Ἡ ἐπαναστατικὴ δρμὴ εἶχεν ἐκπνεύσει καὶ ἥρχιζεν ἡ ἀντίδρασις. Ἡ τρομοκρατηθεῖσα τάξις τῶν εὐπόρων ἀνεθάρησεν. Οἱ νέοι τῆς τάξεως ταύτης, ἡ λεγομένη χρυσῆ νεολαία (Jeunesse dorée), ἐπετέθησαν κατὰ τῆς λέσχης τῶν Ἱακωβίνων, ἡ δροία ἐκλείσθη κατὰ διαταγὴν τῆς Συνελεύσεως.

Εἰς τὴν Convention ἐπεκράτησαν οἱ συντηρητικοί, οἱ δύοιοι προέβησαν εἰς τὴν σύνταξιν νέου συντάγματος πολὺ συντηρητικοῦ. Δι' αὐτοῦ ἡ ἐκτελεστικὴ ἔξουσία ἐδόθη εἰς Διευθυντήριον (Directoire) ἀπὸ πέντε ἀνδρας, οἱ δροῖοι ἐκυβέρνων τῇ βοηθείᾳ δύο βουλῶν, τῆς Βουλῆς τῶν Πεντακοσίων καὶ τῆς Βουλῆς τῶν Γερόντων ἐκ 250 ἀνδρῶν, ἡλικίας ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν μοναρχικῶν, οἱ δροῖοι, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς νέας καταστάσεως, ἐξήτουν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν βασιλείαν, ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισεν, δπως οἱ μέλλοντες νὰ ἐκλεγοῦν διὰ τὴν νέαν βουλὴν ληφθοῦν κατὰ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ τὰ

μέλη τῆς Convention, διὰ νὰ ἔξασφαλισθῇ δημοκρατικὴ πλειοψηφία. Τὸ νέον σύνταγμα ἔγινε δεκτὸν διὰ δημοψηφίσματος.

‘Αλλ’ ἡ μοναρχικὴ μερὶς τῆς πρωτευούσης προστεταρισθεῖσα τὴν ἐθνοφρουρὰν ἐπεχείρησε διὰ πραξικοπήματος τὰ ἀνατρέψῃ τὸ καθεστώς. Ἡ συνέλευσις εὐρεθεῖσα εἰς δύσκολον θέσιν ἀνέθεσε τὴν ἄμυναν εἰς τὸν νεαρὸν στρατηγὸν Ναπολέοντα Βοναπάτον, ὁ διόπιος εἶχε διακριθῆ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τουλόν. ‘Ο Ναπολέων κατέπνιξεν εὐχερῶς τὴν στάσιν διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πυροβολικοῦ.

ΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μέγα μέρος τοῦ ἔργου τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἀρνητικόν, διότι κατ’ ἀρχὰς ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος. ‘Αλλ’ ἡ ἐπανάστασις διεπνέετο ἐπίσης ἀπὸ ζωηρὸν πόθον δημιουργίας. Καὶ οἱ φοβερώτεροι ἀπὸ τοὺς τρομοκράτας εἶχον σχέδια προοδευτικὰ καὶ ἀνθρωπιστικά.

Τὸ σύνταγμα τοῦ 1792 ὥρισε νὰ εἴναι ἡ ἐκπαίδευσις κοινὴ καὶ νὰ παρέχεται δωρεὰν διὸ διλούς πολίτας. Ἡ Convent ἀπεφάσισε κατ’ εἰσήγησιν τοῦ Δαντόν, δτὶ ἔπειτε νὰ εἴναι ὑποχρεωτική. Ἡ Convent, παρὰ τοὺς ἔξωτεροικοὺς καὶ ἐσωτεροικοὺς περισπασμούς, ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν ἰδρύματα, τὰ διοικητικὰ τοῦ τὴν Γαλλίαν. Οἱ χορόνοι τῆς Τρομοκρατίας δὲν εἴναι μόνον χοροί αἵματων καὶ βιαιοπραγίας, δπως φαντάζονται συνήθως, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐπετελέσθησαν ἔργα μεγάλης σημασίας. Τὸ πρωτοτυπάτερον δημιούργημα τῆς Convention ἀπὸ ἀπόψεως ἐκπαιδευτικῆς εἴναι ἡ Ecole Normale, δηλαδὴ διδασκαλεῖον, μὲ ἐσωτεροικοὺς μαθητὰς καὶ αὐστηρὸν δργάνωσιν, εἰς τὸ διόπιον ἐμοφώνοντος καθηγηταὶ τῶν γυμνασίων. Γενικῶς ἔφροντισε πολὺ διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ἰδρύσασα πλῆθος δημοτικῶν σχολείων. Πρὸς τούτοις ἰδρυσε Πολυτεχνεῖον πρὸς μόρφωσιν μηχανικῶν. Αἱ ἀκαδημίαι ἐν τῷ μεταξὺ κατηργήθησαν ὡς ἀντιδραστικὰ ἰδρύματα καὶ ἀντ’ αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν Ἱνστιτούτα πρὸς καλλιέργειαν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Πλὴν τούτων ἰδρυσε Μουσεῖον Φυσικῆς Ἰστορίας καὶ ζῷοτοπίας. Τέλος σημαντικώτατον ἔργον τῆς Convention ἦτο ἡ μεταρρύθμισις τοῦ μετρικοῦ συστήματος καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ δεκαδικοῦ.

V. ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΝΕΑ ΤΑΚΤΙΚΗ

‘Η ἐπανάστασις ἀπέλυσε θύελλαν πολέμων εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι πολλοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης συνησπίσθησαν κατ’ αὐτῆς.

‘Απέναντι αὐτῶν οἱ Γάλλοι ἔδειξαν ἀντοχὴν καὶ πρωτοφανῆ δραστηριότητα καὶ πολεμικὴν δρμήν. Νεαροὶ στρατηγοὶ ὁδηγοῦντες τὸν στρατὸν περιήγαγον τὰς νικηφόρους σημαίας των εἰς διαφόρους χώρας καὶ διέδωσαν τὰς ἐπαναστατικὰς ἰδέας.

Μέχρι τῶν χρόνων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως οἱ στρατοὶ τῶν εὐρωπαίων ἡγεμόνων ἀπετελοῦντο, καθὼς γνωρίζομεν, ἀπὸ μισθοφόρους. ‘Ο στρατὸς τῆς ἐπαναστάσεως συνεκροτήθη ἀπὸ τὴν γαλλικὴν νεολαίαν, ἥ δυοιά προσεκλήθη ὑπὸ τὰ δύλα, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Γάλλοι κατώρθωσαν νὰ συνανθροίσουν ὑπὸ τὰς σημαίας μάζας ἀνθρώπων πρωτοφανεῖς εἰς τὴν ίστορίαν. ‘Ο στρατὸς αὐτὸς εἶχε τὸ προσὸν νὰ μὴ εἴναι τόσον δαπανηρός, δσον δὲ μισθοφορικὸς τῶν ἡγεμόνων. Δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ἀλλ’ εἶχε μεριμνὴν ἐνθουσιασμόν, πλατυτέραν καὶ φωτεινοτέραν ἀγάπην τῆς πατρίδος, διότι οἱ γάλλοι στρατιῶται ἔνισχυντο ἀπὸ τὴν πίστιν, διὰ πολεμοῦν διὰ τὴν ἔλευθερίαν τῶν ἀλλων λαῶν.

‘Η σύστασις τοῦ στρατοῦ τῆς Γαλλίας ἀνεστάτωσε τὴν τακτικήν. Οἱ δῆμοι του, παράτολμοι καὶ συνήθως νέοι, ταχέως προαχθέντες εἰς στρατηγούς, περιεφρόνησαν τὴν παλαιοτέραν μέθοδον. ‘Επειτίθεντο μὲ πυκνὰς φάλαγγας ἐπιδιώκοντες νὰ συγκεντρώσουν ἀνωτέραν δύναμιν κατὰ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ἔχθροῦ. Διὰ τοῦτο, τὸ πᾶν ἔξηρτάτο ἀπὸ συνδυασμένας κινήσεις καὶ συγκεντρώσεις πρὸ τῆς μάχης. Τῆς νέας τακτικῆς ἀριστοτέχνης ἀνεδείχθη δὲ Ναπολέων.

Τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν διωργάνωσεν δὲ περίφημος **Λάζαρος Καρόνω** (Carnot), δὲ ἐπονομασθεὶς ὁ γανωτὴς τῆς νίκης, σοφὸς μαθηματικὸς καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς δημοσίας σωτηρίας, δὲ διπολος ἐδημιούργησε τὰς 14 στρατιὰς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἔχάραξε τὰ σχέδια τῶν ἐκστρατειῶν.

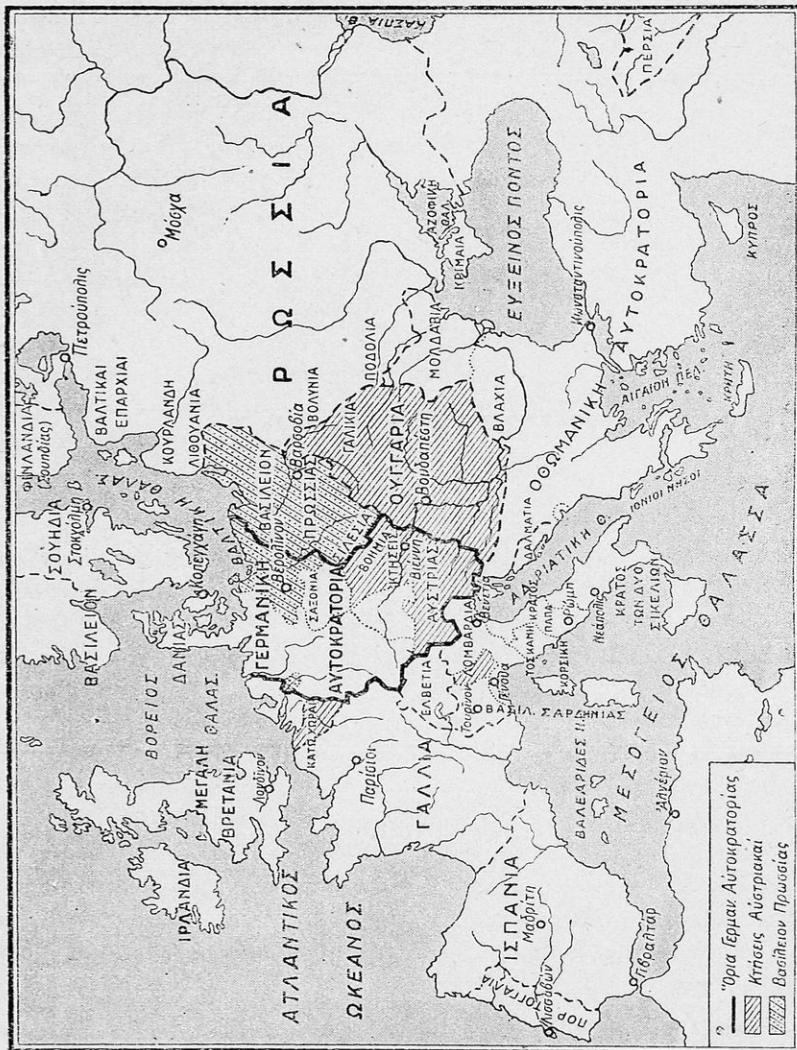
Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ

‘Η γερμανικὴ ἐκστρατεία τοῦ 1792 ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, διότι πρὸ τῆς ἀπροσδοκήτου δρμῆς τῆς γαλλικῆς νεολαίας δὲ στρατὸς τῶν γερ-

μανῶν ἡγεμόνων ἔξεκένωσε τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ὁ στρατὸς τοῦ Dumouriez κατέλαβε τὸ Βέλγιον καὶ ἔτερος στρατὸς ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Ρήνου. Συγχρόνως κατελήφθησαν πρὸς νότον ἡ Νίκαια καὶ ἡ Σαβοΐα, αἱ δύοποιαι ἐκηρύχθησαν δημοκρατίαι ὑπὸ τὸ ὄνομα Δημοκρατία τῶν Ἀλλοβρίων. Βαθεῖα συγκίνησις κατεῖχεν ὅλην τὴν Εὐρώπην, οἱ στρατοὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπολέμουν ἀπροθύμως κατὰ τῶν Γάλλων καὶ οἱ κάτοικοι τῶν καταλαμβανομένων χωρῶν ἔδεχοντο αὐτοὺς ὡς ἐλευθερωτάς.

Ἡ Ἀγγλία συνήνωσε τότε κατὰ τῆς Γαλλίας διὰ χρημάτων καὶ ἀπειλῶν τὸν αὐτοκράτορα, τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, πολλοὺς γεομανοὺς ἡγεμόνας, τὴν Ισπανίαν καὶ τὴν Ολλανδίαν. Πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ αὐτοῦ ἐφάνη κινδυνεύουσα ἡ δημοκρατία. Οἱ Γάλλοι ἡττήθησαν εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας ἔξεργαγησαν στάσεις. Ὁ στρατηγὸς Dumouriez, ἔξογησθεὶς διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως, ἥθέλησε νὰ στρέψῃ τὸν στρατὸν του κατὰ τῶν δημοκρατικῶν. Ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ηὗτομόλησε πρὸς τοὺς ἔχθρούς, δύποις εἶχε πράξει τοῦτο πρὸ αὐτοῦ ὁ La Fayette. Διὰ τοῦτο ἐπέκρατησε γενικὴ δυσπιστία κατὰ τῶν εὐγενῶν στρατηγῶν, οἱ δύοποιοι σχεδόν ἀντικατεστάθησαν δι' ἀξιωματικῶν ἀστικῆς προελεύσεως, ἀπὸ τοὺς δύποιούς πολλοὺς ἥσαν νεαρώτατοι, ὡς ὁ Πισεγκρού ((Pichegru)) 33 ἐτῶν, ὁ συμπαθῆς καὶ ἡρωικὸς Χόσ (Hosche) μόλις 25 ἐτῶν, ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης κ. ἢ. Ὅπο τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὑπερίσχυσαν οἱ Ἰακωβῖνοι καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς δημοσίας σωτηρίας ἔστειλεν εἰς τὰ σύνορα μεγάλας μάχας στρατοῦ διὰ τῆς δυματοῦσας στρατηγίας (levée en masse) καὶ μετ' ἀποφασιστικᾶς μάχας ἐπὶ τῶν βελγικῶν συνόρων ἀνακατελήφθησαν τὸ Βέλγιον καὶ ἡ ἀριστερὰ ὅχθη τοῦ Ρήνου. Ὁ δὲ Pichegru μετ' ἐπιμόνους μάχας κατὰ τοῦ ἀγγλοολλανδικοῦ στρατοῦ διέβη τοὺς βραχίονας τοῦ Ρήνου ἐπὶ τῶν πάγων καὶ κατέλαβε τὴν Χάγην καὶ τὸ Ἀμστερδαμ. Ὁ ὀλλανδικὸς στόλος ἀποκλεισθεὶς ἐν μέσῳ τῶν πάγων μεταξὺ τῆς Helder καὶ τῆς νήσου Texel παρεδόθη εἰς τοὺς ουσσάρους τῆς γαλλικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ἡ Ολλανδία ἀνεκηρύχθη δημοκρατία ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαταβίας δημοκρατίας.

Τὸ 1795 ὁ συνασπισμὸς διεσπάσθη. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας διὰ συνθήκης ὑπογραφείσης ἐν Βασιλείᾳ (Basel) εἰρήνευσε καὶ διὰ μυστικῆς συμφωνίας ἀνεγνώρισε τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατοχὴν

*Η Εύρωπη το 1789.

τῆς ἀριστερᾶς δύχθης τοῦ Ρήνου. Ὅποιοι τότε ἦν Πρωσσία διεξέλεσεν ἐν εἰρήνῃ μέχρι τοῦ 1806. Κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος εἰρήνηνεσε καὶ ἡ Ἰσπανία.

Τὸν πόλεμον, τὸν διποίον εἶχεν ἀρχίσει ἡ Convention, ἔξηκολούθησε τὸ Διευθυντήριον. Ἡ Αὐστρία ἀπομονωθεῖσα ἥπειλήθη ἀπὸ τρεῖς γαλλικὰς στρατιάς. Τὰς δύο ἀπ' αὐτὰς ἐσταμάτησεν ἐπὶ τοῦ Ρήνου ὁ ὀνομαστὸς στρατάρχης Ἀρχιδούξ Κάρολος. Ἄλλος ὁ ἀρχηγὸς τῆς τρίτης στρατιᾶς Ναπολέων Βοναπάρτης ἔγινεν ἔνδοξος κατὰ τὴν ὀνομαστὴν ἐκ στρατείαν τῆς Ἰταλίας (1796). Τέλος ἡ Αὐστρία ὑπέχρεώθη νὰ κλείσῃ τὴν Εἰρήνην τοῦ Καποφόρμιο (Capoformio, 1797), διὰ τῆς διποίας παρεκχώρησε τὸ Βέλ-

1797 γιον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος δημιουργηθεῖσαν Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Δημοκρατίαν καὶ διὰ μυστικῆς συμφωνίας ἀνεγγνώριζε καὶ αὐτῇ τὴν κυριαρχίαν τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς δύχθης τοῦ Ρήνου. Ὡς ἀντιστράθμισμα ἔλαβε τὴν χώραν τῆς βενετικῆς δημοκρατίας, τὴν διποίαν κατέλυσεν δὲ Ναπολέων.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΠΟΛΕΜΟΣ

Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Καποφόρμιο μόνη ἡ Ἀγγλία ἔμεινεν ὑπὸ τὰ ὅπλα. Γαλλία καὶ Ἀγγλία ἐπάλαισαν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν τότε ξύλινα καὶ ἐκινοῦντο δι' ἴστιων. Τὰ κατ' ἔξοχὴν πολεμικὰ ἦσαν τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς, τὰ διποία ἔφερον μέχρις 120 τηλεβόλων, ἐνῷ αἱ φρεγάται ἦσαν ἐλαφρότεροι καὶ ταχυπλούτεροι, ωπλισμέναι μὲ 30-60 τηλεβόλα.

Κατὰ τὸν πολέμους τῆς ἐπαναστάσεως ἡ Ἀγγλία εἶχε στόλον πολὺ ἀνώτερον. Διὰ τοῦτο, ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐθαλασσοκράτει χωρὶς δμως νὰ κατορθώνῃ νὰ ἀποκλείῃ ἐντελῶς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας. Τὸ 1793 προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν βασιλοφρόνων ἐπαναστατῶν κατέλαβε τὴν Τολόν, τὴν διποίαν ἴναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ, δταν ἔφθασεν διγαλλικὸς στρατός, ἀλλὰ κατέκαυσε τὸν λιμένα καὶ τὰ εὑρεθέντα ἐκεῖ πολεμικά. Κατὰ τὰς συμπλοκὰς εἰς τὴν θάλασσαν ὑπερίσχυον συνήθως οἱ Ἀγγλοί.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΑΙΓΑΥΠΤΟΝ

Μετὰ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ νίκας τὸ Διευθυντήριον περιέβαλε τὸν Ναπολέοντα μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῆς Ἀγγλίας πολέμου. Ο Ναπολέων ἐμελέτησε τὸ σχέδιον ἀπο-

βάσεως εἰς τὴν μεγάλην Βρετανίαν, τὸ δποῖον δὲν κατώφθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἐσκέφθη τότε νὰ προσβάλῃ τὴν βάσιν τῆς ἀγγλικῆς δυνάμεως, τὰς Ἰνδίας, καταλαμβάνων τὴν Αἴγυπτον.

Ἡ Αἴγυπτος ἀνῆκε δόνοματι μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον, διότι τὴν ἀρχηγίαν κυρίως εἶχον οἱ Μαμελούκων πολεμιστῶν. Ὁ Ναπολέων συνεκέντωσεν εἰς Τουλόν ἐκλεκτὸν στρατὸν ἀπὸ 35 χιλ. καὶ ἔλαβε μαζί του τοὺς καλυτέρους ἀξιωματικούς, οἱ δποῖοι εἶχον διακριθῆ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἰταλίας, καθὼς καὶ διαφόρους σοφούς, καλλιτέχνας καὶ τεχνίτας, γεωργικάς μηχανάς καὶ διλόκληρον ὑλικόν, δπως διανοίξῃ τὸν ισθμὸν τοῦ Σουέζ. Τὸ μυστικὸν ἐχαρήθη ἀρκετὰ καλά, καθόσον δὲ Ναπολέων διέδιδεν, δτι ἡτούμαζεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν. Διὰ τοῦτο δὲ ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, δ περίφημος Νέλσων (Nelson, 1758 - 1805), ἀπέκλεισε τὴν διάβασιν τοῦ Γιβραλτάρο καὶ ἀφῆσεν αὐτὸν νὰ πλεύσῃ ἀκωλύτως εἰς Αἴγυπτον.

Καθ' ὅδὸν δὲ Ναπολέων κατέλαβε τὸν δχυδώτατον λιμένα τῆς Μάλτας καὶ ἀπέκτησεν οὕτως ἴσχυρὸν ναυτικὴν βάσιν. Τὴν νῆσον κατεῖχον οἱ Ἰωαννῖται ἵππόται, τοὺς δποίους εἶχεν ἐκδιώξει ἀπὸ τὴν Ρόδον δὲ σουλτάνος Σουλεϊμάν. Ἀμέσως κατόπιν δὲ γαλλικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη ἀκωλύτως εἰς τὸν δῷμον τοῦ Ἀβού κίρο, κατέλαβε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Καιρού. Ἡ ἀντίστασις τῶν Μαμελούκων ἦτο ἀσήμαντος, ἀλλ' εἶχε νὰ παλαύσῃ πρὸς τὰς κλιματικὰς συνθήκας, τὰς δποίας δὲν εἶχε προβλέψει. Οἱ στρατιῶται, ὅδευόντες διὰ τῶν ἀνύδρων ἐρήμων ὑπὸ τὸν καυτικὸν ἥλιον, ἐνδεδυμένοι τὰς βαρείας χειμερινὰς στολάς, κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἀπελπισίας καὶ μερικοὶ ηὗτοκτόνησαν.

Οἱ Μαμελούκοι ἵππεῖς ἐπεχείρησαν νὰ φράξουν τὴν πρὸς τὸ Κάιρον ὅδόν, ἀλλ' ἤσαν τελείως ἀνίσχυροι κατὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πεζικοῦ

Νέλσων.

καὶ τοῦ πυροβολικοῦ. Κατὰ τὴν μάχην τῷ νπομπαδέστερον τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν δὲ Ναπολέων, τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἐθέρισε 2 χιλ. Μαμελούκονς, ἔνθε μόνον 30 Γάλλοι ἐφονεύθησαν. Οὕτω τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1798 ὅλην ἡ Αἴγυπτος εἶχε περιέλθει ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν Γάλλων.

‘Αλλ’ ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν δὲ Νέλσων, ἀφοῦ εἶχεν ἀναζητήσει εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον τοὺς Γάλλους, καὶ εἰς τὸν δόμον τοῦ Ἀβουκίῳ κατέκαυσε τὸν γαλλικὸν στόλον. Ἡ Τουρκία ἐπίσης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Οἱ Ναπολέων ἐστράφη τότε κατὰ τῆς Συρίας (1799). Μὲ μικρὰν δύναμιν ἐπέρασε τὴν μεταξὺ Αἴγυπτου καὶ Συρίας ἔρημον καὶ κατέλαβε τὴν Ἰόππην. ‘Αλλ’ ἀπέτυχε προσβαλὼν τὴν ὁχυρὰν θέσιν τοῦ ‘Αγίου Ιωάννου τῆς “Ακρας. Ἐπιστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατόν, τὸν δποῖον εἶχεν ἀποβιβάσει δὲ ἀγγλικὸς στόλος εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἀβουκίου.

Ἡ θέσις ὅμως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο κρίσιμος, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον οὔτε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὴν δυσκερῆ αὐτὴν στιγμὴν δὲ Ναπολέων προσεκλήθη κρυφίως ἀπὸ τὸ Διευθυντήριον, διότι ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἶχε περιπλακῆ εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν. Ἀνεχώρησε κρυφίως μετὰ τῶν ἀφωσιωμένων στρατηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν καὶ κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Οἱ γαλλικὸς στρατός, τὸν δποῖον ἐγκατέλειψεν εἰς Αἴγυπτον, ἐσυνθηκολόγησε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν μὲ τοὺς “Αγγλους ὑπὸ τὸν δρον νὰ μετακομισθῇ εἰς Γαλλίαν (1801). ‘Υπὸ τὸν αὐτὸν δρον παρεδόθη καὶ ἡ γαλλικὴ φρουρὰ τῆς Μάλτας.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ τέλος τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας. Ἐξ αὐτῆς ὠφελήθη σημαντικῶς ἡ ἐπιστήμη, διότι οἱ γάλλοι σοφοὶ ἐμελέτησαν τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν δργάνωσιν τῆς χώρας καθὼς καὶ τὸ ἀρδευτικὸν σύστημα τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ κατήριτισαν τὸ σχέδιον τῆς διώρυγος μεταξὺ Μεσογείου καὶ Ἐρυθρᾶς. Τὸ Αἴγυπτον συνέστησεν δὲ Ναπολέων, ἔκαμε πολλὰς παρατηρήσεις καὶ ἐμελέτησε μνημεῖα ἄγγωστα μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων. Οἱ γάλλοι σοφὸι Σαμπολλίδον (Champollion) ἐθεμελίωσε τὴν αἰγυπτιολογίαν ἀναγνώσας τὴν ίερογλυφικὴν γραφήν. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν εἰς μέγα σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον ἡ Αἴγυπτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

Η ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΕΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

I. ΑΝΥΨΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΥΠΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πολιτικῶν κλονισμῶν συμβαίνει πολλάκις ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν δύο πολιτικῶν φατριῶν νὰ προκύψῃ στρατιωτικὴ δεσποτεία. Τοῦτο συνέβη εἰς τὰς ἀρχαῖς Ἑλληνικὰς πολιτείας, ὅπου ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν εὐπατριδῶν καὶ τοῦ δῆμου ἐγεννήθη ἡ τυραννίς. Ἐπίσης εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὴν πάλην τῶν πατρικίων καὶ πληβείων ἡ καισαρικὴ ἀρχή.

‘Ομοίως εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοὺς κλονισμοὺς τῆς ἐπαναστάσεως ἐγεννήθη ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν πιῶσιν τῆς τρομοκρατίας ἔξεδηλώθη ζωηρὰ ἀντίδρασις, ἡ ὅποια ἐνισχύετο διαρκῶς κατὰ τὴν χαλαρὸν διοίκησιν τοῦ Διευθυντηρίου. ‘Ο λαὸς ἥρχισε νὰ ἀνησυχῇ, διότι ἔβλεπε νὰ κινδυνεύουν τὰ ἀποκτήματα τῆς ἐπαναστάσεως. ‘Υπεστήριξε τότε ἕνα νίκηφρόν τον στρατηγόν, τὸν Ναπολέοντα, διὸποιος ἐσυμβόλιζε δι’ αὐτὸν τὴν δημοκρατίαν καὶ ἦτο ἡ ἀσφάλεια τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὅποια εἶχεν ἀποκτήσει μὲ τὴν ἐπανάστασιν. ‘Ο Ναπολέων ἀνηγορεύθη ‘Υπατος καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων καὶ ἐκνιβέρωντε τὴν Γαλλίαν ἐπὶ 15 περίπου ἔτη. Τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Γάλλοι δονομάζουν ‘Υπατείαν (1799 - 1804) καὶ Αὐτοκρατορίαν (1804 - 1815).

‘Επιστρέψας δὲ Ναπολέων ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εὗρε γενικὴν δυσαρέσκειαν κατὰ τοῦ Διευθυντηρίου. Ἀνέτρεψεν αὐτὸν εὐκόλως διὰ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 18 Brumaire (9 Νοεμβρίου 1799) καὶ προέβη εἰς σύνταξιν τοῦ συντάγματος. Κατὰ τὸ νέον σύνταγμα, ἐπὶ 1799 κεφαλῆς τοῦ κράτους ἐτέθη δὲ Ναπολέων ὡς Πρωτοσύντοκος (Premier Consul) ἐκλεγεὶς διὰ δέκα ἔτη μετὰ δύο ἄλλων ὑπάτων, οἱ διόποιοι εἶχον συμβουλευτικὴν ψῆφον. ‘Ο πρῶτος ἦτο δὲ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, αὐτὸς διεχειρίζετο τὴν ἐσωτε-

οικήν πολιτικήν καὶ εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἐπίσης αὐτὸς διώριζε τὰ μέλη τῆς Γερουσίας (Senat), ἣ δποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 μέλη, καὶ ἔξελεγε τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν ἀπὸ τοῦ καταλόγου, τὸν δποίον κατήρτιζον οἱ ἐκλογεῖς. Ὁ Ναπολέων, διορίζων εἰς τὴν Γερουσίαν πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του ἵσσβια καὶ πλουσίως ἀμειβόμενα, εἶχεν αὐτὴν πάντοτε ἀφωσιωμένην καὶ τοιουτορόπως ἔξουσίας τὴν κρατικὴν μηχανήν.

Ο Ναπολέων εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς καθὼς καὶ πρὸς τοὺς νομιμόφρονας βασιλικούς, τοὺς δπαδοὺς δηλαδὴ τῶν Βουρβόνων.

1800 Κατίσχυσε καὶ τῶν δύο. Τὸ 1800 μετ' ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν κατὰ τῆς ζωῆς του καὶ ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὰς νίκας του ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ 'Ισοβίου 'Υπάτου. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐγένην σενάριον ἀντίδρασιν εἰς τὸν στρατόν, ἐπαυσεν ἦ ἐστειλεν εἰς ὑπεροποντίους ἔξοριας τοὺς δημοκρατικοὺς στρατηγούς. Τέλος, ἀφοῦ

κατέπνιξε τὴν συνωμοσίαν τῶν βασιλοφρόνων, ἔλαβε τὸν τίτλον Κληπονούμικός αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων καὶ τὴν Σαν

1804 Δεκεμβρίου 1804 ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ Πάπα εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Μετὰ ἓν ἔτος ἐστέφθη κληρονομικὸς βασιλεὺς τῆς Ιταλίας καὶ διώρισεν ἀντιβασιλέα τὸν Εὐγένιον Μπωχαρνά, υἱὸν τῆς συζύγου του Ιωσηφίνας ἀπὸ πρῶτον γάμον.

Ναπολέων.

‘Η ἀρχὴ τοῦ Ναπολέοντος εἶχεν ἀρχετὰ στεφεὸν κοινωνικὸν στῆριγμα, διότι διὰ τὰς λαϊκὰς μάζας ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε συμβολικὴν ἔννοιαν, ἵνο τὸ προσωποποίησις τῆς Δημοκρατίας, ὁ ἴσχυρὸς ἀνήρ, ὁ δόποιος ἐπροστάτευε τὰς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως κτηθείσας ἐλευθερίας. ‘Η ἀνωτέρα τάξις πάλιν ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν σταθερότητα, ἥ δοποία ἀπέτρεπε τὰς αἰφνιδίας ἀνατροπάς.

Ο Ναπολέων (1769 - 1821) εἶναι ἀπὸ τὰ περίεργα δημιουργήματα τῶν ταραχωδῶν καιρῶν. Ἐγεννήθη τὸ 1769 ἐν Ἀγιάτσιο (Ajaccio) τῆς Κορσικῆς. Ἡτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰταλοῦ δικηγόρου Βοναπάρτε (Buonaparte). Ἐσπούδασεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Βριέννης (Brienne) καὶ τῶν Παρισίων χωρὶς νὰ διακριθῇ ἰδιαιτέρως ὡς μαθητής. Τὸ ὑφος του ἥτο ἐκφραστικόν, καὶ εἰς τὰς προκληρύξεις καὶ τὰς ἀγορεύσεις πρὸς τὸν στρατὸν ἔφθανεν εἰς ἐπιβλητικὴν εὐγλοττίαν.

Τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ σωματικὴ ἀντοχὴ του ἥσαν σπάνια. Εἶχε μνήμην ἀπεριόριστον καὶ διορατικότητα ὀξυτάτην. Ή εὐκινησία τοῦ πνεύματός του ἥτο ἀπαράμιλλος. Εἶχε τὸ χάρισμα νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα μέχρι τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν καὶ συγχρόνως νὰ συλλαμβάνῃ καθαρὰν εἰκόνα τοῦ ὄλου. Ἡ αὐτοπεούθησις καὶ δύναμις τῆς βουλήσεώς του εἰχον κάτι τὸ πρωτοφανές, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγωῖσμός καὶ ἡ φιλοδοξία του δὲν εἰχον δρια. Ἡ δραστηριότης του ἥτο ὑπεράνθρωπος· ὑπηγόρευε συγχρόνως εἰς πολλοὺς γραμματεῖς τὰ ἔγγραφα ὅλων τῶν ὑπουργείων. Ἡρεκείτο πολλάκις εἰς τρίαδον ὑπνον.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

‘Ο Ναπολέων ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ὡς στρατευμα, εἰς τὸ δόποιον αἱ διαταγαί του ἐπρεπε νὰ ἐκτελοῦνται χωρὶς συζήτησιν. Οἱ πολῖται ἐτέθησαν ὑπὸ αὐστηρὰν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ὑπατείας του ἐπαυσε 13 ἐφημερίδας καὶ εἰς τὸ ἔξης ἐπαυε καὶ διώριζε τοὺς διευθυντὰς τῶν ἐφημερίδων ὡς νὰ ἥσαν κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι. Εἶχε φυλακὰς ὅμοίας μὲ τὴν Βαστίλην, εἰς τὰς δοποίας ἐνέκλειε τοὺς ὑπόπτους.

‘Ἐδημιούργησεν αὐλήν, εἰς τὴν δοποίαν εἰσήγαγε τὰς συνηθείας τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος. Αἱ κυρίαι ἐδιδάχθησαν νὰ ὑτοκλίνωνται, ὅπως ἄλλοτε εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Βουρβόνων. Οἱ παλαιοὶ τίτλοι ἀνεκλήθησαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ὠνομάσθησαν αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες. Μετὰ τὰς μεγάλας στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας ἐδημιούργησε βαρώνους, αρμητας, δοῦκας, ἱππότας, δηλαδὴ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς νέας αὐτοκρατορίας, εἰς τοὺς δοποίους ἔδιδεν.

έπιδόματα και ἐχάροιζεν εἰσοδήματα. Ὁ Επίσης ἐδημιούργησε τὴν Λεγεῖνα την τιμῆς τὰ δόποια τὰ μέλη ἐλάμβανον ἐπιδόματα. Διότι δὲ Ναπολέων διέβλεπεν, διότι ήταν ακληρονομικὴ βασιλεία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στηριχθῇ χωρὶς ακληρονομικὴν ἀριστοκρατίαν. Διοικηταί, ὑποδιοικηταί, δήμαρχοι τῶν ἐπαρχιῶν, διωρίζοντο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τοιουτορόπως κατηργήθη ἡ αὐτοδιοίκησις και ἐδημιούργηθη αὐστηρὰ συγκέντρωσις. Ἔν τούτοις ἡ πλειονότης τοῦ λαοῦ ἦτο εὐχαριστημένη, διότι τὸ κράτος ἐπανεῦρε τὴν γαλήνην και ἐξησφαλίσθη ἡ ἀπονομὴ τοῦ δικαίου.

Ο Ναπολέων ἤθελε νὰ προστατεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, ὅπως ἔπραξεν δὲ Λουδοβίκος ΙΔ'. Ἄλλα δὲν ἥγαπα τοὺς ἀνεξαρτήτους συγγραφεῖς τῶν χρόνων του, τὸν Σατωρὸν και τὴν κυρίαν Σταύρον, ἐνῷ ἐπροστάτευε δευτερευούσης ἀξίας λογοτέχνας. Τὸ 1804 ἔξεδόθη δὲ Ναπολέων τοῖς Καρδινάλιοις, δὲ περιελάμβανε τὸ ἐπὶ τῶν νέων ἀντιλήψεων στηριζόμενον ἀστικὸν δίκαιον και εἰσήχθη εἰς πολλὰς χώρας.

II. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Η ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΕΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Ο Ναπολέων ἐτελειοποίησε τὴν τακτικὴν τῶν στρατηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁρματὸς και αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχήν, διότι δὲ πολυπληθέστερος στρατὸς νικᾶ πάντοτε τὸν δὲιγαριθμότερον. Διὰ τοῦτο προσεπάθει νὰ κρατῇ συγκεντρωμένας τὰς δυνάμεις του και νὰ συντρίβῃ διῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνεδείχθη ἀριστοτεχνης τῆς τακτικῆς αὐτῆς. Εἶχε τὸ χάροισμα νὰ ὑπολογίζῃ και λῶς τὰ πρόγματα, νὰ συλλαμβάνῃ ταχέως σχέδια και νὰ ἐκτελῇ αὐτὰ μετὰ θαυμαστῆς ἐπίσης ταχύτητος. Ο στρατός του ἦτο ἀκαταπόνητος εἰς τὰς πορείας και διὰ τῆς ταχύτητος τῶν κινήσεων και τῆς ἐπικαίρου συγκεντρώσεως ἐξησφάλιζε τὴν νίκην. «Διὰ τῶν κνημῶν μας κερδίζει τὰς μάχας», ἔλεγον οἱ στρατιῶται. Οἱ στρατηγοὶ του ἤκολούθουν τὴν τακτικήν του, ἥσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ πρόσωπόν του και πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔγιναν ἔνδοξοι, δύως δὲ Νέϋ, δὲ Μπέρναντο, δὲ Μασένατ.

Ο Ναπολέων ἐσυστηματοποίησε τὴν γενικὴν στρατολογίαν, τὴν διοίκησιν εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐπανάστασις, και κατώρθωσε νὰ θέσῃ εἰς κί-

νησιν μεγάλας μάζας ἀνθρώπων. Ὁ στρατός τοῦ ἀπὸ τοῦ 1805 ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν Μ εγ γάλη σ τ ο α τ ι ἄ (Grande armée). Ὅπηρον δύμως καὶ ὑλικώτερος λόγος τῆς τυφλῆς ἀφοσιώσεως τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Ναπολέοντα, διότι ὁ γάλλος χωρικὸς ἐπίστευεν ὅτι, ἢν πέσῃ ἡ ἀρχή του, θὰ ἐπανέλθῃ τὸ παλαιὸν καθεστώς, καὶ ὅτι θὰ στερηθῇ τὰς γαίας, τὰς δποίας εἶχε λάβει ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ (1798 - 1802)

Τὸ 1798 ἡ Γαλλία εὑρέθη πρὸ νέου συνασπισμοῦ, εἰς τὸν δποῖον ἔλαβον μέρος ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία καὶ ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας Παῦλος Α', ὁ νίδιος τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β', ὁ δποῖος ἐμίσει τὴν ἐπανάστασιν. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γάλλοι εἶχον σημαντικὰς ἀποτυχίας. Ὁ Ἀρχιδούλης Κάρολος τῆς Αὐστρίας ἀπώθησε τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἔκεινεν τοῦ Ρήνου, ἐνῷ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ διάσημος φῶσος στρατηλάτης Σουβάρωφ ὀδηγῶν τὸν ρωσοαυστριακὸν στρατὸν εἶχε λαμπρὰς ἐπιτυχίας. Ὁ ωσικὸς στρατὸς ἐπολέμει μετ' ἔξαιρετικοῦ φανατισμοῦ κατὰ τῶν «ἀθέων Γάλλων ἐπαναστατῶν».

Ἄλλος ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἥλλαξεν, ὅταν ὁ Ναπολέων διεβίβασε διὰ τοῦ Ἀγίου Βερνάρδου εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἐφεδρικὴν στρατιάν, τὴν δποίαν εἶχεν ἔτοιμάσει κρυφίως. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐνικήθησαν παρὰ τὸ Μαρέγκο καὶ ἐξεκένωσαν τὴν Ἰταλίαν (Ἰούνιος 1800). Ἐφέρον δ στρατηγὸς Μορέω (Moreau) ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην παρὰ τὸ Μόναχον καὶ ἤνοιξε τὴν πρὸς τὴν Βιέννην δόδον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἡ Ερρίνη τῆς Λιοντίνη εβιλ (Lunéville, 1801) ἐπεκύρωσε τοὺς δρους τῆς εἰρήνης τοῦ Καμποφόρουμ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1802) ὑπέγραψε καὶ ἡ Ἀγγλία, δποῦ εἶχεν ἀνατραπὴ ὁ Πίτ, τὴν εἰρήνην τῆς Αμιένης (Amiens), διὰ τῆς δποίας ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς γαλλικὰς ἀποικίας καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μάλταν καὶ τὴν Αλεξανδρειαν.

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ

Ἡ εἰρήνη τῆς Λιοντίνη καὶ τῆς Ἀμιένης ἦσαν ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς κυριαρχίας τοῦ Ναπολέοντος ἐπὶ τῆς Εὐρωπῆς. Ὁ γάλλος δικτάτωρ διερρύθμισε τὰ πράγματα ὅπως ἥθελεν. Ἀπὸ τὰς δημοκρατίας, αἱ δποῖαι εἶχον σχηματισθῆ περὶ τὴν Γαλλίαν, ἄλλας προσήρησεν εἰς τὸ κράτος του καὶ ἄλλας μετέβαλεν εἰς βασίλεια. Προσήρησε

τὸ Πεδεμόντιον καὶ τὴν δημοκρατίαν τῆς Γενούης. Τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων δημοκρατίαν μετεβάπτισεν εἰς Βασίλειον τῆς Ἰταλίας καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς αὐτοῦ καὶ διώρισε ἀντιβασιλέα τὸν πρόγονόν του Εὐγένιον Μπωχαρναί. Σημαντικώτερα ἦτο ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν Γερμανίαν. Οἱ Ναπολέων παρέδωκε τὰ ἐκκλησιαστικὰ κράτη καὶ τὰς ἔλευθερας πόλεις, πλὴν δλίγων, εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἥγεμονας, οἵ δοποῖοι εἶχον ἀπολέσει πέραν τοῦ Ρήνου χώρας προσαρτηθείσας εἰς τὴν Γαλλίαν.

Αἱ μεταβολαὶ αὗται εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὸ μέλλον τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, διότι δι' αὐτῶν ἐπῆλθε σημαντικὴ συγκέντρωσις, τὴν δοποίαν ἐνίσχυσαν μεταγενέστεραι συνθῆκαι τοῦ Ναπολέοντος. Ἐνῷ τὸ 1789 εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρχον 190 κρατίδια καὶ ἔλευθεραι πόλεις, τὸ 1815 ἔμειναν μόνον 39. Τοιουτούρθιος δὲ Ναπολέων εἰργάσθη ἀσυναισθίτως διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ (1805)

Οἱ ἄγγλοι ἔμποροι δὲν ἤσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν εἰρήνην, διότι διὰ τοῦ πολέμου ἔξησφάλιζον τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀποικιακοῦ ἔμπορίου. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀγγλία δὲν ἔξεκένωσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Μάλταν καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1805 ἐπανελήφθησαν αἱ ἔχθροι προσέξαι. Οἱ Πίτ κληθεὶς πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν διεκήδωνται, διότι θὰ πολεμήσῃ μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὸν Ναπολέοντα. Οἱ Ναπολέων συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Βουλώνην μέγαν στρατόν, ἔχων σκοπὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀπόβασιν εἰς Μ. Βρετανίαν. Οἱ Πίτ συνήγωσε τότε τὴν Αὔστριαν, Ρωσίαν καὶ Σουηδίαν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἐνῷ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἔμεινε πάλιν οὐδέτερος.

ΟΥΛΜ - ΑΟΥΣΤΕΡΛΙΤΣ - ΤΡΑΦΑΛΓΑΡ

Οἱ Ναπολέων ἔστρεψε τὸν στρατόν, τὸν δοποῖον εἶχε συγκεντρώσει εἰς τὴν Βουλώνην, κατὰ τῆς Αὔστριας. Διὰ ταχυτάτης πορείας προήλασε πρὸς τὸν Ἀνω Δούναβιν, διόπου τὰ νοτιογερμανικὰ κράτη Βυρτεμβέργη καὶ Βάδη ἐτάσσοντο πρὸς τὸ μέρος τῆς Γαλλίας. Συγχρόνως δὲ Μπερναδόττε, παραβιάζων τὴν οὐδετερότητα τῆς Πρωσίας ἐβάδιζεν ἀπὸ τὸ Ἀννόβερον πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Τοιουτούρθιος δὲ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μάκ (Mack) αὐστριακὸς στρατός,

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

δ ὁ δποῖος εἶχε προχωρήσει μέχρι τῆς Οὐλμ (Ulm), ἀπεκόπη καὶ ἦναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, 30 χιλ. ἀνδρες καὶ 53 τηλεβόλα παρεδόθησαν εἰς τοὺς Γάλλους (Οκτώβριος 1805). Ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βιέννην.

Ἄφοῦ ἀνέπαυσε καὶ ἀνασυνέταξε τὸν στρατὸν του, προσέβαλε τοὺς αὐστρορρώσους παρὰ τὸ Αούστερλιτς (Austerlitz) βορείως τῆς Βιέννης. Ἡ περιβότος αὕτη μάχη, δνομασθεῖσα τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, διότι πλὴν τοῦ Ναπολέοντος παρευρίσκοντο δικτυώσαντο τῆς Αύστριας Φραγκισκος Β' καὶ δι τσάρος Ἀλέξανδρος Α', εἶναι ὑπόδειγμα ναπολέοντείου τακτικῆς. Οἱ σύμμαχοι ἀπώλεσαν 15 χιλιάδας νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ 20 χιλιάδας αἰχμαλώτους (2 Δεκεμβρίου 1805).

Ἐν τῷ μεταξὺ δι στόλος τοῦ Ναπολέοντος, τὸν δποῖον εἶχεν ἔτοιμάσει μὲ πολλὰς θυσίας, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπόβασιν, ὑπέστη πανωλεθρίαν. Ὁ γαλλικὸς στόλος, ἥνωμένος μετὰ τοῦ ἴσπανικοῦ, κατέψυγεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Γαδείρων. Ὅταν ὅμως ἐπεχείρησε νὰ ἔξελθῃ, προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ναυάρχου Νέλσων, δ δποῖος κατέκαυσε καὶ ἄχμαλώτισεν αὐτὸν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τραφαλγάρης τῶν Γαδείρων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐφονεύθη δ Νέλσων (21 Οκτωβρίου 1805).

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχον πλέον στρατόν. Διὰ τοῦτο ἡ Αὐστρία ἦναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν Εἰρήνην τοῦ Πρέσβυτον ο γ (25 Δεκεμβρίου 1806), διὰ τῆς δποίας παρεχώρει τὴν Βενετίαν εἰς τὸν βασιλέυ τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ Τυρόλον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας. Ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη ἐκηρύχθησαν βασίλεια. Συγχόνως δ Ναπολέων κηρύττει ἐκπτώτους τοὺς Βουρβόνους τῆς Νεαπόλεως καὶ παραδίδει τὸ βασίλειον εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰωσήφ. Ἡ Βαταβικὴ Δημοκρατία μεταβάλλεται εἰς βασίλειον καὶ δίδεται εἰς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβίκον. Τὸ 1806 δημιουργεῖ τὴν Ὀμοσπονδίαν διανομήν ουν δίαντο τοῦ Ρήνου, ἡ δποία περιέλαβεν δλίγον καὶ δλίγον δλα τὰ κράτη τῆς Γερμανίας πλὴν τῆς Πρωσίας καὶ Αύστριας. Ἡ δμοσπονδία τίθεται ὑπὸ τὴν προστασίαν του, συνάπτει μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ χορηγῇ 63 χιλιάδας στρατὸν εἰς περίπτωσιν πολέμου.

Οὕτω δὲν ὑπῆρχε πλέον Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία. Διὰ τοῦτο διατηρούσθαι φραγκίσκος Β' ἀπέθεσε τὸ γερμανικὸν στέμμα καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αυτοκρατορίας (6 1806 Αὐγ. 1806). Τοιουτούρπως ἔληξε τὸ "Αγιον Ρωμαϊκὸν κράτος τοῦ Γερμανικοῦ" Εθνους, τὸ ὑφιστάμενον ἀπὸ τοῦ "Οθωνος τοῦ μεγάλου (962 μ. Χ.).

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ — ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ (1806)

Ο Ναπολέων ἐκυριάζει εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὰ στρατεύματά του ἔκινουντο ἐλευθέρως, διεχείμαζον εἰς αὐτὴν καὶ συμπεριεφέροντο ὡς κατακτηταί. Αὐτὸν ἔκαμνεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Γερμανοὺς καὶ πολλοὶ ἥρχισαν νὰ ἔξεγειρωνται κατὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐδημιουργήθη φιλοπόλεμος μερίς, τῆς διοίας ψυχὴ ἔγινεν ἡ βασίλισσα τῆς Πρωσσίας **Λουΐζα**, καὶ δὲν ἥρχησαν αὖ φιλοπόλεμοι ἐκδηλώσεις εἰς τὸ Βερολίνον. Ο βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας συνεννοήθη μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Ἐκεῖνος ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸν στρατόν του. Ο πρωσσικὸς στρατὸς ὠργανωμένος κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα καὶ ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸν γηραιὸν **Braunschweig**, τὸν ἀρχηγὸν τῆς πρώτης γερμανικῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Γαλλίαν, συνετρίβη εἰς δύο μεγάλας μάχας, παρὰ τὴν Ἰεναν (Jena) καὶ τὴν Ἀονερ (Auerstedt). Ο Ναπολέων εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Βερολίνον, ἐνῷ οἱ Πρωσσοὶ στρατηγοὶ παρεδίδοντο δε εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Καὶ αὐτὸς διετὰ ταῦτα ἔνδοξος **Μπλύχερ** (Blücher) ὑποχωρήσας μέχρι **Λύμπεκ** (Lübeck) ἦναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Η βασιλικὴ οἰκογένεια κατέψυγεν εἰς Καίνιξμπεργ.

Βραδέως, καθὼς πάντοτε, ἐνεφανίσθησαν οἱ Ρῶσοι, ἀλλοῦ ἀντέταξαν σοβαρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ διεξήχθη σφοδρὰ πάλη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν. Άλλα τέλος ὑπερίσχυσεν δὲ Ναπολέων. Ο βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας κατέψυγεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ κράτους του καὶ δι τσάρος ἦναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ.

Τότε ἔγινεν ἡ ὀνομαστὴ συνάντησις τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νίεμεν, ἀπέναντι τῆς πόλεως Τίλσιτ, ἐντὸς πλωτοῦ περιπτέρου. Ο Ναπολέων ἐκέρδισε τὸν Ἀ-

λέξανδρον διεγείρας παρ² αὐτῷ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ δύο, συνεννοούμενοι, ἥδυναντο νὰ κυριαρχήσουν τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ὁ τσάρος ἐγκατέλειψε τὴν Πρωστίαν, τὴν ὅποιαν διεμέλισεν ὁ Ναπολέων. ³ Απέσπασε τὰς πρὸς Δ. τοῦ Ἐλβετίης της, συνήνωσεν αὐτὰς μετὰ τοῦ ἐκλεκτοράτου τῆς Ἐσσης, τοῦ Μπραουνσβάϊκ καὶ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ ἐδημιούργησε τὸ βασίλειον τῆς Βεστφαλίας, τὸ ὅποιον ἔδωκεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰερώνυμον. ⁴ Απέσπασε τὴν πρωσσικὴν Πολωνίαν καὶ ἐδημιούργησε τὸ Μέγα Δούκατον τῆς Βαροσίας, τὸ ὅποιον ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας. ⁵ Η Πρωστία ὑπερχεώθη νὰ πληρώσῃ 160 ἑκατ. φρ. πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. ⁶ Επειδὴ ὅμως δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ, 160 χιλ. γαλλικοῦ στρατοῦ ἔμενον εἰς τὴν χώραν συντηρούμεναι ἐξ αὐτῆς.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Ο Ναπολέων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὄψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεώς του. ⁷ Απὸ τὸ Βερολίνον ἔξεδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὅποιου ἐπέβαλε τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. ⁸ Η Ἀγγλία εἶχεν ἀποκλείσει τοὺς γαλλικοὺς λιμένας ἀπὸ τῆς Βρεστῆς μέχρι τῆς Ἀμβέρσης. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Ναπολέων διέταξε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἀγγλικῶν παραλίων καὶ ἀπηγόρευσε τὸ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐμπόριον καὶ τὴν πώλησιν ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὰς χώρας τῶν συμμάχων της. Τοῦτο ὠνομάσθη ἡ πειρωτικὴ ἀποκλεισμὸς (Blocus Continental, 21 Νοεμβρίου 1806). ⁹ Η Ἀγγλία ἀπέκλεισε τότε τοὺς λιμένας τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ἔδεχοντο τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν. ¹⁰ Η Πρωστία καὶ ἡ Ρωσία προσεχώρησαν εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν.

Ο ἀποκλεισμὸς ἔβλαψεν ἴδιως τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς χώρας τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, διότι ἐπῆλθε μεγάλη ἔλλειψις ἀποικιακῶν καὶ ὑπερετιμήθησαν τὰ εἴδη πρώτης ἀνάγκης.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Η Πορτογαλία δὲν εἶχε δεχθῆ τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμὸν καὶ ἡ Λισσαβὼν ἀπέβη κέντρον λαθρεμπορίου. Διὰ τοῦτο ὁ Ναπολέων συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ισπανίας κατέλαβεν αἱφνιδιαστικῶς τὴν Λισσαβῶνα μὲ 25 χιλ. στρατοῦ καὶ ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας, ὁ ὅποιος ἔφυγεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ

πλοίου εἰς τὴν Βραζιλίαν. Συγχρόνως ὅμως ἥθελησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν σύμμαχόν του Ἰσπανίαν, σκοπὸν ἔχων νὰ δώσῃ κίνησιν καὶ ζωὴν εἰς τὴν χώραν, ἢ δποίᾳ ἐφυτοζώει ἀπὸ μακροῦ ὑπὸ ἀριστοκρατικὴν μοναρχίαν καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ καθολικοῦ ἀλήρου. Ἀλλὰ προεκάλεσε μεγίστην ἀντίδρασιν, διότι αἱ μᾶζαι τοῦ Ἰσπανικοῦ λαοῦ ἦσαν συντηρητικάταται καὶ οἱ ἕρεμοι καὶ μοναχοὶ τὸν ἐφανάτιζον κατὰ τῶν Γάλλων. Ἡρχισε τότε μακρός καὶ ἐπίμονος ἄγῶν διὰ τοὺς Γάλλους, ὁ δποῖος ἐστοίχισε περὶ τὰς 300 χιλ. ἀνδρας. Οἱ Ἰσπανοὶ διηρημένοι εἰς μικρὰ σώματα καὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ φανατικοὺς καλογήρους διεξῆγον κλεφτοπόλεμον (Ισπαν. guerrilla), ἐνῷ αἱ κινήσεις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐδυσχεραίνοντο πολὺ εἰς τὴν ὀρεινήν, θερμὴν καὶ ἄγονον χώραν.

Μετ' ὀλίγον οἱ Ἀγγλοὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Λισσαβῶνα ὑπὸ τὸν περίφημον στρατηγὸν **Οὐέλλιγκτον** (Wellington) καὶ κατεσκεύασαν ὀχυρωμένον στρατόπεδον ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. Ἐν τῷ μεταξὺ δύο γάλλοι στρατηγοὶ ἤναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ναπολέων ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως καὶ κατέλαβε τὴν Μαδρίτην. Ἀλλὰ τὰς περὶ τὴν Λισσαβῶνα ὀχυρὰς θέσεις τῶν Ἀγγλων δὲν κατώφθωσαν νὰ διασπάσουν οἱ γάλλοι στρατηγοὶ παρὰ τὰς αἰματηρὰς ἐπιθέσεις. Βραδύτερον, ὅταν κατέρρευσεν ἡ δύναμις τοῦ Ναπολέοντος, οἱ Γάλλοι ἐξεκένωσαν τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον καὶ ὁ Οὐέλλιγκτον ἐπέρασε τὰ Πυρηναῖα καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ο ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1809)

Μετ' ὀλίγον ἡ Αὐστρία περιεπλάκη εἰς νέον πόλεμον πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὁ δποῖος ἐσπεύσεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, συνεκέντρωσε τὰς ἐν Γερμανίᾳ δυνάμεις του, ἀπώλησε τὸν αὐστριακὸν στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν Βιέννην. Μετὰ περιπετειώδεις συμπλοκὰς κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην παρὰ τὸ Βαγκράμ (Wagram, 5-6 Ιουλίου).

Διὰ τῆς Εἰρήνης Βιέννης (Οκτώβριος 1809)³⁷ η Αὐστρία ὑπερχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ τὰς ἡλυσικὰς ἐπαρχίας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ οὕτως ἐστερηθῇ τὴν ἔξοδον πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐπίσης ἔγινε σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν της πολιτικὴν, διότι τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον ἀντικατέστησεν ἀντιδραστικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν πονηρὸν **Μέττερνιχ**.

ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΓΑΜΟΣ (1810)

Ενδισκόμενος εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον τῆς δόξης ὁ Ναπολέων διεζεύχθη τὴν Ἰωσηφίναν προφασιζόμενος ὅτι ἦτο ἀτεκνος, καὶ τὸ 1810 συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου τοῦ Β' Μαρίαν Λουΐζαν, ἥ δοπιά ἦτο τότε 20 ἔτῶν. Ἀπὸ τὸν γάμον αὐτὸν ἐγεννήθη ὁ διάδοχος, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης (Ναπολέων Β', Aiglon).

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΕΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ 1810 ὁ Ναπολέων ἦτο κύριος ἐκτεταμένης αὐτοκρατορίας, ἥ δοπιά περιελάμβανε πλὴν τῆς Γαλλίας τὴν ἀριστερὰν ὁχθην τοῦ Ρήνου, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν γερμανικὴν παραλίαν τῆς Βορείου Θαλάσσης μέχρι τοῦ Λύμπεκ (Lübeck). Εἰς τὴν Ἰταλίαν κατεῖχε τὸ Πεδεμόντιον, τὴν Γένουαν, τὴν Τοσκάνην καὶ τὸ κράτος τοῦ Πάπα. Τέλος προσετέθησαν εἰς τὸ κράτος του αἱ Ἰλλυρικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Αὐστρίας καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι. Ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτὸν τὰ βασίλεια τῆς Ἰταλίας, τῆς Νεαπόλεως, ἥ Ἰσπανία, ἥ Ἐλβετία, ἥ Ομοσπονδία τοῦ Ρήνου καὶ τὸ Μέγα Δουκᾶτον τῆς Βαρδοβίας. Ἡ Πρωσσία, ἥ Δανία καὶ ἥ Ρωσία ἦσαν σύμμαχοί του. Ἡ δὲ Σουηδία, ὃπου πρὸ μικροῦ δι γάλλος στρατηγὸς Μπερναδόττε εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὃς διάδοχος τοῦ ἀτέκνου βασιλέως, διετέλεσεν ὑπὸ γαλλικὴν ἐπιρροήν.

III. ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Η ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ (1812)

Μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας ὑπῆρχον σοβαραὶ προστριβαί, διότι ἡ Ρωσία δὲν ἐφήρμοζεν αὐστηρῶς τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν. Κύριος τῆς δυτικῆς καὶ μέσης Εὐρώπης ὁ Ναπολέων ἐσκέφθη, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Ρωσίαν. Ἡ ξοχισε λοιπὸν νὰ σχεδιάζῃ μεγάλην ἐπιχείρησιν, διὰ τῆς δοπίας ἥλπιζε νὰ κάμψῃ τὸν τσάρον καὶ νὰ ἀποκλείσῃ ἀποτελεσματικώτερον τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀνήσυχος φύσις του ὥθει αὐτὸν εἰς τὴν περιπετειώδη ἐκείνην ἐπιχείρησιν, ἥ δοπιά ἔμελλε νὰ περιβάλῃ αὐτὸν διὰ νέας αἴγλης.

Ο Ναπολέων παρεσκεύασε μεγαλειώδη ἐκστρατείαν. Ἀπὸ τοῦ Γουαδαλκιβὶρ μέχρι τοῦ Νίεμεν ἔξηπλοῦντο στρατιωτικαὶ δυνάμεις

γαλλικαὶ καὶ συμμαχικαὶ ὑπὲρ τὸ ἔκατον μύριον. Ἡ Μεγάλη Στρατιά,
1812 ἀποτελουμένη ἀπὸ 440 χιλ. ἀνδρας καὶ διηρημένῃ εἰς τρία σώ-
ματα, ἐβάδισε διὰ τῆς Πρωσίας καὶ τὴν 24· 29 Ἰουνίου ἐπέ-
ρασε τὸν ποταμὸν Νίεμεν. Μέρος μόνον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν Γάλ-
λοι, τὸ ὑπόλοιπον ἀπετελεῖτο ἀπὸ συμμάχους, Γερμανούς, Ἰταλοὺς κτλ.

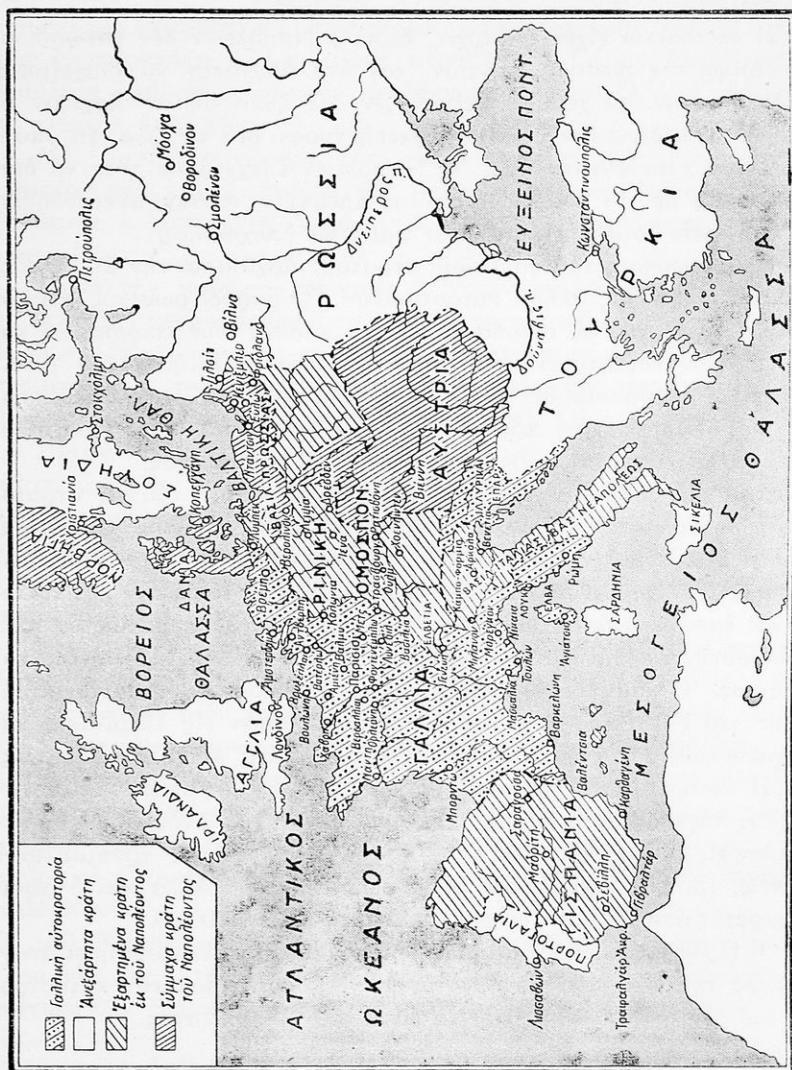
Ἡ ἐκστρατεία ἥρχισεν ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας, διότι αἱ χῶραι
τῆς Λιθουανίας καὶ τῆς Πολωνίας, διὰ τῶν δποίων διήρχετο δ στρα-
τός, ἤσαν πλήρεις ἀπὸ ἔλη καὶ δάση, αἱ δόδοι ἐλεειναί, δ ἐπιστισμὸς
ἀνεπαρκής διὰ τόσον μεγάλην στρατιάν, ἡ δποία ἥναγκαζετο νὰ δια-
νυκτερεύῃ εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἐπειδὴ ἔλειπον καταλύματα. Ὁ τσάρος
Ἀλέξανδρος εἰρήνευσε πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ συνῆψε συμμαχίαν
μετὰ τῆς Σουηδίας. Δὲν κατώρθωσεν δύως νὰ παρατάξῃ κατὰ τοῦ
Ναπολέοντος πλέον τῶν 220 χιλ. ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Ρῶσοι ἀπε-
φάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν νέον σχέδιον πολεμικῆς. Ἀπέφευγον ἀποφα-
σιστικὴν μάχην, ἀπεσύροντο πρὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαιον τὰ χωρία
καὶ ἥρθιμων τὴν χώραν.

Ο γαλλικὸς στρατός, κατεπεπονημένος ἥδη ἀπὸ τὰς κακούχιας,
ἐξηγορεύεις ἀπὸ ἀσθενείας καὶ διμαδικὰς λιποταξίας, ἔφθασεν εἰς
Σμύλενσκ, τὸ δποίον οἱ Ρῶσσοι ἔξεκένωσαν μετὰ αἵματηράν μάχην.

ΜΟΣΧΑ

Ο τσάρος διώρισεν ἀρχιστράτηγον κατ' ἀπαίτησιν τοῦ στρατεύ-
ματος τὸν **Κουτούζωφ**, δ ὁ δποῖος ἔξηγολούμησε τὴν ὑποχώρησιν καὶ
δὲν ἐσταμάτησε παρὰ εἰς τὸ Β ο δ ἵν ο ν. Οἱ Γάλλοι (137 χιλιάδ.)
προσέβαλον τὰ χαρακώματα, ὅπισθεν τῶν δποίων δ Κουτούζωφ εἶχε
τάξει τὸν στρατὸν του (120 χιλ.). Μετὰ πεισματώδη καὶ αἷματηράν
μάχην οἱ Ρῶσοι ἔξεκένωσαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἡ Μεγάλη Στρα-
τιὰ εἶχε 30 χιλ. νεκροὺς καὶ τραυματίας, οἱ Ρῶσοι περὶ τὰς 60 χιλιά-
δας νεκρούς, τραυματίας καὶ αἰχμαλώτους. Αὕτη εἶναι ἡ μάχη τῆς
Μόσχας, δπως ὠνόμασεν αὐτὴν δ Ναπολέων (7 Σεπτεμβρίου).

Τὴν 14 Σεπτεμβρίου δ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μόσχαν
καὶ τὴν ἐπομένην ἡ πόλις ἥρχισε νὰ καίεται. Ἡ πυρκαϊά, διαρκέσασα
τέσσαρας ἡμέρας, ἀπετέφρωσε μέγα μέρος τῆς πόλεως καὶ δ χιλ. οῶ-
σοι τραυματίαι ἀπέθανον μὲ οἰκτρὸν θάνατον. Ἐν τούτοις οἱ Γάλλοι
εῦρον εἰς τὴν πόλιν καταλύματα καὶ ζωτροφίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

* Η Ενέργεια κατά το 1812.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

‘Η ἐκστρατεία εἶχεν ἀποτύχει, διότι ὁ Ναπολέων δὲν κατώρθωσε νὰ συντρίψῃ τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ διαχειμάσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ χειμῶν ἐπλησίαζεν, αἱ ζωτοροφίαι ἥρχιζαν νὰ σπανίζουν καὶ ἵδιως δὲν ὑπῆρχεν ἀρκετὴ τροφὴ διὰ τὰ ζῶα, τὰ ὅποια ἀπέθνησκον κατὰ ἔκατοντάδας. Ὁ Ναπολέων ἐπεχείρησε τότε νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τὸν τσάρον, ὁ δποῖος ἀπέφευγε πᾶσαν συνεννόησιν. Δὲν ὑπελείπετο λοιπὸν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ὑποχωρήσῃ.

‘Η ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀρχίσασα τὴν 26 Ὁκτωβρίου, κατέληξεν εἰς πλήρη καταστροφήν. Ὁ βαρὺς ρωσικὸς χειμῶν ἐνέσκηψε προώρως, αἱ στερήσεις καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀποσκευῶν καὶ τῶν λαφύρων ἐδυσχέραινον τὴν πορείαν, ἐνῷ τὸ συμῆνος τοῦ ρωσικοῦ ἐπιτικοῦ παρηκολούθει τοὺς ὑποχωροῦντας καὶ τοὺς ἀπεδεκάτιζεν. Οἱ Γάλλοι ἐκάστην πρωΐαν ἀποχωροῦντες ἀπὸ τὰς ὑπαίθρους κατασκηνώσεις ἀφήνοντας νεκρούς, ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας.

Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Βερεζίνα ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη σοβαρωτάτην ἀπώλειαν, διότι ῥωσικὸς στρατὸς προελάσας ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν κατέλαβε τὴν δυτικὴν δύκτην τοῦ ποταμοῦ, ἐνῷ ὁ στρατὸς τοῦ Κουτούζωφ ἐπίειται αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ τρίτος ρωσικὸς ἐπετίθετο ἀπὸ τὸν νότον. Τὰ λείψανα τῆς στρατιᾶς ἐν πλήρει ἀποσυνθέσει ἔζητησαν νὰ ἀνοίξουν δρόμον διὰ τῆς Πολωνίας καὶ Πρωσίας. Ὁ ἴδιος ὁ Ναπολέων ἔψυγε κρυφίως ἐπὶ ταχυδρομικῆς ἀμάξης καὶ διὰ Βαρσοβίας καὶ Δρέσδης ἔφθασεν εἰς Παρισίους καὶ δι’ ἀνακοινωθέντος ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς.

‘Η ἐκστρατεία τῆς Ρωσίας ὑπῆρξε μία τῶν μεγίστων καταστροφῶν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἀπὸ τοὺς 600 χιλ. ἀνδρας, οἱ δποῖοι εἰσῆλθον εἰς τὸ ρωσικὸν ἔδαφος, 200 χιλ. ἥσαν νεκροί, τραυματίαι ἢ ἀσθενεῖς, 130 χιλ. αἰχμάλωτοι, 50 χιλ. λιποτάκται. Ἀλλὰ καὶ ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἀπὸ 220 χιλ. εἶχον ἀπομείνει μόνον 40 χιλ.

Οἱ Πρῶσσοι καὶ οἱ Αὐστριακοί, οἱ δποῖοι εἶχον ἀκολουθήσει ἀναγκαστικῶς τὴν ἐκστρατείαν, ἀπεστάτησαν, μόλις εἶδον τὴν καταστροφήν, καὶ ὅλη ἡ Γερμανία ἐκινεῖτο κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ - ΛΕΙΨΑ

Τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρωσίαν ἥκολούθησε ζωηρὰ κίνησις εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀπελευθερωτοῦ

ὅ ω τι κοῦ ἀ γῶνος ἐτέθη ἡ Πρωσσία. Ἐνισχυθεῖσα μὲν ἀγγλικὰ χρήματα καὶ ἐφαρμόσασα τὴν καθοικὴν ὑποχρεωτικὴν θητείαν κατώθισε νὰ παρατάξῃ 270 χιλιάδας στρατόν. Οἱ Γάλλοι ἔξεκένωσαν τὸ Βερολίνον καὶ ἀπεσύρθησαν ἐκεῖθεν τοῦ Ὀδεο. Ἄλλ' ὁ Ναπολέων ἦτο πάντοτε ἐπίφοβος.

Ἡ Ἀγγλία συνήνωσε τότε εἰς συμμαχίαν τὴν Πρωσσίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Σουηδίαν. Ἡ Αὐστρία, τῆς δούλιας τὴν πολιτικὴν διηγύθυνεν ὁ Μέττερνιχ, μετά τινας ἐλιγμοὺς προσεχώρησεν εἰς τὴν συμμαχίαν.

Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ὁ Ναπολέων ἔδωσε πάλιν δείγματα στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας χωρὶς δῆμος νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ μοιραῖον. Ὅπεραλεν εἰς τελευταίαν προσπάθειαν τὸν γαλλικὸν λαόν, ἔστρατολόγησε προληπτικῶς νεωτάτους στρατιώτας μέχρι τοῦ 18 ἔτους. Τοιουτορόπως κατήρισε στρατὸν 350 χιλ. Οἱ σύμμαχοι ἀντέταξαν κατ' αὐτοῦ 500 χιλ. διηρημένας εἰς τρεῖς στρατιάς. Μίαν ἀπὸ αὐτὰς ὠδήγηε ὁ ἄλλοτε στρατηγὸς τοῦ Ναπολέοντος **Μπερναρντότ**, ἄλλην ὁ πρώσος στρατηγὸς **Μπλύχερ** (Blücher), ὁ δούλιος εἶχε γίνει ἔνδοξος μὲν τὰς ἐπιτυχίας του κατὰ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος. Τὴν τρίτην ὁ αὐστριακὸς στρατηγὸς **Σβάρτσενμπεργ** (Schwarzenberg), ὁ δούλιος εἶχε καὶ τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν.

Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Λειψίαν (16 - 19 Οκτωβρίου 1813). Ἐκεῖ 160 χιλ. Γάλλοι ἐπάλαισαν κατὰ 295 χιλιάδων συμμάχων, οἱ δούλοι διέθετον διπλάσιον ἵππικὸν καὶ πυροβολικόν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα ἥναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, 1813 ἀφοῦ ἔξηντλησε τὰ πυρομαχικά του καὶ ἀφοῦ εἶδε τοὺς συμμάχους του Σάξονας καὶ Βυρτεμβεργίους νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸν ἔχθρον. Αὕτη εἶναι ἡ μεγάλη μάχη τῆς Λειψίας, τὴν δούλιαν οἱ Γερμανοὶ ὀνόμασαν Μάχην τῶν ἐθνῶν (Voelkerschlacht).

Ο Ναπολέων ἥναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ πέραν τοῦ Ρήνου, ἡ Γερμανία μέχρι τοῦ Ρήνου ἦτο ἐλευθέρα, οἱ γερμανοὶ ἥγεμόνες ἀπεστάτησαν, ἡ Ὀμοσπονδία τοῦ Ρήνου διελύθη.

ΕΙΣΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Τὴν νύκτα τῆς 1 τοῦ νέου ἔτους 1814 ὁ Μπλύχερ διέβη τὸν Ρῆνον καὶ μετ' αὐτὸν εἰσῆλθον οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐκ διαφόρων σημεί-

ων εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Γαλλίας. Ὡς προσπάθεια τοῦ Ναπολέοντος νὰ δημιουργήσῃ νέον στρατὸν ἔφερε πεντηχρὰ ἀποτελέσματα, διότι αἱ ὑπηρεσίαι δὲν ὑπήκουον καὶ οἵ νέοι δὲν ὑπετάσσοντο. Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν στενώτερον περισφιγγόμενος ἐπάλαισεν ὡς λέων μανιώδης καὶ διέπραξε κατορθώματα οὐδενὸς τῶν προγενεστέρων ὑποδεεστερα, ἀλλὰ κατώρθωσε μόνον νὰ βραδύνῃ τὸ μοιραῖον. Τὴν 31 Μαρτίου οἱ σύμμαχοι εἰσῆλθον εἰς Παρισίους Ὁ Ναπολέων προσεπάθησε νὰ σώσῃ τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ νιοῦ του, ἀλλ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὑπερίσχυσαν οἱ ὅπαδοὶ τῶν Βουρβόνων καὶ ἡ Γερουσία ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν Ναπολέοντα.

Οἱ σύμμαχοι ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' Λουδοβίκον ΙΗ', δοποῖος ὑπεσχέθη ἀμεσως, διτὶ θὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα. Μετ' αὐτοῦ συνηψαν οἱ σύμμαχοι 1814 τὴν πρωτηνήν Εἰρήνην τῶν Παρισίων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ σύνορα τοῦ 1792, ἀνέκτα πάλιν σχεδὸν πάσας τὰς ἀποικίας της καὶ δὲν ὑπερχεοῦτο νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὅποια ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ διάφορα μουσεῖα τῆς Εὐρωπῆς. Ὡς Ἄγγλια ἐκράτει τὴν Μάλταν καὶ τὴν Ἐλγολάνδην. Σχεδὸν δὲν οἱ ἐκθεμονισθέντες ἡγεμόνες ἐπανήρχοντο εἰς τὸν θρόνον τῶν (παλινόρθωσις, restauration) καὶ ὠρίζετο νὰ συνέλθῃ συνδιάσκεψις τῶν κρατῶν εἰς τὴν Βιέννην, διὰ νὰ κανονίσῃ τὴν νέαν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης.

Κατ' εἰσήγησιν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου παρεχωρήθη εἰς τὸν Ναπολέοντα ὡς ἡγεμονία ἡ νῆσος Ἐλβα καὶ ὑπερχεώθη ἡ Γαλλία νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1814 συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Βιέννην οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ ὅλων τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν, πολλοὶ ἡγεμόνες, πολιτευταὶ καὶ στρατηγοί. Ἡ Βιέννη ἔλαβεν ἑορτάσιμον ὄψιν καὶ ἐδόθησαν ἀλλεπάλληλα συμπόσια, χοροὶ καὶ παραστάσεις, διότι μετὰ τὸν μακροχόρονιον καὶ βαρὺν πόλεμον οἱ ἀνθρώποι ἦσθιαντο τὴν ἀνάγκην ἀναψυχῆς.

Μεγίστην ἐπιρροὴν ἔξήσκησεν ἐπὶ τῶν διαπραγματεύσεων ὁ Μέτερτερνικ. Μέλος τῆς ωστικῆς ἀντιπροσωπείας ἦτο ὁ Ἑλλην Καποδί-

στριας. Μετὰ μεγάλης ἐπιτηδειότητος εἰργάσθη ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν Γαλλίαν **Ταλλεϋράν** (Talleyrand), ὁ διποῖος κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τοὺς συμμάχους προσεταιρισθεὶς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, καὶ παρ' ὅλιγον ἔξερρηγνύετο πόλεμος μεταξὺ τοῦ νέου αὐτοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς Ρωσίας καὶ Πρωσσίας. Αἱ συνενοήσεις δὲν εἶχον εἰσέτι καταλήξει εἰς δριστικὸν συμπέρασμα, δπότε ἔφθασεν ἡ εἰδησις, δτι ὁ Ναπολέων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ συνασπισμὸς τῶν ὀκτὼ κρατῶν ἀνενεώθη καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκήρυξαν τὸν Ναπολέοντα ἐχθρὸν καὶ ταραχίαν τῆς εἰρήνης τοῦ συμμάχου.

ΒΑΤΕΡΛΩ

Ο Ναπολέων εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας διὰ τὰς ἀντιθέσεις τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βιέννην, ἐγνώριζεν ἐπίσης καλῶς, δτι ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν ἤγάπα τὸν Λουδοβίκον. Πολλοὶ στρατηγοὶ καὶ διπλωμάται συνεννοοῦντο μετ' αὐτοῦ, ὅπως ἐπανορθώσουν τὴν ἀρχήν του. Ἐνθαρρυνόμενος λοιπὸν ἀπ' αὐτὰ ἀνέλαβε τὴν καταπληκτικὴν ἐπιχείρησιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὴν 1 Μαρτίου 1815 ἀπεβιβάσθη μετὰ 1100 ἀνδρῶν εἰς Κάννας τῆς Προβηγκίας. Λαὸς καὶ στρατιῶται ἐδέχθησαν αὐτὸν πανταχοῦ μὲν ἐπευφημίας «Ζήτω ὁ αὐτοκράτωρ». Ο στρατηγὸς Νέύ, ὁ διποῖος ἐστάλη κατ' αὐτοῦ, προσεχώρησε μετὰ τοῦ στρατοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ὅλη ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισεν αὐτόν, ἐνῷ δὲ Λουδοβίκος ἐψυγεν εἰς τὸ ἐν Βελγίῳ στρατόπεδον τῶν συμμάχων. Τοιουτοῦρπως ἥρχισε νέα περίοδος δράσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἡ διποία διήρκεσεν δλίγον περισσότερον ἀπὸ τρεῖς μῆνας καὶ δονομάζεται εἰς τὴν ιστορίαν. Ε κατὸν ἡ μέρα (20 Μαρτίου - 28 Ιουνίου 1815).

Ο Ναπολέων περιεποιήθη τὸν γαλλικὸν λαόν, παρεκώρησε φιλελεύθερον πολίτευμα καὶ ὅμιλησε πρὸς αὐτὸν μὲν ἐκφράσεις τῶν πρώτων ἐπαναστατικῶν χρόνων. Συγχρόνως ἥρχισε νὰ καταρτίζῃ στρατὸν καὶ κατώρθωσε ταχέως νὰ δημιουργήσῃ 208 χιλ. καλῶς ἡσκημένον στρατόν, τὸν διποῖον ἀπετέλεσαν οἱ ἄνδρες οἱ ἐπανελθόντες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Δὲν παρέλειψεν ἐπίσης τὴν προσπάθειαν νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἔχθρούς.

Η θέσις τοῦ Ναπολέοντος ἦτο δυσχερεστάτη. Εἰς τὸ Βέλγιον ὑπῆρχον δύο στρατόπεδα, ὁ ἄγγλος στρατηγὸς Οὐέλλιγκτον μὲ 100 χιλ. στρατοῦ καὶ ὁ Μπλύχερ μετὰ 150 χιλ. Τὸν Ρῆνον κατεῖχον 350

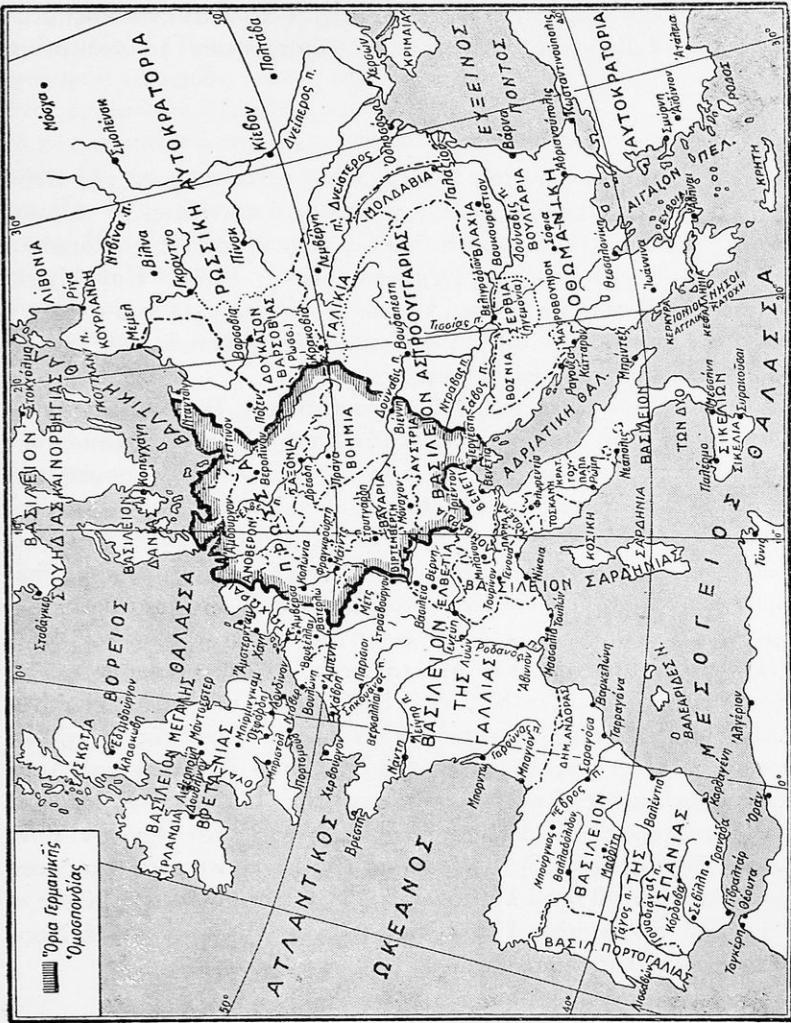
χιλ. Αὗστριακοὶ καὶ ὅπισθεν αὐτῶν ἦσαν 235 χιλ. Ρῶσοι. Οἱ σύμμαχοι ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν θὰ ἔλθουν εἰς συνεννόησιν πρὸς τὸν Ναπολέοντα.

Οἱ Ναπολέων, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν περαιτέρῳ συγκέντρωσιν τοῦ ἔχθροῦ, προήλασε μὲ 120 χιλ. ἐκλεκτὸν στρατὸν πρὸς τὸ Βέλγιον, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ χωρίσῃ μὲ ἵσχυρὸν κτύπημα τὰ στρατεύματα τοῦ Οὐέλιγκτον καὶ τοῦ Μπλύχεο. Τὸ πρῶτον κτύπημα ἐδέχθησαν οἱ Πρωσσοί. Μετὰ πεισματώδη μάχην οἱ Γάλλοι διέρρηξαν τὸ κέντρον των καὶ δὲνδιος δὲ Μπλύχεο ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ ἐκινδύνευσεν. Ἀμέσως κατόπιν προσέβαλε τοὺς Ἀγγλούς, οἱ διποῖοι εἶχον δύχρωμη παρὰ τὸ δρός Σαιντ Ζαν (Saint-Jean). ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Βρυξέλλας, ἐλπίζων, δὲν θὺν συντροπὴν αὐτοὺς διὰ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς (74 χιλ. Γάλλοι καὶ 246 τηλεβόλα κατὰ 60 χιλ. Ἀγγλῶν καὶ 148 τηλεβόλων). Ἡδη εἶχον δρούσιεν νὰ κλονίζωνται αἱ τάξεις τῶν Ἀγγλῶν, διπότε ἐνεφανίσθησαν οἱ Πρωσσοί τοῦ Μπλύχεο. Οἱ Γάλλοι ἐτράπησαν εἰς ἄγριαν φυγήν, ἀφοῦ τὸ ἐν τρίτον ἔξ αὐτῶν, δηλαδὴ 15 χιλ. νεκροὶ ἦσαν ματίαι ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Τὸ πρωσσικὸν 1815 πικὸν κατεδίωξεν αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν νύκτα, οὕτως ὥστε τὰ συντρόμματα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ διῆλθον ἐν πανικῷ τὰ βελγικὰ σύνορα καὶ μόλις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Παρισίων κατώρθωσαν νὰ ἀνασυνταχθοῦν. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος ἐν Βατερλὼ (Waterloo) καταστροφὴ (18 Ιουνίου).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν συνῆλθον εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν αἱ δύο βουλαὶ ἀνευ τῆς ἀδείας τοῦ Ναπολέοντος, ἐσχημάτισαν προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ἡγάγκασαν τὸν Ναπολέοντα νὰ παραιτηθῇ καὶ τὸν διέταξαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Γαλλίαν. Οἱ Ναπολέων κατέφυγεν ἐπὶ ὅγγιλοκοῦ πολεμικοῦ εἰς Ροσεφόρ (Rochefort) καὶ οἱ Ἀγγλοί τὸν μετεκόμισαν εἰς Ἀγγλίαν. Εἰς τὸν οὐρανὸν μικράν νῆσον κειμένην εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, διπου ἔζησεν ἔξ της ἀσθενῆς καὶ συντετριμμένος καὶ ἀπέθανε τὸ 1821.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΙΡΗΝΗ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Μετ' ὅλιγον οἱ ἔχθροι κατέλαβον τὸ δεύτερον τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν καὶ οἱ σύμμαχοι ἡγεμόνες εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν πανηγυρικῶς καὶ τούτους ἡκολούθησεν δὲ Λουδοβίκος ΙΗ'. Οἱ Λουδοβίκος ὑπέργραψε τὴν δευτέραν εἰρήνην τῶν Παρισίων (20 Νοεμβρίου 1815), διὰ τῆς διποίας ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ σύνορα τοῦ 1790. Οὕτως ἡ

Η Εὐρώπη κατά τὸ 1815,

περιπέτεια τῶν Ἐκατὸν ἡμερῶν ἐστοίχισεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἥμισυ
ἐκατομμύριον κατοίκους καὶ 700 ἐκατομμύρια πολεμικὴν ἀποξημίω-
σιν. Ἐπίσης οἱ Γάλλοι ὑπεγρεώθησαν νὰ ἐπιστρέψουν τὰ συληθέντα
ἔργα τέχνης.

ΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος τὸ συνέδριον τῆς Βιέν-
νης συνεπλήρωσε τὰς ἔργασίας του καὶ ἐλαβεν ἀποφάσεις, αἱ δόπιαι
ῶρισαν τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης. Οἱ διπλωμάται
εἰργάσθησαν ὡς ἀντιπρόσωποι ἡγεμόνων καὶ ὅχι λαῶν. Ἐστηρίχθη-
σαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νομιμότητος, τῆς ἴσιορροπίας
καὶ τῶν ἀντισταθμίσαν τὰς χώρας
χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν τοὺς κατοίκους.

Ἡ Ρωσία ἐλαβε μέγα μέρος τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, συνή-
νωσεν αὐτὸ μετὰ τῶν λοιπῶν πολωνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐσχημάτισεν
οὕτω τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας, τῆς δόπιας βασιλεὺς ἀνηγορεύθη ὁ
τσάρος. Ἡ Πρωστία ἐλαβε μέρος τοῦ δουκάτου τῆς Βαρσοβίας (τὸ
Πόζεν, τὸ Θόρον καὶ τὸ Ντάντσιγ) καὶ τρεῖς γερμανικὰς ἐπαρχίας
(Σαξονίαν, Βεστφαλίαν καὶ περιοχὴν τοῦ Ρήνου). Τοιουτορόπως ἐπέ-
τυχε τὴν ἔνωσιν τῶν διεσπασμένων τμημάτων τοῦ κράτους καὶ ἀπέ-
κτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Ρήνου μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Βελ-
γίου. Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὴν Μάλταν, τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὸ
ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὴν Κεϋλάνην κτλ. ἐκτὸς τῆς Εὐ-
ρώπης. Τοιουτορόπως ὁ ἀποικιακὸς ἄγων ἐληξεν ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας.
Ἡ Αὐστρία ἐλάμβανε τὰς Ἰλυρικὰς ἐπαρχίας, τὴν Βενετίαν καὶ Λομ-
βαρδίαν καὶ ἀπέκτα μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ παλαιοὶ¹
ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας καὶ διάπολες ἐπανῆλθον εἰς τὸν θρόνον των.
Τὸ Βέλγιον ἦνώθη μετὰ τῆς Ὀλλανδίας εἰς ἐν κράτος ἀνεξάρτητον
ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Βασίλειον τῶν ἡνωμένων Κάτω Χωρῶν ὑπὸ τὸν
βασιλέα Γουλιέλμον Α' τῆς Ὁρανίας καὶ ἡ Νορ-
βηγία ἦνώθη μετὰ τῆς Σουηδίας.

ΙΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (1815)

Τῇ εἰσηγήσει τοῦ μυστικοπαθοῦς τσάρου Ἀλεξάνδρου οἱ σύμμα-
χοι βασιλεῖς Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωστίας συνῆψαν τὴν λεγομέ-
νην Ἱερὰν συμμαχίαν, ἡ δοπιά ἀρχικῶς εἶχε σκοπὸν τὴν διατήρησιν

τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης. Συμπληρωθεῖσα ὅμως διὰ νέων συνεννοήσεων ἔλαβε τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν δύοιαν εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἴστορίαν. Οἱ συμβαλλόμενοι δηλαδὴ ἡγεμόνες ὑπεχρεοῦντο νὰ κυβερνήσουν τὰ κράτη των κατὰ τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν. Αὐτὸ ἐσήμαινεν, ὅτι θὰ κατεδίωκον πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὴν χώραν καὶ θὰ ὑπεστήσουν ἀλλήλους, καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας, διὰ νὰ διατηρήσουν τὸ ἀπολυταρχικὸν καθεστώς. Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἐξήσκησεν ἀληθῆ δεσποτείαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης. Κατεδίωξε τοὺς φιλελευθέρους καὶ κατέπνιξε πᾶσαν προοδευτικὴν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν πολλάκις διὰ βιαίων ἐπεμβάσεων. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐπολέμησαν αὐτὴν ἀμειλίκτως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ - ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Κατά τὸν 18ον αἰῶνα εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα ἢ ἐπιβολὴ τῶν γαλλικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Εὐρώπην.¹ Η γαλλικὴ γλῶσσα μελετᾶται εἰς δόλας τὰς χώρας καὶ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς χρησιμεύουν ὡς ὑπόδειγμα.² Επίσης ἡ γαλλικὴ τέχνη, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς εὑρίσκουν ζωηρὰν ὑποδοχήν, ὥστε δυνάμεθα νὰ διμιλήσωμεν περὶ πνευματικῆς κυριαρχίας τῶν Γάλλων τὸν 18ον αἰῶνα.

³ Άλλ'³ οἱ σημαντικώτεροι τῶν γάλλων συγγραφέων τοῦ 18ου αἰῶνος, δ⁴ Βολταῖρος, δ⁵ Μοντεσκιέ, δ⁶ Διδερό, περὶ τῶν δποίων διμιλήσαμεν, δὲν εἶναι καθαροὶ λογοτέχναι, ἀλλὰ πολιτικοὶ συγγραφεῖς, καὶ πραγματεύονται μᾶλλον κοινωνικὰ προβλήματα.⁷ Η παραδόσις τοῦ 17ου αἰῶνος ἔξηκολούθησε καὶ ὑπάρχουν συγγραφεῖς, οἱ δποίοι συνθέτονται δράματα καὶ μύθους κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου αἰῶνος.⁸ Άλλ'⁹ δπως συμβαίνει συνήθως, τὰ προϊόντα τῆς μιμήσεως στεροῦνται ἀληθινῆς πνοῆς.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

¹⁰ Απὸ τὸ τέλος ἥδη τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ πνευματικὴ κίνησις ἔξαπλοιται διαρκῶς βιορειότερον.¹¹ Η Όλλανδία καὶ ἡ Αγγλία εἶναι ἥδη κέντρα ἐντόνου ζωῆς, ἐνῷ καθυστεροῦν αἱ παλαιαὶ νοτιώτεραι ἐστίαι τοῦ πολιτισμοῦ, Ιταλία καὶ Ισπανία. Εἰς τὴν Αγγλίαν ἀφυπνίζεται τὸ ἀληθινὸν λυρικὸν αἴσθημα, δπως εἰς τὰς N ύ κ τ α σ τοῦ ποιητοῦ Γιούνγκ (Young, 1681 - 1765), καὶ τὸ ἥθυγραφικὸν μυθιστόρημα φθάνει εἰς ἔξαιρετικὴν ἀκμήν.¹² Ο Δανιήλ ντὲ Φόε (Daniel de Foe, 1660 - 1731) γράφει τὸν περίφημον Ροβινσόν Κρούσον καὶ δ Σουΐφτ (Swift, 1667 - 1745) Τὰ Ταξίδια τοῦ Γκούλιβερ.

¹³ Ο Γίρβων (Gibbon, 1737 - 1796) διὰ τῆς εὑρουτάτης πολυμαθείας του, τῆς δξυνοίας, τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς τῶν κειμένων ἔγινεν

X. Θεοδωρίδον — A. Λαζάρου

δόθεμελιωτής τῆς ἐπιστημονικῆς Ἰστορίας εἰς τὸ ἔργον του: Παρακαὶ καὶ πτῶσις τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κατὰ τὸ δεύτερον ήμισυ τοῦ 18ου αἰώνος ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ ζωγράφους ἀνέδειξεν ἡ Γερμανία. Ἡ γερμανικὴ λογοτεχνία ὑπέστη ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐπίδρασιν τῆς κλασικούσσης γαλλικῆς λογοτεχνίας καὶ ἐχρειάσθη ἀγών, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν μίμησιν. Οἱ Γερμανοὶ ἐστράφησαν τότε εἰς τὴν παραδοσιν τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς ποιήσεως καὶ ἀνεκάλυψαν τὸν δημιουργικὸν ποιητής, ὁ **Φρειδερίκος Κλόπστοκ** (Klopstok, 1724 - 1803), ὁ συγγραφεὺς τῆς Μεσιάδος, ὁ δοποῖος ἐδειξεν εἰς τὸν συγχρόνους του τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῆς γερμανικῆς.

Λόγιοι καὶ τεχνοκρίται ἐξήτουν νὰ κατανοήσουν βαθύτερον τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Τὸ 1764 ἐξεδόθη ἡ 'Ιστορία τῆς τέχνης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τοῦ **Βίνκελμαν** (Winckelmann 1717 - 1768), ἡ δοποία ἐδιδε νέαν ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου καλοῦ. Δύο ἔτη ἀργότερα ἐφάνη τὸ σημαντικότατον ἔργον κοιτικῆς τῶν χρόνων τούτων, ὁ **Λαοκόν** τοῦ **Λέσσινγκ** (Lessing, 1729 - 1781). Ὁ Λέσσινγκ ἐπολέμησε τὸν ψευδοκλασσικισμὸν, ἀναφερόμενος εἰς τὴν γνησίαν κλασσικὴν παραδοσιν καὶ προβάλλων ὃς ὑπόδειγμα δραματικῆς τέχνης τὸν Σαίξην. Ἐνῷ ὁ Λέσσινγκ ἐδιδεν εἰς τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν τὴν πρωτεύουσαν θέσιν, ὁ **Χέρδερ** (Herder, 1744 - 1803) ὡς πηγὴν ἐμπνεύσεως ἐκήρυξε τὸ συναίσθημα καὶ τὴν φαντασίαν καὶ προσεπάθησε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν δημιώδη ποίησιν. Τὸ δόνομαστότερον ἔργον του εἶναι ἡ **Φιλοσοφία τῆς Ιστορίας τῆς ἀνθρώπινης τοσούτης**.

Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν αὐτὴν ἥρχισεν ἡ ἀκμὴ τῶν γερμανικῶν γραμμάτων, ἡ ἐποχὴ τῆς Θυλληνής καὶ δράματος (Sturm und Drang), δημοσιεύοντας αὐτὴν οἱ Γερμανοί.

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ἐξεδηλώθη ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ **Γκαίτε** (Goethe, 1749 - 1832). Εἰς τὸ πρῶτον ἀξιόλογον ἔργον του, τὸν **Βέρθερο**, εἰκονίζεται ἡ κατέχουσα τὰς νεαρὰς ψυχὰς ἀνησυχία. Ὁ ὑπεροαισθηματικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς νεαρὸς ἥρως τοῦ μυθιστορήματος δὲν κατορθώνει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸν συνήθη πεζὸν τρόπον. *'Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε'* (Έκδ. 1948) 17

τοῦ βίου, μεταφέρει τὴν ἀφθονον αἰσθηματολογίαν του εἰς τὴν ἔξοχὴν καὶ ἔξ ἀφορμῆς ἐρωτικοῦ ἐπεισοδίου θέτει τέρμα εἰς τὴν ζωήν του. Τὸ ἔργον, συντεταγμένον ὑπὸ μορφὴν ἐπιστολῶν εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν, σχεδὸν οἰκογενειακήν, ἐδημιούργησε σχολῆν, ἀπέκτησε πολλοὺς μιμητὰς καὶ τὸ πάθος, ὑπὸ τοῦ ὅποίου ἐτήκετο δὲ νεαρός Βέρθεο, ὀνόμασταν πάθος τοῦ αἰῶνος (*mal du siècle*).

‘Ο Γκαῖτε ἀνεπτύχθη εἰς ἀξιολογώτατον καλλιτέχνην συνδυάζων τὴν παράδοσιν τοῦ γερμανικοῦ μεσαίωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Γκαῖτε.

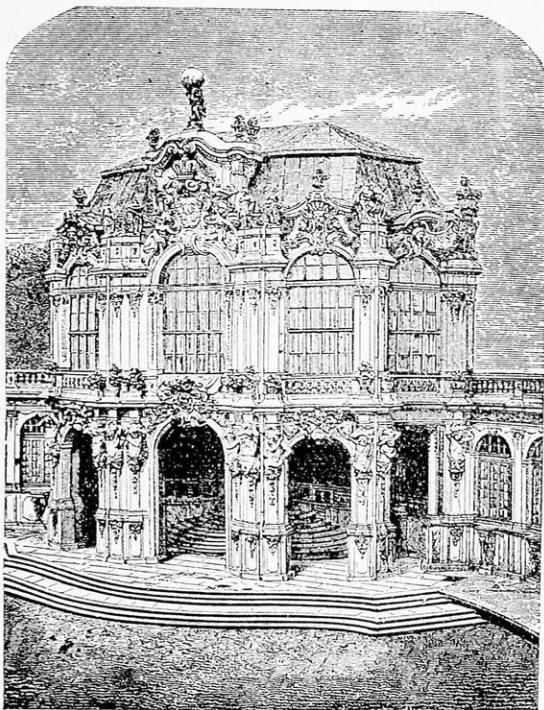
‘Η μεγάλη δημιουργία του εἶναι δὲ **Φάουστ** (Faust). ‘Η-ρως τοῦ ἔργου, τὸ δόποιον ἔχει μορφὴν δράματος χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα σκηνικοῦ ἔργου, ὑποτίθεται δὲ σοφὸς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως Φάουστ, δὲ δόποιος, ἀφοῦ δι’ ὅλου τοῦ βίου ἐκοπίασε ζητῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ προσπαθῶν νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, καταλαμβάνεται ὑπὸ μεταμελείας διὰ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν δόποιον κατηγάλωσε τὴν νεότητα καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ζωήν, δπως δώσῃ εἰς αὐτὴν ἄλλην κατεύθυνσιν.

‘Ο Γκαῖτε συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Φρειδερίκου Σίλλερ (Schiller, 1759-1805), τοῦ δόποίου τὰ νεανικὰ δράματα (Οἶησταί, Φιέσκο, Δὸν Κάρολος) διαπνέονται ἀπὸ θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ πολίτου. ‘Αλλ’ ὁ σχετικῶς βραχὺς βίος τοῦ εὐπαθοῦς ποιητοῦ ὑπῆρξε διαρκῆς δημιουργία. ‘Ο Βαλλενστάϊν, ἡ Μαρία Στούαρτ, ὁ Γουλιέλμος Τέλ, εἶναι ἀπὸ τὰ ἄριστα δραματικὰ δημιουργήματα τῆς Γερμανίας.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Εἰς τὴν τέχνην τοῦ 18ου αἰῶνος ἔγινε σημαντικὴ μεταβολή, ἀνάλογος πρὸς τὰς τάσεις καὶ τὰ ἥθη τῆς ἐποχῆς.

‘Η Ἀρχιτεκτονικὴ φαίνεται νὰ ἀκολουθῇ κατὰ τύπους τὸν οἰκοδομικὸν τρόπον τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ τὰ καλύτερα κατασκευάσματα, ἀνάκτορα, ἐκκλησίαι, ἐνθυμίζουν κατὰ τὸ ἔξωτερικὸν τὰς Βερσαλλίας καὶ ἄλλα κτίσματα Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἐν τούτοις ἥ μεταβολὴ εἶναι αἰσθητή. Τὰ οἰκοδομήματα δὲν ἔχουν οὔτε τὸ μέγεθος

Περίπτερον ἐν Δρέσδῃ, τὸ Zwinger.

οὕτε τὸν βαρὺν καὶ ψυχρὸν δύγκον τοῦ Μπαρόκ. Οἱ καλλιτέχναι ἀποφεύγοντι συστηματικῶς τὴν εὐθυγραμμίαν εἰς τὴν πρόσοψιν καὶ προτιμοῦν τὰς καμπύλας καὶ ἴδιορρύθμους γραμμάς. Τὰ ἀετώματα κάμπτονται καὶ ἐπικρατοῦν τὰ αὐθαίρετα σχέδια καὶ ἥ διακόσμησις διὰ φανταστικῶν φυτῶν, πτηνῶν ἢ δοτρόκων. Γενικῶς ἐπιδιώκουν τὸ ἔλαφόν, τὸ κομψὸν καὶ εὐθυμον.

Σημαντικότερα είναι ή μεταβολή εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν καὶ τὴν ἐπίπλωσιν. Τὰ δωμάτια γίνονται μικρότερα, κατασκευάζονται ίδιαίτερα, ἀπόκρυφα διαμερίσματα, κλίμακες, ἀπὸ τὰς ὁποίας δύνανται τις νὰ εἰσέλθῃ ἢ νὰ ἔξελθῃ χωρὶς νὰ παρατηρῆται. Εἰς τὴν ἐπίπλωσιν καὶ τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐπιδιώκουν τὸ κομψὸν καὶ συγχρόνως ἀναπαυτικόν. Τὰ ἔπιπλα γίνονται μικρότερα καὶ ἀναπαυτικώτερα. Γενικῶς ἐπιζητοῦν τὸ ἀπαλόν, ὅτι ἡσυχάζει τὰς αἰσθήσεις.

Τὴν νοοτροπίαν ταύτην ὠνόμασαν Ροκοκό (Rococo, ἀπὸ τὸ rocaille = ὄστρακον). Τὸ Ροκοκό είναι ή τέχνη τῶν χρόνων τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. Ἡ Στρατιωτικὴ Σχολή, τὸ Μικρὸν Τριαντόν, ἡ Πλατεῖα τῆς Ομονοίας καὶ τὰ δύο μέγαρα τῆς βροχείας πλευρᾶς της, εἶναι τὰ ὠραιότερα δείγματα τῆς τέχνης αὐτῆς, ἡ ὁποία εἰσήχθη καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅπου γάλλοι τεχνίται πολλάκις κατεσκεύασαν ὅμοια ἔργα. Ἀξιόλογα είναι τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασαν πολλοὶ μικροὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας, ίδιως οἱ τῆς Σαξωνίας εἰς τὴν Δρέσδην.

Ομοία τεχνοτροπία ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα δὲν διμιούνται δὲν διανοιαν, ἀλλ᾽ ἔχουν προορισμὸν νὰ τέρψουν τοὺς δρφθαλμούς. Πολλάκις ὅμως εἶναι πλήρη κινήσεως καὶ ζωῆς. Ὁ ἀξιολογώτατος τῶν γάλλων ζωγράφων τῆς περιόδου αὐτῆς Βαττώ (Watteau, 1684 - 1721) ἔζωγράφισε σκηνὰς τοῦ ἀγροτικοῦ βίου καὶ ἔօρτας ποιμένων, ἀλλὰ τὰ πρόσωπα τῶν εἰκόνων εἶναι ἀνδρες καὶ γυναῖκες τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας εἰκονιζόμενοι εἰς ἀγοροτικὸν περιβάλλον (δονομαστότερα ἔργα: Πλούτης Κύθηρα, Γεῦμα μὲν ἐν ὑπαίθρῳ κτλ.).

Τὸν 18ον αἰῶνα ἀκμάζουν ἀξιόλογοι ζωγράφοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως καὶ περιγραφὴν τοῦ καθ' ἥμέραν βίου (ρεαλισμός). Ὁ Ἰδρυτὴς τῆς νέας ἀγγλικῆς ζωγραφικῆς Χόγκαρθ (Hogarth, 1697 - 1764), δόλλανδικῆς καταγωγῆς, παρέστησε τὸν βίον τῶν ἀκαταστάτων καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀμελείας καὶ ἀσωτίας καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἡθικῆς γελοιογραφίας (ἔργα: Ἱστορία ὑπερθρόνιας, Ἱστορία αἰσθήσεως, Ὁ γάμος κατὰ τὸν συρμόν). Οἱ δὲ δύο μεγάλοι ἀγγλοί ζωγράφοι τοῦ αἰῶνος, ὁ Ρέινολδς (Reynolds, 1723 - 1792) καὶ ὁ Γκέινσμπρο (Gainsborough, 1727 - 1788) ἦσαν ἔξοχοι

προσωπογράφοι καὶ ζωγράφοι τοπίων κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Βαττώ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ἔχομεν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ κλασικὸν πρότυπον, ἡ δποία ἐνισχύεται διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν δύο ἀρχαίων πόλεων, τῆς Πομπηίας καὶ τοῦ Ἡρακλείου. Εἰς τὸν Παρισίους καὶ ἀλλαχοῦ κτίζουν ναοὺς καὶ μέγαρα μὲ ἀρχαῖς οντα ωυθμόν. Ὁ Ναπολέων ἰδρεῖ θριαμβευτικὰς ἀψίδας καὶ στήλας, ἀν δποῖαι ἀπομιμοῦνται τὰς ωμαϊκὰς ἀψίδας καὶ τὴν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας θέλει νὰ καταστήσῃ τὸ Μόναχον πόλιν τῶν μνημείων καὶ οἱ ἀρχιτέκτονές του κατασκευάζουν Στοάς καὶ Προοπύλαια ἀπομιμούμενοι τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπίσης ἡ διακόσμησις καὶ τὰ ἐπιπλα γίνονται ἀπλούστερα καὶ εὐθυγραμμότερα (ουθμὸς empire).

Οἱ γλύπται φρονοῦν, δτι ἡ ὑψηλὴ τέχνη εἶναι τὸ ἡρωικόν, τὸ δποῖον ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ γυμνοῦ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀρχαίων. Ἡ κομψὴ καὶ περίτεχνος γλυπτικὴ τοῦ 18ου αἰῶνος δὲν ἐκτιμᾶται πλέον καὶ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, δτι μόνον ἀπομιμούμενοι τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα δύνανται νὰ ἐπιτύχουν τὸ ἰδεῶδες νόαιον. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος δύο γλύπται ἀπολαύουν μεγάλης φήμης, ὁ Ιταλὸς **Κανόβα** (Canova, 1757 - 1822) καὶ ὁ δανὸς **Τορβάλδσεν** (Thorwaldsen, 1770 - 1844), οἱ δποῖοι ἔζησαν καὶ εἰργάσθησαν εἰς τὴν Ρώμην. Καὶ οἱ δύο εἶχον μεγάλην εὐχέρειαν καὶ παρήγαγον μέγα πλῆθος ἔργων ἀπομιμούμενοι τὴν κανονικότητα τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων.

Ομοιαὶ τάσεις ἐπικρατοῦν καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ παραμελεῖται ἡ πρωτότυπος καὶ πλήρης ζωῆς τέχνη τοῦ 18ου αἰῶνος. Ὁ ἥγετης τῆς κλασικιζούσης ζωγραφικῆς, ὁ γάλλος **Δαυΐδ** (David, 1748-1825), δ κατ' ἔξοχὴν ζωγράφος τῶν χρόνων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν ζωγραφικὴν ἀνακαλῶν εἰς τὴν ζωὴν τὰς συμμετρικὰς γραμμὰς καὶ τὴν ἀμονίαν τῆς μυϊκῆς διαπλάσεως τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ δεσπόζει ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη (ἔργα: "Ορκος τῶν Ορατίων, Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας, αἱ Σαβίνιαι). Οἱ δνομαστότεροι ζωγράφοι τῶν χρόνων τούτων εἶναι μαθηταί του.

ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Ἡ ζωηρὰ ἐπιστημονικὴ κίνησις τοῦ 17ου αἰῶνος ἔξηκολούθησε καὶ κατὰ τὸν 18ον. Αἱ συνθῆκαι τῆς ἐπιστημονικῆς ἔργασίας δὲν ἥλ-

λαξαν. Οι ἐπιστήμονες δὲν εἶναι γενικῶς εἰδικοὶ ἀλλ᾽ ἔρασιτέχναι καλ- λιεργοῦντες τὰς ἐπιστήμας, δπως π.χ. ὁ Λαβιοαζιέ, ὁ δημιουργὸς τῆς χημείας, εἶναι μισθωτὴς φόρων. Αἱ κυβερνήσεις ὅμως ὑποστηρίζουν προθυμότερον τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἵδρυνον ἀκαδημίας καὶ δι- οργανώνονταν ἀποστολάς.

Ἡ Γαλλία ἔχει ἀξιολόγους σοφούς, ἵδιως μαθηματικούς, τῶν δποίων ὁ διασημότερος **Λαπλάς** (Laplace, 1749 - 1827) γράφει τὰ κυριώτερα ἔργα του κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος. Τὴν σημαντι- κωτέραν πρόσδοτον σημειώνει πάλιν ἡ φυσικὴ. Κατασκευάζουν ἀκρι- βέστερον μέτρον διὰ τὴν μέτρησιν τῆς θερμότητος, τὸ θερμόμετρον ε- τροφον μὲν ἕνδραγγυρον, ὁ Fahrenheit εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1724), ὁ Ré- aumur εἰς τὴν Γαλλίαν (1730), ὁ Celsius εἰς τὴν Σουηδίαν (1742). Οἱ ἀδελφοὶ **Μογκολφιέ** (Montgolfier) κατασκευάζουν τὸ ἀερόστατον (1783), ὁ [σκῶτος] **Ούάτ** (Watt) τροποποιεῖ τὴν ἀτμομηχανήν, τῆς δποίας τὴν πρώτην ἰδέαν εἶχε συλλάβει ὁ γάλλος **Παπέν** (Papin) ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', καθιστᾶς αὐτὴν παραγωγικὴν κινητικῆς δυνάμεως καὶ τὴν χρησιμοποιεῖ εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ εἰς τὰ ὑφαντήρια. Βραδύτερον ἔγινε προσπάθεια νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν διὰ τὴν κίνησιν ἀμαξῶν καὶ πλοίων. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως καθυστερεῖ τὴν ἔφευροσιν. Ἡ μελέτη τοῦ ἡλεκτρισμοῦ φέρει εἰς δια- φόρους παρατηρήσεις καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀλεξινού στον ου- οντὸ τοῦ ἀμερικανοῦ **Φραγκλίνου**, τοῦ πρώτου πρακτικοῦ πορίσματος τῶν μελετῶν αὐτῶν.

Ἡ Χρυσία ἀναπτύσσεται εἰς ἐπιστήμην ὑπὸ τοῦ **Λαβιοαζιέ** (Lavoisier, 1743 - 1794), ὁ δποίος δρίζει τὴν μέθοδόν της. Διαπι- στώσας, ὅτι ἡ ὑλὴ δύναται νὰ ἀλλάσσῃ μορφήν, ἀλλὰ ὅτι διατηρεῖ πάν- τοτε τὸ βάρος, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ ζυγὸς εἶναι ἀλάνθαστον δργανον εἰς πᾶσαν χημικὴν ἔρευναν. Ὁ Λαβιοαζιέ ἔξηκριβώσε τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀέρος καὶ τὴν σημασίαν τοῦ δέξυγόνου εἰς τὴν καῦσιν. Ἐπίσης κατώρ- θωσε διὸ ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως νὰ δείξῃ τὰ συστατικὰ τοῦ ὕδατος.

Αἱ φυσιολογικαὶ ἐπιστῆμαι σημειώνουν ἐπίσης μεγάλας προόδους. Ὁ σουηδὸς **Λιννέ** (Linnaeus, 1707 - 1778) ἐμελέτησε τὸ φυτικὸν βασί- λειον καὶ εἰσήγαγε γενικὸν σύστημα ταξινομήσεως τῶν φυτῶν καὶ δηνοματολογίαν, ἥ δποία ἔγινε δεκτὴ γενικῶς καὶ χρησιμοποιεῖται ἀκόμη σήμερον. Φήμην μεγάλου φυσιοδίφου ἀπέκτησε καὶ ὁ γάλλος **Μπυφφόν** (Buffon, 1709 - 1788), τοῦ δποίου τὰ συγγράμματα πλὴν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας εἶναι ἔξαιρετα λογοτεχνήματα.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οἱ σοφοὶ τοῦ 17ου αἰῶνος, δὲ Descartes, δὲ Spinoza, δὲ Leibniz, ἔδεχοντο ἀκόμη, ὅτι δὲ ἄνθρωπος φέρει ἐκ γενετῆς μερικὰς γνώσεις, τὰς λεγομένας ἐμφύτευτας οὐσίας, δπως εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς οὐσίας τοῦ τελείου κλπ., καὶ ὅτι ἀναλύοντες αὐτὰς δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν δορθήν ἀντίληψιν περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς προελεύσεως τοῦ κόσμου, περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν τῆς ἐμπειρίας. Γενικῶς, οἱ παλαιότεροι σοφοὶ εἶχον δώσει μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔδεχοντο, ὅτι ἡ βαθυτέρα οὖσία τοῦ παντὸς εἶναι τὸ πνεῦμα.

Κατὰ τῆς δοξασίας αὐτῆς ἔγινε ζωηρὰ ἀντίδρασις ἰδίως τὸν 18ον αἰῶνα. Ὁ διάσημος ἀγγλος φιλόσοφος **Τζέν Λόκκη** (John Locke, 1632 - 1704), τοῦ δοποίου ἔγγνωσίσαμεν τὰς πολιτικὰς ἰδέας, ὑπεστήριξεν, ὅτι αἱ γνώσεις μας ἔχουν ἀρχὴν τὴν ἐμπειρίαν. Ἐμφυτοὶ ἔννοιαι δὲν ὑπάρχουν, ἀντιθέτως, ὅλαι αἱ γνώσεις μας, ἀκόμη καὶ αἱ πλέον ἀφρογημέναι ἔννοιαι, πηγὴν ἔχουν τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῶν μὲ τὴν νόησιν. Ὅθεν ἡ περίφημος ἀρχὴ ὁ ὑδὲν ἐν τῇ νοήσει, ὁ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει. Τοιουτοτρόπως ἔδιδετο πολὺ μεγάλη σημασία εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ εἰς τὸν ἔξωτεροικὸν κόσμον, δὲ δοποῖς ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 17ου αἰῶνος ἐνισχύθη ἡ δοξασία αὐτὴ καὶ οἱ γάλλοι φιλόσοφοι καὶ ψυχολόγοι ἔδιδαξαν, ὅτι αἱ γνώσεις μας προέρχονται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μόνον καὶ τέλος, ὅτι ἡ βασικὴ οὖσία τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ὕλη. Τοιουτοτρόπως ἐπεκράτησαν, εἰς τὴν Γαλλίαν ἰδίως, αἰσθήσεις καὶ τέλος.

Ἡ τάσις αὕτη δὲν ἥργησε νὰ γεννήσῃ ἀντίδρασιν. Ὁ γερμανὸς **Εμμανουὴλ Κάντ** (Kant, 1724 - 1804) ἐπεχείρησε νὰ ἀποδεῖξῃ, ὅτι εἶχον ἀδικον οἱ δοπαδοὶ τῶν δύο ἀντιθέτων ἀντιλήψεων. Τὸ βασικὸν σφάλμα τῶν παλαιοτέρων φιλοσόφων ἦτο, κατὰ τὸν Κάντ, ὅτι ἐπίστευον, ὅτι τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἴκανὸν νὰ λύσῃ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας, τὴν προέλευσιν τοῦ κόσμου, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν οὖσίαν τῆς ψυχῆς. Πρέπει, κατὰ τὸν Κάντ, νὰ ἀντιστρέψωμεν τὸ πρόβλημα, νὰ ἔξετάσωμεν δηλαδή, ἀν τὸ λογικὸν μας εἶναι εἰς θέσιν νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα αὐτα. Ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν κριτικὴν τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ ὀνομάζεται κριτικὴ φιλοσοφία καὶ

τὸ κύριον ἔργον του ἐπιγράφεται: Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου. 'Ο Κάντ φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἶναι ματαιοπονία νὰ θέλωμεν νὰ λύσωμεν μὲ τὸ λογικὸν τὰ παλαιὰ προβλήματα τῆς μεταφυσικῆς καὶ ὅτι τὸ κύριον ἔργον τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἡθική. 'Ο ἕδιος ἔδιδαξε τὴν καθαρὰν ἡθικήν, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀξία τῶν πράξεων ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὴν διάθεσιν, ἀπὸ τὴν ἡθικὴν βούλησιν.

'Ο Κάντ ἔδωσε νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἡ δποία ὀνομάσθη ἴδεαλισμός, καὶ ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τὸν Σωκράτην, οὕτω κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰώνος ἀπὸ τὸν Κάντ ἔξηλθεν ὀλόκληρος γενεὰ φιλοσόφων, τῶν δποίων οἱ σημαντικῷεροι εἶναι ὁ **Φίχτε** (Fichte, 1762 - 1814), ὁ **Σέλλιγγ** (Schelling, 1775 - 1854) καὶ ὁ **Χέγκελ** (Hegel, 1770 - 1831).

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

(1453 - 1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

ΜΕΓΙΣΤΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'

‘Ο Μωάμεθ Β’ (1451 - 1481), ἀφοῦ τὸ 1453 ἐκυρίευσε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν προμαχῶνα τῆς Βαλκανικῆς, ἐνεφανίσθη ὡς θεία μάστιξ τῶν δυναστειῶν τῆς Ρούμελης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Μετ’ ὀλίγον δλη σχεδὸν ἥ ‘Ελληνικὴ Χερσόνησος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ὁθωμανούς.

‘Ο Μωάμεθ κατέλυσε τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν Πελοπόννησον. ‘Ο Θωμᾶς Παλαιολόγος ἐδραπέτευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου βραδύτερον δὲ νίός του Ἀνδρέας ἐπώλησε τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου δικαιώματά του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Η’, δὲ δποῖος ὀνειρεύετο σταυροφορίαν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν. Κατελήφθησαν συγχρόνως τὰ φραγκικὰ κράτη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν, ἐνῷ ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς οἱ Τούρκοι ἀπέσπασαν τὴν Εύβοιαν καὶ τὴν Χίον, ἀπὸ τοὺς Γενοάτας τὴν Λέσβον. Τοιουτορόπως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἔλληνικῶν χωρῶν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Τούρκους ἦδη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 15ου αἰῶνος. Οἱ Ἐνετοὶ διετήρουν ἀκόμη τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς Ἰονίους νήσους καθὼς καὶ λιμένας τῆς Πελοποννήσου ὅπως καὶ τὴν Ναύπακτον, ἥ δὲ Ρόδος κατείχετο ὑπὸ τῶν ἵπποτῶν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου.

Πρὸς δυσμάς δὲ Μωάμεθ προσέβαλε τὸ Βελιγράδιον καὶ παρὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ περιφήμου βοεβόδα τῆς Τρανσυλβανίας Ἰωάννου Ούνιαδον ἥ Σερβία ὑπέκυψε, διότι οἱ γαιοκτήμονες τῆς Σερβίας, οἱ βογιάροι, ὁρθόδοξοι τὸ θρήσκευμα, προετίμησαν τὴν κυριαρχίαν

τοῦ σουλτάνου. Μόνον τὸ Βελιγράδιον, τὸ δποῖον ὑπερήσπισεν ἡρωϊκῶς δὲ Ούνιάδης, δὲν παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἔμεινε μέχρι τοῦ 1521 συνοφιακὸν φρούριον τῆς Οὐγγαρίας. Ἡ Σερβία ἐγινε τουρκικὴ ἐπαρχία τὸ 1459 καὶ τὸ 1464 κατελήφθη ἡ Βοσνία καὶ μετ' ὀλίγον ἡ Ἐρζεγοβίνη. Εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν δὲ περίφημος **Σκενδέρμπεης** κατεφρόνει τὴν ἴσχὺν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' ὅταν ἀπέθανε γέρων ἡδη (1468), ἡ χώρα περιῆλθεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τοῦ σουλτάνου.

Οἱ Τούρκοι ἀπέβανον ἡδη κίνδυνος διὰ τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰσέδυσεν εἰς τὴν Ἰνετικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Φριούλη, κατέλαβε τὴν γέφυραν τῆς Γκορίτσιας ἐπὶ τοῦ Ἱζόντζο καὶ τὸ τουρκικὸν ἵππικὸν ἐπέδραμε τὴν ἐνετικὴν πεδιάδα. Τὸ 1480 δὲ τουρκικὸς στόλος κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὸ Ὁροάντο, ἐφόνευσε τὸν διοικητὴν καὶ ἀπήγαγε 12 χιλ. αἰχμαλώτους.

Τὸ 1481, ὅταν ἀπέθανεν δὲ Μωάμεθ, δὴ οὐ Μ. Ἀσία καὶ ὅλη ἡ χώρα μετεῖν τοῦ Σάβου, τοῦ Δὸν καὶ τοῦ Ταινάρου (ἐκτὸς τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Μάνης) εἶχον γίνει τουρκικαί.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΣΤ' ΑΙΩΝΟΣ

Αἱ κατακτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Διὰ τοῦτο, οἵ δύο οὖτοι αἰῶνες, δὲ 15ος καὶ δὲ 16ος, εἰς τὴν ἴστοριάν ὀνομάζονται αἰῶνες τῶν μεγάλων τουρκικῶν κατακτήσεων. Εἰς τὸ ὑψηστὸν σημεῖον ἐφθασεν ἡ ἴσχὺς τῶν Ὀθωμανῶν ἐπὶ τῶν δύο Σουλτάνων Σελίμ Α' καὶ Σουλεϋμάν Β'.

Ο Σελίμ Α' (1512-1520) ἦτο ἄγριος καὶ αἷμοχαρίς. Κατέλαβε τὸν θρόνον διὰ στάσεως κατὰ τοῦ πατρός του Βαγιαζίτη, τὸν δποῖον πιθανῶς ἐδολοφόνησεν, δπως καὶ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του.

Πρῶτος μετεῖν τῶν σουλτάνων συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἔξισλαμίσῃ τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος διέτρεξε τότε σοβαρώτατον κίνδυνον, τὸν δποῖον ἀπέτρεψεν ἡ ἐπιτήδειος πολιτικὴ τοῦ πατριαρχείου.

Ο Σελίμ κατέκτησε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τὰς χώρας ταύτας ἔξουσίαζον μογγόλοι ἵππεῖς, οἵ καλούμενοι Μαμελούκοι (δοῦλοι), τοὺς δποίους οἵ Χαλίφαι τῆς Βαγδάτης εἶχον προσλάβει ὡς μισθοφόρους κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ο ἀρχηγὸς αὐτῶν ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ σουλτάνου τῆς Αἴγυπτου καὶ ἔξουσίαζε τὴν Συρίαν. Οἱ Μαμελούκοι ἡττήθησαν παρὰ τὸ Χαλέπιον καί, ὅταν δὲ Σελίμ εἰσῆλθεν

εἰς τὴν πόλιν ταύτην, δ ἵεροκηρυξ τοῦ μεγάλου τεμένους προσεφώνησεν αὐτὸν ὑπήρχε τῇ ν τῷ δύο ἵερῷ πόλεων Μέκκα καὶ αἱ Μεδινᾶς. Οὕτως οἱ σουλτάνοι τῆς Τουρκίας ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ Χαλίφου, δηλαδὴ τοποτηρητοῦ τοῦ Προφήτου.

Ο Σουλεύμαν Β' (1520 - 1566) εἶναι δ ὀνομαστότερος τῶν τούρκων δυναστῶν, σύγχρονος Καρολού Ε', Φραγκίσκου Α', τοῦ πάπα Λέοντος Ι' καὶ τοῦ Λουθήρου. Εὑρωπαῖοι συγγραφεῖς διέλαβον ἐκτενῶς περὶ αὐτοῦ, εὐρωπαῖοι ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτὸν καὶ σφόζονται μακραὶ ἐκθέσεις τῶν βενετῶν πρεσβευτῶν περὶ αὐτοῦ. Οἱ Εὑρωπαῖοι ὠνόμασαν αὐτὸν Μεγαλοπόρος (Magnifice) καὶ οἱ Τούρκοι Γιαβούν (ᾶξιον) καὶ Κανούν (νομοθέτην).

Ο Σουλεύμανδὸν διεκρίθη ὡς πολεμιστής, ὡς προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ νομοθέτης. Μόλις ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν, κατέρριψε τὰ δύο προπύργια τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Ρόδον. Τὸ 1521 δ Σουλεύμαν μετὰ πολιορκίαν ἔξι ἑβδομάδων ἔγινε κύριος τοῦ Βελιγραδίου, τὸ δποῖον διὰ πρώτην φρούριον ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων μετὰ μακροὺς καὶ πεισματώδεις ἀγῶνας. Ἡ Ρόδος ἔπεσε μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν τῶν ἴπποτῶν, οἱ δποῖοι ἀποχωρήσαντες ὑπόσπονδοι ἐκ τῆς νήσου ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μάλταν (1522). Ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ οἱ εὐρωπαῖοι ἥγεμόνες ἔπειζήτησαν τὴν συμμαχίαν τοῦ Σουλεύμαν. Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκίσκος Α', ἡτηθεὶς (μάχη Πανίας, 1525) εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ Καρόλου Ε' καὶ αἰχμαλωτισθείς, ἔστειλεν ἀπεσταλμένον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπικαλούμενος τὴν συνδομὴν τοῦ ἰσχυροῦ σουλτάνου. Σφόζονται ἐπιστολαὶ τοῦ Σουλεύμαν, εἰς τὰς δποίας πλήρης ἀσιατικοῦ κόμπου διμιλεῖ περὶ τῆς δυνάμεως τού.

Ο σουλτάνος προσέβαλε μετὰ ταῦτα τὴν Ογγαρίαν (1526). Μὲ τὸ ἰσχυρὸν καὶ φιλοπόλεμον πεζικὸν τῶν Γενιτσάρων, μὲ τὸ τοξοφόρον ἴππικὸν τῶν Ἀκιντζήδων, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὸ σῶμα τῶν σκαπανέων οἱ Τούρκοι ἔγιναν ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν Εὐρώπην. Ἀνερχόμενοι τὴν δδὸν τοῦ Δουνάβεως ἔζήτησαν νὰ τὴν πλήξουν εἰς τὴν καρδίαν. Εἰς τὴν περίφημον μάχην τοῦ Μοհάζ (Mohacz, πόλις τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐπὶ τοῦ Λουνάβεως, 1526) συνετοίβη τὸ ουγγρικὸν ἴππικόν, δ βασιλεὺς τῆς Ογγαρίας Λούδοβικος Β' ἐφονεύθη καὶ οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Βούδαν καὶ κατασκευάσαντες πελω-

ρίαν γέφυραν διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ κατέλαβον τὴν Πέσταν. Μέρος ἀπὸ τοὺς Οὐγγρούς εὐγενεῖς ἔδωκαν τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν ἀρχιδόνικον αὐτῆς Αὐτοκράτορίας Φερδινάνδον, ἀδελφὸν τοῦ Λουδοβίκου Β', ἐνῷ δὲ Σουλεύμανὸν ὑπεστήριξε τὸν ἀνταγωνιστὴν ἐκείνου Ἰωάννην Ζαπόλιαν. Ἐπειδὴ δὲ διάχιδον κατὰ τὴν ἀπουσίαν του κατέλαβε τὴν Πέσταν, δὲ Σουλεύμανὸν παρεσκεύασε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ προήλασε μέχρι τῶν

1529 προσθέτων τῆς Βιέννης. Μετὸν δὲ λίγον 250 χιλ. στρατοῦ μὲ 300 τηλεβόλα περιεκύλωσαν τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν, τὴν δόποιαν ὑπερήσπιζον 16 χιλ. στρατὸς μὲ 72 τηλεβόλα. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι ὑπερχώρησαν πρὸ τῆς ἀνωτέρας πολεμικῆς τέχνης τῶν Εὐρωπαίων.

Ἡ κατάληψις τῆς Ρόδου ἤνοιξεν εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ὁ σουλτάνος διώρισε τότε δραγματὴν καὶ διοικητὴν τοῦ στόλου του τὸν περίφημον πειρατὴν ἄρχοντα τοῦ Ἀλγερίου **Χαϊρεδίνην Βαρθαρόσσαν**. Ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα εἶδε τότε ἡμέρας δόξης καὶ οἱ ἀλγερινοὶ πειραταὶ διέσπειραν τὸν τρόμον εἰς τὴν Μεσόγειον λαφυραγωγοῦντες τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπάγοντες αἰχμαλώτους τοὺς ἐπιβάτας. Διὰ ταῦτα ἡ κατὰ τῆς Τύνιδος ἐκστρατεία Καρόλου τοῦ Ε΄ ἔλαβε χαρακτήρα σταυροφορίας. Τὸ φρούριον κατελήφθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, δὲ Χαϊρεδίνην ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Τύνιδα καὶ χιλιάδες αἰχμαλώτων ἥλευθεροώθησαν.

Ἐπὶ τοῦ νεοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σουλεύμανὸν **Σελὴνον Β'** (1566 - 1574) οἱ Τούρκοι κατέλαβον τὴν Κύπρον ἐκδιώξαντες τοὺς Ἐνετούς. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἥπειλει ἥδη τὴν Κρήτην καὶ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Τότε δὲ Πάπας Πίπος Ε΄ ἤνωσεν εἰς ἵερὰν συμμαχίαν τὴν Ἐνετίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τοὺς ἴππότας τοῦ Ἅγιου Ιωάννου. Ναύαρχος τοῦ ἱνωμένου χριστιανικοῦ στόλου ἦτο δὲ τεροθαλής ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου Β΄ **Δόν Ιωάννης ὁ Αὐστριακὸς** (Don Juan d’Austria) μόλις εἰκοσιδύον ἔτῶν, ἀλλ’ ἥδη ἐνδοξος ἀπὸ τοὺς πολέμους κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ χριστιανικὸς στόλος προσέβαλε κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τὸν μωαμεθανικὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ Αίγυπτίους, Ἀλγερινοὺς καὶ Τούρκους καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ναυμαχίαν, ἡ δόπια εἶναι μία τῶν ἀξιολογωτάτων τῆς ιστορίας, δὲ μωαμεθανικὸς στόλος κατεστράφη διοσχερῶς. Ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐχαιρέτησε τὸν Ἰωάννην τὸν Αὐστριακὸν ὡς θεόπεμπτον σωτῆρα. Αὕτη

εἶναι ἡ ὀνομαστὴ Ν αὐ μ αχ ἵ α τῆς Ν αυ π ἄ κ τ ο υ (Lepanto, 1571). Ἡ ἀποτυχία τῆς Βιέννης καὶ ἡ καταστροφὴ εἰς τὴν Ναύπακτον ἔθεσαν φραγμὸν εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὸν 17ον αἰώνα ἥδη ἀρχίζει ἡ ἐσωτερικὴ παραλυσις.

ΑΝΑΧΑΙΤΙΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΝ

Μετὰ τοὺς μεγάλους σουλτάνους τοῦ 16ου αἰώνος, τὸν Σελίμ Α' καὶ τὸν Σουλεύμαν Β', αἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων κατ' οὓσιαν ἔστα-

Ἡ Τουρκία τὸν 17ον αἰώνα.

μάτησαν. Ἡ εἰρήνη τοῦ 1606 πρὸς τὴν Αὐστρίαν, συναφθεῖσα ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ status quo ante, εἶχε θέσει τέρομα εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομήν. Ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῆς ἀρχῆς διετηρήθη ἐπὶ τι διάστημα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς δομῆς πρὸς διαρπαγήν, ἡ δομὴ δομῶς ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀπολαύσεως τῶν κεκτημένων. Στάσεις τῶν Γενιτσάρων καὶ μηχανορραφίαι τοῦ χαρεμίου ὑπέσκαπτον τὴν τουρκικὴν ἴσχυν, ὡστε ἥδη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰώνος τὸ διορατικὸν βλέμμα τῶν εὑρωπαίων διπλωματῶν διέβλεπε τὸ σπέόμα τῆς παρακμῆς.

‘Ο περιβόητος σουλτάνος Μουράτ Δ' (1623 - 1640), σύγχρονος

τοῦ Ρισελιέ, μὲ βίαια μέσα καὶ παροδικῶς μόνον ἀνεχαίτισε τὴν προϊ-
οῦσαν ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν. Αἱ κεφαλαὶ τῶν μεγάλων βεζυρῶν
ἐπιπτὸν ὅπως ἐπὶ Σελὶμ τοῦ αἵμοζαροῦς καὶ τὸ πρῶτον ἀπεκεφαλίσθη
δι Σεζουλισλάμης καὶ δι πατριάρχης **Κύριλλος Λούκαρης** ἐπεσε
θῦμα τῆς θηριωδίας τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν ορδιουργιῶν τῶν Ἱη-
σουνίτῶν τοῦ Γαλατᾶ.

‘Η εἰρήνη διετηρήθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη λόγῳ τῆς ἀναρχίας
εἰς τὸ κράτος καὶ τῆς ἐξασθενήσεως τοῦ πολεμικοῦ φρονήματος.

ΟΙ ΚΙΟΠΡΟΥΛΗΔΕΣ (1656-1710)

Τὴν ἀναρχίαν ἐσταμάτησαν ἐπὶ τινα καιρὸν κατὰ τὸ δεύτερον
ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κιοπρούληδων μεγάλοι
βεζύραι.

‘Ο ἐνεργητικὸς σουλτάνος **Μωάμεθ Δ'** (1648 - 1687) ἐκάλεσεν
ώς βεζυρῆν τὸν πρῶτον Κιοπρούλην, τὸν Μεχμέτ, διόποιος ἵδρυσεν,
οὗτος εἰπεῖν, πραγματικὴν δυναστείαν, ἥ διποία ἔδωσε πέντε μεγάλους
βεζύρας. Οἱ Κιοπρούληδες ἦσαν μουσουλμᾶνοι ἀλβανοί, ἐγκατεστημέ-
νοι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ο πρῶτος ἀπὸ αὐτοὺς **Μεχμέτ Κιοπρούλης**, πρώην βοηθός
μαγείρου εἰς τὸ ἀνάκτορον (σαρᾶ), ἐβδομηκοντούτης ἥδη, μὴ γνωρί-
ζων γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἥτο δραστήριος μέχοις ἀγριότητος καὶ
εἶχεν ἔμφυτον εὐφρύναν, ἐπεβλήθη καὶ ἤσκησε δικτατορικὴν ἔξουσίαν.
‘Απεκεφάλισεν ἥ ἔρωψεν εἰς τὸν Βόσπορον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος
τῆς ἀρχῆς του 4 χιλιάδας καὶ εἰς 30 χιλιάδας ὑπολογίζουν τὰ θύματα
τῆς πενταετοῦς βεζυρείας του (1656 - 1661). Μεταξὺ τῶν θυμάτων
ἥτο καὶ δι πατριάρχης Παρθένιος.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1645-1669)

Καθ' ὃν χρόνον δι Τριακονταετῆς πόλεμος ἐμαίνετο εἰς τὴν Εὐ-
ρώπην, οἱ Τούρκοι παρεσκεύασαν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς
Κρήτης, τὴν διποίαν κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. ‘Αποβιβασθέντες τὸ 1645
εἰς τὴν νῆσον κατέλαβον ἀμέσως τὰ Χανιά καὶ τὴν Σούδαν καὶ τὸ
1648 ἥρχισαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεγάλου Καστρού, δηλαδὴ
τοῦ Ἡρακλείου (Candia). Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐθραυσθη-
σαν πρὸ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ φρου-

ρίου καὶ ἡ πολιορκία, διαρκέσασα ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ 25 ἔτη, ἔγινεν δύνομαστή.

Ἐπὶ τῶν Κιοπρούλήδων οἱ Τοῦρκοι ἐνέτειναν τὰς προσπαθείας των. Τὸ 1666 ἔξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ὁ δεύτερος Κιοπρούλῆς, ὁ Ἀχμέτ, υῖδος τοῦ πρώτου, ἀνήρ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του, ἀνεπτυγμένος καὶ ἡπιώτερος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς διερμηνέα τὸν Ἑλληνα Παναγιώτην Νικούσιον. Τὴν ἄμυναν διηνέθυνεν ὁ ὀνομαστὸς ἐνετὸς στρατηγὸς Φραγκισκός Μοροζίνης.

Συγχρόνως, διὰ νὰ παρακαλύσουν οἱ Τοῦρκοι πᾶσαν βοήθειαν τῶν Εὐρωπαίων πρὸς τοὺς Ἐνετούς, εἰσέβαλον τὸ 1663 μὲ 250.000 στρατὸν καὶ 145 τηλεβόλα εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν κατεχόμενον τμῆμα τῆς Ονυγγαρίας. Ὁ Πάπας ἐκάλεσε τὸν χριστιανικὸν κόσμον εἰς βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α'. Μόνος ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἔστειλεν 6000 ἄνδρας καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐνικήθη εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην, τῆς δοπίας τὴν ἔκβασιν ἔχοινεν ἡ ἀκατάσχετος δρμὴ τῶν «κορασίων», δηποτὲ ἔξελαβεν ὁ μέγας βεζύρης τοὺς περουκοφόρους ἴπετες τοῦ Λουδοβίκου.

Ἄλλο ἀντὸ δὲν ἔσωσε τὸ Κάστρον (Ἡράκλειον). Τὴν 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1669 ὁ Μοροζίνης ἥναγκασθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀφοῦ εἶχεν ὑποστῆ 63 ἐπιθέσεις καὶ ἐπεχείρησεν 80 ἔξόδους. Οἱ 1669 Τοῦρκοι ἔχασαν 100.000 ἀνθρώπους, οἱ Ἐνετοὶ 30.000. Εἰς τὸ Κάστρον εἶχον ἀπομείνει μόνον 4000. Τὰς διαπραγματεύσεις διηνέθυνεν ὁ Νικούσιος. Ἄπο τότε ἡ Κρήτη ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Ο νέος μέγας βεζύρης **Καρόλα Μουσταφᾶς**, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῷ τοῦ Ἀχμέτ καὶ διάδοχος ἐκείνου, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀναγεννηθεῖσαν δύναμιν τῆς Τουρκίας διὰ μεγάλην ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Εὐρωπῆς φιλοδοξῶν νὰ ἐπιτύχῃ ὅ,τι δὲν κατώρθωσε πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ὁ Μεγαλοπερπής Σουλεϋμάν. Ἡτο ματαιόδοξος, ἀπληστος εἰς πλοῦτον καὶ ἡ πολυτέλεια του ὑπερέβαινε τὴν σουλτανικήν.

Ἡ Αὐστρία εὑδίσκετο εἰς ἀδυναμίαν ἔνεκα τοῦ ἐναντίον αὐτῆς πολέμου τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Οἱ εὐγενεῖς τῆς Ονυγγαρίας εἶχον ἔξεγερθη κατὰ τοῦ Λεοπόλδου, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰς ἐλευθερίας καὶ τὸν προτεσταντισμόν των, καὶ ἐκάλεσαν, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ

ἰσχυροτέρους ἐξ αὐτῶν **Τέκελι** (Tököl), τοὺς Ὁθωμανοὺς εἰς βοήθειαν (1683).

Ο Καρᾶ Μουσταφᾶς εἰσέβαλε μὲ 200.000 εἰς τὴν Ούγγαρίαν, δὲν συνήντησεν ἀντίστασιν καί, ὑπερήφανος διὰ τὰς ταχείας ἐπιτυχίας του, ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης, τὴν ὅποιαν ὑπερήσπιζον 10 χιλιάδες στρατὸς καὶ ὥπλισμένοι πολῖται, ὡς καὶ φοιτηταί. Ἐπὶ 60 1683 ἡμέρας ἡ ἄμυνα ἦτο ἡρωικὴ καὶ ἡ ἐπίθεσις μανιώδης. Σχεδὸν 100 οἱ προμαχῶνες εἶχον κυριευθῆ ἢ ἀνατιναχθῆ μὲ ὑπονόμους. Οἱ Γενίτσαροι ἐξήτουν τὴν γενικὴν ἔφοδον. Ἀλλ᾽ ὁ Μουσταφᾶς μὴ θέλων νὰ περιέλθουν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν οἱ πλούσιοι θησαυροὶ τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης ἀνέβαλλε καὶ ἡ φιλαργυρία του ἐπέτρεψεν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, ἰδίως εἰς τὸ πολωνικὸν ἵππικὸν ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἰωάννην Σοβιέσκι, νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως.

Οἱ Γενίτσαροι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐγκαταλείψαντες 300 τηλεβόλα (μάχη Κάλενμπεργ, Kahlen Berg, 1683). Πανικόβλητος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ καὶ μόλις εἰς τὸ Βελιγράδιον κατώρθωσε νὰ ἀνασυνταχθῇ. Τοιουτοτόπως ἀπέτυχεν ἡ τελευταία ἀπόπειρα τῶν Ὁθωμανῶν κατὰ τῆς Ενδόπης καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ηὐλόγησε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκι, ὅπως πρὸ αἰῶνος τοῦ συνωνύμου του νικητοῦ τῆς Ναυπάκτου.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1684

Μετὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τῆς Βιέννης ἀποτυχίαν (1683) ἡ δύναμις τῶν Ὁθωμανῶν ἡρχισε νὰ καταρρεῇ. Ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς στρατὸς εἶναι ἀνώτερος τοῦ τουρκικοῦ εἰς τὸν ἔξοπλισμόν, τὴν δογάνωσιν καὶ τὸ ἥθικόν.

Ἐνθαρρυνθέντες ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὁ Πάπας, ἡ Ἑνετία, ὡς καὶ οἱ Ἱππόται τῆς Μάλτας ἐσχημάτισαν, μεσολαβήσει τοῦ Πάπα, Ἱερὰν Συμμαχίαν, ὀνομασθεῖσαν δεκάτην της σταυροφορίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθε τὸ 1686 καὶ ἡ δρόδοξος Ρωσία.

Ο πόλεμος διήρκεσε 16 ἔτη. Οἱ Τούρκοι προσβληθέντες ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ὑπέστησαν καταστροφάς. Εἰς τὴν Ούγγαρίαν νικηθεὶς ὁ Τέκελι κατέψυγεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ο αὐτοκρατορικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν, ἡ δὲ οὐγγρικὴ βουλὴ ἐκήρυξε τὸ οὐγγρικὸν

στέμμα αληθονομικὸν τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου. Μετ' ὅλίγον ἔπεισε τὸ Βελιγράδιον.

Οἱ Ἐνετοὶ ἐξήγειραν τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἀλβανίαν, ἥσκισαν τὴν κατάκτησιν τῆς Δαλματίας καὶ ὑπὸ τὸν ἡρωα τῶν κορητικῶν πολέμων, τὸν γηραιὸν Μοροζίνην, ἐκυρίευσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ἔπαιθε θλιβερὰν καταστροφὴν δι Παρθενών (1687).

ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ. ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΛΟΒΙΤΣ (1699)

Ἡ πίεσις τῶν συμμάχων ἐξησθένησεν, δταν δ αὐτοκράτωρ ἦναγκάσθη νὰ στείλῃ μέρος τῶν δυνάμεών του εἰς τὸν Ρῆγον κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ὁ Κιοπρούσιος Μουσταφᾶς Ζαδὲ κατώρθωσε νὰ φανατίσῃ τὸν Γενιτσάρους καὶ ἐντὸς δύο ἑτῶν ἀνέκτησε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐξεδίωξε τὸν Αὔστριακὸν ἀπὸ τὴν Σερβίαν ἀνακαταλαβὼν τὸ Βελιγράδιον. Ἀλλ' ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Σλανκαμέν, 1691) κατέληξεν εἰς καταστροφὴν τῶν Τούρκων. Ὁ μέγας βεζύρης ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην.

Ο πόλεμος ἐχαλαρώθη ἐπί τι διάστημα. Ἀλλὰ τὸ 1697 δι τσάρος Μέγας Πέτρος ἐκυρίευσε τὸ Ἀζώφ καὶ ἡπείλησε τὴν Κοιμαίαν.

Ἐπειτα, δταν εἰοήνευσεν δι Λουδοβίκος ΙΔ', τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ διάσημος πλέον στρατηγὸς τοῦ αὐτοκράτορος δι Εύγενιος τῆς Σαβοΐας ἐνίκησε παρὰ τὴν Ζένταν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν Τούρκους (1697). Ἐφονεύθησαν 20 χιλ. καὶ 10 χιλ. ἐπνίγησαν εἰς τὸν ποταμὸν Τάϊς.

Ἐξηντλημένη ἡ Υψηλὴ Πύλη, ἐδέχθη τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας. Τὴν 27 Ιανουαρίου 1699 ὑπεργράφη ἡ Εἰρήνη τοῦ Κάρολοβιτς, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Τουρκία ἦναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὴν Αὔστριαν τὴν κατοχὴν τῆς Ονγγαρίας καὶ τῆς 1699 Τρανσυλβανίας, εἰς τὴν Ρωσίαν τοῦ Ἀζώφ, εἰς τὴν Ἐνετίαν τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ εἰοήνη αὕτη, εἰς τὸ τέρμα τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐσημείωνε τὴν δριστικὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων, οἵ δποιοι περιωρίζοντο πρὸς βιορδᾶν εἰς τὰς Βαλκανικὰς χώρας, χωρὶς ἐλπίδας πλέον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρολοβιτς δι αὐτοκράτωρ ἔστειλε τὸν "Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε'" ("Εκδ. 1948)

στρατόν του εἰς τὸν Ρῆγον καὶ εἰς τὴν Ἱταλίαν, διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἔσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναδιοργανωθοῦν κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν διάλειμμα τῶν δέκα ἑταῖν, ὥστε εὑρέθησαν ἀνέτοιμοι, ὅταν ἔξερράγη ἡ πρώτη βαλκανικὴ ἵστασις.

Αὕτη προεκλήθη ἀπὸ τὸν Μέγαν Πέτρον, ὁ δποῖος ἔκαμε τὴν πρώτην ωστικὴν προσπάθειαν διὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τοῦ σουλτάνου.

Οἱ πράκτορές του εἶχον ἐργασθῆ μεταξὺ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας παρουσιάζοντες τὸν δρυόδοξον ἄρχοντα τῆς Ρωσίας ὡς θεόπεμπτον ἐλευθερωτὴν ἀπὸ τὸν μουσουλμανικὸν ζυγόν. Κατέπληξε τὸν σουλτάνον διὰ τῆς πομπώδους πρεσβείας, τὴν δποῖαν ἔστειλε πρώτην φορὰν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔκοψεν ἐπίσης νομίσματα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «αὐτοκράτωρ τῶν Ρωσοελλήνων». Μετὰ τὴν νίκην τῆς Πολτάβας (1709) ἔθεώρησε τὴν εὐκαιρίαν κατάλληλον νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς φιλοδοξίας του. Ἔπειδὴ ἡ Πύλη ἡρωήθη νὰ ἐκδιώξῃ τὸν καταφυγόντα εἰς τὴν Τουρκίαν βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον ΙΒ', διέβη τὸν Προούμον ὑπολογίζων εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ἀλλὰ τουρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 120.000 ἀπέκοψε τὴν ὑποχώρησίν του καὶ ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῇ. Ἅλλος δέ μέγας βεζύρης, δελεασθεὶς ἀπὸ τὰ δῶρα, ὡς λέγεται, τῆς αὐτοκρατείρας, ἐπέτρεψε τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ωστικοῦ στρατοῦ, λαβών ὡς ἀντάλλαγμα μόνον τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἀζώφ (1711).

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΠΑΣΣΑΡΟΒΙΤΣ (1718)

Ἡ ἐπιτυχία αὗτη ἔγινεν αἰτία καταστροφῆς διὰ τοὺς Ὀθωμανούς. Μεγαλοφρονήσαντες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Βενετίας, καθ' ἣν στιγμὴν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ούτρεχτης εἶχε δαμασθῆ ἡ ὁρμὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἦτο ἐλευθερος νὰ διαθέσῃ τὰ στρατεύματα. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Μέγας Βεζύρης, ὁ δποῖος ἦτο ἐτοιμος νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κερκύρας, ἐστράφη πρὸς τὴν Αὐστρίαν, διέβη τὸν Σάρδινον, ἀλλ' αἱ δυνάμεις του συνετρίβησαν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς οσλαβονικῆς ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως πόλεως Πετρούπολης (Petrovardein, 1716) καὶ ὁ πολιορκῶν τὴν Κέρκυραν τουρκικὸς στρατὸς ἀπεισόρθη ἐν ἀταξίᾳ. Ὁ Εὐγένιος μετὰ νέαν νίκην κατέλαβε τὸ Βελι-

γράδιον (1717). Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσέδυσαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ὁ Εὐγένιος ὠνειρεύθη νὰ προελάσῃ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Πασσάρωντς (Passarowitz, πόλεως τῆς Σερβίας ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Μοράβα, 1718) ἐπεκύρωσε τὰς ἐπιτυχίας του. Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὸ Βανάτον, 1718 τὴν Βόρειον Σερβίαν μετὰ τοῦ Βελιγραδίου, μέρος τῆς Βοσνίας καὶ τὴν δυτικὴν Βλαχίαν. Ἡ Ἐνετία ἐκράτησε τὴν Δαλματίαν. Ἡ Πελοπόννησος ὅμως ἐπεστράφη εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ συνθήκη τοῦ Πασσάρωντς εἶναι σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν τουρκικὴν ἴστορίαν, διότι σημειώνει τὴν δριστικὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀπὸ τότε ἡ Τουρκία δὲν ἀποτελεῖ πλέον κίνδυνον, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἥδη τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι προφανῆς ἡ κατάρρευσις τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, τὸ δὲ ζήτημα τῆς κληρονομίας τῶν χωρῶν της ἀρχίζει νὰ δημιουργῇ πρόβλημα, τοῦ δποίου τὴν λύσιν κατὰ διαφόρους τρόπους ἐξήτησαν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις.

ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΩΣ. ΡΩΣΙΑ

Ἡ Τουρκία ὅμως οὐδέποτε ἔμεινε χωρὶς ὑποστήριξιν καὶ ἀπέφυγεν ἐπὶ δύο αἰῶνας τὸν διαμελισμόν, χάρις εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης.

Πρώτη προστάτιά της παρουσιάζεται ἡ Γαλλία. Εὑρισκομένη εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν ἔνεκα τῆς παλαιᾶς φιλίας πρὸς τὸν σουλτάνον καὶ τῶν Διομολογίας σεων, ἀιδὲ δποῖαι παρεχωρήθησαν ἥδη ἐπὶ Φραγκίσκου Α' καὶ Σουλεύμαν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, προνομίων δηλαδὴ προστατευτικῶν τῶν γάλλων ὑπηκόων, ἐδέχθη τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας.

Οὐ πουργὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καρδινάλιος Φλερύ (Fleury) ὑπερσχέθη τὴν ὑποστήριξιν του εἰς τὴν μοιρολατρικῶς ἀπογοητευμένην μετὰ τὸ Πασσάρωντς Πύλην. Οὐ πρεσβευτής του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Βιλνέβ (Villeneuve) κατώρθωσε νὰ τὴν ἔξαγάγῃ ἀπὸ τὴν ἀδράνειαν, δι βαρδῶν Τότ (Tott) ἔδωσε κάποιαν συνοχὴν εἰς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις καὶ χοιστιανός τις ἀρνησίμορησκος, δι Μποννενβάλ πασᾶς (Bonneval) ἐγύμνασε τὴν πολιτοφυλακὴν καὶ ἐπεισε τοὺς Τούρκους, διτὶ ὁ κύριος ἔχμορὸς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἥτο ἡ Αὐστρία. Χάρις εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἄνδρας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας, ἡ Τουρκία κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν νέον συνασπισμόν.

‘Η Αύστρια παρέσυρεν εύκόλως τὴν Ρωσίαν, ἥ δποία ἦθελε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ 1711, καὶ αἱ δύο Δυνάμεις ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι ἐπαναλαμβάνουν τὴν Στάνδαρφορδίαν κατὰ τῶν ἀπίστων, ἔξήτουν ὑλικὰ κέρδη ἀπὸ τὸν πόλεμον.

Τὸ 1736 οἱ Ρῶσοι ἀνακατέλαβον τὸ Ἀζώφ καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Κριμαίαν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Αύστριακοὶ κατέλαβον τὴν Βοσνίαν, ἐκνορίευσαν τὸ Νίσ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Βλαχίαν κρατοῦντες οὕτω τὰ ἐπικαιρότερα σημεῖα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου.

Οἱ Τούρκοι δμως ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὸν Βιλνὲβ ἐπετέθησαν μὲ δῷμὴν κατὰ τῶν Αύστριακῶν, τοὺς ἀπώθησαν μέχρι τοῦ Δουναβέως καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Βελιγράδιον. ‘Ο γάλλος πρεσβευτὴς γνωρίζων, ὅτι ἡ δραστηριότης τῶν Τούρκων ἦτο ἐφήμερος, ἐμεσολάβησε καὶ ἐκφοβίζων τοὺς Αύστριακοὺς δι’ ἐπικειμένης ἐκρήξεως τοῦ ὁθωμανικοῦ φανατισμοῦ ἐπέτυχε τὴν Συνθήκην τοῦ Βελιγραδίου (1730), διὰ τῆς δποίας οἱ Τούρκοι ἀνέκτησαν τὰ μέρη τῆς Σερβίας καὶ Βλαχίας, τὰ παραχωρηθέντα τὸ 1718. Οἱ Ρῶσοι, ἀπομείναντες μόνοι, ἔκλεισαν εἰρήνην ἐγκαταλείψαντες τὸ Ἀζώφ.

Τοιουτορόπως ἐσταμάτησεν ἡ αὐστριακὴ ἔξαπλωσις. ‘Ἐπὶ ἔνα καὶ ἥμισυν περίπου αἰῶνα, μέχρι τοῦ ωσοτούρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877 - 1878, ἡ Αύστρια δὲν ἐσημείωσε πρόοδον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Τουρκίας. ‘Εμεινεν εἰς αὐτὴν μόνον ἡ τιμή, ὅτι ἀνεχαίτισε τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν περιόδον τῆς μεγάλης δῷμης των. Εἰς τὸ ἔξης, ἔνεκα ἐσωτερικῆς ἔξασθενήσεως, ὑπολογισμῶν ἡ καὶ ἔλλείψεως πρωτοβουλίας, περιωρίσθη εἰς τὴν συνετήν ἄμυναν. ‘Απὸ τοῦ 18ου αἰῶνος δμως παρεμβαίνει ἡ Ρωσία, ἥ δποία ἐπὶ δύο αἰῶνας διεξήγαγεν ἔξοντωτικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

‘Ο κυριώτερος λόγος τῆς παρακμῆς τῶν Τούρκων εῖναι τὸ ὅτι δὲν εἶχον τὴν ἱκανότητα νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης. ‘Ιδίως δὲν κατέρρθωσαν νὰ προσοικειωθοῦν τὴν ἐ πι σήμην καὶ τὴν τέχνην, τὰς δύο μεγάλας δυνάμεις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου. ‘Ηδη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ Τουρκία ὑστερεῖ σημαντικῶς τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἥ ἀπόστασις γίνεται διαρκῶς μεγαλυτέρα, δσον προάγονται οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως. ‘Η ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποτρέπει τὸν πιστὸν νὰ καταγίνεται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης, ἢ δοπία εἶναι ἔργον τῶν ἀπίστων χριστιανῶν.

“Υπάρχουν διμοις καὶ ἄλλοι λόγοι τῆς τουρκικῆς παρακμῆς.

1. Ἡ Ἰσχὺς τῶν σουλτάνων ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς κατακτήσεως καὶ τὸ ταμεῖον αὐτῶν ἐπληροῦτο διὰ τῶν λαφύρων τῶν νέων χωρῶν. Ὅταν λοιπὸν ἐπαυσαν αἱ κατακτήσεις, ἥρχισεν ἀμέσως αἰλονιζόμενον τὸ κράτος, διότι ὁ σουλτάνος δὲν εἶχε χρήματα.

2. Ὅταν ἐπαυσαν αἱ κατακτήσεις καὶ ἥρχισεν νηφαλιώτερος βίος, ταχύτατα ἔξεπνευσεν ἡ δομητικότης τῶν Τούρκων καὶ κατέπεσε τὸ ἀγέωνος φρόνημα. Ὁ σουλτάνος δὲν ἦτο πλέον ὁ κρατερὸς ἥγετης τῶν πολεμιστῶν τοῦ Ἰσλάμι, ἀλλὰ ἀπὸ μακροῦ εἶχε γίνει ἀόρατος ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Ἀφηνε συνήθως τὴν διοίκησιν εἰς τοὺς βεζύρας καὶ εἰς τὰς γυναικας τοῦ χαρεμίου. Κατ’ ἀναλογίαν εἶχε καταπέσει καὶ ἡ πολεμικότης τοῦ στρατοῦ. Τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων κακῶς διοικούμενον εἶχε παραλύσει τελείως.

3. Τὸ τουρκικὸν κράτος διετήρησε τὸν μεσαιωνικὸν φρουριδογικὸν χαρακτῆρα. Οἱ ἀρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν ἦσαν τυραννίσκοι ἐκβιάζοντες τοὺς κατοίκους καὶ εἰς πολλὰ μέρη Ἰσχυροὶ πασάδες εἶχον ἀποβῆσθαι σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, στρατολογοῦντες καὶ διεξάγοντες πολέμους δι’ ἕδιον λογαριασμόν, ὅπως π.χ. ὁ Ἀλῆς πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Πεσβάνογλου τοῦ Βιδινίου κ. ἄ.

4. Δημόσιαι θέσεις καὶ δικαιοσύνη ἦσαν ὀνηταί. Θέσεις διοικητῶν ἐπωλοῦντο καθ’ διοισμένον τιμολόγιον καὶ οἱ ἔξαγοραζόντες τὰς θέσεις πασάδες ἔξεβίαζον τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, διὰ νὰ καλύψουν τὸ τίμημα. Ἐπίσης ἐπωλοῦντο αἱ θέσεις τῶν δικαστῶν. Ἀπέβησαν δὲ παροιμιώδεις αἱ εἰς βάρος τοῦ δημοσίου καταχρήσεις τῶν Τούρκων. Τὸ ταμεῖον τοῦ Παδισάκη εἶναι θάλασσα καὶ δοτις δὲν πίνει ἀπ’ αὐτὴν εἶναι χοῖρος, ἔλεγε τουρκικὸν λόγιον.

5. Οἱ κυρίως Τούρκοι ἀπετέλουν μειοψηφίαν εἰς τὸ κράτος, ἐνῷ οἱ χριστιανοὶ ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου, οἱ δοποῖοι ἦσαν πολυάριθμοι, πλούσιοι καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐθεώρουν τὴν αὐτοκρατορίαν ὡς ἐχθρικὴν καὶ ἔζητον τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡσαν δηλαδὴ στοιχεῖα διαλυτικὰ καὶ εἰδραζόντο διὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗΝ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΝ

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

Διὰ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐνέσκηψεν ἡ μεγίστη τῶν συμφορῶν εἰς τὸ ἔλληνικὸν ἔθνος. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία του παρεδίδοντο εἰς τὴν διάκρισιν ὑπερφιαλῶν πολεμιστῶν, οἵ διόποιοι ἐθεώρουν τὸν ἱττημένον ωραῖον ἀνθρώπον τὸν ἀνθρώπον τὸν εὐτελέστατον πρότυπο τοῦ κόσμου. Σφαγαὶ καὶ λεηλασίαι συνώδευσαν τὴν προέλασιν τῶν Τούρκων. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατώρθωσαν, ἔφυγον δρομαίως πρὸ τῆς τουρκικῆς λαίλαπος καὶ τῆς θαλάσσης τὰ νῶτα ἐσκέπασαν πλοῖα καὶ ἀκάτια, τὰ διόποια ἔφερον τὰς γυναικας, τὰ παιδιὰ καὶ τὴν περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων εἰς χώρας εὐτυχεστέρας. Οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὴν βυζαντινὴν ἀριστοκρατίαν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν τιμαριωτικὴν τῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ χριστιανοὶ εὐγενεῖς ἦσαν ἐσφάγησαν ἦσαν ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ἡλλαξαν πίστιν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲτοὺς Ὀθωμανούς. Ἡ πρώτη καὶ σημαντικὴ συνέπεια τῆς κατακτήσεως ἦτο ἡ ἐλλαγή των γλώσσας, ἡ ἄλλοτε κυρίαρχος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὑπερχώρησε καὶ περιωρίσθη εἰς διάλιγα ἐκατομμύρια ἀνθρώπων.

Δεύτερον κατεστράφη ἡ περιουσία τῶν Ἕλληνων. Ὁ σουλτάνος ἀφίρεσεν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τὰς καλλιτέρας γαίας καὶ τὰς διεμοίρασεν εἰς τοὺς τούρκους πολεμιστὰς καὶ ἄλλας ἔδωκεν εἰς τὰ τζαμία ὡς βασικού φιλαράκου. Μόνον μικρὰ κτήματα εἰς ἀπόκεντρα καὶ ὅρεινὰ μέρη ἔμειναν εἰς τοὺς ὑποδούλους, οἵ διόποιοι ὑπερχεώθησαν νὰ εἰσφέρουν τὸ πέμπτον ἦτο καὶ περισσότερον τῶν προϊόντων. Διὰ τοῦτο διετηρήθησαν ἔλληνες γαιοκτήμονες κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπὶ τῶν νήσων, εἰς τὴν Στερεάν καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἡπειρον.

Τρίτον κατεστράφη ὁ ἔλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀσιατικὴ ἀγροικία ἐκάλυψε τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ὅτι εἴ-

χεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν κατεστράφη, τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν, ἢ τέχνη παροήκμασεν. Ἀκόμη καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν ὑποδούλων ὑπέστη θλιβερὸν ἀλλοίωσιν, διότι ἔξειπτε τὸ ἀνδρικὸν καὶ ἐλεύθερον φρόνημα καὶ ἐκοράτησεν ἢ φοπὴ πρὸς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν διὰ παντὸς μέσου διατήρησιν ἀθλίας ζωῆς.

‘Υπὸ τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἔπι αὐτεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἡ φύσις τῆς χώρας. Αἱ δόδοι παρομελήθησαν καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν καὶ ἡ ἀποχέρσωσις τῆς γῆς, αἱ δοποῖαι εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τὸ τέλος τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἔλαβον μεγαλυτέρας διαστάσεις.

‘Η τεραστία αὐτὴ καταστροφὴ εἶχεν ὡς ἔμμεσον ἀντιστάθμισμα τὸ ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὄποιον εἶχε διαμελισθῆ διὰ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1204 ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνηνώθη πάλιν. Οἱ Τούρκοι καταλύσαντες τὰ ποικιλώνυμα φραγκοεντικὰ ἢ ἐλληνικὰ κράτη ἐπανέδωκαν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητα.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Οἱ πιστοὶ τοῦ Ὁσμανικοῦ κράτους, ὅσοι κατέλαβον τὰς ἐλληνικὰς χώρας, ἥσαν κυρίως πολεμισταί, οἵ δόποιοι, ὅπως πᾶσα στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία, εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ παραγωγούς, γεωργούς καὶ τεχνίτας. ‘Ο σουλτάνος διετήρησε τοὺς Ἐλληνας, ἐπειδὴ ἥσαν ἔμποροι καὶ τεχνίται. ‘Αλλως τε ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία διηυκόλυνε τὴν διατήρησιν τῶν ἔνων ἔθνοτήτων μὲ τὸν ὅρον νὰ πληρώνουν φόρους. ‘Ο Μωάμεθ μετεκόμισε πολλοὺς Ἐλληνας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὰς πόλεις, τὰς δόποιας ἐκυρίευσεν.

‘Αφοῦ διετηρήθη τοισυτορόπως τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ὁργανώθη, ὅπως τὰ ὑπόδουλα ἔθνη κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ὅπως π. χ. ἥσαν ὁργανωμένοι οἵ ὑποτελεῖς λαοὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ. Διετήρησε τούτεστι καὶ προσήρμοσε πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ κοινοτικὴν διοίκησίν του. ‘Ομοίως ὁργανώθησαν καὶ ἄλλαι μὴ μωαμεθανικαὶ ἔθνοτητες, ὡς οἱ Ἀρμένιοι, Ἐβραῖοι κτλ.

‘Ο Μωάμεθ διετήρησε τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς τῶν μὴ μουσουλμανικῶν ἔθνοτήτων, χορηγήσας εἰς αὐτοὺς πολιτικὴν ἔξουσίαν ἐπὶ τῶν ποιμνίων των καὶ καταστήσας αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν τίρη-

σιν τῆς τάξεως ἐπὶ κινδύνῳ τῆς κεφαλῆς των. ⁷Ηλπιζε δέ, ὅτι ἐπιδαψιλεύων εἰς αὐτοὺς τιμάς καὶ πλοῦτον θὰ εἶχεν αὐτοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὸν οἶκον τῶν ⁸Οσμανιδῶν καὶ προσθύμους νὰ ἀποκοιμίζουν τὸ ποιμνιόν των διὰ τῆς διδασκαλίας ἐλευθερίας οὐδενὸς οὐδανῷ, ὑποταγῇ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

⁹Η σημαντικωτέρα τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων ἦτο ἡ Ἑλληνική. ¹⁰Ο Μωάμεθ διετήρησε τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλληνικὸν Πατριαρχεῖον. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀλωσιν, ἐπειδὴ ἔχήρευσεν διπάτριαρχικὸς θρόνος, διέταξε νὰ ἐκλέξουν νέον Πατριάρχην. ¹¹Ἐξελέγη δὲ διπάτριαρχος Σχολάριος ὀνομασθεὶς Γεννάδιος, ἀρχηγὸς τῆς ἡνίου τοῦ εὐνοιάν του καὶ θρόνου μεταξὺ τῆς ¹²Ανατολῆς καὶ Δύσεως χάσματος.

Ο νέος Πατριάρχης ἐγκαθιδρύθη εἰς τὸν θρόνον μὲ δλην τὴν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων λαμπρότητα. ¹³Απὸ τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὃπου εἶχε καταφύγει τὸ πατριαρχεῖον, μετέβη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μωάμεθ, ὃπου παρεκάλησεν εἰς μεγαλοπρεπὲς δεῖπνον, καὶ διουλτάνος προπέμπων αὐτὸν ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ ἔχῃ τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὔνοιάν του καὶ θὰ ἔξακολουθῇ νὰ ἀπολαύῃ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομιῶν, δπως ἐπὶ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων. Συνώδευσεν αὐτὸν μέχρι τῆς αὐλῆς, ἐβοήθησε νὰ ἀναβῇ ἐπὶ λευκοῦ ἵππου καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα ἐν συνοδείᾳ τούρκων μεγιστάνων. Αἱ θρησκευτικὰ τελεταὶ τῶν ὁρθοδόξων διετήρησαν μέρος τῆς παλαιᾶς λαμπρότητος καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα εἰς τὸ Φανάριον ἀνεμιμνησκεν ἡμέρας ἀρχαῖας αἴγλης.

Ἐπὶ μαρούνς αἰῶνας ὅλοι οἱ ὁρθοδόξοι λαοὶ τῆς Τουρκίας, ¹⁴Ἑλληνες, ¹⁵Αλβανοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι, ἐθεωροῦντο ὡς ἀποτελοῦντες μίαν φυλήν. Οἱ Τούρκοι δὲν ἔκαμνον διάκρισιν καὶ ὠνόμαζον ὅλους διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος Ρούμ (Ρωμαίους). ¹⁶Ο Ἑλλην Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο διπάτριαρχος ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ὁρθοδόξων τῆς Τουρκίας, ἀφότου μάλιστα τὸ 1766 - 1767 κατηργήθησαν αἱ δύο ἀρχαῖαι αὐτοκέφαλοι ἐκκλησίαι, ἡ σερβικὴ τοῦ Ἰπεκίου καὶ ἡ βουλγαρικὴ τῆς Ἀχρίδος. ¹⁷Απὸ τότε δὲ ἐλληνικὸς κλῆρος ἀπέκτησεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἴσχυν σχεδὸν ἴσην μὲ τὴν πολιτικὴν ἴσχυν τοῦ σουλτάνου.

Τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ ἔξεδιώχθη ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ ἄλλους ναούς, ἥδενεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὸ Φανάριον, τὸ διοῖον εἶναι συνοικία κειμένη ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Κερατίου κόλπου. Τὸ πατριαρχεῖον ἥτο τὸ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον τῶν δρυμοδόξων τῆς Τουρκίας, πρωτίστως δικαστικὸς τὸ ἐθνικὸν κέντρον τῶν Ἑλλήνων, περὶ τὸ διοῖον εἶχε συσπειρωθῆ τὸ ἔθνος μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφήν. Ἐκεῖ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ λαβυρινθώδους πατριαρχικοῦ μεγάρου καὶ εἰς τὰς περὶ αὐτὸν συνοικίας μὲ τὴν ἀνατολικὴν δύψιν ἔξειλίχθη ὁ ἐκκλησιαστικὸς βίος τοῦ τουρκοκρατούμενου Ἑλληνισμοῦ.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἥσαν ὠργανωμένα ἀνέκαθεν εἰς κοινότητας. Ἐξέλεγον δηλαδὴ ἐπιτροπήν, ἡ διοία ἐφρόντιζε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ναῶν, κρηνῶν, νεκροταφείων κλπ. Οἱ Τοῦροι ἀνεγνώρισαν καὶ διετήρησαν αὐτάς, δι’ οὓς λόγους εἶχον διατηρήσει οἱ Ρωμαῖοι καὶ Βυζαντινοί, διότι διηγούμενον τὸ ἔργον τῆς διοικήσεως, ἰδίως διὰ τὴν φροντίδος τοῦ οἴκου, διότι ἡ κυβέρνησις ἀντὶ νὰ ἀποτείνεται εἰς ἴδιωτας εἶχεν ὑπεύθυνα σωματεῖα, μετὰ τῶν διοίων συνενοείτο διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων. Οἱ προσφέροντες ἢ προεστοὶ ἢ δημογέροντες ἢ κοτζαμπάσης δε εἰς ἕκαστης κοινότητος ἐφρόντιζον διὰ τὴν εἰσπραξιν τοῦ ὀρίζομένου ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν φόρου κατανέμοντες αὐτὸν εἰς τοὺς κατοίκους ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς των καταστάσεως.

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Οὕτω λοιπὸν παλαιαὶ συνήθειαι μᾶλλον ἥθετικαὶ παραγωρήσεις τῶν σουλτάνων ἐδημιούργησαν εἶδος αὐτοδιοικήσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινοτικῶν πραγμάτων ὠνόμασαν βραδύτερον προνόμια τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. “Ομοια εἶχον καὶ αἱ ἄλλαι ἐθνότητες τῆς Τουρκίας. Οὐσιαστικῶς τὰ προνόμια εἶναι :

1. Ἔλευθερία θρησκείας καὶ γλώσσης.
2. Προστασία καὶ ἀπαρτίαστον τοῦ κλήρου.
3. Οἱ ἐπίσκοποι ἀσκοῦν εἶδος πολιτικῆς

καὶ θρησκευτικῆς ἀστυνομίας. Ἐδικαιοῦντο δηλαδὴ νὰ τιμωροῦν κατὰ τοὺς προϋπάρχοντας τῆς τονορικῆς κατακτήσεως χριστιανικὸν νόμους τοὺς παρεκτρεπομένους εἰς θρησκευτικὰ ἥτις καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα ἀφορῶντα τὴν κοινότητα δι᾽ ἔξωκλησιασμοῦ, ἀναθέματος, ἀφορισμοῦ ἥτις καὶ παραδόσεως αὐτῶν εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς. Οἱ δὲ Πατριάρχης ἐδικαιοῦντο νὰ καταδικάσῃ εἰς εἰρητὴν ἥτις θάνατον.

4. Ρητῇ τοῦ σουλτάνου ἀδείᾳ ὑπάγονται εἰς τὸν κλῆθρον πᾶσαι αἱ περὶ γάμου καὶ κληρονομίας δίκαι. Τὰς δίκας ταύτας διεξάγει τὸ Πνευματικὸν δικαστήριον, τοῦ δποίου προεδρεύει ὁ ἐπίσκοπος. Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἐφεσιβάλλονται μόνον ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ Πατριάρχου. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ διαδικασία τῶν Τούρκων ἦτο δαπανηρὰ καὶ δλίγην ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην, οἵ τινες ἀποφάσεις αὐτοδιοικήσεως τῶν κοινοτήτων ὑπὸ δημογεροντίας, ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐκλεγομένης.

5. Ἐλευθερία τῆς δημοτικῆς διοικήσεως, τουτέστι τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν κοινοτήτων ὑπὸ δημογεροντίας, ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐκλεγομένης.

Τινὲς τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων εἶχον μεγαλύτερα προνόμια, ὅπως ἡ Χίος, ἡ Τήνος, ἡ Νάξος, αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι Ὅρα, Σπέτσαι, Ψαρά, ἔξαρτώμεναι ἀμέσως ἐκ τοῦ Καπετάν πασᾶ (ναυάρχου καὶ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν), ἡ δὲ Μάνη, οὐδέποτε ὑποταγεῖσα οὖσιαστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 ἀπὸ ἄρχοντα ἐντόπιον διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ σουλτάνου (μπέης).

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ

Περὶ τὴν πατριαρχικὴν αὐλὴν ἐδημιουργήθη σὺν τῷ χρόνῳ νέα τάξις εὑργενῶν, οἵ δποῖοι ἔλαβον σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶχον συγκεντρωθῆ ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέκτησαν ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀξίωμα. Οἱ νέοι εὐγενεῖς ὀνομάσθησαν Φαναριώταις ἀπὸ τὴν συνοικίαν, ὅπου ἔκειτο τὸ Πατριαρχεῖον. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν εὐφυεῖς, ἐμάνθανον ξένας γλώσσας καὶ ἐγνώριζον τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο δ σουλτάνος

μετεχειρίζετο αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ πολλοὶ διεκόιθησαν ὡς διερμηνεῖς ἢ πρεσβευταὶ τῆς Πύλης. Βραδύτερον ἀπ' αὐτοὺς ἔξελεγεν δ σουλτάνος τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας.

[°]Αλλοί οἱ Φαναριώται ζῶντες μεταξὺ Τούρκων καὶ ἐρχόμενοι εἰς διαφορῇ μὲ τοὺς τούρκους κυβερνήτας ἐπαφὴν εἶχον προσοικειωθῆντοὺς τοὺς τρόπους των, καθὼς καὶ τὰς ἔξεις τῆς τουρκικῆς αὐλῆς. Αἱ ἀνώτεραι θέσεις εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν ἐκτῶντο μὲ δωροδοκίας καὶ ταπεινώσεις, πολλάκις δὲ ἐστοίχιζον τὴν κεφαλὴν τοῦ τιτλούχου ραγιᾶ, διότι τὰ τουρκικὰ ἥθη ἦσαν τότε ἄγρια καὶ δ σουλτάνος ἢ δ μέγας βεζύρης διὰ τὴν ἐλαχίστην αἰτίαν ἢ διαβολὴν ἔστελλον αὐτὸν εἰς τὴν ἀγχόνην.

ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἥδη χρόνους εἶχον σχηματισθῆ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος στρατιωτικὰ σώματα, διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σέρβων καὶ τῶν Φράγκων. Οἱ σουλτάνοι διετήρησαν τὰ σώματα αὐτὰ καὶ ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δρεινῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας. [°]Επειδὴ σοβαρὸς ἐξωτερικὸς κίνδυνος δὲν ἦπειλει τὸ κράτος εἰς τὰς πρὸς νότον δρεινὰς καὶ δυσπροσίτους αὐτὰς ἐσχατιὰς τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Πύλη οὔτε στρατὸν διετήρει οὔτε ἐφόρντιζε διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν φρουρίων. Τὰ στρατιωτικὰ αὐτὰ σώματα ὠνομάσθησαν ἀρματολοί, οἱ δοκιμαστοὶ των καπετᾶν οι καὶ τὰ ὑπὸ αὐτῶν ἐποπτευόμενα διαμερίσματα ἀρματολοί.

Οἱ σουλτάνοι δὲν ἔκρινεν ἀπαραίτητον νὰ ἐπιβάλῃ αὐστηρῶς τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα εἰς τὴν ἀκρανὴν αὐτὴν τῆς ἐπικρατείας του καὶ ἐκτεταμένα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τὰ Ἀγραφα, τὸ Σηρόμερον, ἡ μεταξὺ τοῦ Πηλίου καὶ τοῦ Ὁλύμπου χώρα κτλ., διετέλουν εἰς ἀναρχίαν. Σημαντικὸν μέρος τῶν κατοίκων εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ἀνταρσίας ἢ ἡμιανταρσίας. [°]Οσοι δὲν ἥδυναντο νὰ ὑποφέρουν τὸν ξυγόνον, δσοι ἥσθιαντο εἰς τὸ στῆθος των σφύζουσαν γενναιοτέραν καρδίαν, ἔσπευδον εἰς τὰ δόρη καὶ δοῦλος τῆς χθὲς μετεβάλλετο εἰς ἐπίφοβον ἐχθρόν. [°]Επετίθεντο κατὰ τῶν Τούρκων «τοῦ κάμπου» καὶ συνετηροῦντο ἀπὸ τὴν ἀρπαγήν. Αὕτοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι κλέφται. [°]Αλλὰ τὸ δνομα τοῦ κλέπτου, ὃς τὸ δνομα τοῦ ληστοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μόνον δὲν ἐθεωρεῖτο αἰσχρόν,

ἀλλ᾽ ἐνομίζετο ἔνδοξον καὶ τὰ δινόματα τῶν διαπορεψάντων μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τούτων μετεδίδοντο εὐσεβάστως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάνην, ὅπως γράφει ὁ ἴστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Σπ. Τρικούπης.

Ἡ Πύλη δὲν ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς μεμονωμένας αὐτὰς ἀνταρσίας, περιωρίζετο δὲ μόνον νὰ τιμωρῇ ἀγρίως τοὺς συλλαμβανομένους. Ἀλλὰ μεταξὺ φρουροῦ καὶ ἀντάρτου ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη. Ὁ ἀρματολὸς τῆς χθὲς ἐγίνετο αὐχιον κλέφτης καὶ πολλοὺς δινομαστοὺς κλέφτας ἦταν. Πύλη διώριζεν ἀρματολούς. Γενικῶς ὑπῆρχε βαθυτέρα συμπάθεια μεταξὺ ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, τοὺς δποίους ήνωντε τὸ κατὰ τῶν μωαμεθανῶν μῆσος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἔθνικὴ συνείδησις ἐξύψωσεν ἀμφοτέρους εἰς ἥρωας. Ὁ Ὄλυμπος, ἡ Πίνδος, τὰ Ἀγραφα, τὸ Ξηρόμερον, ὁ Βάλτος, εἶναι τὰ θρυλικὰ λημέρια των, δὲ βίος, τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματά των, τὸ προσφιλές θέμα τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ καταστροφὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὰ παράλια. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῶν Ιταλικῶν πόλεων καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔπληξεν καιρίως τὸ βυζαντινὸν ἐμπόριον, τὴν δὲ καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις, οὕτως ὥστε δὲν δύναται νὰ γίνῃ σπουδαῖος λόγος περὶ ναυτιλίας καὶ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν πρώτους μετὰ τὴν ἀλωσιν χορόνους. Ἀλλ᾽ ὅταν διὰ τῆς κατακτήσεως τῶν Τούρκων ἐδημιουργήθη νέα κατάστασις πραγμάτων, οἱ Ἑλληνες ἐλαφρὸν δλίγον κατ' δλίγον εἰς χειρός των τὸ ἐμπόριον. Εἰς δλητ τὴν Τουρκίαν οἱ Ἑλληνες ἥσαν ἐμποροὶ, ἐξήσκουν δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς κυρίως μικροεμπόριον καὶ ἀργότερα ἔγιναν ἀπαραίτητοι μεσίται καὶ πράκτορες τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καὶ ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Εὐρωπαίων. Κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, ὅπότε ἥκμαζε τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ Ἑλληνες ἐπλούτησαν ὡς πράκτορες τῶν Γάλλων. Ἰδίως εἰς τὴν Σμύρνην ἀνεπτύχθησαν πλούσιοι ἐμπορικοὶ οἵκοι.

Σπουδαιότατον ὅμως γεγονός διὰ τὸν τουρκοκρατούμενον Ἑλληνισμὸν εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ ναυτικοῦ τῶν νήσων. Ἡ Ὅδρα πρώτη

ἀπέκτησε ναυτικόν. Εἰς τὴν νῆσον, ἡ δούλια ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ ἀλβανοφώνους δρομοδόξους, ποιμένας καὶ ἀλιεῖς, κατέφυγον κατὰ καιροὺς ἔνεκα τῶν τουρκικῶν διωγμῶν καὶ ἄλλων ἀναστατώσεων πολλοὶ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οἱ δούλοι ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ κατέστησαν τὴν νῆσον ἀξιόλογον ἐμπορικὸν κέντρον. Κατ’ ἀρχὰς διεξῆγον τὸ ἐμπόριον μὲν μικρὰ πλοῖα, κακία ἢ τρεχαντήρια. Ὅταν δύμας ἐνισχύθησαν οἰκονομικῶς, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἥρχισαν νὰ πλέουν μέχρι Τεργέστης καὶ Βενετίας. Τὸ παράδειγμα τῆς Ὑδρας ἐμιμήθησαν ἄλλαι νῆσοι, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος κτλ.

Τὸν 18ον αἰῶνα οἱ Ἑλληνες εἶχον ἀξιόλογον ναυτιλίαν. Μὲ τὰ ἴστιοφόρα τῶν, πολλὰ τῶν δούλων διεκρίνοντο διὰ τὴν κομψότητα καὶ ταχύτητα, μετεκόμιζον σῖτον ἀπὸ τὴν Ρωσίαν ἢ ἐγχώρια προϊόντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ παρελάμβανον ἀπ’ ἑκεῖ ἀποικιακά, ὑφάσματα καὶ ἄλλα βιομηχανικά εἴδη. Ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία ὠφελήθη πολὺ ἀπὸ τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκην τοῦ 1774, ἡ δούλια ἐπέτρεπεν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλέουν υπὸ ωστικὴν σημαίαν. Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμὸν οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἐπλούτησαν διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἵδιως διὰ τοῦ λαθυρεμπορίου. Τολμηροὶ θαλασσινοὶ περιφρονοῦντες τοὺς κινδύνους τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐκόμιζον εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας ἐμπορεύματα, τῶν δούλων αἱ τιμαὶ εἶχον φθάσει εἰς μεγάλα ὄντα.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν πολέμων ἔξηκολούθησε νὰ προοδεύῃ ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἀντοχή, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἵδιως τὸ λιτοδίαιτον τῶν Ἑλλήνων κατέστησαν αὐτοὺς ἀκαταγωνίστους εἰς πολλὰ εἴδη ἐπιχειρήσεων. Συνέπεια αὐτοῦ ἦτο, ὅτι εἰς τὴν Μασσαλίαν, τὴν Γένουαν, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἀμβέρσαν, εἰς τὸ Λονδίνον καὶ τοὺς Παρισίους καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα κέντρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου ἐδημιουργήθησαν παροικίαι ἐλλήνων ἐμπόρων.

Ἡ διασπορὰ αὕτη ὠφέλησε τὸ ἔθνος, διότι οἱ Ἑλληνες ἐγνώστεις κόσμου ἀνώτερον καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἀπέβησαν ἐντριβέστεροι εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικήν. Βλέποντες ἐξ ἀποστάσεως κατενόησαν, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι κράτος καταρρέον καὶ ὅχι ὁ τρομερὸς καὶ ἀκαταμάχητος κατακτητής, ὅπως ἦσθανοντο αὐτήν, ἐφ’ ὃσον διετέλουν υπὸ τὸ πέλμα της.

Τοιουτορόπως προπαρεσκευάζετο σιωπηλῶς εἰς τὴν θάλασσαν

σπουδαιότατον ὅπλον διὰ τὸ ἔθνος, τὸ ναυτικόν. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν χρόνων τούτων ἦσαν ὀπλισμένα καὶ οἱ ναῦται των ἔξησκημένοι εἰς τὰς συμπλοκάς, διότι τὴν θάλασσαν ἐμάστιζεν ἡ πειρατεία, ἵδιως τῶν Ἀλγερινῶν. Ὡτὸ λοιπὸν εὔχολον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα νὰ μεταβληθοῦν εἰς πολεμικά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΙΟΙ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἄφοτον οἱ τελευταῖοι ἐλληνες χουμανισταί, ὁ Πλήθων, ὁ Βησσαρίων, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, φεύγοντες πόδ τῆς προσεγγιζούσης τουρκικῆς λαίλαπος μετεκόμισαν τοὺς ὥραιοὺς θεοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἰς τὴν Δύσιν, σκότος πυκνὸν ἐκάλυψε τὴν ἀτυχῆ Ἀνατολήν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινοτάτους χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἐλειψαν ἀμυδρὰ φῶτα εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἐλληνικῆς χώρας. Ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων δμως τῶν Κομνηνῶν ἀρχίσασα ἐλληνικὴ ἀναγέννησις διεκόπη ἀποτόμως, ἐκυριάρχησε δὲ πάλιν ἡηρὰ γραμματικὴ σοφία. Οἱ λόγιοι τοῦ 16ου αἰῶνος δὲν εἶχον ἀποσείσει τὴν μεσαιωνικὴν στενότητα καὶ ἔξακολουθοῦν τὴν αἰωνίαν μετὰ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας διαμάχην προσπαθοῦντες νὰ διακριθοῦν διὰ τοῦ κατὰ τῶν πατιστῶν ζήλουν. Μόλις κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἔγινεν ἐλαφρὰ μετατροπή, διότι οἱ λόγιοι ζωηρότερον ἀναπολοῦν τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ ἡ διάνοιά των ἀρχίζει νὰ διαισθάνεται τὴν σημασίαν τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ο Κύριλλος Λούκαρις (1572 - 1638), σύγχρονος τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Καρτεσίου, ὁ ἐπανειλημμένως πατριαρχεύσας λόγιος καὶ πνευματικὸς μαχητής, εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς νέας τάσεως. Ο βίος του ἦτο πλήρης ἀγώνων καὶ περιπέτειῶν, διότι ἡ ἐλευθερία τῶν θεολογικῶν φρονημάτων του ἐξήγειρε κατ' αὐτοῦ πολλοὺς ἀντιπάλους, ἡμετέρους καὶ ξένους. Ἀλλ' οἱ τραχεῖς ἀγῶνες ἔδωκαν εἰς τὰς συγγραφάς του δύναμιν καὶ βαθύτητα ἄγνωστον ἔως τότε. Τέλος κατίσχυσαν αἱ φρδιούργιαι τῶν ἀντιπάλων του καὶ ὁ Λούκαρις καθηρέθη καὶ ἔωρίσθη καὶ τέλος ὑπέστη ταπεινωτικὸν θάνατον. Ἀλλὰ τὰ διδάγματά του διέσωσαν οἱ μαθηταί του, ἐκ τῶν δοπιών ἔξέχουν ὁ Κορυδαλλεύς, ὁ Καρυοφύλλης, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέων Ἀλλάτιος, ὁ δοπιὸς ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους ἀναμένει τὴν σωτηρίαν τῶν διμογενῶν. Εἰς τὸ ποίημά του Ἐλλὰς ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τοῦ καρδινα-

λίου Ρισελιέ υπὲρ τῆς ποδοπατουμένης υπὸ τῶν Τούρκων πατρίδος του, εἰκονίζει τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν λαμπρότητα καὶ θρηνεῖ διὰ τὴν παντελῆ κατάπτωσιν καὶ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὴν βαθεῖαν νύκτα.

Περὶ τὸ τέρμα τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰώνος ἀρχίζει ἡ δρᾶσις τῶν Μαυροκορδάτων. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, σπουδάσας εἰς τὴν Πάδουαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκδώσας ἀξιόλογον διατριβὴν λατινιστὶ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἔχοημάτισε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς λατοικῆς καὶ μεγάλως ἐτιμήθη υπὸ τοῦ Κιοπρούλη Ἀχμὲτ πασᾶ. Διορισθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης τοῦ Κάρλοβιτς (1699) ἔδειξεν ἔξαιρετον διπλωματικὴν δεξιότητα. Διὰ τοῦτε ἵσχε πολὺ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς καὶ διεξόμενος Ἑλληνικὸς λαὸς προσέβλεπεν εἰς αὐτὸν ὡς πρὸς πατέροα. Ἐγραψε πολυνάριθμα συγγράμματα, τὴν Ρητορικὴν, τὴν Γραμματικὴν, τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ρωμαιικὴν Ἰστορίαν, τὰ δποῖα ἔχουσαν φωτεινὴν ἀκτῖνα εἰς τὸ Φανάριον καὶ ἥνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς ἐλευθερωτέραν διανόσιν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος Μαυροκορδάτος, δι πρῶτος Ἑλλην διπλάσιος (ἡγεμῶν) τῆς Βλαχίας, ἔδωκε τὴν πρώτην ὠδησιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀναπτυξιν εἰς τὰς παραδοναβείους ἡγεμονίας ἴδρυσας τυπογραφεῖον καὶ σχολήν, εἰς τὴν δποίαν ἐδιδάσκοντο ἡ Ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἑκείνου μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία γίνονται κέντρον Ἑλληνικῆς παιδείας, λόγιοι δὲ καὶ διδάσκαλοι τυγχάνουν περιποιήσεως καὶ τιμῆς εἰς τὰς αὐλὰς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΝ 18ΟΝ ΑΙΩΝΑ

Ἄλλὰ περὶ πραγματικῆς προόδου τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας δύναται νὰ γίνῃ λόγος μόνον κατὰ τὸν 18ον αἰώνα. Διότι, ἐνῷ προηγουμένως ἡ παιδεία περιωρίζετο εἰς τὸν κλῆρον μόνον καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα, σχολεῖα δὲ διετηροῦντο, μακρὰν τοῦ βλέμματος τῆς ἀρχῆς, εἰς μοναστήρια ἢ εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν, τώρα ἡ παιδεία τείνει νὰ γίνῃ κοσμικωτέρα, δηλαδὴ νὰ περιλάβῃ χρησίμους διὰ τὴν ζωὴν γνώσεις, διότι ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων ἐζήτει πρακτικωτέραν μόρφωσιν. Διὰ τοῦτο δημιουργοῦνται ἐκπαιδευτήρια εἰς πολλὰ μέρη. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰώνος ἴδρυθη ἡ Πατριαρχικὴ Σχολὴ τοῦ Φαναρίου, ἡ δποία, διατελοῦσα υπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κλήρου, ἀπέ-

κτησε μεγάλην ύπόληψιν καὶ κατὰ τὸ πρότυπον αὐτῆς ἰδούμησαν τὸν 18ον αἰῶνα σχολεῖα εἰς τὴν Πάτμον, τὰ Ἰωάννινα, Λάρισαν, Θεσσαλονίκην, Τύρναφον καὶ Ἀδριανούπολιν.

³Απὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους λογίους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι δὲ ἐκ Κεφαλληνίας Ἡλίας Μηνιάτης (1669 - 1714), ἔξαιρετος ἐκκλησιαστικὸς φήτωρ, δὲ δποῖος, διὰ γὰ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, μετεχειρίζετο ἀπλούστερον τύπον γλώσσης καὶ αἱ πλήθεις ζωῆς δμιλίαι του ἀναγνώσκονται μὲ εὐχαρίστησιν ἀκόμη καὶ σήμερον.

⁴Αλλ' οἱ κορυφαῖοι τῶν λογίων τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι δύο Κερκυραῖοι, δὲ Εύγένιος Βούλγαρις (1716 - 1806) καὶ δὲ Νικηφόρος Θεοτόκης (1736 - 1805). Οἱ Βούλγαρις εἶχε φιλοσοφικὸν νοῦν καὶ σπουδάσας εἰς τὸ Πατάβιον ἐγνώσιε τὰ φιλοσοφήματα τοῦ Locke, τοῦ Leibniz καὶ τοῦ Wolff, τῶν δποίων τὰ διδάγματα ἐπεχειρήσε νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Λογικὴ (1766) καὶ ἡ Μεταφυσικὴ τοῦ (1805) εἶναι ἀπὸ τὰ δξιόλογα ἔογα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Οἱ Θεοτόκης ἥγαπησε μᾶλλον τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας διακριθεῖς καὶ ὡς θεολόγος καὶ ἱεροκήρυξ. Τὰ Κυριακὰ δὲ οὐ μιάτονος, ἦτοι ἐξμηνεῖαι τῶν κυριακῶν εὐαγγελίων, χρησιμεύουν ἀκόμη σήμερον, ὡς βοήθημα εἰς τοὺς ἱεροκήρυκας. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἱερωμένοι καὶ ἐδίδαξαν εἰς διαφόρους σχολάς. Δὲν κατώρθωσαν δμως νὰ διαφύγουν τὰς προστριβάς πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ρωσίαν, δπου ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη περιεποιήθη αὐτοὺς καὶ ἀνύψωσε καὶ τοὺς δύο εἰς ἀρχιεπισκόπους.

⁵Αλλὰ πάντας τούτους ὑπερέβη κατὰ τὴν φήμην δὲ Ἀδαμάντιος Κοραῆς (1748 - 1833), διότι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὸ ἔθνος εὔρε τὸν κατ' ἔξοχὴν σοφὸν καὶ ἐρμηνευτὴν τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων. Οἱ Κοραῆς ἦτο ἐπιμελέστατος καὶ δεύτερους μελετήτης, ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλου περιεχομένου συγγράμματα καὶ ἔξέδωκεν, ἐσχολίασε καὶ ἔξελαίκευσεν ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, Ξενοφῶντα, Πλάτωνα, Ἰπποκράτην, Θεόφραστον, Πλούταρχον ('Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, 1807 - 1825). Εἶναι ἀπὸ τοὺς δλίγονος Ἑλληνας, οἱ δποῖοι ἔξετιμήθησαν εἰς τὴν Ἐσπερίαν, δθεν καὶ ἐπροτάθη ἐπανειλημμένως ὡς μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν γραμμάτων. Πρὸ παντὸς δμως ἦτο εὐγενῆς φύσις, ἥγάπα περιπαθῶς τὴν πατρίδα του καὶ παντοιοτρόπως εἰργάσθη διὰ τὴν πνευματικὴν ἀφύπνισιν καὶ ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς.

X. Θεοδωρίδου — A. Λαζάρου

Ἐγκατεστημένος εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας, ἔγινε μέγα «κέντρον ἐθνικῶν ὑποθέσεων καὶ παιδείας Ἑλληνικῆς». Εἰς τὰ Ἡ α κ τ α (1826 - 1833) καὶ τὰ Π α ρ α γ ἀ του (1809 - 1827) ἐπιχειρεῖ νὰ εῦρῃ τὰς κλασσικὰς πηγὰς τῆς δημώδους γλώσσης καὶ ἀφυπνίζει τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ διὰ τὴν καταγωγήν του. Εἰς τοὺς προλόγους τῶν συγγραμμάτων εὑρίσκουν ἀπίχησιν αἱ ἰδέαι τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ συνδυάζονται μὲ τὰ ἀρχαῖα παραδείγματα.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Πλὴν τῆς λογίας λογοτεχνίας, ἡ ὅποια ἦτο προσιτὴ μόνον εἰς τοὺς δλίγους, δὲ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε δημιουργῆσει ἥδη κατὰ τοὺς μέσους χρόνους δημώδη ποίησιν εἰς τὴν κοινῶς διαλογισμένην διάλεκτον. Κατ' ἀρχὰς ἡ δημώδης ποίησις ἔζησεν εἰς τὴν ἀφάνειαν παρὰ τῷ λαῷ τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς τὰ σκώμματα τῶν ἵπποδρομιῶν, ἀπέκτησεν δημως μεγάλην λαμπρότητα εἰς τὰ ἀκριτικὰ ποιήματα τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὅποια ἔψαλλον τὰ ἐπικὰ κατορθώματα τῶν παραμεθοῖων φρουρῶν, τῶν καλουμένων ἀκριτῶν, εἰς τοὺς διηγεῖταις πολέμους μὲ τοὺς Ἀραβίας.

Βραδύτερον δὲ ἑλληνικὸς λαὸς ἔθριψεν τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοχρατίας ἔψαλε τὰ δεινοπαθήματα καὶ τοὺς πόθους του. Τοιουτοτρόπως προῆλθον τὰ δημώδη οἵσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι ἀριστουργήματα διὰ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Ψάλλουν δὲ συνήθως τὰ ἀπλᾶ καὶ ἴσχυρὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν λύπην, τὸν ἔρωτα, τὴν θλῖψιν τοῦ θανάτου. Ἀλλα πάλιν ὑμνοῦν τὸν ἥρωισμὸν τῶν ἀνδρῶν, οἵ δηποῖοι ἐπολέμησαν τοὺς Τούρκους ἢ ἔπεισαν θύματα τῆς ἀγοιάτητός των, ἰδίως τοὺς ἀρματολοὺς καὶ κλέφτας. Διαπνέονται ἀπὸ θεομήνην ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν, τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ὄλυμπον καὶ τὸν Κίσσαβον, πρὸς τὰ μεγάλα πτηνά, τὰ δηποῖα ζιῦν εἰς τὴν ἐρημίαν τῶν δρέων. Ἐκδηλώνουν τὸ ἀνήσυχον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς πολεμιστάς, οἵ δηποῖοι ἀφήνοντες τὴν ἐστίαν των φεύγουν εἰς τὰ δόρη. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐποιήθησαν ἀναμφιβόλως ἀπὸ γυναικας, τὰς συζύγους καὶ μητέρας ἢ ἀδελφὰς τῶν πολεμιστῶν. Τὰ δημώδη ἔσματα ἔξυψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶναι τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δουλείας.

•Ιστορία τῶν Νέων Χρόνων, Ε' (Έκδ. 1948)

ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ίδιας ουσαν θέσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἔχουν αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου. Αἱ ἐπτὰ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους δὲν ἔγνώρισαν τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ διατελέσασαι ὑπὸ τὴν ἐνετικὴν κυριαρχίαν καὶ βραδύτερον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων, Ρώσων καὶ Ἀγγλων, ἐτήρησαν ἀμεσωτέραν ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ ἰδίας εἰς τὴν Κέρκυραν ἴδιος βίος καὶ πολιτισμός. Ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ Κερκυραῖοι διακρίνονται τῶν ἄλλων Ἑλλήνων διὰ τὴν λεπτότητα τῶν ἥθων καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ὁραιού. Κατὰ τὸν 18ον αἰώνα τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτήρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦσαν εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐξ αὐτῶν ἀπεφοίτησαν ἄνδρες διακριθέντες εἰς τὰ γράμματα, ὡς ὁ Μηνιάτης, ὁ Θεοτόκης, ὁ Βούλγαρος κ.ἄ. Ἀξιολογώτατον γεγονός εἰς τὴν διοικητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶναι ἡ ἵδρυσις τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Οἱ διακεκριμένοις ἄγγλος **Φρειδερίκος Νόρθ Γκίλφορδ**, υἱὸς ὑπουργοῦ καὶ γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς, τὸ 1824 ἵδρυσεν ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον εἰς τὴν Κέρκυραν ὀνομασθὲν Ἱόνιος Ἄκαδημίας, ὃπου ἐδιδάσκετο ἡ κλασσικὴ φιλολογία, ἡ φιλοσοφία καὶ ἴστορία, φυσικὴ πειραματική, νομικὴ καὶ ἱατρική. Εἰς αὐτὸν ἐδίδαξαν ὁ **Κ. Ἀσώπιος**, ὁ **Ἀνδρέας Κάλβος** κ.ἄ.

Η ΠΙΣΤΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἐκκλησία λοιπὸν καὶ κλῆρος, κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησις καὶ ἔνοπλος ἀντίστασις, ὃπου ἦτο δυνατόν, πρὸς τούτοις ἐμπόριον καὶ ναυτιλίᾳ καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξις ἦσαν τὰ κοινωνικὰ καὶ ἥθικὰ στηργίγματα τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνισμοῦ. Οἱ Ἑλληνες ὅμως ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς καταστροφῆς ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία θὰ ἦτο παροδική. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἀλωσιν αἰώνας, ἡ ἀπελευθέρωσις ἦτο ψιλὸς πόθος, διότι ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ὁθωμανῶν ἦτο κρατικὰ καὶ πρὸ αὐτῆς ἐπτησον καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Μόλις βραδύτερον, ὅταν ἥρχισε καταρρέουσα ἡ Ἰσχὺς τοῦ σουλτάνου, ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας μετεβλήθη εἰς ἀληθινὴν πίστιν.

Κατὰ τὴν 15ην, 16ην καὶ 17ην ἐκαπονταετηρίδα ἐφ' ὅσον ἡ Τουρκία ἦτο ἴσχυρά, μόνον οἱ βασιλεῖς τῆς Δύσεως ἥδυναντο νὰ δώσουν χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὁ Ἑλλη-

νικὸς λαὸς καθὼς καὶ οἱ πνευματικοὶ ἄρχοντες του δὲν ηὔχοντο κατὰ βάθος τὴν ἐκ μέρους τῶν Δυτικῶν σταυροφορίαν. Αἱ μεγάλαι αὐστριακαὶ νίκαι τῆς 17ης καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἐκαπονταετηρίδος δὲν εἴχον διαθέσει πολὺ θερμῶς τοὺς Ἑλληνας. Ἀλλ’ ὅταν κατὰ τὴν 18ην ἐκαπονταετηρίδα ἡ ὅμοδοξος Ρωσία εἰσῆλθεν εἰς τὸν κατὰ τῶν ἔχθρῶν τῆς πίστεως ἀγῶνα, αλῆρος καὶ λαὸς εἰδόν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ τσάρου τὸν θεόπεμπτον ἐκδικητὴν καὶ λυτρωτὴν καὶ ὅλοι ἡσθάνοντο, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα τῆς ἀναστάσεως καὶ ὅτι ἔπερε νὰ συνενώσουν τὰς προσπαθείας των μετὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ μοσχοβίτου βασιλέως.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑΝ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

‘Η προϊούσα παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἔπεισε τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς πολιτικοὺς τῆς Ρωσίας, ὅτι ἵπτο εὔκολον νὰ διαδεχθοῦν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν αληρονομίαν τοῦ Βυζαντίου, ὃς φυσικοὺς δὲ συμμάχους των εἰς τὴν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας πάλην ἐθεώρησαν τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ συντάγου. Διὰ τοῦτο, τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρούπολεως δὲν ἔπαυσε νὰ ὑποθάλπῃ διὰ παντὸς τρόπου τὸν ἰερὸν πόθον τῶν Ἐλλήνων, δπως ἀποσείσουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ εἰς τὴν Πετρούπολιν μεταβαίνοντες Ἐλληνες ἀπέκτων ἀμέσως τὴν ωσικὴν ίθαγένειαν, ἔγινοντο δεκτοὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ προήγοντο εἰς ἀξιώματα. Ἀφ’ ἑτέρου δὲ αλῆρος τῆς Μόσχας διετέλει εἰς συνεχῇ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν τεθλιμμένων ἐκκλησιῶν τῆς Ἐλλάδος, ἔστελλεν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀγίου Ὅρους διάφορα δῶρα, ἀμφια, σκεύη πολύτιμα, εἰκόνας, σταυροὺς κλπ. Ἡ συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καΐναρτζῆ (1774) ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον τὴν παλαιὰν ἀπαίτησιν τῆς Ρωσίας, δπως παρίσταται ὡς προστάτις τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν. Πάντα ταῦτα, πρὸς τούτοις δὲ πολλαὶ δημώδεις προορήσεις, ἔξεκαιον τὸν πόθον τῶν Ἐλλήνων καὶ διέθετον αὐτοὺς προθύμους νὰ προσέχουν εἰς τὰς ἐπαγγελίας τῆς Ρωσίας. Διὰ τοῦτο μετὰ τῶν πολέμων τῆς Ρωσίας κατὰ τοῦ σουλτάνου συνεδέθησαν κινήματα τῶν Ἐλλήνων, τὰ δποῖα εἶναι οἱ πρῶτοι πραγματικοὶ ἀγῶνες αὐτῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1769

Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ Αἰκατερίνη, δεννοούμενος αὐτῆς Γερηγόριος Ὁρλώφ ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐλλάδα τὸν Γεώργιον Παπάζολην, ἔλληνα ἀξιωματικὸν τοῦ ωσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ προετο-

μάση ἔξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν μελετώμενον ωσποτουρκικὸν πόλεμον. Οἱ δύπλαις οἰκισμοὶ τῆς Μάνης ἐφάνησαν δύσπιστοι εἰς τοὺς ὁραίους λόγους καὶ τὰς πλουσίας προσφορὰς τοῦ Παπάζολη. Ἀλλ’ ὁ ἔγκριτος προούχων τῶν Καλαμῶν **Μπενάκης** ἐφάνη προθυμότερος, ἐνῷ φῆμαι καὶ διαδόσεις ἔξῆπτον τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ. Πανταχοῦ ἐπιστεύετο, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔμελλε νὰ ἔλευθερωθῇ ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ἐψιθυρίζετο, ὅτι ἀκτινοβόλος σταυρὸς ἐπεφάνη ἐπὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ὅτι μάτην οἱ Τοῦρκοι προσεπάθουν νὰ ἀποδιώξουν τὰ θαυμάσιαν σημεῖον καὶ εἰς τὰ ἐλληνικὰ ὅρη ἀντήχησε τὸ δημῶδες ἄζμα :

«Ἀκόμη τούτῳ τὴν ἀνοιξην οαγιάδες, οαγιάδες,
Τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νάρθη δ Μόσκοβος
Νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι Μοριά καὶ Ρούμελη ».

Διὰ τοῦτο ἡ Πελοπόννησος καὶ μέρος τῆς Στερεάς ἐκινήθησαν, μόλις ἐφάνη εἰς τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας ὁ ωσπικὸς στόλος.

Τὴν 17 Φεβρουαρίου ὁ **Θεόδωρος** Ὁρλώφ ἀπεβιβάσθη εἰς Οὔτυλον. Ἀμέσως ὥρκισεν ἐπ’ ὄντοματι τῆς αὐτοκρατείας τὸ τάγμα τοῦ Μπενάκη καὶ τῶν Μανιατῶν, ἀλλ’ ἔξήντησε τὰς μικρὰς δυνάμεις 1769 του πολιορκῶν τὴν Κορώνην. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐφθασε μετὰ νέων πλοίων καὶ πολεμοφοδίων δ ’**Αλέξιος** Ὁρλώφ, αἱ δυνάμεις τῶν Ρώσων δὲν ἤσαν ἐπαρκεῖς διὰ τόσον μεγάλην ἐπιχείρησιν, ἵδιως μετὰ τὴν φθορὰν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης. Ὅθεν ἡ κατὰ τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου Τριπόλεως ἐπίθεσις ἀπέτυχεν, ἐκ παραλλήλου δὲ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐνήργησε δραστηρίως καὶ ἔστειλε κατὰ τῆς Πελοποννήσου τὰς ἀλβανικὰς ὁρδάς. Αἱ Πάτραι κατελήφθησαν ἔξ ἐφόδου καὶ 3 χιλ. κάτοικοι ἐσφάγησαν μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Παρὰ τὴν Κορώνην οἱ συνενωθέντες μετὰ τῆς φρουρᾶς τῆς Τριπόλεως Ἀλβανοὶ κατέκοψαν 400 Μανιάτας συλλαβόντες αἰχμάλωτον τὸν ἀρχηγόν των Ἰωάννην **Μαυρομιχάλην**. Ὁ Ἀλέξιος Ὁρλώφ ἀπεσύρθη εἰς Ναυαρίνον, ὅθεν ἔβλεπε τὸ χυνόμενον αἴμα τῶν συμμάχων του, καὶ τέλος ἀπελπισθεὶς ἀπέπλευσεν ἐγκαταλείψας τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν τύχην των. Ἐν τῷ μεταξὺ δ ὡσπικὸς στόλος ἔκαυσε τὸν τουρκικὸν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τσεσμῆ (1770), ἀλλὰ τὸ κίνημα τῆς Πελοποννήσου ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα καὶ ἡ χώρα δεινῶς ἐλεητήθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Φοβεραὶ σφαγαὶ κριστιανῶν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Τουρκίας.

Τότε ἐγεννήθη παρὰ τῷ Διβανίῳ ἡ σκέψις νὰ ἔξολοθρεύσουν ἐν

τελῶς τοὺς Ἐλληνας τῆς Πελοποννήσου διὰ τῶν Ἀλβανῶν. Ἄλλος εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ἀντετάχθη ὁ Καπετάν πασᾶς Χασάν, τὸν ὅποιον ἥ Πύλη ἔστειλε διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησον, διότι οὗτος θὰ ἔστεοεῖτο ἥ Πύλη τοῦ χαρασίου καὶ ἥ χώρα ἐργατικῶν χειρῶν. Ὁ Καπετάν πασᾶς θέλων νὰ ἔξιλοθρεύσῃ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ δρόποι ἀπέβησαν πληγὴ εἰς τὴν χώραν, ἔζητησε τὴν συνδρομὴν τῶν Ἐλλήνων ὅπλαρχηγῶν χορηγήσας εἰς αὐτοὺς ὅπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ὑποσχεθεὶς ἀμνηστίαν. Ἄλλα μετὰ τὴν παρὰ τὴν Τρίπολιν καταστροφὴν τῶν Ἀλβανῶν (1779) προσέβαλε κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν καὶ τοὺς συμμάχους του. Τότε θῦμα τῆς παρασπονδίας τῶν Τούρκων ἔπεισεν ὃ ἐκ Γορτυνίας ἀρματολὸς Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, πατήρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ἡ Μάνη ὑπερχεώθη εἰς ὑποτέλειαν, διοικούμενη ὑπὸ ἐγχωρίου μπέη καὶ καταβάλλουσα 30 χιλ. γροσίων ἐτήσιον φόρον. Οὕτω θλιβερῶς διεψεύσθησαν αἱ ὑποσχέσεις τῆς Αἰκατερίνης καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἐλλήνων ἀπέμεινε πικρία καὶ δυσπιστία πρὸς τοὺς βιορείους ἐλευθερωτάς.

ΤΑ ΓΕΡΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1787 - 1792. ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

Διὰ τοῦτο ὃ ωσποτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1787-1792 εὗρε τοὺς Ἐλληνας ὀλιγάτερον προθύμους. Ἡ Αἰκατερίνη ἐπέμενεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχεδίου. Ἐσκέπτετο τῷρα νὰ ἀνορθώσῃ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου καὶ ν' ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἔγγονόν της Κωνσταντῖνον, κατώρθωσε δὲ νὰ προσεταιρισθῇ τὸν ἴδεολόγον αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Β'. Τὸ 1787 ὑπεργάφη μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων συνθήκη περὶ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὰ τῶν διαθέσεων τοῦ Ἰωσήφ δόσια βραδύτερον ἔγραφεν εἰς τὸν γάλλον πρεσβευτήν: «ἐπέστη ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐμφανιζόμενος ὡς ἐκδικητής τῆς ἀνθρωπότητος, ἀγαλλαμφάνω νὰ ἀποζημιώσω τὴν Εὐρώπην δι' ὃσα ἔπαθεν ἄλλοτε δεινὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων καννιβάλων». Νέοι πράκτορες τῆς Ρωσίας ἐφάνησαν τότε μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων μυρία ἐπαγγελόμενοι καὶ ηρχισαν νὰ πάλλουν βιαίως καὶ πάλιν αἱ καρδίαι των ἀματηρῶν τῆς ἐκρήξει τοῦ ωσοσαυστριακοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου καὶ ἥ φρικίασις μετεδίδετο μέχρι τῶν δρόσων τοῦ Σουλίου. Ἐξεγέρσεις ὅμως δὲν ἔγιναν.

Ἄλλα τὸ 1788 ὁ Λάμπρος Κατσώνης (1752-1804), Ἑλλην λοχαγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, ἔξεπλευσεν ἐκ Τεργέστης μετὰ

μικροῦ στόλου, ἔξοπλισθέντος διὰ συνεισφορῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ φέροντος τὴν ρωσικὴν σημαίαν, καὶ ἐπέδραμεν εἰς τὸ Αἴγαῖον. Αὐξῆσας
1788 δὲ διὰ τῆς συλλήψεως τουρκικῶν πλοίων τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων εἰς 16 κατέστη τὸ φόρβητρον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Μεσόγειον. Κατεναυμάχησεν ἐπανειλημμένως τμήματα τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐπεβίβασεν ἐπὶ τῶν πλοίων τὸν δνομαστὸν ὅπλαρχηγὸν Ἀνδρίτσον μὲ 500 παλληκάρια, προσέβαλε τὸν τουρκικὸν στόλον μεταξὺ "Αν δρον καὶ Εν βροι αις καὶ κατερόπωσεν αὐτόν. Τὴν ἐπομένην δμως εὑρεθεὶς μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ καὶ τοῦ ἐπιπλέοντος ἀλγερινοῦ στόλου δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ὑπεροχὴν εἰς ἀριθμὸν καὶ πυροβολικὸν καὶ μόλις διέφυγε μετ' ἀπελπιν ἀγῶνα διεριβόντος καταδρομεύς.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἔκείνην στιγμὴν ἡρονήθησαν εἰς αὐτὸν πᾶσαν βοήθειαν οἱ ὄδσοι πράκτορες. Ἡ δὲ ταιρίνια ἔκλεισε τὸ 1792 τὴν εἰοήνην τοῦ Ἰασίου καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ παύσῃ τὰς κατὰ τῆς Τουρκίας ἔχθροπραξίας. Ἀλλ' ὁ Λάμπρος ἡρονήθη φανερῶς νὰ ὑπακούσῃ καὶ ἀπήντησεν ἐπὶ λέξει : « "Ἄν ἡ αὐτοκράτειρα συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην της, ὁ Κατσώνης δὲν συνωμολόγησεν ἀκόμη τὴν ἰδικήν του». Καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1792 ἔξέδωκε τὴν περίφημον προκήρυξιν, τὴν «Φανέρωσιν τοῦ ἔξοχω τάτου χιλιάρχου καὶ ἵππεως Λάμπρου Κατσώνη», εἰς τὴν δροίαν, ἀφοῦ καταγγέλλει τὴν ὀχάριστον ἐκ μέρους τῆς Αἰκατερίνης ἐγκατάλειψιν τῶν Ἑλλήνων, κηρύττει, ὅτι οἱ Ἑλληνες διὰ τῶν ἴδιων μόνον δυνάμεων θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ο Κατσώνης κατήρτισε νέον στολίσκον καί, ἀφοῦ ἀπεβίβασε τὸν Ἀνδρίτσον εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ταινάρου, προσεκάλεσε τοὺς Λάκωνας εἰς ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ἔκεινοι δὲν ἔκινηθησαν, ὃ δὲ μπέης τῆς Μάνης Ζανέτος Γρηγοράκης πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἥπειλησεν αὐτόν, ὅτι θὰ βαδίσῃ ἐναντίον του. Τέλος προσβληθεὶς ὑπὸ Ισχυρᾶς ναυτικῆς καὶ πεζικῆς δυνάμεως διεσώθη ἐπὶ πλοίου εἰς Ιθάκην καὶ ἔκειθεν ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν.

Ο δὲ Ἀνδρίτσος καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων διέσχισε τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ τραχεῖς ἀγῶνας διεσώθη εἰς τὴν Ἱθάκην. Ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ παρέδωκαν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, μετακομισθεὶς δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐθανατώθη οἰκτρῶς. Τὰ κατορθώματα δμως τοῦ κλέφτου καὶ τοῦ πειρατοῦ διετηρήθησαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ

έλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ Αἰκατερίνη διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἱασίου ἐγκατέλειψε μὲν ἀδιαφορίαν τὸν Ἑλληνας συμμάχους της καὶ ἀπεψύχρανεν οὕτω τὰς ὑπολειπομένας ἀπὸ τοῦ 1770 συμπαθείας τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεκράτησε τότε ἀντὶ τῆς ωσικῆς ἡ γαλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐστρέφετο ἀπλήστως πρὸς τὰ θαυμάσια ἀγγέλματα.

ΣΟΥΛΙ ΚΑΙ ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους περίπου οἱ θρυλικοὶ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου κατὰ τοῦ πασᾶ τῶν Ἱωαννίνων ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνίσχυσαν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ᾧτο δυνατὸν νὰ ἀναμετρηθοῦν πρὸς τοὺς μουσουλμάνους.

Οἱ Σουλιώται κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα φεύγοντες τοὺς Τούρκους εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς τὰ ἄγρια Κασσιοπαῖα ὅρη τῆς νοτίου Ἡπείρου, εἰς δωδεκάδον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἱωαννίνων, καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ στρατιωτικὴν κοινότητα αὐτοδιοικουμένην, ἡ ὁποία περιέλαβε κατ' ὅρχας τέσσαρα καὶ βραδύτερον ἔνδεκα χωρία. Ἐπλήρωνον φόρον τινὰ εἰς τὴν Πύλην, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐφορολόγουν τὴν γειτονικὴν χώραν. Ἐλέγετο, ὅτι ἔξηκοντα χωρία, τὰ χωρία τῶν Παρασουλιωτῶν λεγόμενα ἐπλήρωνον φόρον εἰς τοὺς Σουλιώτας.

Ἡ κυριωτάτη ἐνασχόλησις τῶν Σουλιωτῶν ᾧτο ἡ κτηνοτροφία, ἡ δὲ φύσις τοῦ τόπου καὶ αἱ συχναὶ συμπλοκαὶ μετὰ τῶν διμόρων κατέστησαν αὐτοὺς τραχεῖς καὶ πολεμικούς. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες των ἐγνώριζον τὴν χορηγίαν τῶν ὅπλων.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ (1744-1822)

Οἱ περίφημοι πασᾶς τῆς Ἡπείρου ᾧτο ἀπὸ τοὺς τρομεροὺς φεούδαρχας, οἱ ὁποῖοι ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πύλης ἐσχεδίασαν τὴν ἵδρυσιν ἰδίας ἔξουσίας. Οἱ Ἀλῆς ᾧτο, ὅπως καὶ ἀλλα δημιουργήματα τῆς πολυταραχού ἐκείνης ἐποχῆς, ὅπως π.χ. ὁ Πεσβάνογλου τοῦ Βιδινίου καὶ ὁ τῆς Αλγύπτου δεσπόζων Μεχμέτος Ἀλῆς, φύσις ἐξαιρετική πλήρης ἀκαταλογίστου δρμῆς καὶ ἀκάμπτου ὀμότητος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον τῆς Ἀλβανίας Τεπελένι. Ἡ νεότης τοῦ Ἀλῆ διῆλθεν ἐν μέσῳ τῶν βιαίων παθῶν, τῶν δολοπλοκιῶν καὶ τῶν αἷματηρῶν προδοσιῶν ἢ ἐκδικήσεων, τῶν ὁποίων εὑρεῖται κονίστρα ᾧτο τότε ἦ Τουρκία καὶ ἴδιως ἡ θρησκευτικῶς καὶ φαρμαστικῶς διηγημένη Ἀλ-

βανία. Ὁσκηθεὶς οὕτως εἰς τὰς φαδιουργίας τῆς ἐποχῆς, ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τῆς Πύλης διὰ προδοσίας τοῦ εὐεργέτου τοῦ πασᾶ τοῦ Δελβίνου καὶ ἔγινε κύριος τοῦ πασαλικίου τῶν Τρικκάλων. Διὰ πλαστογραφίσεως τοῦ σουλτανικοῦ φιδιανίου ἔγινε κύριος τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἀρτης. Ἐξεδικήθη σκληρῶς τὸν Χορμοβίτας διὰ τὴν κατὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς του προσβολὴν. Προσελκύσας δολίως εἰς ἐνέδραν, ἔψησεν ἢ συνέτριψεν ἐντὸς χειρομύλου τὸν πρωτατίους καὶ ἀμέσως ἐπετέθη κατὰ τοῦ Χορμάδου, ἐκυρίευσεν αὐτὸν καὶ κατέσφαξε τὸν κατοίκους. Ἐρχεται εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Ναπολέοντα καὶ λαμβάνει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του γάλλους ἀξιωματικούς. Ὁργανώνει στρατὸν ἀπὸ 10-12 χιλ. καὶ ἔκτείνει τὴν ἔξουσίαν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἐγκαθιστᾷ τὸν υἱούς του πασάδες εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ τὴν Πελοπόννησον, στρεφώνει τὴν θέσιν του διὰ τῆς τόλμης ἢ διὰ τῆς ἐξαγορᾶς τῶν ἐν τῷ Διβανίῳ ἰσχυόντων καὶ καθιστᾷ τὸ κράτος του σχεδὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν σουλτάνον.

Ο Ἀλῆς περιεποιεῖτο τὸν χριστιανὸν τρέφων μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοὺς ἢ εἰς τοὺς μουσουλμάνους μισθωτούς του, μετεχειρίζετο τὴν Ἑλληνικὴν ὡς ὅργανον διπλωματικῆς συνεννοήσεως καὶ ὑπένθαλπε τὸν πόδον τῶν Ἀλβανῶν περὶ ἀνεξαρτησίας καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων περὶ ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ὑπηρέτησαν τὸν περιβόητον σατράπην καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πολεμιστῶν τοῦ 1821 τῶν δύο ἀντιπάλων στρατοπέδων εἶχον ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὡς λ. χ. ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρίτου Ὁδυσσεύς, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Ὄμερο - Βρυώνης κ.ἄ.

Ο Ἀλῆς δὲν ἦνείχετο πρὸ πάντων τὰς φιλελευθέρας ἐκδηλώσεις καὶ συνέτριψε μετὰ πείσματος πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἀλβανοὶ μπένδες καὶ κάτοικοι δλοκλήρων πόλεων ἐδοκίμασαν τὴν ἀπανθρωπίαν τοῦ ἔφους του, οἱ τολμηρότατοι τῶν Ἑλλήνων ὀρματολῶν, οἱ Κατσαντωναῖοι καὶ ὁ Βλαχάρας, ὑπέκυψαν εἰς τὴν δύναμιν ἢ τὸν δόλον του καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἄσματα ἐθρήνησαν τὰς 16 εὐγενεῖς γυναῖκας τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῆς Κυρραίας διαστολῆς ἢ τοῦ Φρούριου, τὰς δύοις διαστολῆς ἢ τῆς Λίμνης.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως διατάσσεται ἡ θεώρητη της ιστορίας της Σούλης.

νος διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι εύρισκετο πολὺ πλησιέστερον τοῦ σουλτάνου, ἐγνώριζε καλῶς τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀδυναμίας τῆς καὶ διὰ τῶν ἀλβανῶν μαχητῶν του ἥδυνατο νὰ συντρίψῃ αὐτήν. Ὅταν ἔληξεν διεύτερος ωραστούρκικὸς πόλεμος, ὁ Ἀλῆς παρέστησε τὸ Σοῦλι ὡς φωλεὰν προδοσίας καὶ ἀρπαγῆς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σουλτανικὸν φιδιμάνιον πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ.

Ο Ἀλῆς ἀπεφάσισε νὰ ἔξαφανίσῃ τὸν μικρὸν ὄρεινὸν λαόν, διποῖος ἥριθμου τότε περὶ τοὺς 2.500 μαχητάς. Οἱ σκληρότατοι ἀγῶνες διήρκεσαν 15 ἔτη (1788 - 1803). Ἡ πρώτη προσβολὴ κατὰ τὸ 1791 ἀπέτυχε τελείως, διότι οἱ Ἀλβανοί του δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν ἀγοίαν ὅρεινὴν χώραν καὶ διεσκορπίσθησαν λειτατοῦντες τὴν πεδιάδα τῆς Παραμυθιᾶς καὶ πολλοὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν αἰφνιδιαστικῶς ἐπιπεσόντων Σουλιών, οἱ διποῖοι ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων.

Δύο ἔτη βραδύτερον ἐπετέθη μὲ μεγαλυτέραν παρασκευήν. Ἄλλῳ διὰ δόλου ἐπιχειρηθεῖσα ἐπίθεσις δὲν ἐπέτυχε, διότι οἱ Σουλιῶται συνελθόντες ἐκ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως ἀντέταξαν ισχυρὰν ἀμυναν ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς των Μπότσαρην καὶ Λάμπρου Τζαβέλλαν καὶ ἡνάγκασαν τὸν Ἀλῆν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰωάννινα τριζων τὸν δόδοντας ἀπὸ ἀγανάκτησιν.

Ἐπὶ δικτῷ ἔτη ἄφησεν ἥσυχους τὸν Σουλιώτας, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθον μεγάλαι ἀνατοπαὶ καὶ ὁ ἕδιος εἶχεν ἀλλας ἐνασχολήσεις. Ἡ εἰρήνη δηλαδὴ τοῦ Καμποφόρου (1797) παρέδιδεν εἰς τὸν Γάλλους τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἀπεσταλμένος τῆς δημοκρατίας ὑψώσει τὴν τρίχρονην σημαίαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας. Οὕτως ἦνοι γέτο εὐρὺν στάδιον εἰς τὰς ορδιουργίας τοῦ Ἀλῆ, διποῖος διενοεῖτο νὰ καταλάβῃ τὸν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχομένους λιμένας τῆς Ἡπείρου, Πρέβεζαν καὶ Πάργαν, καὶ νὰ θέσῃ τὸν πόδα ἐπὶ τῆς Κερκύρας. Κατ’ ἀρχὰς προσεποιήθη φιλίαν πρὸς τὸν νέον γείτονάς του, ἐδέχθη τὰς φιλικὰς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἔδειξεν ἔαυτὸν πρόσθυμον νὰ κατηχηθῇ εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Ἰακωβίνων. Οὕτω τῇ ἀνοχῇ τοῦ γάλλου διοικητοῦ τῆς Κερκύρας παρεσκεύασε στόλον εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς ἐλληνικὰ χωρία τῆς παραλίας καὶ κατέσφαξε τὸν κατοίκον. Ο Ναπολέων ἐκστρατεύων εἰς Αἴγυπτον ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Μάλταν τὸν χαιρετισμούς του εἰς τὸν φίλον τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας. Ο Ἀ-

λῆσις ἐπί τινα χρόνον ἀκόμη προσεποιήθη, διτι γοητεύεται ἐκ τῆς γαλλικῆς φυλίας, αἴφνης ὅμως ἔρριψε τὸ προσωπεῖον, συνέλαβε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Ναπολέοντος, προσέβαλε τὴν ὑπὸ 300 Γάλλων φρουρούμενην Πρέβεζαν καὶ καταλαβών αὐτὴν παρέδωσεν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν δήωσιν (1798).

Μετὰ ταῦτα ἐστράφη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Παρεσκεύασεν εἶδος ἰεροῦ πολέμου κατ' αὐτῶν προσπαθήσας νὰ ἐκκαύσῃ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν τουρκαλβανῶν. Οἱ δεοβίσαι καὶ σεῖχαι (ἥγονύμενοι τῶν μοναστηρίων) ἔξηψαν τὸ κατὰ τῶν γκιαούρηδων μῆσος τῶν Μωαμεθανῶν. Μετ' ἀξιόλογον λοιπὸν προπαρασκευὴν προσέβαλε τοὺς Σουλιώτας μὲ 10 χιλ. ἀνδρας, οἱ διποῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐδιπλασιάσθησαν. Μὴ ἐπιτυχῶν ὅμως νὰ καταβάλῃ αὐτοὺς ἐξ ἐφόδου μετέβαλε τὴν πολιορκίαν εἰς ἀποκλεισμὸν κατασκευάσας ὡχυρωμένους πύργους εἰς τὰς διεξόδους τῶν στενοποριῶν. Ὁ ἀνισος ἀγῶν διήρκεσε τρία ἔτη (1800 - 1803), κατὰ τὰ διποῖα οἱ Σουλιῶται ἔδειξαν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν. Ὁ Φώτος Τζαβέλλας, δὲ ἡρωϊκὸς νῖδος τοῦ Λάμπρου, δὲ καλόγυρος Σαμουνὴλ καὶ ἄλλοι εἶναι οἱ ἥρωες τῶν ἐπικῶν ἐκείνων περιπετειῶν. Οἱ Σουλιῶται, μολονότι ἐμαστίζοντο ἀπὸ τὴν πενταναν, ἔξηκολούμθησαν μὲ ἀποφασιστικότητα τὴν ἀντίστασιν καὶ νέας ἐπίθεσις τοῦ Ἀλῆ ἀπέληξεν εἰς ἀποτυχίαν. Ἀλλὰ 500 Ἀλβανοὶ διελθόντες διὸ ἀγνώστου ἀτραποῦ κατέλαβον αἰφνιδιαστικῶς τὸ Σουλί, τὸ διποῖον είχον ἐγκαταλείψει οἱ κάτοικοι. Οἱ Σουλιῶται ὅμως διχυρωθέντες εἰς τὸ Κιούγκι, ἔξηκολούμθησαν τὸν ἀγῶνα καὶ πεντάκις ἀπέκρουσαν τοὺς ἐφοριμήσαντας ἐχθροὺς καταγαγόντες πολυνέρχους 1803 νίκας, ὥστε δὲ Βελῆς, νῖδος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, δὲ διποῖος ὁδήγηει τὴν ἐκστρατείαν, ἡναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν τῶν Σουλιωτῶν νὰ ἐγκαταλείψουν ὑπόσπονδοι τὰ χωρία των μὲ τὰς γυναικας καὶ τὰ τέκνα των καὶ τὴν κινητὴν περιουσίαν των. Ἡ ἔξοδος ἔγινε τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1803.

Ο Βελῆς ὅμως παρασπονδήσας προσέβαλε τοὺς ὑποχωροῦντας, αἱ δὲ Σουλιώτισσαι περιελθοῦσαι εἰς ἀπόγνωσιν ὑπέστησαν ἡρωϊκὴν θυσίαν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ταπείνωσιν (Καταστροφὴ τοῦ Ζαλόγυνου). Μόνον μέρος τῶν κατοίκων διεσώθη εἰς Πάργαν καὶ διεπεραιώθη ἐκεῖθεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΙΕ' ΑΙΩΝ

- 1453 "Αλωσις Κωνσταντινουπόλεως
- 1486 "Ανακάλυψις ἀκρωτηρίου Καλῆς Ἐλπίδος
- 1492 "Ανακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς
- 1498 "Ανακάλυψις τῆς θαλασσίας ὁδοῦ Ἰνδιῶν

ΙΣΤ' ΑΙΩΝ

- 1512 - 1520 Σελίμ Α'. Κατάληψις Συρίας καὶ Αιγύπτου. Ὁ Σουλτάνος Χαλίφης
- 1517 Ἄρχη τῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Γερμανίᾳ
- 1519 - 1556 Ὁ Κάρολος Ε' αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας
- 1519 Ὁ Ζβίγγλιος μεταρρυθμιστὴς ἐν Ζυρίχῃ
- 1520 - 1566 Σουλεύμαν Β' ὁ Μεγαλοπρεπής
- 1529 Ὁ Σουλεύμαν πολιορκεῖ τὴν Βιέννην
- 1545 - 1563 Σύνοδος ἐν Τοιδέντῳ
- 1540 Ἰδρυσις τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουτῶν
- 1555 Θρησκευτικὴ εἰρήνη τῆς Αὐγούστης. Κατάληψις τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων
- 1571 Ναυμαχία Lepanto(Ναυπάκτου)
- 1572 Νὺξ τοῦ Ἅγ. Βαρθολομαίου
- 1589 - 1610 Ἐρρίκος Δ' Γαλλίας. Ἄρχη δυναστείας Βουρβόνων
- 1598 Διάταγμα τῆς Νάντης

ΙΖ' ΑΙΩΝ

- 1600 Ἰδρυσις τῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ (1602)
- 1618 - 1648 Τοιακονταετὴς πόλεμος
- 1632 Ὁ Γουσταύος Ἀδόλφος φονεύεται παρὰ τὸ Lützen

- 1648 Εἰρήνη Βεστφαλίας
 1643 - 1715 Βασιλεία Λουδοβίκου ΙΔ'
 1648 - 1688 Περίοδος τῶν ἀγγλικῶν ἐπαναστάσεων
 1649 Ἡ Ἀγγλία δημοκρατία. Ὁ Κρόμβελ
 1669 Ὄλωσις τοῦ Μεγάλου Κάστρου τῆς Κρήτης
 1683 Δευτέρα πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων
 1685 - 1715 Βενετικὴ κυριαρχία ἐν Πελοποννήσῳ
 1687 Καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος
 1689 - 1725 Ὁ Μέγας Πέτρος τούρκος τῆς Ρωσίας
 1697 Ὁ πρῖγκιψ Εὐγένιος τῆς Σαβοΐας νικᾷ τοὺς Τούρκους
 παρὰ τὴν Ζένταν

ΙΗ' ΑΙΩΝ

- 1701 - 1721 Ὁ βόρειος πόλεμος
 1701 - 1713 Ὁ πόλεμος περὶ διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας
 1701 Ἡ Πρωσσία βασίλειον
 1713 Εἰρήνη Οὐτρέζητης
 1713 - 1740 Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α' βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας
 1740 - 1786 Φρειδερίκος δ Μέγας
 1740 - 1780 Μαρία Θηρεσία
 1740 - 1748 Πόλεμος περὶ διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας
 1756 - 1763 Ἐπταετὴς πόλεμος
 1762 - 1796 Αἰκατερίνη Β'
 1765 - 1790 Ἰωσήφ Β' τῆς Αὐστρίας
 1770 Καταστροφὴ τουρκικοῦ στόλου εἰς Τσεσμὲ
 1772 Πρῶτος διαιμελισμὸς τῆς Πολωνίας
 1774 Εἰρήνη τοῦ Κιουτσούν - Καΐναρτζῆ
 1783 Ἀνεξαρτησία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν
 1789 Ἀρχὴ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως
 1799 - 1815 Ναπολέων
 1815 Συνθήκη τῆς Βιέννης

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγὴ Σελίς
5-9

ΜΕΡΟΣ Α'

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (ΙΣΤ' ΑΙΩΝ)

Κεφάλαιον Α'.		Αἱ ἀνακαλύψεις	10- 24
» B'.		Ἄναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τε- χνῶν	25- 54
» Γ'.		Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις . . .	55- 65
» Δ'.		Ἡ πολιτικὴ ἀνάπτυξις — Τὸ σύστημα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν Νέων Χρόνων . . .	66- 84
	I.	Καθολικαὶ ἔξουσίαι καὶ ἐθνικὰ κράτη	66- 69
	II.	Τὸ σύστημα τῶν κρατῶν	70- 84
» E'.		Οἱ δυναστικοὶ πόλεμοι	85- 91
» ΣΤ'.		Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι	92- 99

ΜΕΡΟΣ Β'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΥ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ (ΙΖ' ΑΙΩΝ)

» **Z'.** Μεγίστη ἰσχὺς τῆς ἀπολύτου μοναρχίας ἐν Γαλλίᾳ — Οἱ χρόνοι Λουδοβίκου ΙΔ' 100 - 110

» **I.** Λουδοβίκος ΙΓ' — Ρισελιέ, Μαζαρέφν 100 - 105

» **II.** Ὡ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' . . 105 - 110

» **H'.** Ἀνάπτυξις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Ἀγγλίαν . . 111 - 119

» **Θ'.** Αἱ διεθνεῖς συγκρούσεις τὸν ΙΖ' αἰῶνα — Οἱ πόλεμοι Λουδοβίκου ΙΔ' 120 - 125

Σελις

Κεφάλαιον Ι'.

Διανοητική ἀνάπτυξις τὸν ΙΖ' αἰῶνα — Αἱών Λουδοβίκου ΙΔ' . 127 - 148

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ
ΙΗ' ΑΙΩΝ

» IA'.	‘Η Ἀγγλία τὸν 18ον αἰῶνα	149 - 154
» IB'.	‘Η Γαλλικὴ μοναρχία τὸν 18ον αἰῶνα	155 - 159
	I. Ἡ ἀντιβασιλεία	155 - 156
	II. Λουδοβίκος ΙΕ'	156 - 158
	III. Λουδοβίκος ΙΣΤ'	158 - 159
» IIΓ'.	‘Η διανοητικὴ κίνησις τὸν 18ον αἰῶνα	160 - 167
» ID'.	Τὰ γερμανικὰ κράτη τὸν 18ον αἰῶνα	168 - 181
	I. ‘Η Γερμανία	168 - 170
	II. ‘Η Αὐστρία	170 - 175
	III. ‘Η ἀνάπτυξις τῆς Πρωσσίας	175 - 181
» IE'.	‘Η Ἀνατολικὴ Εὐρώπη τὸν 18ον αἰῶνα	182 - 189
	I. ‘Η ἀνάπτυξις τῆς Ρωσίας	182 - 187
	II. Πολωνία	187 - 189
» ΙΣΤ'.	Αἱ διεθνεῖς συγκρούσεις τὸν 18ον αἰῶνα	190 - 202
» IΖ'.	Οἱ Εὐρωπαῖοι εἰς τὰς ἀποικίας . .	203 - 212
	I. Ἀποικιακὸς ἀνταγωνισμὸς	203 - 207
	II. ‘Η ἀνεξαρτησία τῶν Ἡν. Πολιτειῶν	207 - 212
» IH'.	‘Η μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάστασις . .	213 - 234
	I. Αἱ παραμονὴ τῆς ἐπαναστάσεως . .	213 - 216
	II. Μοναρχὶκὴ περίοδος τῆς ἐπαναστάσεως	216 - 221
	III. Πτῶσις τῆς βασιλείας	221 - 224
	IV. ‘Η Δημοκρατία	224 - 228
	V. Πόλεμοι τῆς ἐπαναστάσεως	229 - 234
» IO'.	‘Η Ναπολεόντειος αὐτοκρατορία . .	235 - 255
	I. Ἀνύψωσις τοῦ Ναπολέοντος	235 - 238
	II. Στρατιωτικὴ ἐπικράτησις Ναπολέοντος	238 - 245
	III. Πτῶσις τοῦ Ναπολέοντος	245 - 255

Σελίς

ΜΕΡΟΣ Δ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

- » ΚΑ'. Μεγίστη ίσχυς τῆς Ὀθ. αὐτοκρατορίας 265 - 277
 » ΚΒ'. Οι Ἑλληνες ὑπὸ τὴν τουρκ. δεσποτείαν 278 - 298

Χρονολογικὸς πίναξ	299 - 300
Πίναξ περιεχομένων	301 - 303

024000025401

— Στοιχειοθεσία - 'Εκτύπωσις —
«ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓΙΟΣ» ΧΡ. Σ. ΧΡΗΣΤΟΥ
— Βιβλιοδεσία ΛΔΕΛΦΟΙ Γ. ΡΟΔΗ —

